Steve Duck

RELATIILE INTERPERSONALE

A gandi, a simti, a interactiona

Traducere de Margrit Talpalaru
POLIROM 2000

Cuprins

Prefaţă

Graţie unei coincidenţe neaşteptate, versiunea finală a acestei cărţi s-a născut în bună măsură în timp ce ascultam cele două variante muzicale compuse de Vaughan Williams[1] după *The Pilgrim 's Progress (Călătoria Pelerinului)* de Bunyan, o lucrare care începe cu o scuză a autorului, foarte potrivită şi în acest caz:

Cînd pentru-ntîia oară am purces
La scris, eu nu am înţeles
Că orice carte şi oricît de ne-nsemnată
Se scrie într-un fel anume ; nu, îndată
Am mîzgălit o alta; cînd sfîrşită o crezusem,
Pînă să ştiu, pe-aceasta o-ncepusem.

în cursul ultimelor 18 luni de zile, cînd oamenii mă întrebau cu ce mă mai ocup, răspundeam că încerc să scriu cîte ceva pe tema „metafora în relaţii" ; mai apoi, răspunsul meu a fost că încerc să realizez o reconceptualizare a proceselor de relaţionare. Această carte, concepută iniţial în jurul noţiunii de metaforă, se ocupă de natura relaţiilor. Pe măsură ce scriam, am conştientizat faptul că metaforele implică acelaşi proces care se regăseşte în crearea relaţiilor: procesul stabilirii unor conexiuni semnificative între idei (...oameni) iniţial separate şi diferite. Noţiunea de metaforă în sine a devenit, pentru mine, o metaforă pentru relaţii şi m-a ajutat să găsesc o legătură între diferite curente de gîndire cărora m-am dedicat în ultimii ani. Astfel, lucrarea cristalizează gîndurile şi ideile mele asupra relaţiilor, dezvăluind ceea ce ar putea fi considerată prima jumătate a carierei mele.

Cartea oferă o argumentaţie, bazată pe semnificaţii personale, asupra proceselor de relaţionare şi încearcă să ne îndepărteze de paradigma dominantă în zilele noastre, conform căreia relaţiile sînt explicate deseori prin intermediul emoţiilor, sentimentelor, destăinuirilor sau cunoaşterii - sau, altfel, cu referire la structura socială sau la experienţele dezvoltării timpurii, în schimb, pun accentul pe uimitorul fapt că oamenii îşi exprimă şi comunică celorlalţi trăirile menţionate mai sus. în timp ce scriam această carte m-am convins că relaţiile se bazează într-o mare măsură pe propriul mod de reprezentare a lumii şi pe modul în care comunicăm această reprezentare celorlalţi, utilizînd dialogul, conversaţia şi discuţia.

1. Ralph Vaughan Williams (1872-1958), compozitor englez (n.tr.).

Am vrut, de asemenea, să subliniez faptul că relaţiile nu sînt acele lucruri bine definite despre care citim în cercetările de specialitate - stabile şi aride, catalogate ca fiind mereu apropiate şi pline de certitudine (sau în egală măsură „instabile", întîmplătoare şi dificile). Pentru mine, relaţiile sînt într-o perpetuă transformare, necesitînd mereu reacţie şi interpretare. Relaţiile pot constitui procese care se reproduc continuu (în circumstanţele adecvate) prin prisma propriei lor imagini, şi acest lucru ne-a condus la ideea că sînt entităţi stabile. Dar ele nu trebuie să fie întotdeauna aşa: de multe ori, nu ne putem baza pe starea unei relaţii azi pentru a o anticipa pe cea de mîine, care poate oscila între furtuni emoţionale şi extaz. Consider că oamenii îşi construiesc relaţii prin tranzacţiile discursului, prin vorbirea, discuţia şi conversaţia zilnică.

Lucrarea pare, astfel, să aibă ca temă limba şi rolul ei în relaţiile interumane, şi, desigur, mă voi referi şi la acest aspect. Cu toate acestea, scopul meu este mai cuprinzător şi se bazează pe distincţia dintre limbă şi vorbire sau dintre termenii pe care îi prefer, şi anume dintre limbă şi discuţia sau conversaţia mundană. Cartea se referă, totodată, la semnificaţiile pe care oamenii le atribuie şi le transmit într-o astfel de discuţie, la modalităţile în care indivizii îşi cultivă sentimentul că se află într-o relaţie interpersonală, subliniind ideea de *împărtăşire* a semnificaţiei, înţele-gînd prin aceasta procesul profund de înţelegere a modului de gîndire a unei alte persoane cu privire la experienţele personale. Interesul meu nu se referă atît de mult la ce *trebuie* să fie o relaţie, cît la ce înseamnă ea, şi nu numai la ce reprezintă o persoană angajată într-o relaţie, ci şi la ce semnifică ea.
A cerceta implicaţiile unei relaţii stabilite între două persoane înseamnă să păşim pe cărări bătătorite şi, în ultimă instanţă, să ne îndepărtăm de ele. Am devenit tot mai neîncrezător în posibilităţile metodelor şi abordărilor contemporane de a explica ce gîndesc doi oameni atunci cînd se alintă reciproc, cînd rămîn loiali chiar şi sub constrîngere sau cînd plănuiesc să meargă împreună la o petrecere. De asemenea, nu cred că părerile dominante de azi pot explica de ce scriu întotdeauna despre relaţiile interumane pe muzică de Ralph Vaughan Williams, dar ambele dileme pot fi rezolvate prin identificarea semnificaţiei acţiunilor persoanei implicate.
Această carte are o trăsătură neobişnuită, şi anume că argumentele ei nu se desfăşoară după modelul „punctul A duce la punctul B" şi aşa mai departe, pînă la „Concluzie", în schimb, punctele puse în discuţie vor fi privite sub diferite aspecte, pentru a urmări relaţiile lor simultane cu diferite contexte, pentru a le repoziţiona şi, în anumite cazuri, pentru a le revizui. Acesta este un procedeu stilistic important şi o metaforă pentru cîteva dintre scopurile pe care vreau să le ating în argumentarea din această carte, în relaţii, la fel ca în conversaţie, nu putem şti cum vor evolua lucrurile sau unde se va ajunge. Cel mult, am putea beneficia de unele indicii cu privire la temele care vor apărea, ordinea lor sau calea care va fi urmată. Dar chiar

aceste noţiuni, temă, ordine sau cale, reprezintă o convenţie artificială care poate crea falsa impresie că lucrurile se prezintă într-o singură relaţie logică, spaţială sau emoţională.
Aşa cum peisajele ni se dezvăluie diferit atunci cînd sînt privite din perspective diferite, aşa cum indivizii pot fi văzuţi într-o lumină nouă în momente diferite de timp sau cum relaţiile pot fi reevaluate în momente de reflecţie, tot astfel această carte abordează subiectul propus ca fiind în continuă mişcare şi din perspective diferite, consecutive sau simultane, într-un anumit sens, acest avantaj mă ajută parţial să pledez pentru faptul că diferitele discipline care compun domeniul cercetării relaţiilor interumane facilitează simultan înţelegerea, fără ca noi să fim puşi în situaţia de a alege care dintre ele este mai „exactă" sau mai validă. Problemele validităţii şi „exactităţii" au sens numai atunci cînd au fost definite atît scopul *pentru* care, cît şi contextul *în* care se pune această problemă. Totodată, o astfel de poziţie nu ne obligă să afirmăm că toate punctele de vedere sînt în egală măsură valide - numai că fiecare dintre ele, cu un anumit scop, într-un anumit moment şi într-un anumit context, poate avea o validitate pe care celelalte nu o au simultan pentru acelaşi scop, în acelaşi timp sau context. Prin analogie, nu există nici o metodă de o superioritate absolută pentru a găti mîncarea, deşi, în cazuri specifice, unele metode dau rezultate mai satisfăcătoare decît altele.
Deci, dacă te afli în căutarea unei cărţi de tip tradiţionalist, liniar şi autoritar, aşază aceasta înapoi pe raft şi caută altceva, împreună cu cei mai perseverenţi vom întreprinde o călătorie prin bogata ţară a metaforei, discuţiei, semnificaţiei, intimităţii, similarităţii şi a altor experienţe mundane. Caracteristicile tradiţionale ale domeniului „relaţii publice" vor fi privite din diferite unghiuri şi restituite diferiţilor proprietari, în timp ce altele, care au fost neglijate pînă acum, vor fi dezrădăcinate şi prezentate într-o lumină mai favorabilă. Cred că toate acestea îmi vor justifica efortul depus vreme de 22 de ani cercetînd acest domeniu, precum şi faptul că mi-ar mai fi necesari încă 22 de ani de muncă.

Mulţumiri

Cred că, în cele din urmă, am reuşit să expun intenţiile mele, deşi la început nu ştiam cu certitudine ce vreau să spun. După cum pot atesta eroic editorii, această carte a apărut în urma unui proces de „gestaţie" facilitat de Hendrick[2], pe parcursul căruia atît forma, cît şi conţinutul s-au schimbat de nenumărate ori. Mulţi cititori au adăugat acestei cărţi gînduri pe care eu le-am omis, jucînd rolul de obstetricieni

2. Clyde Hendrick şi Susan Hendrick sînt editorii Seriei Sage, din care făcea parte şi ediţia în limba engleză a volumului de faţă (n.tr.).

pentru ideile pe care eu nu le puteam exprima, pînă într-acolo încît mi-au arătat ce voiam de fapt să spun sau au sugerat reorganizarea unor noţiuni formulate deficitar. Printre aceştia s-au aflat mulţi colegi, studenii şi prieteni cărora le datorez entuziasmul şi perseverenţa. Le rămîn profund recunoscător celor menţionaţi mai jos pentru că au citit manuscrisul, în întregime sau parţial, într-una sau mai multe din formele sale: Linda Acitelli, Irwin Altman, Leslie Baxter, Anne Beai l. Dan Canary, Cad Couch, Perri Druen, Cathleen Farell, Clyde şi Susan Hendrick, Bill Ickes, Zoltan Kovecses, Renee Lyons, Cătălin Mamali, Mik Monsour, Karen Prager, Laura

Stafford, Peter Stromberg şi Julia Wood. Tuturor le rămîn profund îndatorat şi recunoscător şi sper că am reuşit să acumulez ceea ce au încercat să mă înveţe.
Autorul

Importanţa discuţiei
Semnificaţia împărtăşită şi discuţia ca fundament al relaţiilor interumane

De ce oare oamenii de şliinfă ştiu atîi de multe despre ceea ce înseamnă un organism intr-un mediu, dar atit de pufine despre ce înseamnă o fiinfd care denumeşte lucrurile, care enunfă ţi înfelege propozifii despre lucruri ?
W. Percy (1975, p. 8)

Cînd fiul meu Ben avea un an şi 3 luni, am remarcat pentru prima oară ceva curios în privinţa raporturilor dintre noi, lucru care m-a făcut să-mi pun anumite întrebări în legătură cu natura relaţiilor interumane. Eu îi arătam, plin de speranţă, cu degetul spre luminile din bucătărie şi spuneam „lumină", cu gîndul de a-1 ajuta să facă asocierea dintre obiect şi cuvîntul *lumină,* pe care eu îl percep ca pe un simbol pentru obiect, în timp ce eu arătam cu degetul în sus, el se uita hotărît la vîrful degetului meu, zîmbind cu mîndrie pentru că, după părerea lui, înţelesese - însă din punctul meu de vedere, nu prinsese ideea. Lăsînd la o parte faptul că este singurul copil care creşte cu ideea că are două police şi opt lumini la mîini, el nu a perceput indicaţia mea ca pe un semn spumnd „Mergi dincolo de acest punct şi priveşte mai departe". *Semnificaţia* acţiunii mele, care ar fi fost luată ca atare de adulţii din cultura mea, nu a fost însuşită şi de către micuţul Ben.
Scenariul de mai sus mi s-a părut cu atît mai atrăgător, cu cît 1-am desluşit din punctul de vedere al unui specialist, şi nu at unui părinte superoptimist. Eu foloseam limba pe care Ben nu o folosea (încă); încercam să-1 determin să stabilească anumite conexiuni şi el făcea cu totul altele decît mine ; am încercat să-i împărtăşesc semnificaţia şi el nu a înţeles (deşi şi-a construit o semnificaţie proprie). Aceste observaţii se fundamentează pe un număr foarte mare de
presupuneri şi de circumstanţe. Eu deţin informaţii, mai mult, *cunoştinţe* (adică informaţii *organizate* într-un sistem) p£ care Ben încă nu le are: de exemplu, eu dispun de un sistem complex de simboluri culturale pentru a descrie lumea, sistem care lui îi este necunoscut, în plus, eu am un sistem organizat de semnificaţii *personale* care depăşeşte cu mult ceea ce a acumulat el pînă acum; eu am trăit multe experienţe pe care el nu le-a avut, m-am gîndit la lucruri pe care el nu le-a întîlnit, am fost copil, am crescut, am înaintat în vîrstă etc. Sistemul meu de semnificaţii este, în mod inevitabil, specific mie, fiind o parte a caracteristicilor mele de individ. Ben nu va deţine niciodată un sistem perfect identic, deşi sistemul meu este compus din simboluri culturale pe care le va fi dobîndit pînă într-o bună zi. De asemenea, aceste semnificaţii culturale vor fi organizate de el în moduri specifice lui - în contextul experienţelor sale de viaţă.
Acest ultim punct are un corespondent şi în domeniul relaţiilor dintre adulţi: fiecare partener într-o relaţie are un sistem propriu de semnificaţii (o „personalitate", valori, opinii, atitudini) şi o cunoaştere organizată (despre trecut, întîmplări, scopuri) pe care celălalt nu le dobîndeşte niciodată pe deplin. Relaţiile interumane se bazează pe gradul în care cei doi parteneri reuşesc să facă faţă acestei realităţi. Pe scurt, această carte este dedicată explorării proceselor relaţionale care se bazează pe înţelegerea sistemelor de semnificaţii cu care operează ceilalţi şi implicaţiile proceselor de înţelegere.
Intenţia mea de a scrie această carte s-a născut datorită problemelor pe care tocmai le-am enunţat şi dificultăţilor pe care le implică fiecare. Cunoştinţele mele cu privire la cercetarea interdisciplinară a relaţiilor interpersonale (deopotrivă cu experienţele mele personale în acest domeniu) m-au convins că unele păreri academice cu privire la relaţiile interumane sînt înşelătoare şi regretabil de subiective. Cred că, în prezent, ne confruntăm cu unele deficienţe neprevăzute în orientarea predominantă, care caută să explice relaţiile cu ajutorul forţelor generale de piaţă - cost, recompensă şi interdependenţă. Alternativa propusă de mine constă în a dezvălui modurile în care relaţiile interumane sînt create şi întreţinute constant - ca o piramidă formată din acrobaţi la circ - prin interacţiuni constructive între partenerii unei relaţii şi alţi indivizi aparţinînd unui anturaj sau unei culturi. Voi discuta şi voi critica aceste idei în capitolele următoare şi voi dezvolta ideea conform căreia crearea şi cultivarea unei relaţii constituie procese continue de comprehensiune şi transformare reciprocă prin intermediul semnificaţiilor şi discuţiei.
De asemenea, m-am convins, păşind pe urma anumitor indicii, că unele probleme, foarte importante, nu s-au bucurat de atenţia necesară din partea

cercetătorilor, în primul rînd, indivizii se confruntă în viaţa zilnică cu dileme reale, practice - nu cu dileme disparate, artificiale şi temporare, de care se pot desprinde la sfîrşitul studiului, ci cu probleme reale, pe care trebuie să le rezolve realmente cu sacrificii, cu efort, cu lacrimi şi cu nopţi nedormite, în al doilea rînd, orice abordare, explicită sau implicită, a înţelegerii relaţiilor interumane conţine o opinie preconcepută asupra naturii şi influenţelor acestei experienţe umane, ale căror semnificaţii pentru partenerii într-o relaţie şi pentru cercetători vor fi analizate pe mai multe pagini. Abordarea mea se fundamentează pe faptul că viaţa omului este în continuă mişcare, fapt cert în practică, dar rareori teoretizat. Oamenii se schimbă mereu, fie ca rezultat al îmbătrînirii, fie din cauza trecerii la noi proiecte, fie datorită adaptării comportamentului în urma acumulării de experienţă.

Alte două scopuri ale acestei cărţi ar fi acelea de a elabora o critică a abordărilor anterioare şi, respectiv, o pledoarie pentru cea de mai sus. în continuare, voi discuta toate problemele menţionate mai sus, inclusiv ubicuitatea schimbării, pe două niveluri: (1) *importanţa lor în viaţa relaţiilor reale* dintre oameni reali, adică urmărind implicaţiile lor în comportamentul real al oamenilor în cadrul relaţiilor zilnice; şi (2) *importanţa lor în procesul de cercetare* pentru viitoarele lucrări academice şi clinice pe tema relaţiilor interumane. Mai mult, cred că nu ar trebui să ne rezumăm la ideea că studiul relaţiilor interpersonale este multidisciplinar, ci să încercăm o integrare serioasă a modurilor de gîndire din psihologie, teoria comunicării, sociologie, studiu clinic, literatură şi din alte domenii.

Vă solicit permisiunea de a reformula punctele menţionate anterior într-o manieră distinctă.(Relaţiile sînt formate din două persoane care au, fiecare, un anumit bagaj lingvistic, cultural şi uman individual, dar care totuşi pot proceda, prin interacţiune, la crearea unei înţelegeri substanţial comune asupra lumii înconjurătoare, pe care o formulează în discuţiile pe care le poartă şi pe care o aplică în comportamentul lor relaţional zilnic^ Specialiştii în relaţii greşesc dacă ignoră acest bagaj lingvistic. Ca şi celelalte elemente, nu constituie numai un obstacol (deoarece restrînge libertăţile pe care le au partenerii de a discuta, de a construi şi de a transforma experienţele lor relaţionale), ci şi un bun personal, în măsură să ofere noi oportunităţi. Am greşi în aceeaşi măsură dacă am ignora tipurile de iniţiative, proiecte şi activităţi care caracterizează în general experienţa umană a individului. Este împotriva naturii umane ca doi parteneri într-o relaţie să-şi asocieze cele două sfere separate de acţiune şi gîndire într-o unitate coordonată şi interdependentă. Discuţiile zilnice şi rutina concretizează, susţin, dezvoltă şi, în unele cazuri, diminuează interdependenţa coordonată care constituie relaţia.

Astfel, acest prim capitol este dedicat modurilor în care preferinţele noastre lingvistice încadrează şi organizează atît gîndirea, cît şi experienţa noastră, fie la nivelul comun al trăirii unor emoţii, fie la nivelul academic al discursului despre cercetare. Capitolul 2 continuă prin analiza celui mai cuprinzător context posibil: experienţa trăirii. Cum sînt influenţate relaţiile noastre, preocupările şi raporturile noastre relaţionale de faptul că fiinţele umane trăiesc, inevitabil, într-o lume guvernată de neprevăzut, de surprize şi de rutină totodată, cărora trebuie să le facă faţă? în Capitolul 3 voi introduce ideea că însăşi trecerea timpului produce efecte importante asupra experienţei noastre în raport cu lumea înconjurătoare şi cu cei ce o populează (de exemplu, demonstrînd ca pe o certitudine faptul că comportamentul celorlalţi evoluează, se schimbă, este nestatornic sau variabil în aceeaşi măsură ca şi al nostru). Deci cum putem să înţelegem variaţiile sau stabilitatea aparentă a comportamentului relaţional al celorlalţi? Capitolul 4 prezintă un element esenţial al numeroaselor explicaţii date relaţiilor, şi anume forţa aproape irezistibilă a ipotezei similitudinii (în special similitudinea psihologică) dintre indivizi. Capitolul 5 completează argumentaţia prin urmărirea rolurilor discuţiei şi semnificaţiei în viaţa relaţională, în timp ce Capitolul 6 oferă noi sugestii de cercetare.

Chiar şi stilul acestei cărţi sugerează faptul că între punctele menţionate anterior există diferite legături, în mod inevitabil, le voi readuce în discuţie sub diferite aspecte, pe măsură ce înaintăm în subiect, îmi place să asemăn această incursiune cu o călătorie cu maşina, în care vehiculul rulează mereu înainte : argumentaţia se va deplasa pentru a atinge noi puncte, dar şoferul şi pasagerii vor privi şi lateral în timpul mişcării de înaintare. De asemenea, ei pot privi şi în urmă, prin oglinda retrovizoare, pentru a revedea peisaje deja parcurse, cu scopul de a avea o perspectivă completă asupra traseului în ansamblu. Destinaţia noastră este descoperirea rolurilor pe care semnificaţiile personale şi discuţia zilnică le au în desfăşurarea relaţiilor zilnice, pe fondul preocupării continue a oamenilor de a-şi continua viaţa plină de neprevăzut. Controversa-cheie va fi aceea că *înţelegerea* (sensului) şi *împărtăşirea semnificaţiei* (proces social care implică înţelegere plus evaluare similară) sînt elemente esenţiale ale relaţionării şi că discuţia zilnică reprezintă o parte a sistemului de comunicare care le creează pe amîndouă.

Voi descrie fiinţele umane în general ca fiind preocupate de înţelegere şi conduse de un „efort întru semnificaţie" (Bartlett, 1932). Voi susţine, cu cîteva rezerve importante, faptul că relaţiile reprezintă procese în care partenerii se străduiesc să-şi înţeleagă reciproc sistemele evolutive de semnificaţii personale,

încercînd să înţeleagă cealaltă persoană utilizînd propriile resurse - adică să acceseze sistemul de semnificaţii personale specific celeilalte persoane.

în acelaşi timp, fundamentez conceptul de „semnificaţie personală", o altă noţiune importantă, care face legătura dintre metaforă, similitudine, semnificaţie, pe de o parte, şi alte relaţii, de cealaltă parte. Acţiunea umană este, în mod esenţial, unaUe înaintare, „extinsă" în sensul că este continuu deductivă şi mereu în mişcare, în afară de a avea un conţinut intrinsec, orice fapt ne conduce mai departe, fie că este vorba despre un cuvînt, fie despre o metaforă, o situaţie, o caracteristică personală, o observaţie, un comentariu, o atitudine, o credinţă, o personalitate sau un gest adresat fiului în vîrstă de un an şi 3 luni. Orice fapt poate fi extrapolat către altceva, către un alt domeniu de semnificaţii, care nu este implicit. Orice afirmaţie este plasată în contexte care îi conferă semnificaţie, acestea puţind fi acceptate cultural, relaţional, individual sau personal. Mai mult, fiecare context ne îndrumă spre altceva, călăuzindu-ne inevitabil spre domenii noi, implicaţii noi, noi extinderi de semnificaţie. Astfel, contextul nu conţine pur şi simplu un alt concept, cuvînt, gest, o altă persoană, atitudine, idee sau relaţie, ci împinge conversaţia sau reflecţia spre un subiect legat de cel anterior sau dezvoltă o conexiune ori o implicaţie pe care o minte umană activă o poate dezvolta. Nici un simbol uman nu este inert, nici un cuvînt fără o implicaţie concretă, nici un comportament fără urmări, încercările de a-i înţelege pe ceilalţi pornesc de la vastitatea controversată şi irezistibilă pe care o implică o astfel de idee.

Inţelegîndu-i pe ceilalţi

Experienţa repetată (a faptului că Ben nu a înţeles semnificaţia transmisă de mine) a dat naştere unei întrebări cu caracter general: în ce mod influenţează înţelegerea semnificaţiei transmise o relaţie între două persoane? în viaţa cotidiană, acceptăm fără rezerve ideea de înţelegere în relaţiile noastre, iar înţelegerea reciprocă stă, de fapt, la baza raporturilor noastre cu ceilalţi. Dar informaţia apare în diferite contexte care ne ajută să o interpretăm, neavînd însă aceeaşi valoare absolută pentru fiecare dintre noi, după cum am descoperit eu şi cu Ben. Organizarea ei sub forma cunoaşterii depinde de faptul că ea înseamnă lucruri diferite pentru diferiţi oameni.

Pe măsură ce Ben va creşte, va ajunge să înţeleagă cunoştinţele de bază cu caracter general de care dispun ceilalţi. Cunoştinţele acumulate nu numai că îi vor extinde identitatea în formare în noi direcţii, dar îi vor oferi şi biletul de

intrare într-o comunitate mai mare de gîndire şi de limbă. El va putea să formuleze presupuneri cu privire la cunoştinţele altor persoane aparţinînd aceleiaşi comunităţi. Ben va putea spera să înţeleagă mai bine ceea ce fac şi ceea ce spun ceilalţi, pe măsură ce începe să construiască relaţii sociale cu ei. în relaţiile interpersonale apropiate de mai tîrziu, el va face mai mult decît atît: îşi va construi o cunoaştere enciclopedică organizată în ceea ce priveşte patternurile de gîndire specifică, de comportament şi de vorbire ale prietenilor săi apropiaţi, ale părinţilor, partenerei, colegilor, tovarăşilor de joacă şi colegilor de clasă etc. - chiar şi ale duşmanilor şi rivalilor săi. De asemenea, Ben îşi va dezvolta cadre de referinţă specifice care îl vor ajuta să înţeleagă subtilităţile comunicate de ceilalţi, făcînd, totodată, distincţie între diferite circumstanţe ale respectivei comunicări. Planalp şi Garvin-Doxas (1994) descriu această stare de lucruri drept procesul prin care partenerii devin experţi în cunoaştere reciprocă. Cunoaşterea organizează diferitele fragmente de informaţie într-un sistem, astfel încît eu pot deţine numeroase informaţii despre tine care mi se par *mie* relevante (adică te privesc „din exterior"). Ca să te înţeleg însă, merg un pas mai departe: îmi organizez cunoştinţele despre tine într-un mod care include cunoştinţe despre modul tău de gîndire (adică te privesc „din interior"), într-o relaţie, pasul de la cunoaşterea cuiva pînă la înţelegerea acelei persoane este unul foarte important.

Contexte care conferă semnificaţie informaţiei

în mod cert, scena cu Ben mi-a atras atenţia asupra diversităţii de moduri în care oamenii se înţeleg reciproc, de modalităţi în care relaţiile interumane sînt indisolubil legate de această înţelegere, precum şi asupra aspectelor de care depinde înţelegerea în sine. Poate am fost obişnuiţi să concepem relaţiile ca fiind formate din două personalităţi individuale separate sau două identităţi care „intră într-o" relaţie, dar în realitate este vorba de mult mai mult. în primul rînd, metafora „intrării" este înşelătoare, deoarece ne

sugerează că relaţiile se află undeva „acolo" şi oamenii „intră" în ele împreună: or, cartea de faţă urmăreşte modul în care indivizii creează, susţin sau transformă relaţiile, în al doilea rînd, identităţile indivizilor (raportate la caracteristicile lor psihologice şi la modurile lor de gîndire) sînt parte integrantă a oricărei relaţii pe care aceştia o creează şi - desigur - diferiţi indivizi tratează informaţia în moduri diferite, pe baza cadrului lor psihologic individual de interpretare a semnificaţiilor. Mai mult, relaţiile nu numai că unesc două persoane, dar le şi transformă : pe măsură ce senzorii umani adună informaţia,

ei o şi reorganizează, indiferent dacă e vorba despre informaţii despre alţii, despre sine sau despre alte aspecte ale experienţei. Astfel, deşi relaţia este o creaţie a doi oameni, aceştia sînt întru cîtva transformaţi de procesul de relaţionare. în încercarea de a afla mai multe despre cineva, modul în care ne privim pe noi înşine poate fi modificat atît de interacţiunile noastre cu acea persoană, cît şi de discuţiile pe care le avem şi în care apar cunoştinţele respective. Relaţiile interpersonale transformă şi reorganizează semnificaţiile, nefiind deci inerte din punct de vedere informaţional.

în aceeaşi măsură nu sînt nici oamenii inerţi. Faptul că fiinţele umane se schimbă, se dezvoltă şi învaţă complică experienţa reală de viaţă. Astfel, orice proces de înţelegere a celuilalt va fi o sarcină categoric continuă întrucît noi, la rîndul nostru, ne schimbăm. Cartea se va referi la teoriile lui George Kelly, în această privinţă, precum şi în altele. Kelly (1969b) argumentează faptul că fiinţele umane încearcă în permanenţă să caute noi explicaţii raţionale care, pentru moment? „ne permit să ne descurcăm în orice căutăm să realizăm" (p. 44). Kelly, fiind un psiholog al personalităţii - şi un practician în domeniu -s-a concentrat pe studierea individului şi a modurilor în care fiecare persoană îşi creează un „sistem personal de interpretare" (Kelly, 1955) - adică un sistem organizat de interpretări personale ale experienţei, un sistem de semnificaţii personale, în timp ce noi tindem să privim „personalitatea" ca pe ceva relativ stabil, Kelly o consideră, dimpotrivă, ca fiind în continuă evoluţie. El a prezentat fiinţele umane într-o continuă căutare de răspunsuri, de semnificaţii, încercînd mereu să-şi înţeleagă cît mai bine situaţia.

Pentru Kelly, activitatea umană - nu numai gîndirea, ci şi comportamentul -este un proces empiric de curiozitate şi soluţie creativă: „întrebările se pun prin comportament" (Kelly, 1969b, p. 44). Astfel, pentru Kelly, comportamentul este modalitatea unei persoane de a propune şi a testa înţelegerea. Procesul nu ia sfirşit o dată ce cineva deţine o explicaţie, pentru că întotdeauna ar putea exista una mai bună. Indivizii îşi pot modifica în mod constant explicaţiile, opiniile şi predicţiile despre oameni, relaţii, despre sine, parteneri şi standarde de comportament, pe măsură ce evenimentele continuă să se desfăşoare şi îi pun în faţa unor noi posibilităţi de interpretare. De aceea, o astfel de sarcină niciodată sfîrşită este deosebit de complicată în relaţia cu ceilalţi, pentru că şi ei, la rîndul lor, se schimbă şi evoluează.

Un alt motiv pentru care a-i înţelege pe ceilalţi este o sarcină perpetuă ar fi acela că adulţii se înţeleg în moduri diferite, fie că e vorba despre identitate, caracter, caracteristici psihologice, comportare fizică, roluri sau altceva. Pe măsură ce reuşim să îl cunoaştem pe celălalt, începem să-1 înţelegem din mai
multe puncte de vedere; procesul obţinerii a tot mai multe informaţii despre o persoană ne influenţează şi pe noi. în funcţie de maniera în care percepem motivaţiile celorlalţi, în funcţie de atribuirile pe care le operăm, de dezvăluirile pe care ni le fac, tratăm oamenii cu care intrăm în contact ca pe nişte colegi, ca parteneri şi/sau ca pe nişte simpli indivizi. Percepţiile sînt bazate pe „informaţii", dar, mai mult decît atît, ele sînt forme ale semnificaţiilor pe care noi le ataşăm obiectelor în lumea noastră socială pe măsură ce intrăm în contact cu alţi oameni. Cînd devenim experţi în cunoaşterea celorlalţi, această competenţă implică unele cunoştinţe contextuale: familiaritatea cu anumite contexte care ne ajută să interpretăm alţi oameni, în cazul relaţiilor, un context evident este cultura. De exemplu, adulţii pot să-şi înţeleagă de obicei gesturile, dar reuşim să facem acest lucru numai pentru că împărtăşim capacitatea de a plasa un anumit comportament într-un context cultural. Unele gesturi (de exemplu, atingerea vîrfului opozabilului cu vîrful arătătorului şi întinderea simultană a celorlalte trei degete) înseamnă un anumit lucru într-o cultură („perfect") şi alte lucruri în altă cultură (insultă sexuală gravă). Comportamentele sînt semnificative într-o anumită cultură şi astfel deducem că o cunoaştere culturală este un fundal puternic şi explicit pe care se proiectează înţelegerea relaţiilor noastre.

Acest fundal general reprezintă doar unul dintre numeroasele exemple care ne influenţează capacitatea de a participa în „bazarele" relaţionale ale vieţii. Alte astfel de fundale contextuale sînt stilurile şi identităţile (sau sistemele de semnificaţii) ale personalităţii noastre, istoria relaţiei, situaţia actuală, scopurile individuale în relaţie, stadiul relaţiei, precum şi multe altele, care conferă sens percepţiei relaţionale, în toate cazurile, fundalul reprezintă o organizare subtilă a fragmentelor de informaţii şi această organizare a

lor le imprimă o raţiune. Pe măsură ce Ben află mai multe despre mine şi despre aceste fundale sociale, organizarea cunoştinţelor dobîndite îl ajută să vadă lucrurile într-o manieră diferită, să-şi coordoneze comportamentul cu al meu pe diferite niveluri şi să îşi îmbunătăţească permanent viziunea asupra lumii în ansamblu.

într-o anumită măsură, cunoştinţele noastre despre ceilalţi şi relaţiile cu alţii nu sînt numai clarificate, ci şi definite şi limitate de modul în care îi înţelegem într-un context specific. Voi argumenta faptul că abilitatea lui Ben de a-şi (re)organiza semnificaţiile personale asupra lucrurilor şi de a înţelege cadrele de referinţă ale altor persoane vor elibera *şl/sau constrînge,* vor dezvolta *şi/sau restrînge,* vor crea *şi/sau distruge* relaţiile sale cu cei pe care îi întîlneşte, din momentul în care îi salută, cu „luminile" sale (!), pînă la

dezvoltarea celei mai profunde intimităţi. Cel mai mult contează măsura în care individul înţelege sistemele personale de semnificaţie ale altor oameni şi modurile în care posesorul lor îşi organizează gîndirea. Astfel, una dintre tezele principale ale acestei cărţi afirmă că abilitatea unei persoane de a înţelege semnificaţia alteia constituie baza, catalizatorul şi limita unei relaţii cu o persoană. Una dintre întrebările care ne pot ghida de-a lungul acestei cărţi este cum putem ajunge să înţelegem sistemele de semnificaţii personale ale altor persoane - care sînt condiţiile (preexistente) şi mecanismele pentru o astfel de înţelegere personalizată ?

Cîteva cuvinte despre discuţie

Faptul că deţinem informaţii vaste despre partenerii noştri de relaţie poate fi interesant, dar nu mai interesant decît faptul că majoritatea situaţiilor în care dobîndim aceste informaţii îşi datorează apariţia formei bogate, strîns legate de cultura noastră, a simbolului: limba vorbită sau scrisă (şi, de asemenea, printr-unul din opuşii ei, şi anume tăcerea - pauzele importante, omisiunile semnificative sau lucrurile nerostite), în viaţa cotidiană, iniţiem, dezvoltăm şi încheiem relaţiile mai ales prin discuţii; ne conducem relaţiile de afaceri în primul rînd prin discuţii; ne exprimăm personalitatea, oferim sprijin social, ne arătăm puterea, ne demonstrăm interdependenţa, convingem, linguşim, ne certăm, invităm, respingem, divorţăm, cerem în căsătorie, propunem şi îmbunăm persoanele din jur în primul rînd prin discuţii. Discuţiile prezintă atitudinile şi credinţele noastre, ne permit să dezvăluim informaţii despre noi înşine, să ne exprimăm sentimentele şi să arătăm cum gîndim. Discuţia presupune, totodată, implicare şi produce reacţii din partea celorlalţi (de exemplu, îi face să întreprindă ceva: „închide uşa! "). într-adevăr, discuţia are multe roluri, pe care trebuie să le urmărim îndeaproape dacă vrem să înţelegem relaţiile. Bochner (1984), de exemplu, prezintă exprimarea ca fiind numai una dintre cele cinci funcţii ale comunicării relaţionale: (1) de a genera o impresie favorabilă în mintea ascultătorului; (2) de a organiza o relaţie (adică de a crea o structură de putere şi control); (3) de a construi şi valida un mod comun de a privi lumea; (4) de a exprima sentimente şi gînduri; (5) de a proteja punctele vulnerabile.

Discuţia ca sursă de informare asupra altor oameni

Totodată, discuţia creează şi serveşte la exprimarea conceptelor social-psihologice abstracte despre care citim că fac parte din stăpînirea impresiilor, precum şi a dezvăluirilor despre sine, a interdependenţei şi schimbului social. Discuţia trudeşte pentru noi şi creează legături între minţi şi oameni. Discuţia operează prin simboluri comune, dar este eficientă numai pornind de la ipoteza că persoanele cu care vorbim vor putea deduce mesajul real al afirmaţiilor noastre, dat fiind faptul că împărtăşesc universul nostru de discurs (Mead, 1934/1967). Pe scurt, discuţia constituie o sursă principală de informaţii despre sistemele de semnificaţie şi preocupările oamenilor, şi trebuie să reflectăm asupra modului în care funcţionează. Din păcate, oamenii sînt fiinţe atît de complexe, încît discuţia nu poate numai să clarifice, ci şi să complice, nu poate numai să dezvăluie, ci şi să disimuleze, şi nu poate numai să călăuzească, ci şi să abată din drum. De fapt, ambiguitatea şi echivocul sînt, uneori, importante pentru o relaţionare reuşită (Bavelas, 1990; Duck, 1994d). Din fericire, discuţia apare în contextul social al altor acţiuni şi majoritatea observatorilor vor fi de acord că astfel de acţiuni spun mai multe decît cuvintele. Totuşi, această afirmaţie nu susţine faptul că discuţia nu contează, după cum nu susţine nici ideea că discuţia este tot ce contează: mai degrabă, discuţia trebuie interpretată în lumina altor lucruri cunoscute şi observate în legătură cu sistemul de semnificaţie specific unei persoane (Berger şi Bradac, 1982).

Discuţia dictează majoritatea conceptelor social-psihologice, în decursul unei singure conversaţii derulîndu-se, simultan sau consecutiv, mai multe subiecte de interes, în timp ce partenerii vorbesc, evident, *despre* ei şi relaţia lor în mod direct (Acitelli, 1988, 1992, 1993), discuţia *în contextul* relaţiei realizează mult mai mult decît atît, ceea ce demonstrează geografia psihologică şi modul de gîndire al unei persoane (Duck,

Rutt, Hurst şi Strejc, 1991). Pe măsură ce relaţionează, persoanele se dezvăluie pe sine şi opiniile asupra lumii prin discuţie, atît prin context, cît şi prin stil, atît prin ceea ce se afirmă, cît şi prin ceea ce se omite în discuţie, atît direct, cît şi indirect. Desigur, oamenii folosesc discuţia pentru a-şi pune întrebări directe şi specifice, pentru a afla informaţii şi pentru a se destăinui atît cu precauţie, cît şi neintenţionat. Prin discuţie, oamenii conduc alte afaceri relaţionale de rutină (Duck, 1994c); îşi verifică reciproc pornirile, dorinţele şi atitudinile; îşi afirmă valorile; dezvăluie structura preocupărilor lor; descoperă stilul lor de ataşament; şi vorbesc liber pe o mulţime de teme care dezvăluie, atît în manieră deschisă, cît şi la nivel subtil, propria lor semnificaţie, oferind totodată indicii privind

semnificaţiile altor indivizi. Chiar şi disputele, lamentaţiile şi regretele reprezintă etalări verbale de semnificaţie. Oamenii dau glas sentimentelor, dorinţelor şi opiniilor lor în moduri care, pentru o persoană cu spirit de observaţie, demonstrează fără echivoc felul lor de a gîndi. Ei tratează, în acelaşi timp, partea întunecoasă a relaţiei pe fundalul mai luminos al discuţiei (Duck, 1994d), dispunînd, astfel, de bunurile specifice relaţiei, cum ar fi disputele şi certurile (Bolger şi Kelleher, 1993). Dar acestea nu sînt singurele lucruri care se întîmplă în decursul unei discuţii, care nu presupune numai transmiterea de informaţii serioase şi care poate fi vulgară, glumeaţă, cicăli-toare, simpatică, poznaşă, spirituală şi distractivă. Oamenii mai şi rîd, se mai şi joacă, chicotesc, parodiază, se distrează, fac năzbîtii şi pozne şi mai şi glumesc în discuţiile pe care le poartă; nu ar trebui să ignorăm aceste roluri ale discuţiei în relaţii, deoarece ele pot evidenţia semnificaţia la fel de bine ca monologurile serioase, sobre şi severe.

Discuţia ca instrument persuasiv

Lăsînd la o parte varietatea, forţa socială, stilul şi conţinutul ei tematic, discuţia mai are o calitate interesantă: este folosită pentru a *convinge* (Duck şi Pond, 1989). în mod normal, noi nu ne concentrăm asupra acestei calităţi şi tindem să privim discuţia ca pe o activitate care foloseşte limba, pe care o considerăm un instrument neutru, pentru descrierea realităţii: pentru reprezentarea unor lucruri, pentru definirea unor idei, pentru desemnarea unor obiecte, a unor lucruri sau persoane. Cuvintele reprezintă simboluri pentru lucruri şi pentru acţiuni; de exemplu, propoziţiile simbolizează gîndirea şi multe alte lucruri pe lîngă aceasta. Cu toate acestea, există un alt mod sugestiv de a privi limba, care oferă posibile caracterizări, care pot fi discutate, reconsiderate sau pur şi simplu negate de către ceilalţi vorbitori, în virtutea unei astfel de viziuni, vorbitorul, şi nu limba poartă răspunderea celor afirmate. De exemplu, în momentul în care o atitudine, o scară de valori sau o opinie intră în domeniul public al conversaţiei, devine subiect de controversă şi constituie un centru retoric pentru ceilalţi vorbitori şi gînditori: Trebuie să-ţi aperi afirmaţiile!

Nuanţele de semnificaţie nu numai că sînt responsabilitatea emiţătorului, şi nu a limbii, dar sînt mai degrabă relevante pentru modul în care vorbitorul interpretează şi înţelege lumea decît descrieri ale lumii în sine. Discuţia unui vorbitor este simptomatică pentru modul său de a privi lumea şi îl prezintă ca pe o ofertă pe care ceilalţi o pot accepta, contrazice, respinge sau asimila.

Vorbirea, chiar şi cea cotidiană, are rol de prezentare, argumentează un mod de a privi lucrurile, foloseşte metafore şi termeni pe care acea persoană îi consideră relevanţi, prezintă opiniile vorbitorului, este „propovăduitoare" (Hauser, 1986). Prin subaprecierea acestui punct, cercetarea anterioară asupra relaţiilor a atribuit discuţiei un rol minor. Funcţiile discuţiei au fost ascunse ca şi Cenuşăreasa, sub straie mohorîte şi unicolore, importanţa sa relaţională dosită, iar rolul său social imobilizat în cămaşă de forţă.

Putem privi chiar *actul discutării* în sine ca pe un simbol. Chiar şi simpla „flecăreală" zilnică despre nimic anume susţine o relaţie (Duck, Rutt *et al.,* 1991). Desigur, o astfel de flecăreală are loc într-un important context cultural, relaţional şi de cunoştinţe individuale, care înzestrează cuvintele cu semnificaţii profund personale şi intime. Partenerul de discuţie, care împărtăşeşte sistemul de simboluri al vorbitorului, înţelege discuţia aproximativ în aceeaşi măsură ca acesta din urmă, după cum fiul meu, Ben, va înţelege, într-o bună zi, la fel ca mine semnificaţia indicării cu degetele.

Discuţia, ca orice altă formă de folosire a simbolurilor, este, de asemenea, restrictivă. Ea este compusă din cuvinte, care au o anumită semnificaţie socială ce impune anumite limite asupra folosirii lor (de obicei!). O „spadă" e o „spadă", indiferent ce altceva este ea, iar noi nu avem libertatea lui Humpty-Dumpty de a face cuvintele să însemne ce vrem noi, cel puţin dacă stă în intenţia noastră să comunicăm cu ceilalţi. Noi respectăm strict, m general, definiţiile şi întrebuinţările acceptate din punct de vedere social ale cuvintelor, în comunicarea cu o reţea socială mai largă, precum şi în majoritatea cazurilor de comunicare cu orice partener - altfel, cuvintele ar înceta să exprime înţelesul într-un mod folositor.

Există însă unele dovezi în măsură să confirme faptul că, în cadrul relaţiilor interpersonale, oamenii îşi creează semnificaţii idiomatice personale pentru unele cuvinte ca mijloc de consolidare şi adăugare a unui caracter special la relaţiile lor (vezi mai jos). Partenerii de relaţie trebuie şi nu pot evita sâ-şi dezvolte propria „cultură" (Wood, 1982), chiar dacă relaţiile sînt fondate pe semnificaţii comune şi pe abilitatea de a comunica pornind de la un fond de presupuneri comune, de la sine înţelese (Garfinkel, 1967; Goffman, 1959). Prin conversaţie, ne exprimăm propriile gînduri într-o formă generală, comună a limbii, astfel încît ceilalţi să le poată înţelege; în cadrul relaţiilor, ne exprimăm deseori gîndurile pe baza cunoştinţelor comune, dar principiul este acelaşi: comunicarea presupune un cadru de bază de semnificaţii comune şi *credinţa că aceste semnificaţii sînt împărtăşite.* Regula de bază aici este ca partenerii să creadă, într-adevăr, că semnificaţiile sînt comune şi că interacţiunile dintre ei

nu contravin acestei presupuneri, din moment ce descoperirea unei astfel de diferenţe de semnificaţie poate cauza ruperea relaţiei. Astfel, o altă întrebare după care ne vom ghida pe parcursul cărţii se referă la rolul discuţiei în sensul de favorizare a înţelegerii: Cum influenţează discuţia activitatea noastră relaţională şi conştientizarea semnificaţiilor celorlalţi ?

Discuţia ca perspectivă

Discuţia este mai mult decît comportament; este o forţă cu caracter de prezentare simbolică care convinge în aceeaşi măsură în care expune, arată şi informează. Discuţia reprezintă, în acelaşi timp, un punct de vedere cultural (prin cuvintele şi semnificaţiile pe care le cuprinde) şi poate fi condusă într-un mod care permite oamenilor să o folosească în felul lor pentru a exprima semnificaţiile lor personale. Discuţia utilizează o limbă comună; limba utilizează simboluri comune şi personalizate; simbolurile utilizează semnificaţia; semnificaţia implică împărtăşire; împărtăşirea utilizează indivizii; indivizii utilizează discuţia. Astfel, nu numai că trebuie să includem discuţia în analizarea relaţiilor, ci avem nevoie de o teorie asupra funcţiilor pe care discuţia le are şi asupra modurilor lor de realizare. Discuţia nu este numai exprimarea unor colete de informaţie împachetate cu grijă, un simplu agent de transfer de informaţie obiectivă sau neutră sau un simplu mediu pentru construirea de inventare enciclopedice ale gîndirii altor oameni. Discuţia serveşte, simultan, unor scopuri diverse, unele strategice (de exemplu, negarea unor poziţii opuse, propria prezentare, administrarea impresiilor ş.a.m.d.), altele individuale (de exemplu, stabilirea, exprimarea sau înfăptuirea unui scop individual într-o interacţiune; recunoaşterea credinţelor şi valorilor altor persoane) şi altele relaţionale (de exemplu, iniţierea unor conversaţii despre asemănări, obţinerea dezacordului, indicarea afecţiunii, realizarea de propuneri relaţionale).

In capitolele următoare, voi arăta că discuţia are teoretic legături nu numai cu unele funcţii retorice ale vorbirii, dar şi cu procese fundamentale care implică unele dileme în comportamentul cotidian. Vorbirea, chiar şi discuţia de zi cu zi au funcţia de a influenţa pe alţii şi de a prezenta o anumită poziţie, oferind, în acelaşi timp, mijloace pentru recunoaşterea şi acceptarea sistemului de semnificaţii specific unei persoane, în discuţiile cotidiene, modul de gîndire al unei persoane este prezentat altora simbolic, astfel încît cei doi parteneri pot să detecteze, să recunoască, să creeze şi să răspundă la asemănările de interpretare a lumii. Astfel, ei ajung la intersubiectivitatea care alcătuieşte esenţa relaţionalii şi a existenţei ca fiinţă socială (Ickes şi Gonzales). O astfel

de intersubiectivitate nu reprezintă atît o interdependenţă de comportament şi gîndire, cît percepţia trăsăturilor comune şi înţelegerea conştientă a sistemului personal de semnificaţie specific celuilalt. Cu toate acestea, realizarea inter-subiectivităţii nu este o stare inertă de cunoaştere, dar, în momentul apariţiei, ea modifică însăşi interpretarea persoanelor participante, împărtăşirea semnificaţiei nu este numai o suprapunere de conţinut, ci şi o chestiune interpretativă, constructivă şi organizaţională care presupune asimilarea de noi semnificaţii comune în sistemele preexistente ale indivizilor, ceea ce reprezintă, desigur, un proces de transformare.

Deşi nu am folosit aceşti termeni pînă acum, prezentarea de mai sus poate fi comparată cu existenţa unei serii infinite de fluxuri şi refluxuri de înţelegere reciprocă în decursul vieţii unei relaţii. Astfel de fluxuri şi refluxuri sînt relevante nu numai pentru înţelegerea fiecărui partener de către celălalt, ci şi pentru înţelegerea relaţiei pe care cei doi o creează şi recreează între ei (Genero, Miller,' Surrey şi Baldwin, 1992). Voi afirma mai tîrziu că alte aspecte ale relaţiei şi ale vieţii umane în general sînt activităţi niciodată sfîrşite, caracterizate de comparaţie şi asimilare a interpretărilor alternative, şi că împărtăşirea semnificaţiei este un proces permanent variat şi mereu incomplet, chiar şi în relaţiile bine stabilite. Nu oamenii sînt în relaţii, ci relaţiile sînt în oameni şi, în acest sens, relaţiile evoluează pe măsură ce credinţele sau amintirile

oamenilor despre ele se schimbă - dar oamenii înşişi se schimbă. Astfel, schimbările ce apar în cadrul relaţiilor sînt legate indisolubil de schimbări în semnificaţia relaţiei, în parteneri (inclusiv în situaţiile lor) sau în viitorul comun al celor doi parteneri, precum şi de evoluţia persoanelor înseşi. Altfel spus, astfel de transformări reflectă o schimbare în viziunea pe care o analizăm, caracterizînd totodată acţiunea comună, întreaga argumentaţie a lucrării se bazează pe tratarea cu seriozitate a acestui punct.

Semnificaţia în context relaţional

Reflecţia imediată şi relativ superficială la scena cu fiul meu, Ben, a revelat un număr de caracteristici interesante ale comunicării şi relaţiilor, caracteristici legate de simboluri, înţelegere şi discuţie. Dar m-a determinat să mă gîndesc şi la modul în care indivizii împărtăşesc semnificaţia. Pentru a cerceta problema împărtăşirii sistemelor de semnificaţii trebuie să identificăm influenţa reciprocă a semnificaţiei personale, pe de o parte (din ce surse şi componente este construită şi organizată de fiecare persoană), şi a negocierilor de semnificaţie
care au loc între două persoane prin comunicare, de cealaltă parte. Deşi ne este uşor să ne închipuim oamenii făcînd schimburi de semnificaţii construite pentru ei, procesul în sine nu este chiar atît de simplu; el ne solicită, în primul rînd, să observăm modul în care indivizii reuşesc să înţeleagă şi să folosească simboluri care sînt înţelese şi folosite de către ceilalţi.

Cred că devine clar faptul că eu nu mă refer la natura semnificaţiei, care este o problemă filosofică referitoare la relaţia dintre sunete şi obiectele pe care le desemnează. Semnificaţia nu este urmărită în această carte în sensul observării raporturilor dintre „semnificam" şi „semnificat". Pe mine mă preocupă faptul că individul acţionează ca şi cum cuvintele ar însemna lucruri şi ceilalţi ar avea o logică internă care ar putea fi înţeleasă pe baza semnificaţiilor pe care le exprimă. Astfel, interesul meu se referă la modul în care se înţeleg două persoane, indiferent de baza filosofică a semnificaţiei.

împărtăşirea semnificaţiei

Cum este semnificaţia folosită şi împărtăşită de către partenerii unei relaţii ? Prin aceasta nu vreau să întreb: „Cum se aseamănă oamenii ? " sau „Cum sau de ce asemănarea este baza unei relaţii ? ". Atenţia mea nu se concentrează numai pe nevoia în sine de asemănare dintre două sisteme de semnificaţie, în schimb, pun accentul pe procesul social de negociere, actul de comparare, de transfer, de extindere sau de legătură dintre cele două sisteme de semnificaţie -actul de împărtăşire. Voi argumenta că tocmai această distincţie, dintre relaţia dintre două lucruri (similitudine) şi consecinţele ei sociale de negociere (împărtăşire), este importantă pentru a înţelege relaţiile sociale şi personale. Actul de împărtăşire depinde mai curînd de utilizarea socială a similitudinii, de procesul interpersonal de asociere şi de realizarea deducţiei, decît de similitudinea în sine, privită ca o relaţie logică abstractă. Exprimarea semnificaţiei poate fi un act individual, dar procesul de citire reciprocă a gîndurilor este unul categoric social. Astfel, deşi două persoane pot fi asemănătoare prin faptul că folosesc aceleaşi tipuri de cuvinte pentru a vorbi despre o anumită temă, importanţa socială şi relaţională este dată de percepţia şi de acţiunile de recunoaştere comună a acestei asemănări. Simpla existenţă a asemănării cognitive are consecinţe nesemnificative pînă în momentul în care „trecem dincolo de ea".

Cititorii familiarizaţi cu cercetarea psihologică asupra importanţei similitudinii de atitudine şi personalitate într-o relaţie (vezi Capitolul 4) îşi vor da seama că afirmaţia aparent simplă şi inofensivă de mai sus este oarecum

radicală. Pentru a o explica pe larg, vor fi necesare două capitole (Capitolele 4 şi 5), dar am menţionat-o acum întrucît ea decurge în mod direct din punctele prezentate anterior. Am putea spune că existenţa similitudinii este ca o masă întinsă în faţa unei persoane, dar că este nevoie de o recunoaştere a acestei similitudini pentru a ajunge la partea într-adevăr plăcută şi utilă din punct de vedere social - şi anume a lua masa împreună. *Folosirea* acestei similitudini este procesul care îi extinde semnificaţia şi o duce mai departe, acolo unde îşi poate exercita influenţa relaţională în modul cel mai eficient pentru o relaţie reală. Acest proces se bazează pe discuţie, care, prin faptul că foloseşte semnificaţiile şi perspectivele comune, permite intersectarea sistemelor de semnificaţie incluse în gîndirea individualizată (Capitolul 5).

Semnificaţia ca „trecere dincolo de ceva dat"

Am menţionat deja faptul că viaţa, oamenii şi limba ne duc mereu spre altceva şi transcend realitatea imediată. Chiar şi cuvintele în sine sînt întotdeauna contextualizate de acest impuls nestăpînit de a trece dincolo de ceva dat. Orice semnificaţie a unui cuvînt sugerează inevitabil mai mult decît ceea ce spune direct, iar acest lucru se întîmplă deoarece vorbitorul sau ascultătorul ştiu mai multe despre ceea ce se

spune prin orice cuvînt dat pe care îl alege vorbitorul. (De exemplu, alegerea unui anumit cuvînt implică deja o cunoaştere mai extinsă a limbii care conţine acel cuvînt.)

Pe măsură ce exasperarea mea părintească se accentua urmărind scena cu Ben repetîndu-se, mi-am dat seama că această noţiune mai avea o implicaţie şi că eu eram ca Ben dintr-o anumită privinţă; aveam o viziune limitată asupra lucrurilor (în cazul meu, asupra relaţiilor, similitudinii, metaforei, limbii şi memoriei) şi nu conştientizam că ea poate fi, de asemenea, extinsă la un alt nivel. Toate punctele din lista de mai sus (relaţiile, similitudinea etc.) nu sînt numai simple lucruri, ca degetele mele, sau simple acţiuni, ca a arăta, ele servesc totodată unui scop indicativ larg. Fiecare concept (relaţie, similitudine etc.) indică o legătură, realizată printr-o asociere, între două semnificaţii, conţinînd implicit impulsul de extindere şi de „trecere dincolo de ceva dat", pentru a mări capacitatea de înţelegere. O relaţie presupune asocierea a doi indivizi anterior independenţi şi, prin alăturarea lor, creează ceva nou prin intermediul acţiunii de împărtăşire - ceva care probabil îşi are rădăcinile în fiecare dintre cei doi indivizi şi care influenţează modul în care fiecare se va gîndi la celălalt în viitor. Similitudinea şi împărtăşirea unesc două entităţi separate prin indicarea unei legături comparative care poate fi făcută dintr-un punct exterior.

Metafora ilustrează o arie a gîndirii prin indicarea relevanţei unei alte arii, ca atunci cînd ne gîndim la două persoane care se îndrăgostesc (realizînd astfel legătura dintre dragoste şi pierderea controlului şi tot ce presupune acest lucru). Memoria readuce trecutul în prezent şi indică importanţa implicării sau relevanţa unuia faţă de celălalt (ea fiind în mod deosebit o tendinţă retorică umană imperioasă de referire la istorie sau la un precedent ca justificare a unei acţiuni; de exemplu, Megill şi McCloskey, 1987).

Există multe alte aspecte importante ale acestui fapt care, deşi par simple şi izolate, ne trimit în mod continuu spre altceva. Voi susţine faptul că o relaţie (şi chiar folosirea limbii în sine) face parte din această categorie. Relaţiile sînt întotdeauna „în mişcare" (Bennett, în curs de apariţie) şi se sfirşesc, cîteodată, chiar din cauză că unul dintre parteneri simte că relaţia nu duce nicăieri. De asemenea, folosirea unui cuvînt ca simbol nu înseamnă numai a trece dincolo de undele sonore spre obiectul pe care îl sugerează, ci şi a aduce toate celelalte asocieri sociale pe care un cuvînt dat le poate avea. Astfel, a spune „te iubesc" nu înseamnă numai a exprima un sentiment, ci şi a aduce în discuţie bagajul de definiţii relaţionale („Ar trebui să ne implicăm sentimental ? "), de convenienţe sociale („Dar eşti profesorul/profesoara mea! "), precum şi un mare număr de detalii sociale, culturale, organizaţionale, de cuplu şi personale. Cei trei termeni implică un context social vast, în cadrul căruia sînt înţelese semnificaţiile şi se produc consecinţele lor.

Acest proces surprinzător de *deducţie asociativă* sau *implicaţie* va fi aplicat în această carte la relaţii. El se bazează pe faptul (1) că mintea umană trece rapid de la un domeniu de semnificaţie la altul şi construieşte legături; (2) că gîndirea umană se mişcă, de asemenea, continuu de la un „loc" prezent la altul - care *nu* poate fi prevăzut; (3) că oamenii au deseori simultan în minte două domenii de discurs între care realizează comparaţii. Mai mult, la nivel social, ne înţelegem pe discuţii bazate pe cei trei factori anteriori. Nici unul dintre aceste puncte nu este o observaţie nouă în sine, dar le-am extins influenţa la nivelul proceselor de împărtăşire a semnificaţiei, pe care eu le consider baza relaţiilor interumane.

Voi afirma, în această carte, că „relaţiile", „similitudinea" şi „semnificaţia" sînt *procese* create prin interacţiunea intelectelor mediată de comunicare. Procese, nu produse! Relaţiile, similitudinea şi semnificaţia nu sînt nişte concepte abstracte, ci lucruri pe care oamenii le fac continuu. Oamenii le realizează prin mijloace care îi diferenţiază de animale şi de insecte: ei discută şi îşi prezintă gîndirea/semnificaţia în cuvinte. Discuţia nu este o simplă activitate orală nesemnificativă prin care apar procesele relaţionale cu

adevărat importante, ci principalul proces prin care oamenii îşi construiesc şi îşi comunică propriile imagini asupra lumii. Mai mult, prin intermediul discuţiei şi al simbolurilor, oamenii îşi prezintă unul altuia dovezi, atît directe, cît şi indirecte, despre propria viziune asupra vieţii, asupra celuilalt, asupra lumii şi a tot ce cuprinde ea. De aici, un ascultător poate formula deducţii cu privire la convingerile vorbitorului.

După cum încercările mele de a emancipa gîndirea lui Ben erau bazate pe presupunerea că puteam realiza o legătură între punctele noastre de vedere, tot astfel acţiunea umană se extinde prin deducţie, iar relaţiile prin utilizarea constructivă a mai multor puncte de vedere. Un singur intelect poate vedea lucrurile în mai multe moduri (prin imaginaţie, prin memorie sau prin experienţă), dar două intelecte pot adopta perspective diferite şi, prin discuţie, le nuanţează, într-adevăr, înseşi noţiunile de deducţie şi extindere presupun mai multe opţiuni strategice, fie că e vorba despre o persoană în două momente diferite, fie despre o persoană care-şi imaginează lucrurile într-o altă ipostază, fie de două persoane care privesc simultan lucrurile din perspectivele lor individuale. Abilitatea de a concepe diferite perspective se află la baza relaţiilor sociale şi personale, într-adevăr, chiar termenul de *relaţie* implică o minte cercetătoare, care construieşte o legătură între lucruri mai presus de percepţia singulară a articolelor pe care le întîlneşte. Percepţia de gradul doi a

relaţionării dintre două „obiecte" reprezintă în mod esenţial un alt nivel de perspectivă asupra procesului cognitiv, nivel care a fost considerat de unii gînditori (de exemplu, Mead, 1934/1967) ca fiind specific conştiinţei umane.

Legătura dintre diferite seturi de idei

Un aspect surprinzător al proceselor de extindere negociată şi de deducţie este oferit de folosirea metaforei. Metaforele (din grecescul *fiETcupepEiv\metaphereiri\,* însemnînd „a transpune") sînt, în aparenţă, doar moduri de deducere, de extindere sau trecere a unui domeniu de discurs sau a unui conţinut în altul, considerat mai viu şi mai evocator, care înviorează cele spuse sau scrise. Cînd scriitorii se refereau la „corabia statului", în loc să folosească cuvîntul *guvern* (incidental, derivat din latinescul *gubernator,* însemnînd „cîrmaciul unei corăbii"), ei foloseau o metaforă. Statul nu este propriu-zis o corabie şi nici preşedintele un cîrmaci, cu toate acestea, noi am înţeles ideea. Aceşti scriitori au preluat sensurile unor termeni din navigaţie şi le-au aplicat temei guvernării, aducînd, prin aceasta, ceva în plus modului în care ei concep ideea de guvernare, ca fiind o activitate îndreptată spre un anumit scop, care poartă un

grup de oameni prin ape necunoscute spre locuri şi experienţe noi (cu riscul de a le provoca la toţi rău de mare!).

în acelaşi mod, cînd ne referim la relaţii ca fiind „apropiate", folosim o metaforă. *Apropierea* este un termen care se referă concret la distanţa în spaţiu şi la aducerea a două lucruri unul lîngă altul (este derivat din latinescul *claudere*[1]*,* cu sensul de „a închide - capacul unei cutii, de exemplu). Chiar şi în accepţiunea sa modernă - aplicată şi distanţei *emoţionale* - sensul reprezintă o extindere plină de vitalitate a termenului spaţial de la amplasarea sa iniţială la una nouă. Este interesant faptul că, pentru a da semnificaţie relaţiei personale, ne adaptăm sau ne extindem gîndirea la alt domeniu de cunoştinţe (cele despre relaţiile spaţiale). Astfel, mecanismele metaforei conţin mai mult decît acea vitalitate a unei imagini ajutătoare care ne oferă o viziune sau posibilitatea de a înţelege: metafora presupune o capacitate de a reflecta pe o anumită temă şi de a profita de o perspectivă din afara temei pentru a crea legătura cu o alta. în acelaşi timp, o relaţie presupune mai mult decît simple modele comportamentale sau interacţiuni discrete dintre doi indivizi, fiecare dintre persoane sau observatori trebuind să aibă capacitatea de a reflecta asupra comportamentelor şi interacţiunilor, de a găsi o perspectivă obiectivă, precum şi de a construi o legătură mentală între ele.

O altă asemănare dintre metafore şi relaţii rezidă în faptul că amîndouă implică activităţi ale intelectului, în încercarea sa de a înţelege sau de a-şi face o idee despre lume. Prin folosirea unei metafore, încercăm să înţelegem mai exact ceva complex, comparîndu-1 pentru moment şi pentru simplificare cu altceva, al cărui înţeles îl ştim deja foarte bine. Cînd Shakespeare scrie despre moarte ca fiind „acea neştiută ţară, din a cărei îmbrăţişare nici un călător nu se mai întoarce", metafora ne ajută să privim moartea ca pe un loc în care mergem după viaţă. Această metaforă nu ne cere să ne luptăm cu concepte metafizice complexe asupra transformării esenţei sau a transfigurării sufletelor, sau a metamorfozei Fiinţei-cu-F-mare, sau cu opinii complexe şi obscure asupra morţii pe care le înţelegem cu greu. Ea prezintă moartea ca pe o simplă destinaţie, un altundeva, un loc pe care îl putem găsi, un loc în care vom ajunge la timpul potrivit (probabil împreună cu toţi perceptorii de taxe şi ţînţarii care au trăit vreodată). Această imagine simplă şi familiară a „unei destinaţii" este una pe care o cunoaştem deja foarte bine şi deci pe care o putem înţelege mai uşor.

1. Este vorba despre termenii din limba engleză pentru „apropiat"/„apropieie" anume *dose/doseness* (n.tr.).

Deşi folosirea unor astfel de metafore poate să ne faciliteze înţelegerea, ea ne limitează totodată percepţia. Dacă mă gîndesc la moarte ca la o destinaţie, asta mă împiedică, în acelaşi timp, să mă gîndesc la ea ca fiind, să spunem, un somn care aduce odihnă, pace şi sfîrşitul pentru acea „mie de lovituri naturale, al căror moştenitor este omul" (deşi Shakespeare urmăreşte aceşti termeni în acelaşi monolog din *Hamlet).* Metafora destinaţiei nu-mi permite să mă gîndesc simultan la moarte ca la o transfigurare a unei alte forme de viaţă, după cum susţin unele religii orientale. Astfel, prin adoptarea unui nou cadru de referinţă, îmi formez şi îmi limitez, în acelaşi timp, înţelegerea momentană a unui fenomen numai la unele aspecte ale sale. în acelaşi fel, într-o relaţie cu persoana A, voi limita, probabil, discuţia la acele domenii care ştiu că ne interesează pe amîndoi şi voi renunţa la discutarea acelor aspecte din afara cunoştinţelor pe care le împărtăşim. Cu persoana B urmez, în general, o tactică similară, deşi subiectele în sine pot fi diferite.

Legăturile dintre oameni şi intelecte

Modul în care acţionăm pentru dezvoltarea şi exprimarea unei noi interpretări a experienţei într-o relaţie este în multe puncte similar cu funcţiile metaforei. Relaţionarea şi folosirea metaforelor ilustrează deci acelaşi important proces j psihologic. Pe de o parte, în cazul unei metafore avem de-a face cu două j

domenii de semnificaţie (de exemplu, navigaţie/guvernare sau spaţiu/sentiment), iar extinderea se realizează de la un domeniu la celălalt pentru a-1 înţelege mai bine pe unul cu ajutorul celuilalt. De cealaltă parte, în cadrul unei relaţii, pornim de la două sisteme de semnificaţie personalizate, cîte unul pentru fiecare persoană care intră în relaţie - putem să considerăm, pentru moment, aceste sisteme de semnificaţie ca „personalităţi" - şi, prin crearea legăturilor între aceste sisteme, cei doi parteneri pot să se considere inter-dependenţi din punct de vedere psihologic şi comportamental. Cele două persoane construiesc, prin diferite procese de negociere, o entitate comună, dar nouă. Această nouă creaţie extinde conştiinţa existenţei celor două persoane, influenţînd totodată comportamentul, gîndurile şi sentimentele lor, transformînd, în acest sens, gîndirea lor. Astfel, la fel ca metaforele, relaţiile sînt vaste. Complexul interdependenţelor relaţionale reiese parţial din negocierea semnificaţiilor împărtăşite, care se bazează pe cele două seturi originale de fundaţii mentale ale celor două intelecte individuale.

Metaforele, ca şi relaţiile, sînt indisolubil legate de moment şi <ie cultură. Noi nu vom vorbi astăzi despre şeful unui stat ca fiind un bun păstor, de

exemplu, deşi această metaforă era uzuală acum 2000 de ani. La fel ca relaţiile, metaforele sînt catalizatori pentru dezvoltări creative ale gîndirii, semnificaţiilor şi înţelegerii dependente de contextul apariţiei unei astfel de dezvoltări, în mod similar, relaţiile se înscriu într-un context derivat din cultură şi într-un anumit loc în timp. Astfel, demersurile de a cultiva egalitatea în relaţiile dintre femei şi bărbaţi în zilele noastre ar stîrni probabil uimire în rîndul predecesorilor noştri, care concepeau o altă „ordine naturală".

în contextul temporal şi cultural, partenerii de relaţii realizează, aşadar, unele lucruri similare metaforei: ei pornesc de la două universuri de gîndire diferite (cele două intelecte separate ale lor) şi creează punţi de legătură între ele, care extind, limitează şi transformă comprehensiunea şi identităţile. Există un anumit paralelism între folosirea şi aprecierea metaforei, pe de o parte, şi activitatea a două minţi omeneşti în procesul lor de creare, susţinere şi dezvoltare a relaţiilor sociale şi personale, de cealaltă parte, într-o metaforă, un domeniu de discurs este tradus în altul; într-o relaţie, două minţi separate se bazează pe un context de cunoştinţe pentru a realiza transferul, comparaţia, deducţia şi pentru a găsi punctele comune.

Voi dedica tot restul acestei cărţi explorării situaţiilor în care apare tendinţa de „a trece dincolo de aici şi a privi mai departe", dar trebuie să menţionez că acelaşi lucru se aplică şi în cazul metaforei, relaţiilor, similitudinii, schimburilor, semnificaţiei şi altor concepte întîlnite în cercetarea relaţiilor, în spatele fiecăruia dintre concepte se află procesele de deducţie şi extindere, şi totuşi fiecare dintre ele necesită nu numai existenţa a două entităţi între care să apară transferul relevant (două domenii de referinţă în cazul metaforei, două intelecte în cazul relaţiei, un simbol şi obiectul desemnat în cazul semnificaţiei), *ci şi o conştiinţă sau o construcţie* a legăturii dintre ele. O astfel de conştiinţă implică capacitatea de plasare (mentală) în afara obiectelor, oamenilor, evenimentelor şi experienţelor comparate şi, dintr-o astfel de perspectivă, înţelegerea lor diferenţiată.

Pentru a realiza extinderea în cazul unei figuri de stil, în mintea unei persoane trebuie să îşi manifeste prezenţa simultan mai multe elemente. Dacă eu accept la un moment dat utilitatea denumirii de „corabie" pentru „guvern", atunci eu trebuie să mă gîndesc simultan că ştiu cîteva noţiuni elementare despre corăbii şi guverne. Trebuie ca eu să văd o legătură folositoare între cele două domenii de discurs şi trebuie să pot lucra cu această legătură, în cazul relaţiilor, pentru a crea o înţelegere reciprocă extinsă sau o lume de semnificaţii comune, trebuie să-mi dau seama ce gîndeşte partenerul meu, să compar acest lucru cu ce gîndesc eu, să pot identifica o legătură şi să pot, astfel, lucra cu această legătură. Desigur că, în general, ne aşteptăm ca, într-o relaţie, să ne fie mai uşor

să pătrundem semnificaţiile şi intelectul altcuiva pînă la nivelul în care gîndirea lor este similară cu un lucru pe care noi deja îl înţelegem foarte bine : *propria noastră* gîndire. O astfel de pătrundere a semnificaţiei altor indivizi depinde de o serie de procese care reies dintr-o examinare mai atentă a metaforei.

Rolul metaforelor în ghidarea relafiilor şi a cercetării

Dintr-un anumit punct de vedere, poate fi interesant să privim, ca mai sus, metaforele, imaginile şi simbolurile pe care oamenii le folosesc în relaţii ca o prezenţă simultană a două persoane în acelaşi univers comportamental. Cu toate acestea, tocmai am arătat că paralelismul dintre metafore şi relaţii ca procese interpersonale bazate pe semnificaţie se extinde dincolo de astfel de interconexiuni şi serveşte unui rezultat constructiv. Procesul psihologic al inferenţei, important şi metamorfozam („extensiv"), creează baza de la

care un intelect poate transforma sau influenţa pe un altul şi fundamentul pe care două persoane pot construi împreună ceva nou, care devine ulterior noua bază de operare.

Metaforele ca mod de gîndire a relaţiilor

Modul în care oamenii vorbesc despre relaţii realizează o legătură între două domenii de discurs. Afirmaţia de mai sus nu aduce nimic original, nimic în măsură să ne suscite interesul. Este atît de comun să vorbeşti astfel despre relaţii încît, de obicei, nici nu conştientizăm acest lucru. Vorbim despre legături dintre oameni, despre cupluri, descriem căsătoria ca uniune conjugală (din latină „a pune vitele împreună în acelaşi jug" !); auzim că unele relaţii s-au destrămat din cauza unor fricţiuni relaţionale sau de la sine, sau auzim uneori că doi oameni „s-au luat", s-au îndrăgostit la prima vedere sau se simt atraşi unul de celălalt. Toate aceste expresii cotidiene sînt metaforice şi provin din domenii importante ale experienţei predecesorilor noştri. Majoritatea acestor expresii ne este atît de familiară, încît nu îi mai recunoaştem originea metaforică, iar multe dintre metafore, pierzîndu-şi baza concretă, au devenit pur şi simplu arhaice. Cu toate acestea, metaforele sînt ca dionea[2], subjugîndu-ne

2, Flori originare din SUA, cu frunze formate din doi lobi care se închid ca o capcană atunci cînd se aşază o insectă pe ele (n.tr.).

prin farmecul lor viu şi ispitindu-ne, apoi, către un anumit mod de gîndire. Afirmaţia se dovedeşte valabilă şi utilă în practica cercetătorilor relaţiilor şi a specialiştilor oricărui alt domeniu. Un lucru aparent superficial (limba vie) este, de fapt, adînc structurat în gîndirea umană, iar această structură de adîncime este cea care modelează comportamentul.

Lakoff şi Johnson (1980) şi Lakoff (1986) au prezentat ipoteza că metaforele nu sînt simple figuri de stil, dacă această denumire implică ideea de instrument lingvistic de înfrumuseţare, cu rolul de a da viaţă unui discurs altfel plicticos şi monoton - deşi aceasta a fost definiţia metaforei vreme de circa 2000 de ani. Din contră, Lakoff a propus ideea că metaforele sînt figuri de gîndire: adică reprezentări care, întîmplător, sînt exprimate mai des în vorbire, ale modurilor în care oamenii *îşi dezvăluie, îşi dezvoltă* şi *îşi extind* gîndurile. Deşi sînt folosite în calitate de categorii în analiza pură a limbii, metaforele dezvăluie, de asemenea, cîte ceva despre intelectul care se exprimă prin ele, la fel cum îmbrăcămintea nu are numai rolul de a acoperi corpul, dezvăluind anumite lucruri despre purtător.

Modul în care oamenii folosesc metaforele pentru a descrie relaţiile a fost studiat de numeroşi specialişti, dar eu voi menţiona numai cîţiva dintre aceştia. Lista de autori selectată de mine include lucrarea lui Kovecses (1991) despre metaforele iubirii, cărţile lui Owen (1984, 1985) asupra metaforelor şi dezvoltării relaţiei, lucrările lui Baxter (1987, 1992b) asupra simbolurilor relaţionale şi metaforelor, precum şi lucrarea de Harvey, Weber şi Orbuch (1990) asupra cauzelor destrămării unei relaţii. Există mai multe lucrări în acest domeniu general, cum ar fi cea a lui McCall (1982), care discută rolul metaforei în cadrul sentimentelor de desprindere dintr-o relaţie; cea a autorilor Bernard, Adelman şi Schroeder (1991), care observă metaforele uzuale ale partenerilor într-o întîlnire de afaceri, precum şi propriile mele lucrări (Duck, 1984, 1987a) asupra metaforelor alese de cercetători pentru a descrie dezvoltarea unei relaţii sau pentru a conceptualiza întreaga gamă de subiecte cuprinse în acest domeniu. Există şi o publicaţie periodică pe aceeaşi temă - *Metaphor and Symbolic Activity (Metafora şi activitatea simbolică)* -, precum şi suficiente lucrări cît pentru a umple cîteva rafturi mari de bibliotecă. Poate că acest subiect este deja familiar, dar din cercetările menţionate mai sus reies cîteva puncte importante pe care trebuie să le scot în evidenţă.

Metaforele iubirii

Limba noastră abundă în metafore care exprimă dragostea, cum ar fi metaforele „nebuniei" („Sînt nebun după tine", „E nebun după ea"), metaforele „nutriţiei" („Mi-e sete de dragoste", „Tînjesc după tine", „Nu pot trăi fără tine", chiar şi apelativul „Dulceaţă"), metaforele „focului" („focul pasiunii", „mă topesc după tine", „arzînd de dor", „gînduri fierbinţi"), precum şi altele, studiate de Kovecses (1986, 1991). în cazurile menţionate metafora prezintă dragostea prin altceva, cum ar fi nebunia, focul sau nutriţia. Aceste imagini sînt oarecum convingătoare pentru că au o bază fiziologică şi, astfel, experienţa trăită este legată de ceva familiar, fiziologic. Metafora focului descrie cîteodată atît de fidel trăirea viscerală a pasiunii, încît este irezistibilă. Pe de altă parte, un autor creativ îi poate ajuta pe cititori să înţeleagă o experienţă misterioasă prin legătura cu ceva mai familiar, dar care, iniţial, nu părea să fie relevant (de exemplu, că dragostea este un fel de dependenţă, o boală sau o pedeapsă), în orice caz, metafora are rol informativ, datorită legăturii pe care o realizează între două domenii de experienţă.

Desigur că, în vorbirea curentă, sîntem departe de a fi nişte mici Shakespeare creativi şi nu folosim mereu metafore inedite şi sugestive. Noi adoptăm, de fapt, metaforele pe care cultura noastră ni le pune la

dispoziţie pentru a ne elucida experienţele. Astfel, metaforizarea dragostei, în modalităţile deja consacrate de o cultură, nu are atît rolul de a oferi o mai bună înţelegere a acestui sentiment, cît de a oferi puncte de referinţă sau norme cu autoritate socială pentru modul în care este concepută iubirea în gîndire. Cu toate acestea, metaforele, noi sau vechi, ajută fiecare individ să-şi construiască sentimentul iubirii, oferind imagini şi puncte de referinţă care contribuie la interpretarea acestei experienţe (cum ar fi, de exemplu, fierbinte şi copleşitoare).

Un alt aspect al metaforei este faptul că ne conduce la deducţii care pot facilita înţelegerea conceptului de dragoste. De exemplu, dacă dragostea este nebunie, atunci persoana care are acest sentiment (sau care îi aude pe alţii descriindu-1) ar putea deduce că ea implică pierderea controlului conştient sau tendinţe spre un comportament iraţional. Anumite metafore ar putea astfel modela atît comportamentul, cît şi aşteptările şi/sau ar putea ajuta la definirea unor norme la fel de bine precum le reflectă, deoarece spectrul metaforelor nu este infinit, iar unele tipuri de metafore sînt preferate altora.

Kovecses (1991) a urmărit mecanismul care stă la baza oricărui sentiment (în acest caz, dragostea) ilustrat prin metafore şi introdus în conştiinţa populară, comună. Kovecses tratează metaforele ca pe descrieri teoretic-populare ale
iubirii, cazuri care întruchipează viziunile conceptuale împărtăşite de membrii unei culturi cu privire la acest sentiment. Argumentaţia lui se bazează pe faptul că dragostea este o experienţă emoţională complexă, alcătuită din mai multe aspecte, care pot părea uneori misterioase pentru oameni, atît în ansamblu, cît şi luate fiecare în parte. Oamenii apelează imediat şi în mod natural la metafore, în calitatea lor de reper: ei folosesc metaforele ca un mod de a-şi defini şi explica experienţa sentimentelor proprii. Astfel, pentru Kovecses, studiul metaforelor iubirii înseamnă descoperirea unui complex de credinţe ale unei culturi cu privire la definirea şi înţelegerea unor experienţe emoţionale misterioase.

Metoda lui Kovecses se bazează esenţialmente pe limbă. Prin gruparea diferitelor situaţii de folosire a metaforelor, Kovecses identifică anumite asemănări în materialul lingvistic. O astfel de asemănare se regăseşte, de exemplu, în metaforele nutriţiei: „Am nevoie de iubire" ; „Mi-e sete de dragoste" ; „Nu pot trăi fără iubire" etc. Dintr-o astfel de analiză, Kovecses dezvoltă ideea că, privit ca un element al nutriţiei, conceptul de dragoste este o componentă importantă a înţelepciunii populare asupra caracterului esenţial al dragostei: dragostea îl satisface şi îl sprijină pe îndrăgostit; să trăieşti fără dragoste înseamnă să fii ceva mai puţin decît ţi-a fost dat să fii sau să nu poţi prospera.

Kovecses (1986, 1991) a arătat că metaforele sînt nişte modele conceptuale ale naturii dragostei care exercită o puternică influenţă psihologică asupra experienţei individuale. Kovecses nu consideră aceşti termeni şi folosirea lor ca fiind simple zorzoane lingvistice, ci susţine că, de fapt, metaforele sînt nişte teorii neiniţiate. Adoptăm o metaforă pentru că ea surprinde şi explică ceva din esenţa unui fenomen într-un mod care ne extinde înţelegerea într-o manieră utilă nouă. La fel ca alte tipuri de teorii, teoriile neiniţiate ne atrag atenţia asupra unui anumit aspect al fenomenului (căldura, nutriţia), excluzînd altele; ele ne ajută la conceptualizarea unor lucruri şi ne îndreaptă spre alte orizonturi, explicînd totodată anumite aspecte. Teoriile neiniţiate au rolul de puncte de referinţă mentală, care au fost denumite, în alte lucrări asupra relaţiilor, „prototipuri" (Fehr, 1993). Cu toate acestea, abordarea propusă de Kovecses se bazează în întregime pe analiza lingvistică şi, după cum el însuşi recunoaşte (Kovecses, 1986, pp. 84-85), acest tip de analiză nu demonstrează prin ea însăşi că „oamenii chiar trăiesc dragostea prin intermediul modelelor prezente în folosirea convenţionalizată a limbii". Noi gîndim în metafore, dar oare şi acţionăm prin intermediul lor ?

Da, chiar aşa se întîmplă. Arătînd cum modelul metaforic se aplică celorlalte moduri de a trăi dragostea, Marston, Hecht şi Robers (1987) au adus
dovezi importante în acest sens, în studiile lor despre „diferitele moduri de a iubi". Ei au folosit o metodă de legătură între utilizarea lingvistică şi celelalte aspecte ale dragostei ca experienţă emoţională, folosind metafore precum culorile şi explorînd modurile de exprimare a dragostei. Autorii acestor studii au descris dragostea ca fiind un set de percepţii polivalente şi interdependente, care implică gîndirea, sentimentele şi comportamentul. Ei au argumentat că experienţa dragostei este un fenomen foarte complex, care nu poate fi redus la un domeniu singular de simţire sau comportament sau gîndire umane. Această experienţă a dragostei implică o largă varietate de elemente lingvistice, emoţionale, comportamentale şi de gîndire, iar interdependenţa acestor elemente este susţinută prin comunicare. Explorarea acestei posibilităţi prin examinarea „modurilor de a iubi" s-a concentrat pe definiţiile lingvistice ale dragostei (de exemplu, dragostea înseamnă a face ceva împreună), pe experienţele fiziologice ale dragostei (de exemplu, dragostea

conferă o senzaţie de căldură), precum şi pe dimensiunile comunicative ale dragostei (de exemplu, îmi exprim dragostea spunîndu-i partenerului „Te iubesc! ").

Rezultatele studiului au relevat o gamă largă de experienţe ale dragostei, pe care oamenii le comunică partenerilor prin şase „moduri de a iubi" preferate, cum ar fi dragostea în calitate de colaborare (sentimente de energie şi reacţii emoţionale intensificate) sau dragostea ca implicare (dorinţa de a fi împreună ca mod de a comunica dragostea). Modurile în care oamenii trăiesc într-adevăr un sentiment sau o relaţie sînt strîns legate de limba în care comunică şi descriu această experienţă. Termenii pe care îi folosesc conţin experienţa, dar o şi direcţionează într-un fel: termenii de metaforă (şi alte moduri de gîndire) fac parte din realizarea semnificaţiei pe care oamenii o folosesc în înţelegerea unei experienţe complexe. De fapt, o lucrare ulterioară de Hecht, Marston şi Larkey (1994) arată că oamenii care trăiesc dragostea ca „implicare" stabilesc relaţii de o calitate superioară. Astfel se arată că limba nu este irelevantă: ea este strîns legată de experienţa dragostei.

Metafore ale schimbării relaţionale

Unii critici ar putea argumenta faptul că astfel de concluzii nu sînt relevante o dată raportate la întreaga experienţă şi desfăşurare a unei relaţii, dar ele sînt adevărate în ceea ce priveşte unele componente emoţionale, cum ar fi dragostea. Cu toate acestea, mai multe lucrări de cercetare sugerează o corespondenţă apropiată între descrierile lingvistice ale relaţiilor în ansamblu şi modurile în care oamenii gîndesc şi acţionează în timp în dezvoltarea unei relaţii.

r

O\ven (1984) a remarcat recurenţa unui număr de şapte teme în discursul persoanelor care îşi descriu relaţiile: angajament, implicare, muncă, unicitate, manipulare, respect şi fragilitate. El a argumentat că astfel de teme reprezintă organizarea sau structura prototipică a unei opinii personale asupra experienţei. Alţi autori (de exemplu, Honeycutt, 1993) au arătat, de asemenea, că UOM (unităţile de organizare mnezică) stochează cunoştinţele relaţionale în unele moduri care afectează comportamentul în relaţii şi judecata asupra acestora (de exemplu, asupra atingerii „vitezei de croazieră" în dezvoltarea unei relaţii). Owen s-a oprit asupra acestor teme, arătînd că o astfel de gîndire poate fi extinsă la nivelul construirii de relaţii şi al comportamentului. El a argumentat faptul că temele episodice care influenţează anumite evenimente specifice (de exemplu, îndrăgostirea) sînt grupate în teme (cum ar fi implicarea) care stau la baza tranziţiilor dintre evenimente specifice sau stări (de exemplu, tranziţia de la simple întîlniri la căsătorie). Owen a concluzionat afirmînd că „cunoaşterea metaforelor folosite într-un cuplu ne ajută să ne construim o imagine mai bună asupra comunicării în relaţii" (1985, p. 10). Owen a arătat, de asemenea, că metaforele au o forţă psihologică care influenţează modurile în care o persoană sau o pereche construieşte o relaţie (fapt care se aplică şi în cazul cercetătorilor), într-o lucrare recentă, el a mai arătat cum acţionează metaforele în cazul disoluţiei unei relaţii (Owen, 1993). Limba este deci esenţială, deoarece afectează şi influenţează modurile în care noi prezentăm o experienţă şi ne implicăm în ea.

Desigur, „limba" nu este numai ceva abstract, ci chiar baza discuţiei umane reale, şi, după cum afirmă Wood (1982, p. 75), „discuţia este cea prin intermediul căreia persoanele se definesc pe sine şi relaţiile lor, şi tot prin discuţie sînt revizuite, de-a lungul întregii vieţi a unei relaţii, aceste definiţii acceptate de comun acord". De exemplu, partenerii într-o relaţie îşi creează deseori „expresii personale" sau un mod stenografie propriu de a codifica experienţa (de exemplu, prin născocirea de porecle pentru alţii sau pentru unele activităţi intime, cum ar fi sexul), după cum au arătat Hopper, Knapp şi Scott (1981). Autorii au demonstrat că cuplurile utilizează aceşti termeni ca un mod de a „celebra" legătura lor ca pe o diadă deosebită. Bell, Buerkel-Rothfuss şi Gore (1987) au arătat că aceste expresii personale sînt reconstruite şi dezvoltate pe

măsură ce se dezvoltă relaţiile şi că ele au rolul de a crea şi de a exprima apropierea implicată de relaţia în dezvoltare. Aceste expresii construiesc relaţiile prin dezvoltarea unui sistem de comunicare, împărtăşit numai de cei doi parteneri, sistem care este, astfel, intim lor, excluzîndu-i pe ceilalţi. Limba creează astfel o barieră care defineşte relaţia într-un anumit mod, cu importante consecinţe comportamentale şi psihologice.

Alte cercetări în domeniu clasifică modurile în care persoanele simbolizează relaţiile lor şi în care folosesc limba pentru a le construi. Baxter (1992b), de exemplu, a folosit metafora ca un instrument pentru înţelegerea modurilor în care oamenii îşi percep relaţiile romantice pe parcursul evoluţiei lor. Autoarea a urmărit metaforele care fundamentează descrierile progreselor romantice ale partenerilor relaţionali, susţinînd că astfel de metafore fac parte din activitatea de percepere prin care oamenii îşi organizează relaţiile. Baxter a căutat metaforele de bază, temele organizatoare fundamentale ale expresiilor metaforice, care surprind şi redau experienţa persoanelor - fie structura globală a experienţei, fie modelele de percepţie. Baxter argumentează faptul că metaforele îi ajută pe oameni să exprime ceva ce ar fi dificil de exprimat la nivelul literal. Vivacitatea unei metafore îl ajută pe partener să „obţină" (şi, de asemenea, să împărtăşească) semnificaţia pe care doreşte să o exprime. Ce a remarcat Baxter (1992b) ? Ea a descoperit că există trei metafore de bază care domină vorbirea persoanelor care îşi descriu relaţiile romantice. *Dezvoltarea relaţiei ca muncă* a fost reprezentată de expresii precum „ne-a fost destul de greu să ne intrăm în formă... am muncit cu problemele noastre... nu am obţinut nimic fără muncă". *Dezvoltarea relaţiei ca o călătorie de explorare* a ajutat la destăinuirea mai multor lucruri despre parteneri şi despre consecinţele negative ale unor situaţii cum ar fi „comutarea pe pilot automat... lipsa elementelor captivante ale relaţiei... monotonia permanentă", în schimb, lucrurile au mers bine pentru că oamenii au „găsit mereu lucruri noi... şi (au) continuat să redescopere". *Dezvoltarea relaţiei ca o forţă incontrolabilă* a produs concepte precum „relaţia ne-a acaparat cu totul azi... am renunţat la alte lucruri pentru că nu pot face nimic altceva... pentru că aşa a fost să fie".
Baxter (1992b) a mai descoperit o serie de metafore de bază puternice, deşi mai puţin frecvente, cum ar fi *dezvoltarea relaţiei ca pericol* (necesitatea de a fi atent la început... jocul cu focul... trebuie să ţin garda sus), *dezvoltarea relaţiei ca schimb economic* (facem compromisuri... împărţim totul în mod egal... ne tocmim şi negociem), *dezvoltarea relaţiei ca un organism viu* (naşterea relaţiei... maturizarea relaţiei... supravieţuirea sentimentelor... e o relaţie care nu a murit niciodată), precum şi *dezvoltarea relaţiei ca joc* (ne-am jucat de-a şoarecele şi pisica... a jucat, pe rînd, rolul de urmăritor şi urmărit... relaţia a devenit un joc mental... 1-am cîştigat).
Studiul lui Baxter ilustrează astfel că metaforele influenţează puternic experienţa oamenilor cu privire la relaţii. El subliniază, de asemenea, utilitatea şi funcţiile imaginilor metaforice în dezvoltarea propriu-zisă a relaţiei şi a comportamentului relaţional. Baxter a avut totodată o contribuţie teoretică valoroasă

la demonstrarea ipotezei conform căreia în diferite stadii ale relaţiei predomină diferite imagini sau diferite tipuri de relaţii implică anumite categorii de imagini, deosebite de altele. Baxter sugerează că, prin înţelegerea diferitelor tipuri de logică populară, putem ajunge la o percepţie mai bună a forţelor logice şi cognitive care însoţesc dezvoltarea comportamentală a relaţiilor.

Metaforele relaţiilor şi problemele relaţionale

McCall (1982) a remarcat că metaforele utilizate de persoanele care dau detalii cu privire la problemele relaţiilor lor dezvăluie informaţii utile care indică modul în care cineva percepe o situaţie dificilă, în viziunea sa, astfel de metafore sugerează o posibilă linie de tratament al persoanei sau de recuperare a relaţiei. Astfel, cel care simte că relaţia „se destramă" va fi consiliat cu altfel de sfaturi decît cineva care simte că relaţia „a devenit ca o cuşcă", într-adevăr, unii terapeuţi şi specialişti în consiliere (Mair, 1976) au subliniat, de asemenea, importanţa metaforelor pentru modul în care oamenii îşi prezintă alte necazuri. Argumentul acestor practicieni este că metafora prezintă şi modelează deopotrivă reacţiile pacientului la respectivele probleme, acţionînd prin prezentarea unei versiuni într-un mod care creează cadrul pentru anumite consecinţe şi conduce la ele.
Ca o continuare la lucrarea despre dezvoltarea relaţiilor, Harvey *et al.* (1990) au prezentat un studiu cu privire la destrămarea relaţiilor, în special la modurile în care oamenii relatează acest lucru. S-a admis (de exemplu, Owen, 1993) faptul că metaforele joacă un rol important în relatările cu privire la destrămarea relaţiilor. A fost sugerat, de asemenea (Duck, 1982b), că astfel de discursuri metaforice ajută oamenii „să se îmbrace în haine de doliu", adică să realizeze „înmormîntarea socială" a relaţiei, după ce aceasta moare, şi astfel să se împace cu urmările şi să se pregătească pentru relaţii viitoare. Harvey *et al.* (1990) s-au

concentrat preponderent pe relatări - semnificaţii organizate în povestiri - pentru a explica pierderea relaţiilor personale de apropiere. Ei au arătat cum astfel de povestiri nu numai că explică evenimentele, ci şi ajută persoana respectivă să-şi structureze reacţia la îndurerare oferind raţiuni şi justificări pentru cauza care a produs pierderea. Astfel, formele lingvistice folosite de persoanele în suferinţă constituie, din nou, repere practice pentru a face faţă unei situaţii dificile.

Harvey *et al.* au pus accentul pe *homo narrans* (vezi şi Fisher, 1985) sau omul ca povestitor, iar acest lucru se potriveşte cu punctele discutate aici. Modurile lingvistice în care oamenii relatează situaţiile cu care se confruntă
nu sînt doar indicatori superficiali ai unor fapte neimportante din viaţa psihologică. Aceste relatări oferă dovezi directe ale modurilor în care se pregătesc şi fac faţă situaţiilor întîlnite în viaţă. Pe scurt, relatările şi povestirile încurajează indivizii să se concentreze asupra anumitor probleme şi preocupări şi astfel să privească evenimentele prin prisma lor. Astfel de relatări, pe lîngă faptul că reprezintă versiuni personale ale evenimentelor văzute dintr-un anumit unghi, se bazează pe modele şi cadre culturale existente. Cel care relatează, cel care foloseşte metafora şi cel care utilizează limba se inspiră, în egală măsură, dintr-o arhivă cultural-lingvistică, pentru a-şi explica experienţele personale. Aceste arhive personale şi culturale sînt importanţi formatori de experienţă în relaţii (McAdams, 1993). Metaforele sînt mai mult decît nişte baterii amuzante de termeni care ne însufleţesc limbajul; ele sînt, de fapt, structuri psihologice organizate din punct de vedere personal şi cultural, care nu numai că ne exprimă gîndurile, ci şi „structurează percepţia, gîndirea şi acţiunile noastre" (Lakoff şi Johnson, 1980, p. 4).

Metaforele în cercetarea relaţiilor

Deşi discuţia de mai sus s-a concentrat asupra activităţilor oamenilor ca povestitori, nu doresc să exclud din această analiză pe cercetătorii relaţiilor interumane. Nu numai povestitorii folosesc metafore, ci şi oamenii de ştiinţă. Cu toţii folosim resursele limbajului pentru a stabili şi întreţine (cerceta) o relaţie, iar limbajul modelează relaţiile ca atare, atît prin extinderea, cît şi prin restrîngerea modurilor în care indivizii le concep (cercetează). Aşa cum gîndirea celor ce povestesc despre sentimentele lor este modelată de cadre metaforice, tot astfel gîndirea cercetătorilor este influenţată de metafore în alegerea modului de descriere a fenomenului relaţional. De exemplu, cercetătorii care privesc dezvoltarea unei relaţii ca pe „o traiectorie" (de exemplu, Surra, 1984) vor căuta, în mod cert, „puncte de cotitură" sau „schimbări de direcţie" (Surra, Arizzi şi Asmussen, 1988). Este adevărat că particularitatea inerentă metaforei traiectoriei constrînge cercetarea de faţă la concentrarea asupra traiectorie/ unei relaţii şi nu ne permite să începem să explorăm traiectorij'/e separate ale diferitelor componente ale experienţei relaţiilor (Duck, 1980, p. 118). Dacă începi prin a conceptualiza un lucru (o relaţie) ca avînd o anumită rută (o traiectorie), atunci nu mai are rost să-i cauţi diferitele componente separate. Cu atît mai puţin ar trebui să presupui că fiecare componentă are simultan o altă rută sau că progresează pe această rută cu o

anumită viteză, cum erau carele Conestoga[3], care aveau fiecare ruta lui cînd traversau preria spre cîte vreun nou oraş din Vestul Sălbatic în anii 1870. Cu toate acestea, studiile recente au arătat că intimitatea, cunoştinţele, asemănarea şi evaluarea evoluează simultan în direcţii diferite (Duck, Rutt *et al.,* 1991). Metafora traiectoriei comportă riscul de a reduce viziunea asupra posibilităţilor şi de a îndrepta atenţia numai spre găsirea unei unice Căi Adevărate pentru dezvoltarea unei relaţii. Metafora îi constrînge, în acelaşi timp, pe cercetători la a opera dezvoltarea unei relaţii prin intermediul creşterii intimităţii, ca şi cum aceasta ar fi cel mai important sau chiar singurul ţel de atins într-o relaţie (Allan, 1993). Metafora traiectoriei este deci una dintre acelea la care s-a gîndit Fitzpatrick (1993) atunci cînd ne-a avertizat că „revelaţia de astăzi poate deveni dogma de mîine" (p. 284).

Ca un alt exemplu, cercetătorii se referă, cîteodată, la declinul unei relaţii ca la „un film care rulează în sens invers" (Altman şi Taylor, 1973), imagine care sugerează că declinul unei relaţii este exact inversul dezvoltării relaţiei. Această afirmaţie este adevărată într-o oarecare măsură (de exemplu, afecţiunea şi ataşamentul scad în intensitate, timpul petrecut împreună şi intimitatea se diminuează). Cu toate acestea, metafora ne poate induce în eroare prin ignorarea altor aspecte ale relaţionării în contextul declinului unei relaţii. De exemplu, la destrămarea unei relaţii, volumul de informaţii despre partener rămîne acelaşi, doar că informaţia ca atare pierde din importanţă (Duck şi Lea, 1983). Analogia cu filmul însă nu ne atrage atenţia asupra unor astfel de transformări. De asemenea, cercetătorii care consideră dezvoltarea relaţională ca un drum imaginar de la o intimitate scăzută la una mai mare au tendinţa de a ignora posibilitatea ca relaţiile să fie mai degrabă *transformate* (decît să înregistreze o simplă creştere în ceea ce priveşte un anumit aspect, cum ar fi nivelul de intimitate) prin dezvoltare (Conville, 1988). După cum am precizat

anterior (Duck, 1984), viaţa relaţiilor poate fi metaforizată la fel de uşor cu ajutorul ciclului de viaţă a broaştelor (ou, mormoloc, broască) sau a insectelor (ou, larvă, crisalidă, adult), în care fiecare stadiu anterior este complet diferit în ceea ce priveşte forma de stadiile următoare, cu toate acestea, broasca sau insecta ca atare rămînînd aceleaşi. Deşi astfel de transformări reprezintă o reflectare mai verosimilă a ceea ce se întîmplă, de fapt, în cadrul relaţiilor, metaforele mormolocului şi insectei nu vor fi niciodată aplicate relaţiilor, datorită dificultăţii de a opera cu ele în acest domeniu.

3. Căruţe cu coviltir folosite pentru traversarea Americii de Nord la începutul migrării spre Vestul Sălbatic (n.tr.).

Perspectiva cercetătorului este prezentată de metaforele folosite pentru a descrie fenomenul respectiv, iar paralelismul dintre activităţile cercetătorului şi cele ale altor persoane nu ar trebui minimalizate (Duck, 1987a). în ambele cazuri, la fel cum se întîmplă cu alte încercări de a comunica cu cineva, presupunem un cadru de referinţă şi un fundal de ipoteze. Cadrul are rolul atît de a informa, cît şi de a limita modurile în care noi concepem fenomenul. Este vorba, aici, de aceeaşi problemă ca în fizică: observarea nu poate fi neutră. Orice observare a unui fenomen presupune *unpunct* de vedere, iar relativitatea diferitelor puncte de vedere ne poate ajuta să vedem ceva de o importanţă fundamentală în privinţa relaţiilor, la fel cum se întîmplă în fizică, în domeniul relaţiilor interpersonale, instrumentele de evaluare relaţională nu sînt neutre, ci presupun şi conţin, la rîndul lor, un anumit punct de vedere. La fel ca metafora, acest proces încadrează şi modelează tipurile de lucruri pe care noi le numim „date", precum şi tipurile de explicaţii pe care le acceptăm drept satisfăcătoare.

Poziţia adoptată mai sus are multe implicaţii pentru cercetarea asupra relaţiilor. De exemplu, după cum au argumentat Bernard (1972), Olson (1977), Duck şi Sants (1983) şi Duck (1990), în cadrul unei teoretizări cunoscute astăzi ca opinie asupra relaţiilor (Noller şi Guthrie, 1992; Surra şi Ridley, 1991), persoanele implicate şi cele neimplicate îşi pot forma opinii foarte diferite asupra aceloraşi evenimente relaţionale. Această diferenţă i-a surprins, se pare, pe unii cercetători care nutreau convingerea că există un singur mod adevărat de a privi evenimentele relaţionale, şi care au fost puşi în dificultate de motivele pentru care subiecţii lor nu se supuneau acestei legi evidente (Christensen, Sullaway şi King, 1983). Adoptînd o metaforă ştiinţifică pentru propria lor activitate, astfel de cercetători caută o unică modalitate pentru a privi lucrurile care se întîmplă în cadrul relaţiilor. Unii sînt de părere (ca o alternativă la cea prezentată aici) că diferenţele dintre părerile observatorilor sînt dovada faptului că unul dintre observatori (de obicei, cel care nu este om de ştiinţă) greşeşte. De exemplu, teoria lui Berscheid şi Peplau (1983) pune accentul pe adevărul obiectiv şi pe percepţia autorizată a unui investigator:

„gradul de corespondenţă dintre *credinţele* participanţilor despre o relaţie şi *descrierea* de către investigator a *adevăratei* activităţi relaţionale dă naştere la un mare număr de întrebări interesante. Cu toate acestea, pentru a fi folositori, *descriptorii* de relaţii trebuie, în ultimă instanţă, să fie *fideli proprietăţilor modelelor* de activitate interconectată, modele care pot fi *înregistrate* şi aprobate de către investigatori *imparţiali"* (p. 13, sublinierea ne aparţine).

Prin contrast, poziţia mea în această privinţă sugerează că utilitatea investigaţiei ţine de gradul de corespondenţă dintre descrierea investigatorului şi descrierile semnificative pentru persoanele implicate în relaţii, şi nu acelea care au semnificaţie numai pentru investigator, pentru colegii săi sau pentru alţi membri ai culturii academice. Totuşi, este puţin probabil ca acei investigatori care nu caută semnificaţia personală (diferită de „realitatea obiectivă") să o găsească vreodată sau să-i descopere importanţa în cadrul relaţiilor. Totuşi, Duck, Pond şi Leatham (1994) au demonstrat că persoanele singure privesc rezultatele interacţiunilor lor într-un mod cu totul diferit faţă de modul în care aceleaşi evenimente sînt văzute de persoane din afară (sau de partenerul persoanei singuratice), în mod particular, persoanele singure au tendinţa de a trage concluzii negative în privinţa interacţiunilor lor şi de a percepe un efect negativ asupra relaţiilor lor, chiar şi atunci cînd alţi observatori nu înregistrează acelaşi rezuMirAceste diferenţe constau în modul de interpretare a faptelor sau în semnificaţiile atribuite, şi nu într-o înţelegere eronată sau o greşeală. Percepţia evenimentelor _de către persoanele singure este la fel de validă din punct de vedere personalca şi modul de înţelegere a lumii de către oricare altă persoană, chiar dacă această, percepţie denotă o nefericire pe care altele nu o au. Atenţia acordată organizării şi importanţei unorlastfel de interpretări accentuează rolul lor-în crearea, §i susţinereajsxperienţei singurătăţii pe care aceste persoane o trăiesc.

Oricum am interpreta aceste afirmaţii şi alte numeroase studii asemănătoare, esenţa mesajului lor este că evenimentele relaţionale nu diferă de alte evenimente în măsura în care părerile oamenilor despre ele sînt structurate în funcţie de punctele lor de pornire şi de contextul prin care ei privesc lucrurile. Observatorii individuali interpretează diferit astfel de evenimente, iar diferenţele *reprezintă,* parţial, experienţa

relaţională pe care observatorii şi-o însuşesc. Astfel de studii demonstrează că aceste interpretări alternative ale evenimentelor sînt o parte atît de familiară a vieţii noastre, încît nu reuşim să le remarcăm existenţa numai atunci cînd devenim „ştiinţifici" şi începem să credem că realitatea se prezintă numai sub o singură formă, în relaţiile zilnice, în discuţia cu alţi oameni, întîlnirea punctelor de vedere alternative este o realitate. Cu toate acestea, ea reprezintă uri "fapt pe care partenerii relaţionali trebuie să-1 rezolve în mod creativ pentru a putea comunica mai bine.
De asemenea, cercetătorii sînt şi ei oameni şi prezintă aceleaşi tendinţe de a-şi structura gîndirea şi de a folosi termeni care susţin şi produc această structură. La fel cum metaforele şi relaţiile se propagă spre noi domenii şi au

rolul de a extinde înţelegerea oamenilor cu privire la lumea înconjurătoare, tot astfel oamenii de ştiinţă îşi dezvoltă cercetarea prin adoptarea şi utilizarea unei terminologii comune. Astfel, termenii, metaforele şi opiniile oamenilor de ştiinţă se pot supune aceleiaşi analize ca şi termenii, metaforele şi opiniile celorlalţi indivizi. Astfel de termeni, metafore şi opinii sînt la fel de relevante pentru activitatea umană ca şi termenii, metaforele şi opiniile oamenilor obişnuiţi, care duc o viaţă obişnuită. Ambele categorii servesc esenţialmente aceluiaşi scop: încercarea de a da un înţeles lumii înconjurătoare şi de a găsi alte persoane care îi acordă aceleaşi semnificaţii inteligibile.
O altă consecinţă incidentală, dar importantă a abordării de faţă este aceea că acceptă şi argumentaţia lui Kelly (1969b), conform căreia teoriile asupra comportamentului uman trebuie să fie reflexive - adică trebuie să explice intenţia *teoreticianului* în formularea unei teorii cu privire la comportamentul uman. Orice astfel de teorie ar trebui să includă posibilitatea de a explica şi comportamentul teoreticianului în aceiaşi termeni, în caz contrar ea nefiind o teorie generală a comportamentului uman (Mair, 1970). Similar, teoriile asupra relaţiilor trebuie să poată explica nu numai regularităţile trecute, ci şi transformările viitoare din cadrul relaţiilor, în mod particular, teoriile ar trebui să cuprindă faptul că multe din evenimentele relaţionale care au o importanţă majoră asupra oamenilor *nu* sînt acelea care reprezintă repetiţii fidele ale trecutului, ci acelea care nu au mai avut loc înainte şi sînt transformări de identitate şi de semnificaţie (de exemplu, primul sărut, naşterea unui copil, o nuntă, sfîrşitul unei relaţii, moartea unui partener, prima experienţă sexuală). Deseori, oamenii îşi ghidează comportamentul relaţional prezent prin anticiparea unor astfel de evenimente iminente şi, în acest sens, lucrurile viitoare pot avea efect înainte de a se întîmpla. Mai mult, orice teorie, la fel ca orice enunţ, ar trebui înţeleasă mai curînd ca o declaraţie provocatoare cu privire la opiniile teoreticianului (vorbitorului) asupra lumii înconjurătoare, decît ca o revelare a unui fapt obiectiv. O teorie sau un enunţ prezintă o „viziune retorică" (adică o imagine convingătoare) care este oferită unui public, pe care îl invită să accepte acel punct de vedere. Teoriile care intră în uz sînt acceptate probabil deoarece se află în rezonanţă cu opiniile lumii, împărtăşite, în acel moment, de alţi oameni, care, în consecinţă, acceptă acea invitaţie. Sau, cel puţin, acele teorii îi îndreaptă pe cititori spre o poziţie în care rezonanţa devine posibilă, iar acceptarea probabilă.

Rezumat şi concluzii

Acest capitol a început prin discutarea extinderii şi deducţiei, apoi a trecut la discuţie şi metaforă şi s-a încheiat prin prezentarea modurilor în care limba încadrează gîndurile noastre şi joacă rolul procesului prin care este creată semnificaţia, fie de către una sau două persoane, fie de către oameni de ştiinţă sau de către alţi indivizi. Deşi au fost gîndite iniţial ca observaţii despre metaforă şi limbă, aceste prezentări se aplică la fel de bine relaţiilor şi cercetării asupra relaţiilor şi sînt deosebit de relevante pentru *comportament.* La fel cum ne exteriorizăm gîndurile prin comunicare, iar acestea ajung să influenţeze comportamentul nostru şi al altora, tot astfel se infiltrează acest fapt şi în relaţii, în cadrul relaţiilor, vorbim cu partenerii noştri şi, prin aceasta, ne exteriorizăm gîndurile astfel încît să putem crea o legătură între noi. La fel cum metaforele creează un anumit cadru pentru a privi o situaţie, tot astfel discuţia din cadrul relaţiilor este mai degrabă un mod de a ne *prezenta* opiniile sau gîndurile asupra lumii înconjurătoare, decît un simplu mecanism pentru a elibera gîndurile din colivia lor.

Pe scurt, acest capitol propune contextele necesare pentru înţelegerea valorii împărtăşirii simbolului. Metaforele au fost date ca un prim exemplu pentru indicarea unei abordări general umane a viziunii asupra lumii înconjurătoare şi a acţiunii. Capitolul s-a inspirat, de asemenea, din ipoteza generală a teoreticienilor retorici, care susţin că orice declaraţie sau enunţ, asupra oricărui subiect, implică, presupune şi conţine o opinie, o perspectivă - chiar o teerie. După cum am văzut, multe metode şi teorii social-ştiinţifice conţin, de asemenea, unele perspective (deseori implicite) asupra naturii fundamentale a vieţii umane şi pe care le-am numit, cu altă ocazie, „teoriuţe" (Duck, 1992c). Aceste „teoriuţe" ghidează, formează sau constrîng

lucrurile pe care cercetătorii le fac şi le văd, în acelaşi fel ca şi metaforele. Dacă iau în mînă un ciocan, şi nu o cheie franceză, atunci înseamnă că privesc problema într-un anumit mod şi văd că ciocanul îmi este mai folositor decît cheia franceză *pentru acel scop anume,* şi nu pentru că ciocanul este în general un instrument mai bun decît cheia franceză. Acelaşi argument se aplică şi la metodele socîal-ştiinţifice, cum ar fi chestionarele sau testele specifice, şi se aplică şi pentru metode de studiu şi concepte despre relaţii (Duck şi Montgomery, 1991). La fel, orice teorie asupra relaţiilor îşi structurează datele din lumea înconjurătoare într-un mod care conţine o „leoriuţă" (Duck, 1992c).

Orice teorie presupune, de asemenea, o viziune fundamentală asupra esenţei naturii umane. O teorie vorbeşte, de obicei în tăcere, despre modul în care fiinţele umane îşi desfăşoară activitatea zilnică de existenţă umană, în acelaşi mod, o persoană îşi formează un punct de vedere despre lume şi îşi creează relaţii avînd acel punct de vedere mereu mai la îndemînă decît orice altceva -cel puţin la început. Astfel, activitatea de relaţionare apare în şi prin negocierea unor astfel de cadre şi presupuneri. Noi ar trebui să le examinăm pe acestea din urmă, precum şi modul în care ele acţionează mai ales prin discuţie. Este ca şi cum fiecare partener ar avea cîte o lentilă de stereoscop, iar relaţia ar fi adusă la viaţă de către parteneri prin alăturarea lentilelor şi observarea reînnoită a tuturor lucrurilor în perspectivă tridimensională.

Astfel, acest capitol a schiţat cazul în care relaţiile se bazează pe negocierea de semnificaţii şi în care discuţia este o activitate-cheie prin care relaţiile sînt create, susţinute şi dezvoltate. Capitolul a debutat prin prezentarea poziţiei care susţine că interacţiunea dintre două intelecte apare într-un context semantic în care semnificaţia este împărtăşită şi unde aprecierea acţiunilor, gesturilor, a limbii, a comportamentului non-verbal, precum şi a altor forme de comunicare simbolică este împărtăşită de către participanţii la relaţie. Am susţinut, de asemenea, că extinderea negociată de semnificaţie de la un domeniu al gîndirii la altul este o caracteristică a relaţiilor, în care două intelecte care intră în relaţie se extind reciproc în procesul de comunicare. Capitolul a prezentat, de asemenea, ideea că acelaşi principiu, care apare şi în cazul metaforelor, care (ca şi relaţiile) dau naştere la o extindere negociată a semnificaţiei, este supus unei anumite constrîngeri de către contextul în care îşi are originea, ia în considerare influenţele lingvistice asupra gîndirii şi extinde sistemul de semnificaţii din care a apărut metafora.

Procesul de creare a unei legături între lucruri prin utilizarea unor puncte de referinţă comune sau prin unirea diferitelor domenii de discurs, sau a diferitelor moduri de înţelegere, este un proces-cheie nu numai pentru înţelegerea modului în care oamenii comunică, ci şi pentru cel în care ei relaţionează. Prin folosirea instrumentelor reciproc avantajoase, discuţia le permite oamenilor să recunoască asemănările care construiesc legături între intelecte, care dau naştere, la rîndul lor, accesului de la unul la altul, permiţînd, apoi, dezvoltarea mai departe de acest punct. Procesul psihologic de referire reciprocă, care are loc în cadrul conversaţiilor zilnice, este o concretizare omisă, dar importantă, care are funcţia de a crea legătura dintre două intelecte, permiţîndu-le să inventeze o nouă înţelegere cooperantă, ajutîndu-i totodată să o susţină. Discuţia este factorul de comportament social din care reies multe dintre celelalte procese relaţionale.

Viaţa umană relaţională în contextul ei Trăind cu posibilul

Dacă am trăi pur şi simplu afundaţi [influxul conştiinţei], am întîlni numai experienţe nediferenfiate, care se topesc una în alta ca într-un nesfirşit continuu.

A. Schultz (1973, p. 17)

Dacă dorim să avem o psihologie a experienţei proprii [a unei persoane], atunci trebuie să ne ancorăm conceptele de bază în acea experienţă personală. ... [O persoană] ajunge să atingă lumea reală numai prin prisma propriilor ei predic[ii.

George A. Kelly (1969a, pp. 273-275)

Mens cuiusque is est quisque. *[Mintea oricărei persoane* este *persoana.]*

Marcus Tullius Cicero, *De Republica* (49 î.Hr.)

Căutarea umană nu se apropie de sfîrşit... în schimb, este posibil ca un lucru care azi ni se pare evident să arate foarte diferit în lumina teoriilor noi de mtine... Iniţiativa umană este, în cel mai bun caz, o chestiune de risc.

George A. Kelly (1969a, p. 284)

SINOPSIS

Capitolul 2 începe cu observaţia că omenirea se confruntă cu o incertitudine continuă. Ca şi în cazul previziunilor meteorologice, trăim o viaţă plină de neprevăzut şi ne confruntăm mereu cu o varietate infinită de rezultate posibile. Capitolul de faţă argumentează că acest fundal nu este neapărat amuzant sau enervant, ci are rolul de bază de formare a activităţii umane. Activitatea umană, inclusiv relaţionarea, este structurată, în mod semnificativ, de constanta iminenţă a viitorului şi este strîns legată de nevoia umană de a înţelege fluxul

continuu de experienţă năvalnică a vieţii pe măsură ce se desfăşoară. Acest capitol explorează consecinţele individuale şi relaţionale ale acestui context de incertitudine, ambiguitate şi neprevăzut, realizînd, totodată, legătura cu alte contexte, în acest scop, Capitolul 2 explorează modurile în care persoanele segmentează fluxul de experienţă, optează între moduri alternative de a prezice viitorul şi creează simţul semnificaţiei din activitatea nesfîrşită de a trăi cu posibilul. Explorînd aceste probleme, capitolul nu continuă numai să încerce o integrare a comunicării interpersonale cu retorica (adică să reprezinte comportamentul interpersonal ca persuasiv şi demonstrativ), ci şi începe prezentarea unor afirmaţii teoretice formale.

Importanţa schimbării şi constanţei în viaţa cotidiană

Ar fi prea banal să medităm la comportamentul uman fără să luăm în considerare unul dintre contextele sale importante: viitorul. Adevărul este că oamenii nu ştiu sigur cum vor decurge lucrurile, fie că e vorba despre o plăcintă pe care o coacem, o carieră profesională, o prietenie sau un copil mic. Din acest motiv, ne petrecem o mare parte a timpului sperînd, pregătindu-ne, făcîndu-ne planuri, îngrijorîndu-ne, temîndu-ne, făcînd aranjamente, asigurîndu-ne, fiind nerăbdători, aşteptînd derularea evenimentelor, aranjîndu-ne şi organizîndu-ne viaţa în jurul unor termene-limită şi, în general, sperînd, în încercarea de a ne pregăti pentru un viitor incert.

Mai mulţi teoreticieni au pus accent pe faptul că lumea se află, într-adevăr, într-un flux constant. Filosoful antic grec Heraclit a observat că nu putem să ne scăldăm de două ori în apele aceluiaşi rîu, pentru că el îşi schimbă mereu forma specifică, şi chiar noi o schimbăm. Această observaţie a dat naştere unei tradiţii de gîndire care consideră schimbarea un „dat" în viaţa umană. Acest capitol va dezvolta implicaţiile şi efectele psihologice ale schimbării şi incertitudinii, în spiritul gîndirii lui Marcel Proust, George Kelly şi Mick Billig.

Schimbarea, incertitudinea şi procesele sînt deseori neclare; oamenii recurg la multe trucuri pentru a face viaţa să pară mai stabilă şi mai previzibilă. Romancierul Marcel Proust a remarcat că, deşi viaţa este în continuă desfăşurare, dezvoltare şi într-o continuă viteză, deşi îmbătrînim constant, chiar dacă avem mereu parte de noi provocări, chiar dacă avem mereu de rezolvat dileme relaţionale şi ne confruntăm zilnic cu dispute, inventăm fără încetare noi moduri de a face lumea să pară un loc relativ stabil.

Cu excepţia acelor momente şocante cînd ne uităm prea atent în oglindă, ne comportăm, de obicei, ca şi cum timpul ar trece numai într-un sens teoretic, banal. Descriem lumea în care trăim prin prisma unor concepte aparent stabile precum „căsătoria mea", „cariera mea", „copiii mei" sau „eu". Ar părea ciudat să sugerez că aceste cuvinte care sună a stabilitate denotă, într-adevăr, lucruri care se schimbă, sînt variabile sau se dezvoltă - dar acesta este adevărul. Stabilitatea despre care vorbeam este realizată parţial de însăşi natura structurii limbii noastre europene, care se concentrează mai degrabă pe substantive („lucruri"), decît pe procese continue, şi pe formula lingvistică de subiect--predicat, care ne încurajează să identificăm legături liniare între lucruri. Alte forme lingvistice (de exemplu, limbile orientale) reliefează procesul mai mult decît noi (Yum, 1988).

Percepţia tipică a fluxului de experienţă de către fiinţele umane este sub formă de blocuri, segmente sau evenimente, iar acest lucru se aplică şi în cazul relaţiilor, care reprezintă unităţi cu o aparenţă convenabil de stabilă, însă, după cum a susţinut Bennett, majoritatea fenomenelor relaţionale sînt înconjurate de o „impresie de «continuitate»" şi deci sînt implicit întotdeauna nesfîrşite şi incomplete în experienţa noastră, chiar în timp ce noi atribuim stabilitate lumii. Pentru a înţelege impactul recunoaşterii relaţiilor şi comportamentelor ca procese în sine, trebuie să luăm în discuţie modurile în care persoanele tratează incertitudinea, segmentează experienţa, fac alegeri între alternative de viitor, sînt afectate de senzaţia continuu neterminată a vieţii, precum şi modurile în care îşi exprimă concluziile, ipotezele şi aşteptările.

Segmentarea experienţei în blocuri şi unităţi

Segmentarea umană a experienţei se aplică aproape la orice, deşi membrii unor culturi diferite nu despart fluxul de experienţă în aceleaşi moduri (de exemplu, unele culturi nu sînt atît de dispuse să despartă experienţa în „lucruri" ca şi culturile occidentale, preferind să se concentreze pe activităţi sau pe conjugarea de forţe), în loc să privească timpul, de exemplu, ca pe o curgere nediferenţiată, oamenii 1-au despărţit în zile şi nopţi, sau săptămîni, luni şi ani. Chiar şi aşa, soarele nu luminează la fel de mult în fiecare zi a anului, unele luni au 30 de zile, iar lungimea uneia dintre luni este mai mare o dată la 4 ani! Deşi nouă ni se pare normal ca anul să aibă patru anotimpuri distincte, egiptenilor antici li se părea la fel de normal ca natura să parcurgă trei anotimpuri (Timpul Potopului, Timpul Căldurii, Timpul Recoltei).

în ciuda caracterului lor arbitrar la origine, punctele de referinţă îi ajută pe membrii anumitor culturi să-şi împartă experienţa într-un mod care anticipează continua sa desfăşurare şi dă o anumită raţiune experienţei. Cu toate acestea, chiar şi natura acestor evenimente şi a punctelor de referinţă este instabilă, fluctuantă şi schimbătoare: nu se întîmplă aceleaşi lucruri în fiecare an pe data de 8 mai; *această* relaţie romantică nu este exact la fel sub toate aspectele ca *acea* relaţie romantică (sau chiar cum era *această* relaţie romantică în urmă cu 2 ani); *tu* nu vezi mereu lucrurile exact la fel cum.le văd *eu*. De asemenea, „o zi" conţine multe evenimente diferite şi fără legătură între ele, iar circumstanţele pot fi foarte diferite la sfirşitul ei faţă de cum erau la început.

în acest caz se pot pune două întrebări psihologice interesante, şi anume (a) de ce oamenii caracterizează lucrurile ca fiind stabile, cînd ele sînt variabile? şi (b) cum fac oamenii alegerea fenomenelor care sînt destul de „importante" pentru ei pentru a le observa distinct de fundalul pe care apar? De exemplu, greutatea mea fluctuează de la zi la zi între anumite limite, dar eu observ schimbările numai cînd lucrurile îmi scapă de sub control.

Este important să recunoaştem că segmentarea evenimentelor este esenţial-mente arbitrară, dar este totodată *funcţională din punct de vedere psihologic* pentru oameni şi contribuie la „punctarea" comunicării şi a experienţei lor (Watzlawick, Beavin şi Jackson, 1967). Poate din acest motiv schimbările sînt marcate şi reţinute ca schimbări între *stări,* iar denumirile sînt aplicate acelor stări. Pentru unele culturi sau religii „o zi" se termină la apus şi începe o alta; pentru altele, se termină şi începe la miezul nopţii, pentru altele, „ieri" se termină cînd răsăritul soarelui îl preschimbă în „azi" - dar toate culturile marchează această schimbare într-un fel sau altul, iar apariţia unei astfel de segmentări ilustrează un important proces uman de comprehensiune.

Segmentarea relaţiilor în stări şi stadii

Probabil că putem să dăm toţi înţelept din cap pentru a aproba caracterul evident al acestei observaţii, dar observaţiile despre arbitrar şi variabilitate sînt valabile şi pentru experienţa zilnică a relaţiilor stabile, într-o manieră similară, diferite schimbări în relaţii sînt marcate şi reţinute prin segmentări, întîlnirile duc la logodnă, logodna duce la căsătorie după o ceremonie completă, plină de rude groteşti şi fotografii pentru a o celebra în viitor. Alte treceri în cadrul unei relaţii, cum ar fi tranziţia la maternitate sau paternitate, sînt realizate şi recunoscute, chiar anunţate în ziare. Aceste tranziţii notabile sînt, în felul lor,

moduri formale de segmentare a unei vieţi relaţionale şi de marcare a unei diferenţe prin crearea unui sentiment de progresie gradată de la o „stare" recunoscută la alta, precum şi prin celebrarea acelor „stări" (Werner, Altman, Brown şi Ginat, 1993).

Cu toate acestea, mai există un punct foarte important, care, de multe ori, nu este recunoscut în cercetare. Relaţiile sînt, de asemenea, experienţe variabile pline atît de încercări, schimbări şi diferenţe, cît şi de stabilitate. Chiar şi în cazul relaţiilor bune, partenerii au certuri ocazionale şi îşi petrec fiecare zi confruntîndu-se cu evenimentele relaţionale ale acelei zile, indiferent care ar fi ele. Dintr-un anumit punct de vedere, noi nu intrăm în aceeaşi relaţie de două ori. Cu toate acestea, la nivelul practicii psihologice, oamenii (inclusiv cercetătorii) îşi organizează vieţile în moduri care fac relaţiile să pară stabile, previzibile, chiar de rutină, ca şi cum „aceeaşi" relaţie ar putea fi trăită de o mie de ori şi ca şi cum o simplă etichetă (de exemplu, căsătorie, prietenie) ar surprinde în mod adecvat variabilitatea inerentă.

Cercetătorii încearcă, de obicei, să excludă astfel de variaţii din analiza relaţiilor sau să înlăture caracterul atipic, cu scopul concentrării asupra trăsăturilor stabile şi prototipice. De exemplu, majoritatea măsurătorilor care se fac în privinţa intimităţii şi apropierii sînt lăudate ca fiind „de încredere", în loc să fie criticate pentru că sînt nereprezentative pentru variabilitatea pe care o trăiesc, de fapt, oamenii (Berscheid, Snyder şi Omoto, 1989). O imagine reală asupra experienţei relaţionale ar trebui să includă însă evaluările unei astfel de variabilităţi. în caz contrar, cercetătorii ar putea face echivalentul găsirii „poziţiei adevărate" a unui pendul oscilant, sau ar putea să-şi atribuie sarcina de a găsi unicul moment de timp exact care caracterizează cel mai bine acest 4 ianuarie.

Cercetătorii caracterizează, de asemenea, relaţiile ca fiind bune, funcţionale, satisfăcătoare sau proaste, disfuncţionale şi nesatisfăcătoare, ca şi cum astfel de atribute ar putea fi trăsături inerente sau stabile într-o relaţie. Problema este că toate relaţiile conţin atît o „parte luminoasă", cît şi o „parte întunecoasă" (Duck, 1994b). O parte a problemei continuării unei relaţii o reprezintă dificultatea de a controla partea întunecoasă - diferende, certuri şi momente dureroase - în contextul părţii luminoase. Oamenii care relaţionează cu succes *controlează* partea proastă: ei pur şi simplu nu *au* o parte proastă. Etichetele fixe disimulează variaţiile care apar în cadrul experienţei.

Problema segmentării este valabilă nu numai pentru stadiile relaţiilor, ci şi pentru tipurile de relaţii, unele dintre ele fiind tratate ca evidente într-o anumită cultură, dar nu neapărat şi în altele. De exemplu, Harre (1977) a scos în evidenţă faptul că unele culturi pun accentul pe importanţa „fraternităţii"

dintre bărbaţii adulţi, care trebuie, uneori, chiar să treacă prin anumite ritualuri oficiale pentru a stabili legăturile reciproce de loialitate; cu toate acestea, cultura noastră nu are un astfel de sistem oficial (cu excepţia poate a frăţiilor[1] şi a lojelor masonice), în alte culturi, verii au o importanţă centrală în viaţa familiei, dar în cultura noastră nu putem explica de ce o astfel de relaţie ar fi mai importantă decît cea dintre fraţi, în lumea occidentală, importanţa întîl-nirilor ca un stadiu al relaţiei nu este disputată, dar, de fapt, ele reprezintă o etapă relativ nouă, atît din punctul de vedere al formei, cît şi al caracterului lor, fiind introduse pe la începutul secolului XX (Rothman, 1984). în cei 2000 de ani dinainte, o posibilă relaţie intimă nu putea începe pur şi simplu cu o invitaţie în oraş la o pizza.

în cadrul relaţiilor, de asemenea, segmentarea şi caracterizarea evenimentelor relaţionale sau a „stadiilor" depind de preferinţele influenţate de cultură (Honeycutt, 1993). Cultura modernă occidentală consideră că trecerea de la întîlniri la căsătorie reprezintă un progres, văzut ca atare încă de la începuturile lumii (de exemplu, Surra, 1987). De fapt, cu numai 150 de ani în urmă, cultura occidentală considera că singura cale decentă de a mijloci acest progres era printr-o serie complexă de prezentări, plimbări sub supravegherea severă a unui însoţitor şi consimţămînt părintesc (Rothman, 1984).

Există totodată şi preferinţe *individuale* în ceea ce priveşte modurile în care relaţiile ar trebui conduse. Părerile persoanelor chestionate diferă în privinţa a ce este şi cum ar putea progresa prima întîlnire, de exemplu. Christopher şi Cate (1985) au arătat că 7,4% din cupluri au întreţinut relaţii sexuale la prima întîlnire, în timp ce 16% nici măcar nu s-au sărutat. Oamenii au păreri diferite în ceea ce priveşte interpretarea diferitelor tipuri de comportament relaţional, cum ar fi flirtul (de exemplu, Montgomery, 1986, a arătat că bărbaţii tind să vadă comportamentul în timpul flirtului ca avînd profunde conotaţii sexuale, în timp ce femeile îi atribuie în primul rînd caracterul unei prietenii).

Totodată, nici opiniile partenerilor nu corespund în privinţa lucrurilor pe care le dau şi le primesc într-o relaţie (Prins, Buunk şi van Yperen, 1993). într-o interacţiune dată, există tot atîtea relatări discrepante asupra dezvăluirilor cîte există în deplin acord. De exemplu, Sprecher (1987) susţine existenţa unui grad redus de reciprocitate între dezvăluirile făcute şi cele primite. Baxter şi Bullis (1986) au relevat faptul că partenerii erau de acord

1. Frăţii - organizaţii locale sau naţionale de studenţi, în SUA, cu scop social, care condiţionează statutul de membru de anumite rituri de iniţiere şi al căror nume este format din două sau trei litere ale alfabetului grecesc (n.tr.).

numai în ceea ce priveşte circa jumătate dintre evenimentele relaţionale cheie sau momentele cruciale ale relaţiei lor. Surra (1987) a relatat că unii parteneri nu reuşeau să se pună de acord, cu diferenţe de pînă la un an, asupra datei primei lor experienţe sexuale comune!

Negocierea segmentelor de experienţă relaţională

Alegerile în ceea ce priveşte segmentarea experienţei relaţionale pot fi şi ele negociate în cadrul unei diade. Indivizii trebuie, desigur, să cadă de acord asupra unor aspecte ale relaţiilor; de exemplu, două persoane se vor căsători numai dacă ambele sînt de acord asupra acestui lucru, în alte cazuri, este bine, pur şi simplu, ca părţile să fie de acord. Dacă eu cred că tu şi cu mine avem, în stadiul întîlnirilor, o relaţie serioasă, care se îndreaptă spre exclusivitate şi responsabilitate, iar tu nu crezi acelaşi lucru, atunci, la un moment dat, acest lucru va ieşi la iveală! Similar, dacă eu cred că cearta noastră conjugală a pornit din cauza unui anumit comportament al tău X, atunci alegerea mea de a puncta experienţa în acel moment ar putea să nu coincidă cu alegerea ta cu privire la segmentele de percepţie a evenimentelor (Watzlawick *et al.,* 1967). Atunci, o astfel de discrepanţă în sine este de natură să devină o scînteie pentru o dispută relaţională de proporţii. Cercetătorii (de exemplu, Gottman, 1979) au arătat că multe dispute relaţionale gravitează în jurul a două probleme: (1) segmentarea şi succesiunea evenimentelor (de exemplu, al cui comportament a provocat disputa) şi (2) interpretarea segmentelor sau a disputelor despre rolul celor două persoane în discuţie. Disputele pe o temă în care se „aştepta" acordul pot face ca tema să devină un diferend simbolic pentru o problemă mai gravă a relaţiei, şi nu o simplă divergenţă de opinii. Cuplurile cu frămîntări cronice în relaţiile lor maritale sau cu probleme conjugale persistente au, în mod tipic, moduri diferite de segmentare şi de interpretare a segmentării comportamentului, deşi acest lucru este prezentat deseori ca fiind numai o diferenţă de strategie comunicativă (Noller şi Guthrie, 1992; Noller şi Venardos, 1986). Unul dintre numeroasele motive de conflict şi frămîntări într-o relaţie este tocmai faptul că oamenii nu sînt de acord în ceea ce priveşte modurile în care fluxul de experienţă trebuie descris sau caracterizat (Noller şi Fitzpatrick,

1990). Lipsa ecoului în privinţa acestui rezultat al cercetării ar trebui să ne determine să renunţăm la a analiza cine are dreptate şi cine nu şi ar trebui, în schimb, să încurajeze discutarea frecvenţei cu care diferenţele de experienţă sînt raportate cercetătorilor în ştiinţele umane. Motivele acestor diferenţe trebuie teoretizate
şi explicate mai degrabă decît condamnate ca fiind erori subiective şi, poate mai important, cercetătorii trebuie, de asemenea, să teoretizeze funcţiile pozitive ale diferenţei (Baxter, 1993b).

Segmentarea ca experienţă

După cum a arătat Proust, „porţionarea" fluxului experienţei personale este, în general, utilă şi necesară în confruntarea cu viaţa. Rezultatele particulare ale acestei porţionări sînt deschise propriei orientări stilistice a unui individ, precum şi modului preferat al unei culturi de a gîndi şi a acţiona. Desigur, nu vreau să sugerez că orientările indivizilor sînt întîmplătoare sau solipsiste: ele se profilează pe fundalul oferit de acordul cultural şi societal. Această afirmaţie nu înseamnă că persoanele din exterior nu ar putea să-şi exprime şi să discute părerile despre valoarea, validitatea sau utilitatea percepţiilor altor persoane. Pe de altă parte, nu înseamnă că unii indivizi nu ar putea beneficia de aceeaşi poziţie sau că toţi acceptă şi adoptă, în mod individual, modul de a privi lucrurile al societăţii lor. în unele cazuri, ne confruntăm cu o alegere reală foarte restrînsă (în privinţa semnificaţiilor cuvintelor, de exemplu), iar apartenenţa la o cultură implică, desigur, asimilarea unei mari părţi din modurile acelei culturi de a vedea lucrurile.

Membrii unei societăţi sînt implicaţi în deciziile cu privire la problemele culturale, sociale şi interpersonale, astfel încît chiar individul şi părerile sale asupra relaţiilor sînt puternic influenţate de această apartenenţă. Acelaşi lucru este valabil, pînă la un punct, în privinţa termenilor lingvistici, metaforelor şi modurilor de gîndire, pe care un individ le vede ca aplicabile unei relaţii, în societatea occidentală modernă, de exemplu, folosim termeni precum iubirea pentru a explica relaţiile romantice dintre doi oameni, în timp ce societăţile orientale le văd ca pe un rezultat al unei confluenţe de forţe şi karma (Yum, 1988).

Există diferenţe individuale în ceea ce priveşte percepţiile relaţiilor în societatea noastră, dar nu ar trebui să ne concentrăm numai asupra acestor diferenţe şi astfel să ne scape din vedere concordanţele pur şi simplu uimitoare. De exemplu, Fehr (1993, p. 119) a prezentat un program de lucru care a relevat prototipuri similare ale dragostei la nivelul unor „grupuri de subiecţi din Noua Zeelandă şi diferite părţi ale Americii de Nord: bărbaţi şi femei, homosexuali şi heterosexuali, studenţi la psihologie şi studenţi din alte domenii, patronii unor centre comerciale, funcţionari guvernamentali şi subiecţi căsătoriţi, care s-au axat pe dragoste într-un context conjugal". Astfel de prototipuri culturale
puternice utilizează doze mari de comportament, aşteptări şi interpretări în relaţii sistematic similare şi atitudini schematice în privinţa lor (Andersen, 1993; Berger, 1993). La fel ca metaforele, astfel de prototipuri canalizează gîndirea noastră şi modul nostru de a acţiona în relaţii.

Cu toate acestea, alegerile cu privire la comportament şi atitudini sau scheme rămîn individuale într-o privinţă foarte importantă, pe care doresc să o analizez, chiar dacă un individ alege să vadă toate aceste aspecte precum altcineva. *Organizarea* alegerilor comportamentale şi cu privire la atitudini ar putea foarte bine să fie o organizare individuală, una pe care un nou partener într-o relaţie nu ar putea să o prevadă *apriori*. Sîntem cu toţii răspunzători, la un anumit nivel, pentru sfatul - chiar şi sfatul cultural - pe care alegem să-1 acceptăm sau să-1 adoptăm, şi sîntem, de asemenea, răspunzători pentru întregul model de semnificaţii personale pe care îl creăm din el. Un astfel de sfat cultural pe care îl primim ne parvine prin interacţiuni cu simboluri, structuri şi practici culturale (Allan, 1993), mai ales prin limbă şi prin discuţia zilnică pe care o purtăm cu prietenii sau cu alţi indivizi. Astfel, concluziile individuale la care ajunge o persoană sînt, în cele din urmă, comunicate altora şi deschise pentru discuţie în cadrul activităţii niciodată sfîrşite de relaţionare.

Abordarea activităţii nesfîrşite

Billig (1987) a arătat că, pentru indivizii comportamentali, abordarea vieţii este *în ansamblu* o activitate nesfirşită, observaţie care se aplică activităţii de segmentare a experienţei, după cum am arătat. Billig vede persoanele ca fiind într-un dialog constant cu ele înseşi (gîndirea) şi cu alţii (argumentarea) pe anumite teme care le deranjează sau le presează pe măsură ce se derulează experienţa temporală. Oamenii discută sau gîndesc esenţialmente prin argumentaţii cu ei înşişi sau cu alţii, purtînd dialoguri în mintea lor sau, respectiv, în domeniul public cu alţi oameni. Astfel, pentru Billig, activitatea nesfirşită a vieţii este un rezultat al faptului că oamenii, metaforic vorbind, privesc viitorul în faţă şi sînt ocupaţi cu construirea şi luarea în considerare a unor moduri alternative de definire şi tratare a posibilităţilor.

Billig analizează, de asemenea, unele implicaţii ale faptului că oamenii nu numai că *au* planuri, dar le şi *realizează.* Fie că ne propunem un anumit obiectiv, fie că elaborăm proiecte, rezolvăm lucruri de rutină, stabilim priorităţile unei zile, ne organizăm viaţa, ne propunem obiective importante („promovarea") sau mărunte („trebuie spălate vasele"), trebuie să luăm decizii.

Cîntărim alternativele şi luăm o decizie, pe care o putem apoi reconsidera, luăm altă decizie, după care ne apucăm iar să cîntărim alternativele! Chiar şi o decizie care a fost luată şi înfăptuită poate genera decizii viitoare. Procesul deliberativ, argumentativ şi contemplativ nu se termină niciodată, atît timp cît viaţa merge înainte.

Un context cultural

Cu toate acestea, gîndirea individuală are loc într-un context social, folosind instrumente purtătoare de implicaţii, cum sînt limba şi metafora. Billig (1987) şi colaboratorii săi (Billig *et al.,* 1988) au demonstrat relevanţa ideologiei culturale pentru gîndirea individuală. Contextul cultural de credinţe creează în vastitatea sa fundalul pentru exprimarea şi considerarea opiniilor personale ale individului - chiar şi opiniile de o noutate radicală trebuie să le conteste sau să le dispute pe cele deja existente, şi astfel trebuie plasate în contextul istoric al acelor credinţe existente. Aceia care aduc argumente în favoarea modurilor de viaţă alternative sau a relaţiilor neconvenţionale ştiu prea bine acest lucru.

Maximele, valorile şi opiniile care sînt acceptate într-o anumită cultură sau societate reprezintă produse ale condiţiilor şi credinţelor care au o istorie. Valorile culturale nu apar pur şi simplu de nicăieri. Similar, credinţele indivizilor asupra relaţiilor lor îşi au sorgintea în trecutul cuplurilor de indivizi ca parteneri, al relaţiei şi al culturii.

Credinţele despre sine, despre relaţii şi aşa mai departe nu numai că au o istorie, dar servesc şi anumitor funcţiuni prezente. Aceste funcţiuni se referă la nevoile unui individ într-un context care reflectă ipotezele valabile în acel moment de timp. De exemplu, noi nu evaluăm calitatea mariajelor noastre cu ajutorul unor standarde absolute, ci le comparăm cu ideologiile culturale referitoare la „o căsnicie bună" sau „o prietenie adevărată" (McCall, 1988). Ziarele, posturile de televiziune, cărţile şi revistele ne oferă informaţii referitoare la aceste standarde. „Este căsnicia ta cu adevărat un succes?", „Cincisprezece moduri de a-ţi îmbunătăţi prietenia", precum şi alte asemenea titluri reprezintă strategii obişnuite ale revistelor de a influenţa şi reifica ideologia culturală în acest domeniu. Prusank, Duran şi DeLillo (1993), inspirîndu-se dintr-o lucrare anterioară a lui Kidd (1975), au arătat recent modurile în care rubricile de sfaturi şi sugestii din reviste şi-au modificat modelele de relaţii în fiecare deceniu din anii '50 şi pînă în '90. Ideologia „relaţiilor bune" s-a schimbat din 1950 în 1960, în 1970, în 1980. Ideologia anilor '50 susţinea că o căsnicie bună este una în care soţia îşi ascultă întotdeauna soţul, şi arăta că toate

problemele conjugale ar avea o singură soluţie, acceptată de toţi experţii. Ideologiile ulterioare, din anii '60 şi '70, subliniau faptul că partenerii ar trebui să-şi rezolve singuri problemele prin „comunicare deschisă" şi prin „sinceritate faţă de ei înşişi". Cea mai recentă ideologie, apărută la sfirşitul anilor '80, sublinia egalitatea şi conştientizarea nu numai a sinelui şi a ţelurilor acestuia, ci şi acomodarea cu cele ale partenerului. Aceasta, la timpul său, va evolua negreşit într-o nouă ideologie. Evoluţia ideologică nu se opreşte cînd ajunge la ziua de azi.

Paradoxul ideologiei este, atunci, că indivizii operează într-un context care, ca şi metaforele din Capitolul l, nici nu îi obligă să creadă în anumite lucruri, nici nu le permite în totalitate să gîndească şi să se comporte într-o libertate absolută (Billig, 1991). în relaţii, ca şi în privinţa altor lucruri, acest paradox determină anumite implicaţii asupra partenerilor relaţionali, în primul rînd, acest lucru înseamnă că nu putem şti niciodată cu certitudine dacă un nou partener crede că relaţiile ar trebui abordate aşa cum credem noi. Totodată, la începutul unei relaţii, cei doi parteneri nu ştiu dacă viziunile lor asupra modului în care trebuie abordată relaţia coincid (şi, după cum indică Baxter şi Wilmot, 1985, acesta este un subiect de discuţie periculos şi imprevizibil, o dată atacat în mod direct), în al doilea rînd, acest lucru înseamnă că nu putem şti niciodată cu siguranţă ce va gîndi partenerul despre viitorul relaţiei şi despre modul în care relaţia ar trebui să se dezvolte, în al treilea rînd, înseamnă că doi oameni într-o diadă se bucură întru cîtva de libertatea de a crea o anumită formă a relaţiei, după cum doresc ei să o facă (Berger şi Kellner, 1964), dar partenerii nu au o libertate completă, nelimitată de a devia de la normele culturale, în orice mod ar decide să o facă (Allan, 1993). De exemplu, o persoană nu are voie să „se căsătorească" cu un frate sau o soră.

Cu toate acestea, indivizii, diadele şi culturile sînt continuu reflexive, între anumite limite, şi sînt capabile de a lua în considerare alternative pentru opiniile lor prezente sau pentru segmentarea experienţei (cum ar fi

atunci cînd, de exemplu, o cultură dezbate recunoaşterea unor noi forme de „căsătorie", cum ar fi cea dintre parteneri de acelaşi sex).

Contexte personale şi de audienţă

în timp ce cultura oferă un fundal general pentru relaţii, există şi alte contexte particulare care îşi fac intrarea şi ieşirea în diferite momente ale desfăşurării continue a acelor relaţii. Indivizii îşi pot exprima părerile personale în diferite circumstanţe, unor audienţe diferite sau aceleiaşi audienţe (sau partenerului

într-o relaţie), în momente diferite de timp, pe măsură ce contextul afirmaţiilor lor se schimbă. Astfel, rolul discursului sau discuţiei *despre* relaţii şi *în* relaţii este unul care trebuie plasat printre contextele importante menţionate mai sus.

Billig (1991) a arătat că cineva care discută despre familia regală britanică cu un monarhist declarat îşi va nuanţa opiniile într-un mod care se potriveşte cu opiniile celeilalte persoane (dacă îl agreează pe monarhist), sau în dezacord cu aceste opinii (dacă îl displace). La fel, dacă stă de vorbă cu un adept al marxismului, o persoană poate exprima aceleaşi opinii în forme diferite, în funcţie de audienţă. Observaţia lui Billig se referă la faptul că opiniile unei persoane sînt un amestec de moduri diferite de exprimare a unei evaluări centrale, care este ea însăşi supusă unei reevaluări continue şi unor formulări diferite. O dată cu trecerea timpului, dialogurile atente cu noi înşine scot în evidenţă anumite aspecte ale acestor evaluări, în detrimentul altora. Oricum, oamenii îşi schimbă uneori părerile doar în urma analizării individuale a respectivelor lucruri (Duck, 1980, de exemplu, a discutat rolul gîndirii „din afara interacţiunii" asupra relaţiilor). De asemenea, ei îşi formulează credinţele şi conştiinţa relaţiilor lor prin dialoguri cu partenerii (Acitelli, 1988, 1993), iar astfel de dialoguri le schimbă credinţele şi comportamentele.

Afirmaţiile partenerilor într-o relaţie despre relaţiile, sentimentele, problemele, responsabilităţile lor, nivelul lor de intimitate *et al.m.d.* sînt puternic contextualizate de istoriile lor individuale; de istoria relaţională; de circumstanţele diadice, de reţea şi culturale, precum şi de situaţia în care are loc discuţia. De aceea noi trebuie să fim foarte precauţi în caracterizarea relaţiilor unei persoane ca stări prin concentrarea asupra unui singur nucleu central invariabil al credinţelor persoanei cu privire la acestea, credinţe care ar putea să confere o imagine completă a sentimentelor persoanei într-o relaţie. De exemplu, Hendrick şi Hendrick (1993) au subliniat relevanţa acestei observaţii pentru cercetare: prezentarea credinţelor cuiva asupra relaţiilor unui investigator constituie un caz special de asociere între vorbitor şi audienţă. Această asociere ar putea genera anumite afirmaţii din totalitatea afirmaţiilor care ar putea fi exprimate cu privire la relaţii. Mai departe, descrierea sentimentelor cuiva pentru partener, făcută în mijlocul unei dispute, poate fi diferită de cea făcută în timpul unei cereri în căsătorie a aceluiaşi partener, ambele distingîndu-se de exprimarea pasională a acestor sentimente (Duck, 1992a). Sentimentele de bază/esenţiale sînt, dintr-un anumit punct de vedere, de lungă durată, dar ele pot fi exprimate, evocate diferit, în funcţie de audienţă, de circumstanţe sau de situaţie. Existenţa variabilităţii, discutată în secţiunea

precedentă, pune oamenii faţă în faţă cu opţiuni reale în ceea ce priveşte propriul mod de reprezentare a experienţei lor într-un anumit moment de timp. O astfel de datare temporară a expresiilor experienţei are multe ramificaţii (vezi Capitolul 3) nu numai pentru propria înţelegere a partenerilor asupra relaţiilor, ci şi pentru înţelegerea cercetătorilor, pe măsură ce încercăm să înţelegem *procesele* relaţionale care sînt continue, în ciuda faptului că noi folosim metode şi tehnici care le „îngheaţă", în esenţă, argumentul meu este acela că astfel de segmentări metodologice se concentrează exclusiv pe forma exterioară, asemănătoare unei cochilii, a relaţiilor, şi prea puţin pe conţinutul agitat, care reprezintă viaţa din interiorul cochiliei.

Relaţiile privite ca activitate continuă

Lucrarea lui Billig relevă un număr de puncte importante care influenţează opiniile noastre asupra modurilor în care operează intelectul unui individ. Pe de o parte, trebuie să vedem importanţa fundamentală a operaţiilor mentale în cadrul social şi societal. Pentru a exprima acest punct în termeni retorici, exprimările şi expresiile unei persoane sînt „situate" (Ginsburg, 1988), adică ele pot fi modificate pentru a fi în acord cu percepţiile persoanei asupra situaţiei sau circumstanţelor retorice. Pe măsură ce oamenii dirijează activitatea nesfirşită a vieţii, expresiile şi exprimările lor vor fi situate ca o reflectare a circumstanţelor curente, a audienţei sau a nevoilor lor prezente. Dar, după cum am arătat referitor la metafore în Capitolul l, diferitele contexte şi circumstanţe influenţează *ce* simt ei şi *cum* interpretează experienţa (Wood, 1993a, 1993b).

în cazul relaţiilor, atît variaţiile, cît şi consecvenţele au rolul de a arăta că relaţiile nu sînt fixităţi psihologice stabile, ci sînt procese continue, mereu deschise reinterpretărilor sau reformulărilor în

perspectiva noilor evenimente. Astfel, ele pot fi exprimate, demonstrate sau manifestate în diferite moduri, conform circumstanţelor, stărilor de spirit şi situaţiilor (Duck, 1990).

A trăi într-o relaţie înseamnă deci, în acelaşi timp, a trăi cu explicarea sau interpretarea continuă şi secvenţială într-o lume a posibilităţilor schimbătoare, a nu trăi cu finalităţi şi certitudini neschimbătoare pe care unii oameni ar prefera să le găsească. Căsătoria nu răspunde o dată pentru totdeauna la întrebarea dacă partenerii vor rămîne împreună. Existenţa căsătoriei nu este măsura cea mai sigură a responsabilităţii pe care şi-o asumă cineva cînd scrie că mariajul este „relaţie apropiată" absolută (de exemplu, Kelley, 1983).

De pildă, eu cunosc o lesbiană şi un homosexual care s-au căsătorit pentru a obţine dreptul de şedere în ţară pentru femeie. Ei sînt prieteni apropiaţi, dar căsătoria lor nu este una apropiată. Căsătoria, ca orice altă relaţie, poate fi „apropiată" cînd merge bine, dar nu merge bine tot timpul, în cazul unor relaţii (de exemplu, căsătoriile dintre muncitori), intimitatea nu este singura şi nici măcar cea mai bună măsură a unei relaţii satisfăcătoare (Krokoff, Gottman şi Roy, 1988). Nici durata unei prietenii, nici simpla sa existenţă, raportată de un subiect o dată (sau chiar de trei ori) nu constituie în sine o măsură satisfăcătoare a intimităţii relaţiei. Reacţia iniţială de respingere puternică faţă de un coleg de serviciu nu înseamnă că nu vei deveni niciodată mai apropiat de el. Astfel, faptul că doi oameni nu s-au plăcut o dată nu implică faptul că ei nu se plac în stadiul *prezent* al relaţiei lor (Wiseman, 1989), deşi acest fapt ar putea asigura un context util pentru înţelegerea relaţiei lor ca întreg.

Chiar şi în cazul relaţiilor aparent fixe şi bine stabilite, măsurile care încurajează subiecţii să facă aprecieri ferme şi cu o notă de finalitate asupra stării relaţiei lor pot induce în eroare investigatorii în ceea ce priveşte considerarea stadiilor relaţiei ca o activitate finalizată. Cu toate acestea, căutarea stabilităţii ar putea fi echivalată cu fuga după o himeră sau, altfel spus, pierderea din vedere a unui lucru important, şi anume a faptului că oamenii găsesc variabilitate în experienţă şi, totuşi, deseori ei comprimă şi interpretează acea experienţă fără a lua în considerare variabilitatea. Deşi partenerii într-o relaţie stabilă îşi exprimă uneori un puternic ataşament reciproc, ar fi ciudat dacă diferitele experienţe de zi cu zi ale relaţiei nu ar afecta sentimentele de intimitate şi ataşament, pe termen lung şi scurt deopotrivă.

Deci, în relaţii, ca şi în restul vieţii, indivizii se confruntă cu „originalitatea mereu neprevăzută" a evenimentelor, după cum a afirmat Shotter (1987, p. 237). întrebarea, atunci, devine: care sînt principiile pe care oamenii le invocă în luarea deciziilor şi în crearea stabilităţilor subiective asupra relaţiilor şi a celorlalte lucruri în contextul schimbării neîncetate ?

Luarea deciziilor ca realizare a semnificaţiilor

George Kelly sprijină poziţia pe care o conturez prin observaţia că gîndurile şi comportamentul indivizilor sînt conduse („canalizate", în termenii pe care îi foloseşte Kelly) de modurile în care ei anticipează diferitele momente ale curgerii continue a lumii experienţei. Pentru Kelly (1969b), individul face acest lucru prin încercarea de a caracteriza trecutul în moduri care îl vor ajuta

să anticipeze viitorul. Kelly a exprimat acest lucru astfel: *O persoană anticipează evenimentele prin interpretarea replicilor lor.* Cu alte cuvinte, oamenii încearcă să descopere patternuri (segmente, fragmente) în trecut şi să presupună că replicile acelor patternuri vor fi recurente în viitor. Rezultatul poate fi o presupunere calculată asupra posibilelor rezultate sau urmări, sau o evaluare probabilistică.

Această idee nu implică neapărat faptul că acelaşi eveniment chiar se repetă; într-adevăr, o parte a problemei umanităţii este că *ştim* că rareori se întîmplă ca evenimentele să se repete în mod fidel. Astfel, anticiparea de către o persoană a viitorului este o problemă care ţine de găsirea, de către acea persoană, a unor teme aparent recurente în evenimentele sau experienţele din trecut şi bazarea aşteptărilor pe acele teme. în mod clar, oamenii pot fi diferiţi în abilităţile şi stilurile de a judeca felul în care un pattern a fost detectat. Teoria lui Kelly (1969b) includea anumite afirmaţii categorice asupra naturii raţionamentelor individuale în această problemă, precum şi în ceea ce priveşte interpretarea de către o persoană a modului de organizare şi utilizare a acestor raţionamente. Deşi abordarea lui Kelly (1955) reprezintă baza pentru o abordare a psihologiei şi terapiei clinice, intenţia lui a fost să o aplice fiecărui individ, nu numai acelora cărora detectarea patternului le provoca dificultăţi în relaţiile cu ceilalţi sau în propriile lor moduri de a se descurca în viaţă. Totodată, această idee nu implică faptul că doi oameni care au luat parte la acelaşi eveniment sau care au avut aceleaşi experienţe fizice le vor explica sau interpreta în moduri invariabil identice. Pentru Kelly, doi oameni trăiesc aceeaşi experienţă *atunci cînd interpretează lucrurile în acelaşi mod,* indiferent dacă interpretarea se bazează pe „aceleaşi lucruri" care li s-au întîmplat sau nu. Astfel, teoria lui Kelly referitoare la evenimente şi stimuli era foarte apropiată de cea a lui Mead (1914, în Miller,

1980), care nota că „stimulii sînt oportunităţi sau ocazii pentru fapte, şi nu mandate" (p. 15). Oamenii au o anumită libertate de decizie în privinţa reacţiilor lor, chiar şi atunci cînd e vorba de reacţii la Stimuli-cu-S-mare.

Deşi discuţia de mai sus scoate în evidenţă anticiparea viitorului ca pe o forţă majoră în activitatea umană, nu ar trebui interpretată ca scăpînd din vedere trecutul. Pasajele de mai sus se referă la *toate* procesele de interpretare Şi la atribuirea de semnificaţii personale unor evenimente sau oameni. Din acest motiv, trecutul nu este sacru. Examinarea trecutului include posibilit,;ica reconceptualizării lui, reevaluării semnificaţiei sau chiar reformulării iui înlr-un anumit fel. Kelly a subliniat faptul că *experienţa* cu privire la evenimente se

constituie mai degrabă în cunoştinţe subiective, decît în „experienţele" trăite de individ sub formă de stimuli (de exemplu, aprecierea celor mai probabile evenimente şi presupunerea că acelaşi eveniment afectează mai mulţi oameni în exact acelaşi mod, după cum presupune în principiu behaviorismul).

Kelly afirmă, de asemenea, că este posibil ca opiniile diferite asupra evenimentelor să coexiste şi că interpretările alternative ale evenimentelor şi experienţei (sau relaţiei) sînt întotdeauna posibile pe mai multe niveluri. El a denumit acest fapt „alternativism constructiv". Pentru Kelly, consecinţa alternativismului constructiv este aceea că oamenii iau decizii între interpretări alternative şi că îşi formează un sistem de semnificaţii personale prin organizarea acelor decizii pentru ei înşişi.

Decizii şi contraste

Desigur că deciziile unui individ se realizează între sau în cadrul altor lucruri, prin definiţie, iar Kelly a remarcat importanţa psihologică a acestui fapt. Alternativismul constructiv include, astfel, un alt punct recunoscut de multe teorii, înţelegerea perfectă a semnificaţiilor personale specifice unui individ nu vine numai din cunoaşterea modului în care el sau ea grupează lucrurile, precum se întîmplă într-un dicţionar, ci şi din descoperirea modului în care ea sau el distinge lucrurile. Din punct de vedere psihologic contrastul este esenţial pentru clarificarea semnificaţiilor unei persoane. După cum indică Kelly (1969b, p. 9), „cîteodată, ceea ce este implicit negat este mai important pentru intenţia persoanei decît ceea ce a fost afirmat, ca atunci cînd ofiţerul secund ar scrie nemulţumit în jurnalul de bord că «în seara asta căpitanul a fost treaz»". Negarea, sau contrastul, sau opoziţia, este considerată de mulţi gînditori ca fiind ingredientul-cheie pentru delimitarea semnificaţiei (de exemplu, Bakhtin; vezi Baxter, 1993b). Kenneth Burke, un teoretician al retoricii, a mărturisit, de asemenea, importanţa negării în gîndirea umană, el caracterizînd fiinţele umane ca inventatorii negării (vezi Capitolul 3). Semnificaţia nu este numai atribuirea magică de conţinut unui concept, ci reprezintă o *alegere* a unui lucru şi o *respingere simultană* a altuia: semnificaţia personală este, astfel, esenţialmente un concept organizatoric bazat pe contraste. Contrastul nu este nici reliefarea unei acţiuni sau decizii împotriva a tot ceea ce nu este: înseamnă mai degrabă a înţelege ceva prin intermediul contrastului său. Altfel spus, contrastul este „pus într-o perspectivă relevantă de conştiinţa noastră *structurată* a *ceea ce ar fi putut să fie* (Kelly, 1969b, p. 12, sublinierea noastră). Din acest motiv, este important să remarcăm faptul că modurile unui individ

de a face ceva trebuie văzute în contextul *timpului* (vezi discuţia de mai sus şi Capitolul 3), deoarece modurile de a face acele lucruri ar fi putut fi modificate în urma reflecţiei asupra experienţei.

Influenţele sociale asupra deciziilor pentru realizarea semnificaţiilor

Indivizii îşi creează propriul sistem de semnificaţii, dar, pentru a face acest lucru, ei sînt influenţaţi de convenţiile culturale. Prin concentrarea predilectă asupra individului, am ridicat pînă acum o problemă dificilă. Unii critici ar putea pune întrebarea: dacă oamenii pot lua decizii, mai mult sau mai puţin contrînşi, atunci cum se poate produce comunicarea între ei? Totodată, prin sublinierea modurilor în care individul ia decizii, Kelly (pe atît cît i-am expus teoria pînă în acest punct) pare să nege rolul dialogurilor şi conversaţiilor interpersonale omniprezente, discutate anterior. De ce există deja atîta similaritate pretutindeni în lume şi cum o tratează indivizii atunci cînd o întîlnesc ? Unii ar putea întreba dacă poziţia lui Kelly nu susţine cumva prezenţa unei originalităţi neînfrînate, care să facă viaţa socială esenţialmente imposibilă.

Din contră, o analiză atentă arată că originalitatea umană alcătuieşte, de fapt, întreaga bază a vieţii sociale şi a relaţiilor care se nasc în cadrul ei (Burkitt, 1991; Goffman, 1971). Desigur, se pot lua diferite decizii asupra interpretării, iar interpretarea poate avea loc la mai multe niveluri, dar similitudinea de fond este uşor de observat. O gamă largă de forţe, cum ar fi socializarea, adoptarea unui anumit sistem lingvistic şi calitatea de membru într-o anumită cultură asigură indivizilor, ca grup, anumite moduri de a privi lumea înconjurătoare, ca rezultat al acestei apartenenţe (Mead, 1934/1967). Existenţa unei astfel de similitudini

mijloceşte posibilitatea iniţială de comunicare (Duck şi Condra, 1989). Apartenenţa culturală asigură un sistem bogat de moduri împărtăşite şi înrădăcinate de caracterizare a experienţei, care reprezintă esenţa societăţii care utilizează acea limbă şi acele simboluri. Apartenenţa culturală pregăteşte terenul pentru întîlnirea intelectelor, prin furnizarea unor instrumente lingvistice comune, însă nu construieşte, cum s-ar spune, clădirea.

Societatea oferă contextul în care indivizii îşi prezintă deciziile şi punctele de vedere - un context care nu de puţine ori intimidează. Astfel, semnificaţiile individuale se întrepătrund frecvent, accidental şi din pură întîmplare cu semnificaţiile altor indivizi (Duck, 1992b; Duck şi Condra, 1989), dar aceste cazuri sînt, de departe, cele mai puţin interesante, mai ales în ceea ce priveşte dezvoltarea relaţiilor interpersonale spontane (vezi
Capitolul 4). Cu toate acestea, libertatea nelimitată de decizie, sugerată la începutul acestui capitol, este inalienabilă, exceptînd cazul renunţării la comunicare cu ceilalţi şi la viaţa *socială.* Deciziile, comunicarea şi cultura sînt concepte strîns legate între ele, de tema centrală a acestei cărţi, de problema semnificaţiei, precum şi de modul în care aceasta este împărtăşită de oameni în cadrul relaţiilor.

Cultura ca ghid pentru decizii

Fie că o persoană este preocupată de gama de decizii, de forma în care ele sînt exprimate, de tipurile de povestiri, relatări, metafore şi de istorisirile pe care oamenii le folosesc pentru a-şi descrie relaţiile, ea se întoarce întotdeauna la semnificaţie, la cultură şi, în final, la comunicare. Pentru apariţia oricărui tip de comunicare trebuie să existe anumite baze de reciprocitate şi similitudine. Dincolo de aceasta, extinderea negociată de semnificaţii prin acţiuni deliberate, diadice adaugă importanţă psihologică şi forţă socială similitudinilor deja existente. Pentru a înţelege pe deplin această forţă, trebuie să analizăm, pe scurt, „cultura" din alt punct de vedere. Mead (1934/1967) a reliefat trei noţiuni ale „culturii", pe care, mai tîrziu, Philipsen (1987) le-a dezvoltat: *cultura în calitate de cod* se referă la un sistem organizat de credinţe sau valori; *cultura în calitate de conversaţie* subliniază modelarea experienţei trăite, care este creată în conversaţia normală; *cultura în calitate de comunitate* accentuează împărtăşirea identităţii bazată pe o ordonare comună a amintirilor, în cele ce urmează, voi adopta un model mixt şi voi sublima diferite aspecte din diferite momente de timp, începînd cu noţiunile clasice referitoare la *cod.* Teoreticienii retoricii au subliniat în numeroase rînduri importanţa noţiunii de doxa *(doxa* însemnînd „opinii primite"), prin care un vorbitor şi audienţa sa (psihologia socială ar spune „un subiect şi un observator") interacţionează. Individualitatea exprimată a unei persoane este, de fapt, semnificativă numai în contextul opiniilor şi credinţelor receptate prin cultură, iar cîteodată prin contrast cu acestea (c/. Hinde, 1981). Dacă extindem această noţiune treptat de la Cultură-cu-C-mare la cultura relaţională a unei diade (Wood, 1982), atunci putem dezvolta unele implicaţii foarte interesante în sprijinul argumentaţiei de faţă. Cuplurile îşi pot crea propria lor minicultură, compusă dintr-un „set extins de definiţii, valori şi reguli, care [compun] o ordine a lumii relaţiei. Pe rînd, această ordine a lumii este nucleul relaţiei şi are rolul unei scheme de filtrare elaborate, prin care partenerii se interpretează reciproc şi se ghidează" (Wood, 1982, p. 77).

Pe măsură ce indivizii iau decizii, analizează alternative şi îşi exprimă aceste decizii în prezenţa altcuiva *(cultura în calitate de conversaţie),* apare posibilitatea unei transformări a sistemului de semnificaţii caracteristice fiecărui individ. Pe măsură ce doi indivizi încearcă să-şi integreze sistemele independente de semnificaţii, se produce o anumită transformare în cadrul fiecărui sistem. O astfel de integrare a celor două sisteme este mai mult decît o juxtapunere sau o simplă co-prezenţă a două puncte de vedere: ea presupune o muncă psihologică activă şi are ca rezultat transformarea şi schimbarea. Astfel, indivizii sînt transformaţi de participarea într-o relaţie personală. Integrarea poate duce la crearea unei ordini a lumii relaţionale care asimilează opiniile iniţiale şi duce totodată la crearea unui nou fundal pentru acţiunile viitoare, comune, ale partenerilor. Este foarte important faptul că o astfel de asimilare trebuie *realizată* şi recunoscută; el va fi luat în discuţie în Capitolele 3 şi 4.

întîlnirea iniţială a două sisteme de semnificaţii (personalităţi, intelecte etc.) este posibilă numai dacă ele comunică reciproc şi numai dacă această „comunicare" înseamnă că ele înţeleg cadrele de bază prin care fiecare operează: adică, dacă fiecare persoană manifestă o anumită comprehensiune pentru sistemul de semnificaţii personale al celeilalte. Oamenii realizează comprehensiunea prin faptul că percep vizual şi auditiv acţiunile expresive ale celuilalt, se chestionează reciproc asupra intenţiilor, observă reacţia celuilalt la sine, iar apoi atribuie semnificaţii acestor observaţii (Berger şi Bradac, 1982). La început, observatorii (ca şi cercetătorii) pun pe seama acţiunilor numai semnificaţiile lor (adică ei *atribuie* semnificaţia). Mai

tîrziu, ei vor putea deduce cîte ceva din semnificaţia actorului, pe măsură ce analizează mai profund semnificaţiile personale ale acestuia, în mod natural, în viaţa de zi cu zi, primele dovezi asupra semnificaţiilor personale ale actorului apar din modurile în care acele semnificaţii sînt exprimate în discuţii şi în acţiuni.
în viaţa cotidiană, oamenii obişnuiţi sînt implicaţi în dezbateri, discuţii, declaraţii şi decizii asupra opiniilor lor pe o gamă largă de probleme, mai mult sau mai puţin importante. Stilul limbajului lor trădează şi scoate la lumină poziţiile şi interpretările lor, la fel ca şi conţinutul. Un model simplu de comunicare tratează stilul ca pe simpla expresie a gîndurilor şi sentimentelor intime. Cu toate acestea, există unele deficienţe serioase în cadrul acestei abordări, iar noi avem nevoie de o cale mai bună de a privi comunicarea în relaţii, decît ca fiind o simplă reprezentare a gîndirii preexistente.

Exprimarea semnificaţiei noastre celorlalţi

Interpretările diferite asupra realităţii reprezintă baza individualităţii, dar ele nu există undeva într-o gaură neagră, abstractă şi personală. Ele îşi exercită forţa socială de îndată ce oamenii încep să comunice. Prin comportament, discurs şi simboluri, oamenii îşi declară interpretările lor asupra experienţei, în toate modalităţile, prin conţinut şi/sau prin stilul discuţiei. Prin discuţie, indivizii nu se limitează la prezentarea opiniilor lor sau luarea de poziţie oficială în cazul unor probleme controversate, ci şi declară sau „scapă" interpretările şi analizele lor de evenimente în diverse moduri, verbale şi non-verbale (Goffman, 1959). Astfel de „scăpări" constituie baza pentru testul realizat de detectorul de minciuni, de exemplu, şi sînt cunoscute în amănunt de un grup de cercetători în comportamentul non-verbal, patternurile de vorbire, putere, status, preferinţe, autodezvăluire şi psihologie clinică (Keeley şi Hart, 1994, revizuiesc implicaţiile acestor domenii asupra relaţiilor), în astfel de cercetări s-a stabilit că, în principiu, comunicarea non-verbală oferă sugestii despre atitudinile faţă de sine, atitudinile faţă de alţii şi atitudinile faţă de gradul de confort cu privire la interacţiune în sine, în timp ce unele trăsături minore ale limbajului indică preferinţele, intimitatea şi statusul (Duck, 1992a). Totuşi, şi în viaţa reală apar astfel de sugestii din abundenţă, prin discursul normal al vieţii şi relaţiilor.

Comunicarea este mai mult decît expresie

Sugestiile cu privire la mentalitatea unei persoane sînt totuşi evidente, chiar şi atunci cînd urmărim numai funcţia expresivă a limbajului - „comunicarea *la"*, mai degrabă decît „comunicarea *cu"*. Expresivitatea nu înseamnă neapărat „comunicare" între doi oameni, ci este ca şi cum doi oameni şi-ar arăta unul altuia panouri publicitare, care afişează stările interioare, viziunea asupra lumii, atitudinile lor şi aşa mai departe. O astfel de viziune asupra comunicării nu este atît de simplistă precum pare. într-adevăr, majoritatea celor care folosesc cuvîntul *comunicare* nu se gîndesc îndeobşte la nimic altceva decît la această funcţie expresivă („Ar trebui să-ţi comunici sentimentele"). Unii oameni de ştiinţă, precum Jourard (1971), s-au concentrat asupra autodezvă-luirii ca fiind deschiderea sinelui către ceilalţi pentru a crea un sine transparent. Jourard (1971) a considerat o astfel de expresivitate deschisă un semn al

integrităţii mentale. Pentru alţi autori de mai tîrziu, autodezvăluirea a devenit la fel de interactivă ca o simplă declaraţie a sentimentelor (vezi Hendrick, 1987, pentru comentarii). Aceste moduri monovalente, declarative în care se operează frecvent autodezvăluirea în cercetare i-au determinat pe critici să privească procesul de „autodezvăluire" în ansamblu ca fiind nimic altceva decît expresia sentimentelor şi experienţelor care caracterizează şinele interior al celui care realizează acest proces (Dindia, 1994; Spencer, 1994). Procesul implică multe declaraţii care sînt, de fapt, mai curînd de natură să menţină o conversaţie, decît să ofere informaţii în sine (Planalp şi Garvin-Doxas, 1994); acestea pot fi folosite şi pentru a controla conversaţia sau pentru a coordona identitatea (de exemplu, atunci cînd părinţii îşi admonestează copiii şi le solicită să dezvăluie anumite lucruri despre obiceiurile şi comportamentul lor - Spencer, 1994). V
Descrierea dezvăluirii ca o declaraţie ne conduce în mod natural, chiar neintenţionat, să privim autodezvăluirea mai degrabă ca pe o caracteristică esenţialmente individuală, decît ca pe una interactivă sau comunicativă (Duck şi Pittman, în presă). Reprezentarea autodezvăluirii ca o trăsătură de personalitate sau ca o caracteristică individuală nu constituie o problemă în sine dacă se au în vedere anumite scopuri (de exemplu, munca clinică sau cultivarea abilităţilor conversaţionale ale persoanelor singure; Jones, Hansson şi Cutrona, 1984). Cu toate acestea, o astfel de reprezentare a autodezvăluirii devine înşelătoare atunci cînd specialiştii tratează declaraţiile despre sine ca fiind acelaşi lucru cu autodezvăluirea ca interacţiune sau cînd o folosesc drept criteriu pentru o „bună comunicare" în relaţii, sau pentru anticiparea intimităţii unei relaţii

(de exemplu, Berg şi McQuinn, 1986). Intenţia unor astfel de cercetători este de a trata autodezvăluirea ca pe o caracteristică diadică sau relaţională; or, „expresivitatea" nu este diadică, iar o astfel de ecuaţie eronată a autodezvăluirii duce la o falsă reprezentare a contribuţiei ei la intimitatea unei relaţii (Acitelli şi Duck, 1987).

Simpla declaraţie şi expresivitate joacă, se pare, roluri importante în cadrul relaţiei şi al dezvoltării relaţiei (de exemplu, pentru crearea oportunităţilor de reciprocitate a dezvăluirilor dintre două persoane care interacţionează sau pentru a-1 încuraja pe cel care face dezvăluirile să se simtă mai relaxat în prezenţa celeilalte persoane sau în privinţa prezentării informaţiei). Totuşi, acest fapt confirmă prezumţia potrivit căreia „exprimarea" înseamnă şi „comunicare". De exemplu, reciprocitatea autodezvăluirii nu este neapărat valoroasă (Fitzpatrick, 1988). Dacă persoana A afirmă „Am o problemă de sănătate", iar persoana B răspunde „Şi eu", atunci reciprocitatea ar putea să nu fie atît de folositoare în sine. în schimb, utilitatea şi importanţa unei autodezvăluiri
reciproce depind de modul în care fiecare ascultător reacţionează şi dacă persoana care răspunde se lansează, ca reacţie, în prezentarea unui întreg arsenal de simptome dureroase, pustulare şi urît mirositoare (în acest caz, există diferenţe interesante în ceea ce priveşte reacţiile diferite ale sexelor, iar femeile sînt predispuse mai degrabă la un „Şi eu", încurajator pentru că este comun; Wood, 1993a, de exemplu).

Mai mulţi autori (de exemplu, Montgomery, 1984) au arătat că un lucru care este intim pentru un vorbitor poată să nu pară la fel unui ascultător şi astfel poate să nu exercite o influenţă eficientă asupra nevoilor ascultătorului de a răspunde sau de a dezvolta o relaţie. Oamenii de ştiinţă trebuie mai curînd să-şi îndrepte atenţia în altă parte, pentru a vedea că *percepţia* unei afirmaţii *ca* autodezvăluire intimă, şi nu exprimarea ca atare, nici conţinutul afirmaţiei în sine, este cea care dă naştere, în ascultător, posibilităţii de a răspunde cu aceeaşi monedă. Fundalul şi contextul social pentru un anumit comportament (precum autodezvăluirea) - inclusiv rolul ascultătorului receptiv (Harris şi Sadeghi, 1987) - sînt cel puţin la fel de importante pentru impactul său social ca şi comportamentul în sine.

Cercetările recente recunosc din ce în ce mai mult faptul că semnificaţia şi impactul autodezvăluirii vin nu numai din producerea ei ca atare, ci şi din impactul său asupra ascultătorului şi din implicarea acestuia din urmă (Hendrick, 1987). O astfel de afirmaţie porneşte de la observaţia că autodezvăluirea devine o forţă relaţională *atunci cînd* comunicarea dintre doi indivizi se bazează pe utilizarea unor mesaje prin care *conlocutorii dobîndesc certitudinea sau se aşteaptă să fie înţeleşi de către celălalt.*

Cum ar putea un vorbitor să ajungă să creadă că un ascultător va înţelege sensul lucrurilor exprimate de el ? O presupunere îndreptăţită este aceea că un ascultător ar putea înţelege pur şi simplu pentru că membrii aceleiaşi culturi recunosc simbolurile şi limbajul folosite. Totuşi, nu există nici o garanţie în acest sens. Un vorbitor poate să-şi ajute ascultătorul prin clarificarea afirmaţiilor sale sau a deciziei luate şi astfel să excludă alte interpretări. „Mă refer la acestea, nu la acelea; ea indică aici, nu acolo; am vrut să spun asta, nu cealaltă". Foarte puţine lucruri pot fi afirmate fără a putea fi atacate, negate sau plasate într-un context de interpretare alternativă sau într-un context mai larg. Astfel de implicaţii şi clarificări prin contrast reprezintă bagajul, ţesătura internă a semnificaţiilor de care vorbitorii au nevoie pentru a putea exprima lucrurile într-un mod compatibil cu stilul partenerilor lor de a vedea lumea înconjurătoare.

Vorbirea ca eşantionare a semnificaţiilor

Ambiguitatea limbajului este importantă întrucît subliniază o dată în plus caracterul inadecvat al tratării exprimării în ansamblu ca o componentă a comunicării. Pentru un vorbitor, unele lucruri au o semnificaţie particulară; cuvintele, locurile şi sugestiile sînt deseori ambigue pentru un ascultător în contextul unei relaţii sau pot avea simultan mai multe sensuri, în funcţie de modul în care partenerul decide să le înţeleagă. De exemplu, „De ce nu mergem împreună pînă la mine să bem o cafea" *ar putea* însemna strict ceea ce se declară, ar putea fi o propunere sexuală sau ar putea fi o invitaţie care exprimă interesul pentru oportunităţi care pot apărea, în faţa unei potenţiale ambiguităţi ascultătorul va trebui să decidă care sînt implicaţiile unei consimţiri. Viaţa relaţională şi socială este în mare parte la fel de ambiguă, iar sarcina partenerilor interacţiunii constă în a determina intenţia vorbitorului (Shotter, 1987).

în calitate de etalon al schimburilor reciproce în cadrul vieţii relaţionale, semnificaţiile (ca şi discuţia) sînt mult mai complexe decît simpla declaraţie de sentimente sau simpla exprimare a gîndurilor. Afirmaţiile individuale în sine sînt întotdeauna incomplete, în sensul că se revine asupra lor în timpul procesului continuu de gîndire. De asemenea, nu precizează întotdeauna clar sau în detaliu etalonul prin comparaţie cu care ele se autodefinesc. Mai mult decît atît, foarte puţini indivizi pot condensa esenţa tuturor cunoştinţelor

lor asupra unui anumit subiect într-o singură frază. Poate că ar fi nimerit să comparăm semnificaţia cu un bazin de apă, din care fiecare enunţ al nostru extrage cîte o găleată. O putem considera o metodă de „eşantionare", de vreme ce e imposibil să se extragă dintr-o dată cantitatea de apă din bazin. Găleţi diferite aduc la suprafaţă volume diferite, selectînd diferite eşantioane. Astfel, o singură afirmaţie „eşantionează" ceea ce o persoană ar putea spune despre un anumit obiect, reprezentînd astfel o opţiune de moment făcută din întregul lucrurilor pe care o persoană le-ar putea spune despre ceva. Astfel de afirmaţii ar putea da unor observatori o imagine adecvată pentru a înţelege semnificaţia unui lucru - sau dimpotrivă. Şi aici putem vedea că metaforele ne influenţează gîndirea şi acţiunea. Dacă credem că discuţia reprezintă semnificaţie (sau identitate), ne purtăm diferit faţă de cazul în care credem că discuţia este un eşantion de semnificaţie sau identitate. Numai prin interacţiune continuă şi discuţii cu partenerul se poate ajunge la înţelegerea celui mai mic detaliu şi se poate scoate în evidenţă caracterul reprezentativ al oricărui eşantion în sine.

Rezumat şi concluzii

Importanţa socială a discuţiei rezidă, mai degrabă, în caracterul ei de activitate interpersonală, de legătură între *oameni,* decît ca legătură între concepte sau ca simplă exprimare a ideilor unei persoane. Capitolul s-a concentrat asupra rolului discuţiei ca prezentare şi ca experienţă a modurilor cuiva de a se acomoda cu lumea înconjurătoare într-un context în care astfel de opinii sînt construite individual şi deci nu sînt în mod necesar uşor de prevăzut sau de înţeles. Ca şi metaforele, modul în care o persoană discută ajută o alta să înţeleagă necunoscutul - în acest caz, semnificaţiile individuale ale vorbitorului. Dar înţelegerea apare numai dacă aceste semnificaţii pot fi înţelese prin prisma propriei experienţe. Activitatea simbolică, mai cu seamă discuţia, permite iniţial, ca un truism, o înţelegere de bază a semnificaţiilor unei persoane prin alta. Metafora, discuţia şi alte moduri de a împărtăşi semnificaţia sînt factori primordiali în relaţionarea umană, deoarece indică, provoacă şi materializează „interdependenţa simbolică" (Stephen, 1985) dintre două persoane şi creează simultan acel sentiment de „a exista într-o relaţie", care constituie esenţa relaţionării (Duck şi Sants, 1983).

Capitolele următoare dezvoltă o teorie interpersonală şi intersubiectivă a relaţionării, bazată pe dezvoltarea de către individ a unui sistem de semnificaţii personale, pe prezentarea şi împărtăşirea acestui sistem de semnificaţii cu alţi oameni în cadrul relaţiilor. Astfel, deşi majoritatea consideraţiilor asupra discuţiei şi metaforei vizează aspecte lingvistice, această carte le explorează la nivelul interpersonal şi le consideră ca fiind factori esenţiali şi canale de împărtăşire a experienţei.

Deoarece majoritatea afirmaţiilor reprezintă indicatori de opţiune, fiind mai puţin decît tot ceea ce ele ar putea spune şi rareori elaborate pe deplin de fiecare dată cînd persoanele vorbesc, *ascultătorii* trebuie să descopere ei înşişi moduri de a interpreta şi completa afirmaţiile pe care le aud, pentru a intui semnificaţia vorbitorului. Iniţial, după cîte s-ar putea presupune, ascultătorul atribuie sensul prin prisma propriului său sistem de gîndire, proiectează intenţiile şi face mult mai multe decît i-ar impune calitatea de simplu receptor pentru undele sonore. Astfel, „comunicarea" implică nu numai exprimarea valorilor şi semnificaţiilor individuale ale unui vorbitor, ci şi interpretarea lor de către ascultător. O astfel de interpretare ar putea transforma ori relocaliza într-un anumit fel semnificaţia unui vorbitor sau ar putea să o asocieze/transfere/extindă.

Fundamentul natural pentru o astfel de interpretare îl oferă, desigur, $j_n f_{orm}$aţiile pe care cineva le deţine cu privire la vorbitor sau la circumstanţele în care acesta se află. în unele cazuri se ştie numai că persoana aparţine aceleiaşi culturi, vestimentaţia sa se încadrează în anumite rigori, arată aşa, are un anumit stil de comportament non-verbal şi a fost întîlnită într-un set specific de împrejurări (de exemplu, la un interviu pentru o slujbă, într-un magazin, într-un autobuz), în alte cazuri putem avea ani de experienţă cu persoana respectivă şi o amplă comprehensiune asupra modurilor în care el sau ea interpretează şi descrie experienţele, în ultimul caz beneficiem de un cadru elaborat prin care să diferenţiem şi să extindem semnificaţiile pe care o persoană le poate exprima printr-o singură rostire - bazîndu-ne (şi putînd face acest lucru numai din această cauză) pe cunoaşterea faptului că numai *noi* vom putea umple golurile, şi nimeni altcineva, în orice caz, discuţia exprimă şi dezvăluie modurile cuiva de a vedea lumea înconjurătoare. Gradul în care aceste moduri sînt înţelese depinde de capacitatea ascultătorului de a umple golurile şi de a interpreta semnificaţiile. O *relaţie* furnizează informaţii despre umplerea acestor goluri şi reprezintă, astfel, un mod de a cunoaşte o altă persoană, nu numai un mod de a relaţiona cu ea.

Acest capitol a dezvoltat astfel mai multe teme sugerate în Capitolul l şi anticipează patru tipuri distincte de interpretări care stau la baza comunicării relaţionale: (a) interpretarea lumii de către un individ; (b)

participarea la doxa culturală sau opiniile primite şi interpretarea comună; (c) întîmplarea cauzală a interpretărilor comune ale experienţei de către doi indivizi; (d) dezvoltarea activă comună a împărtăşirii de către două persoane care îşi adaptează reciproc opiniile. Capitolele l şi 2 au dezvoltat primele trei puncte, deci în următorul capitol energiile noastre vor fi dedicate acestui ultim proces.

O anexă de afirmaţii formale

Consideraţiile de mai sus pot fi sintetizate într-un număr de afirmaţii formale privind natura fundamentală a interpretării de semnificaţie şi organizarea ei într-un sistem care influenţează abordarea relaţiilor. Celor prezentate aici li se vor adăuga altele în Capitolele 3,4 şi 5, pe măsură ce se desfăşoară argumentaţia.

Presupuneri fundamentale

1. *Experienţa poate fi segmentată sau interpretată în mai multe moduri de către diferiţi receptori sau de către acelaşi receptor în momente diferite de timp.* Această idee a stat la baza prezentării argumentaţiei în acest capitol.
2. *Activitatea psihologică este modelată şi canalizată de modurile în care persoana segmentează sau interpretează experienţa.* După cum am arătat în prezentul capitol, semnificaţiile personale ale unui individ se bazează pe modurile în care segmentează realitatea şi interpretează experienţa. Astfel, pentru a înţelege o persoană, cineva din afară trebuie să-şi dezvolte o înţelegere a modurilor în care acea persoană realizează segmentarea şi interpretarea experienţei.

Corolare

Interpretare: O persoană conferă o semnificaţie personală experienţei, prin identificarea simultană a modelelor recurente şi a contrastelor din fluxul experienţei. După cum am arătat în acest capitol, importanţa contrastelor se regăseşte în valoarea lor de a defini ceea ce se poate distinge de un model recurent.

Replică: Semnificaţia dată de o persoană unui fenomen se bazează pe interpretarea replicilor lui. Acest lucru înseamnă că semnificaţia personală este esenţial-mente procesul de anticipare a modului în care lucrurile se vor repeta.

Interpretare serială: Oamenii interpretează continuu semnificaţia în mod serial, pe măsură ce îşi revizuiesc anticipările manierei în care vor apărea replicile fenomenului.

Aspiraţia către validitate : O persoană atribuie experienţei semnificaţii considerate valide în conformitate cu propriile standarde de validitate ale acelei persoane, încercînd să interpreteze experienţa într-un mod folositor şi valid, individul stabileşte totodată standardele pentru a decide cînd o anumită interpretare poate fi realizată, iar aceste standarde sînt la fel de personale ca şi interpretările în sine. Astfel, o persoană poate decide singură că interpretările nu mai sînt valide sau se poate împotrivi „demonstraţiilor" din exterior referitoare la faptul că demonstraţiile sale „nu sînt valide".

Context: O persoană atribuie, în mod caracteristic, semnificaţie unui fenomen în contextul altor semnificaţii şi decide asupra momentului în care disponibilitatea pentru construirea unei semnificaţii se poate extinde şi asupra altor aspecte ale experienţei.

Metainterpretare reflexivă: O persoană poate reflecta asupra procesului de interpretare a semnificaţiei şi îi poate conferi semnificaţie. Altfel spus, o persoană poate reflecta asupra procesului de interpretare (adică poate crea o metainterpretare).

Organizare: în cazul fiecărei persoane, semnificaţiile sînt organizate într-un sistem de interrelaţii ierarhice şi metainterpretări.

Responsabilitate: O anumită interpretare de semnificaţie poate fi organizată în sistem astfel încît individul se simte direct responsabil faţă de ea, astfel încît infirmarea sau respingerea ei de către ceilalţi reprezintă un eşec personal, iar confirmarea ei este văzută ca o satisfacţie majoră.

Formă aleatorie: Indivizii pot exprima semnificaţiile informe incomplete, multiple sau neclare şi nu prezintă neapărat semnificaţia într-un mod exhaustiv sau în acelaşi mod fiecărei audienţei, cu fiecare ocazie.

Consecventă: Un set de semnificaţii poate fi, în mod deductiv, inconsecvent cu un alt set de semnificaţii (ale aceleiaşi persoane).

Majoritatea afirmaţiilor de mai sus sintetizează argumentele prezentate în acest capitol, dar cîteva dintre ele conţin unele sugestii care ne duc mai departe în argumentaţia acestei cărţi. De exemplu, corolarul consecvenţei scoate în evidenţă faptul că indivizii pot deveni conştienţi prin gîndire, comportament sau conversaţie cu alţii, că sistemul lor conţine tensiuni dinamice şi inconsecvenţe care trebuie rezolvate. Corolarul metainterpretării reflexive devine, de asemenea, important în contextul sociabilităţii, în care doi oameni discută şi compară opiniile lor asupra experienţei. Capacitatea de a reflecta şi de a acţiona în urma reflecţiilor stimulate de conversaţie ne oferă una dintre modalităţile prin care persoanele negociază şi ne conving cu privire la relaţiile lor. Astfel de procese vor fi explorate în următoarele capitole.

întâlnirea cu celălalt

Imaginafi-vă mirarea unui marţian după aterizarea pe Pămînt, cînd observă că pămintenii vorbesc tot timpul *sau comunică permanent prin simboluri: bîrfesc, spun glume, se ceartă, fac relatări, conferenţiază, ascultă conferinţe, iau notiţe, scriu cărţi, citesc cărţi, pictează tablouri, regizează piese de teatru, merg să vadă piese teatru, spun povesti, ascultă poveşti, acoperă table cu simboluri matematice - chiar şi noaptea visează o adevărată ţesătură de simboluri. Pe scurt, pămintenii par să-fi petreacă cea mai mare parte a timpului comunicind cu ajutorul unui simbol sau al altuia, în timp ce celelalte creaturi alepămintului -peste două milioane de specii* - nu scot nici un cuvînt... *[Dar] cînd marţianul a întrebat despre posibilele legături dintre ciudatul negoţ cu cuvinte al omului si încă mai ciudatul său comportament [în relaţii], a primit drept răspuns o cane intitulată* Maimuţa goală.

W. Percy (1975, pp. 12, 29, sublinierea în original)

SINOPSIS

Cei doi parteneri care se întîlnesc într-o relaţie sînt doi indivizi autoreflexivi, înconjuraţi de diferite contexte sociale şi umane, studiate în Capitolele l şi 2. Capitolul de faţă dezvoltă explorarea contextelor temporal şi lingvistic care afectează modurile în care cei doi parteneri ajung să înţeleagă mai multe unul despre celălalt, încercînd să dobîndească acces în sistemul de semnificaţii personale al celuilalt, fiecare persoană caută, la început, să explice comportamentul (adică, explicarea celuilalt ca obiect) şi apoi să interpreteze sistemul de semnificaţii al celuilalt (adică, să-1 înţeleagă pe celălalt ca persoană). Acest capitol ia în discuţie rolul timpului în această interpretare şi arată că selecţia termenilor de către un vorbitor în discuţia cotidiană se foloseşte inevitabil de un limbaj motivaţional ineluctabil care, la fel ca metaforele, extinde şi constrînge înţelegerea de către noi a altor persoane, în final, sugerez faptul că relaţiile dintre oameni sînt stabilite de gradul în care fiecare persoană îşi poate dezvolta o înţelegere pentru celălalt sau de măsura în care poate (spre satisfacţia sa)

interpreta sistemul de semnificaţii al celeilalte persoane - cu alte cuvinte, acest capitol argumentează faptul că limitele unei astfel de înţelegeri circumscriu însăși relaţiile. Teoriile lui George Herbert Mead, George Kelly şi Kenneth Burke sînt, astfel, corelate pentru a arăta modul în care partenerii ajung să se cunoască ca indivizi, precum şi pentru a diferenţia partenerii de generalitățile contextelor în care sînt întîlniţi.

Nu există două persoane identice din punct de vedere psihologic, chiar şi atunci cînd aparţin aceleiaşi culturi sau vorbesc aceeaşi limbă, în schimb, intelectele sînt „proprietatea" indivizilor, deşi ele sînt construite cu ajutorul instrumentelor şi materialelor puse la dispoziţie aprioric de societate şi de interacţiunea socială. Cînd două intelecte se întîlnesc, ele ştiu deja că fiecare dintre ele este un *mixtum compositum* de constituenţi derivaţi din materiale uşor de recunoscut şi de utilizat în general de către ceilalţi. Cu toate acestea, trăsăturile vizibile din exterior, vorbirea şi comportamentul, trebuie să fie, mai presus de orice, disponibile ambilor parteneri, în caz contrar cele două intelecte neputînd comunica deloc. Acest fapt îl interesează pe un specialist în relaţii, care caută modurile în care se asociază două intelecte, dar, în viaţa reală, reprezintă o dilemă socială pentru două persoane într-o relaţie: cum pot să-şi diferenţieze partenerul de oricine altcineva şi, mai important, cum pot să ajungă să-şi înţeleagă partenerul ca individ ? Studiul relaţiilor ne aduce astfel la o răscruce, deoarece indivizii, în mod clar, îşi construiesc propriul sistem de semnificaţii folosind simboluri culturale existente şi pot totuşi să participe în cadrul construcţiei comune şi în utilizarea semnificaţiilor. Cea mai puţin interesantă formă a întrepătrunderii psihologice (pentru că este cea mai comună) este dată, în mare parte, de apartenenţa culturală comună, întrebările cele mai interesante cu privire la relaţii se referă la consecinţele sociale care apar atunci cînd oamenii se lansează în estimări cu privire la zonele comune şi legăturile dintre ei.

Capitolul de faţă urmăreşte, astfel, discuţia anterioară despre contextele cultural şi personal dintr-un alt punct de vedere - ca mijloc de a înţelege gîndirea altor indivizi ca indivizi, şi nu ca specimene ale culturii lor. Prin aceasta, sper să clarific cum apare posibilitatea ca intelectele împărtăşind o cultură comună să se întîlnească şi să creeze într-un mod interesant baza pentru relaţii interpersonale voluntare. Vom cerceta acest proces complex prin analiza părţilor sale separate, dar trebuie avut în vedere faptul că nu este vorba despre un proces unidirecţional: în acest punct, îl voi împărţi în „persoana exprimîndu-se" şi „o persoană înţelegînd-o pe alta", numai pentru comoditatea analizei. Tot pentru comoditate, capitolul se îndreaptă la început spre modurile
în care ajungem să caracterizăm pe cineva ca pe un obiect, pentru ca, apoi, să treacă mai departe, la modul în care înţelegem acea persoană prin prisma sistemului de semnificaţii al acelei persoane. Consider că cele două procese funcţionează în strînsă legătură pe fondul realităţii cotidiene.

Contexte temporale şi gîndirea relaţională

în Capitolul 2, am urmărit anumite contexte importante pentru modul în care o persoană interpretează lumea în ansamblu. Capitolul de faţă extinde această analiză la un nivel mai subtil, şi anume faptul că

cunoştinţele asupra acestor contexte furnizează, de asemenea, un fundal pentru ca individul să poată înţelege modul în care alţi oameni interpretează lumea, ceea ce înseamnă că, pe măsură ce ajungem să cunoaştem sistemul de semnificaţii personale al cuiva, luăm în considerare (poate în mod inconştient) contextele prezentate în Capitolul 2. O astfel de extindere ne determină să ne referim pentru moment la teoriile lui George Herbert Mead (1934/1967).

O doză de Mead[1]

Simpla menţionare a numelui lui G.H. Mead este suficientă pentru a da naştere unui sentiment de teroare unor persoane altfel agere şi inteligente. Lucrările publicate ale lui Mead sînt lecturi dificile, mai ales din cauză că moştenirea sa ştiinţifică a fost transmisă prin editări ale notiţelor luate de studenţi la cursurile lui. După cum ştiu majoritatea profesorilor şi studenţilor, o astfel de „traducere" poate transforma gînduri dintre cele mai valoroase în nonsens; şi totuşi, conceptele lui Mead au fost considerate profunde şi, în orice caz, dificile. Soluţia este de a rezuma ideile lui Mead într-o formă care, deşi le eludează subtilitatea, clarifică unele principii de bază şi le demonstrează relevanţa pentru argumentaţia mea cu privire la relaţii.

Mead s-a preocupat, în general, de relaţiile dintre societate, sine şi intelect, în particular de modurile în care societatea „pătrunde în individ". Răspunsul său a fost că noi sîntem introduşi „prin discuţie în umanitate" şi viceversa - o opinie foarte radicală la acea vreme. Astfel de bilete de intrare verbale sînt

l. Autorul foloseşte un joc de cuvinte intraductibil, bazat pe faptul că numele filosofului american. George Herbert Mead (1863-1931) este identic cu numele unui tip de băutură alcoolică, obţinută prin fermentarea mierii în apă (n.tr.).

prezentate permanent în interacţiunea noastră cu şi prin simbolurile importante ale societăţii, culturii, subculturilor, familiei şi culturilor relaţionale diadice de care aparţinem. Prin interacţiunea cu simbolurile care au o semnificaţie pentru noi şi pentru alţii, primim accesul la codurile şi ideile culturii, putîndu-le folosi pentru propriile noastre scopuri.

Ideea fundamentală a lui Mead a fost că, pentru a realiza oricare din aceste lucruri, trebuie să ştim că astfel de simboluri sînt semnificative şi pentru alţii. Utilizarea de către noi a simbolurilor este permanent recontextualizată de cunoaşterea acestui fapt şi de recunoaşterea de către noi a faptului că alţi oameni folosesc semnificaţiile în moduri personale. Noi reuşim să înţelegem o astfel de multitudine de semnificaţii prin (între altele) conversaţie, discuţii pe marginea experienţelor comune, precum şi prin comparaţii între trecuturile noastre (Katovich şi Couch, 1992). Prin discuţie, noi comparăm şi împărtăşim experienţe şi realizăm acest lucru prin simboluri comune, care au semnificaţii aparte pentru noi, dar care pot fi revelate şi interpretate de către alţi oameni.

Mead a pus accentul pe o abordare pragmatică a comportamentului social: el a privit cunoaşterea ca fiind în legătură cu acţiunea sau, după George Kelly, semnificaţiile ca fiind formate şi adoptate în comportament (vezi Capitolul 2). Mead ar fi sprijinit, probabil, poziţia lui Kelly, conform căruia comportamentul este un experiment care propune o viziune asupra lumii şi testează ipoteze semnificative din punct de vedere personal asupra ei.

Mead a evidenţiat, de asemenea, procesul ca atare. Pentru el, lumea reală nu este atemporală, adică nu este formată din evenimente ideale într-un sens abstract, în schimb, este compusă din lucruri care apar constant, de-a lungul timpului. De asemenea, şinele uman este caracterizat parţial de capacitatea sa de a reflecta asupra timpului, trecutului şi viitorului, în aceeaşi măsură ca şi asupra prezentului. Atunci cînd indivizii suferă de amnezie, ei se schimbă, ca persoane, în moduri importante.

Persoanele nu stabilesc relaţii într-un sens abstract sau atemporal; ei au . interacţiuni reale cu alte fiinţe în viaţă aici, acum, ieri şi mîine, în scaune, maşini şi cafenele adevărate. Lucrurile care îi deranjează sau îi stimulează astăzi le vor afecta interacţiunile, deciziile asupra subiectelor de conversaţie, opiniile asupra sinelui şi aprecierile cu privire la reacţiile partenerilor lor, dar în egală măsură pot deveni simple amintiri sau chiar pot dispărea cu totul din memorie pînă a doua zi. Astfel, interacţiunile de azi vor fi modelate de influenţe diferite de cele care le vor afecta mîine. Oricum, un trecut construit împreună este un moderator important pentru acţiuni prezente în relaţii. Nici o lege generală a relaţiilor care nu se supune acestui fapt nu poate explica
în mod satisfăcător ce fac, de fapt, oamenii reali. Contextul temporal al evenimentelor relaţionale le afectează semnificaţiile.

Pentru Mead, trecerea constantă a timpului dă naştere unor evenimente pentru care o persoană are nevoie de pregătiri în vederea adaptării. Dar, mai mult decît atît, relaţia dintre un individ şi societate în ansamblu (sau dintre indivizi specifici) este un proces continuu de adaptare. Adaptarea implică interacţiunea dintre

indivizi şi o comuniune de intelecte diferite, care acţionează ca un cadru de interpretare a semnificaţiilor personale. Capacitatea noastră de a reflecta continuu sau de a ne adapta la celălalt într-o interacţiune (de exemplu, prin privirea sinelui ca un obiect pentru cealaltă persoană sau prin luarea în considerare a reacţiilor celuilalt pe măsură ce comunicăm) este, de asemenea, o sarcină niciodată sfirşită.

Accentul pe care Mead îl pune pe importanţa evenimentelor şi experienţelor produse „într-un moment" şi „într-un loc" este deosebit de util pentru reflecţia asupra relaţiilor. De exemplu, Werner, Brown, Altman şi Staples (1992) au analizat importanţa unor locuri consacrate de întîlnire cu prietenii. Drept exemplificare, ei au prezentat dezmembrarea socială a unei comunităţi nubiene[2] atunci cînd comunitatea a fost repartizată în blocuri de locuinţe, ceea ce a distrus vechile tradiţii de interacţiune socială „peste gard", în încercarea de a înţelege relaţiile, Werner *et al.* (1993) au propus, în continuare, explorarea mediului fizic şi a contextului social ca aspecte esenţiale pentru procesele relaţiilor, şi nu numai ca simple contexte scenice în care apar astfel de procese. Este mai probabil să te întîlneşti la o bîrfă cu prietenii într-un bar/restaurant, într-un birou de pompe funebre, pe terasă/în curtea interioară, într-o sală de clasă, acasă sau în agitaţia unui birou ? Oamenii relaţionează în egală măsură *în* contexte şi *la* contexte. Mediul este uneori aranjat într-un mod care celebrează relaţiile, un simplu exemplu fiind plasarea unei fotografii de nuntă -adică o fotografie făcută într-un moment considerat special - undeva la vedere, şi nu într-un sertar - celebrînd, astfel, extinderea perpetuă a evenimentului în timp. După cum indică acest exemplu, contextele pot reaminti oamenilor de istoria relaţiei, fapt care influenţează interacţiunile aici-şi-acum.

Disocierea vieţii reale de variaţiile temporale

Spre deosebire de Mead, cercetătorii care tratează (implicit în metodele lor sau explicit în teorii) adevăruri generale asupra interacţiunilor relaţionale disparate, ca şi cum acestea ar fi evenimente atemporale, îşi asumă riscul ignorării

2. Nubia - regiune la sud de prima cataractă a Nilului (n.tr.).

influenţelor majore pe care timpul şi locul le exercită asupra comportamentului. O astfel de disociere minimalizează semnificaţiile personale, presante ale acestor circumstanţe în relaţii (Gergen, 1990). în viaţa reală, evenimentele relaţionale sînt interpretate în context temporal şi exprimă semnificaţii cu privire la intelectul unui partener în acel context, în schimb, cercetarea asupra schimburilor sociale, de exemplu, se axează, în mod tipic, pe găsirea unui rol generalizat de costuri şi recompensări ca factori ai comportamentului, fără a contextualiza fiecare schimb în momentul sau locul specific în care se produce (de exemplu, Foa şi Foa, 1974; sau La Gaipa, 1977). Această decontextuali-zare atribuie implicit o constanţă mai mare unei „recompensări" sau unui „schimb" în sine decît ar putea avea, de fapt, în vieţile subiecţilor într-o anumită ocazie, sau într-un anumit set de circumstanţe. Astfel se produce disocierea unui element important de semnificaţia care este atribuită evenimentului în viaţa reală, esenţial pentru înţelegerea intelectului unei alte persoane.

Cît valorează un dolar ? Un dolar e un dolar, nu-i aşa ? Ei bine, în realitate nu-i chiar aşa. Astăzi, la Student Memorial Union, el valora trei „Cadbury's Creme", dar ieri valora două (astăzi au făcut reduceri). Valora şi un drum cu autobuzul sau un galon de benzină fără plumb. Cu două zile înainte de victoria în alegeri din 1992 a Partidului Conservator din Marea Britanic, cu un dolar puteai cumpăra 49 de pence[3], dar la o zi după alegeri, dolarul valora 57, iar azi ai putea aduna 65 de pence pentru fiecare dolar. Totul este o problemă de context şi de influenţa acestuia asupra ţelului relevant. Obiectul în sine nu are o valoare absolută reală. Valoarea sa depinde preponderent de ceea ce fac oamenii cu el la un moment dat şi într-un anumit context.

De ce am adus în discuţie acest lucru ? Ei bine, care este valoarea unui sărut (şi ce informaţie aduce acesta) ? Cît de valoroasă, cît de satisfăcătoare este o declaraţie de afecţiune (şi ce ne comunică ea despre intelectul celeilalte persoane) ? Ce valoare are statutul conferit de căsătorie (şi ce înseamnă ea) ? Dacă valoarea a ceva aparent atît de simplu precum valuta forte poate varia de la o zi la alta, de ce nu ar fi posibil, atunci, ca şi un sărut să aibă valori diferite în funcţie de timpul şi contextul personal de semnificaţii în care apare? Ei bine, desigur că se întîmplă acest lucru, în funcţie de persoana de la care vine sărutul, un iubit, o rudă la o nuntă sau Iuda Iscariotul. Să mergem mai departe. Un sărut de la iubit poate varia ca valoare la prima întîlnire, la 6 luni după despărţire, după o ceartă sau îndeplinit ca un ritual de dimineaţă, la trezire, în orice caz, valoarea depinde de semnificaţia ataşată sărutului *la un*

3. Diviziune a lirei sterline (n.tr.).

moment dat şi *în contextul respectiv.* Astfel, cercetătorii relaţiilor ar trebui să fie foarte precauţi cu generalizările, cu excepţia celor la un nivel superficial, în ceea ce priveşte valoarea de schimb a unui sărut

şi cea a informaţiei sau a banilor (de exemplu, Foa şi Foa, 1974). Nici o variabilă de schimb nu are o semnificaţie inerentă şi eternă. Semnificaţiile personale ataşate unei variabile de schimb în context sînt cele mai importante aspecte de observat. Cercetătorii ar trebui nu numai să sublinieze importanţa semnificaţiilor personale (Kelley, 1983), ci şi să analizeze semnificaţiile personale în contextul specific fiecărei situaţii. Fluctuaţiile valorii unei trăsături comune a relaţiei reprezintă o parte integrantă a semnificaţiei simbolice a acelei trăsături, şi nu o deviaţie de la această semnificaţie, după cum remarcă Mead.
Plasarea unui astfel de accent asupra timpului înseamnă totodată sublinierea, în alte moduri, a experienţelor actorilor sociali. De exemplu, cînd unii autori (de exemplu, Baxter, 1990; Hinde, 1981; Rawlins, 1992) menţionează, în lucrările lor, dialectica (sau tensiunile create prin experimentarea simultană a unui lucru, cum ar fi nevoia de *intimitate* şi de opusul ei, *deschiderea* necesară dezvoltării unei relaţii), ei subliniază deseori faptul că dialectica nu apare pur şi simplu dintr-un vid abstract. Dialectica se bazează esenţialmente *pe praxis* în timp - înfăptuirea practică a comportamentului social cu o anumită ocazie. Dialectica reprezintă dileme practice, şi nu idei disparate care nu au nici o legătură cu realitatea pentru oamenii care încearcă să le abordeze la un moment dat. Tensiunile dialectice apar în anumite situaţii sau contexte temporale, şi nu ca experienţe disparate. Similar, termenii dialectici sînt subiectul gîndirii reflexive sau reformulării experienţei de-a lungul timpului (Baxter, 1990). în fine, o astfel de dialectică creează dileme practice, dat fiind faptul că oamenii interacţionează în timp. Astfel, dialectica contextualizează la rîndul ei interpretarea comportamentului.

Plasarea factorilor temporali în relaţii

Contextualizarea în timp devine, de asemenea, importantă pentru relaţii din mai multe puncte de vedere, dacă analizăm procesul de comprehensiune a altor intelecte.

Rolul cadrului temporal şi al ciclului vieţii în relaţii. Timpul influenţează deciziile relaţionale şi comportamentul oamenilor în relaţii într-un singur mod, de altfel simplu: *deciziile asupra relaţiilor apar într-un cadru temporal Şi într-un ciclu al vieţii.* De exemplu, tinerii din cultura occidentală sînt cei

mai activi în căutarea unui partener de viaţă între vîrstele de 16 şi 26 de ani f (Bailey, 1988); persoanele angajate în relaţii heterosexuale serioase se con- \ fruntă cu decizii fundamentale, după o perioadă de 15-18 luni, cu privire la transformarea sau nu a relaţiei în căsătorie (Levinger, 1979); de obicei, studenţii iau decizii relaţionale importante cu cîteva săptămîni înainte de sflrşitul semestrului (Hill, Rubin şi Peplau, 1976); oamenii au anumite aşteptări cu privire la „momentul potrivit" în dezvoltarea unei relaţii, la care se acceptă diferite grade de activitate sexuală (Christopher şi Cate, 1985). Ca un exemplu diferit, relaţiile conţin deseori o presupunere mediatoare temporală conform căreia, în relaţiile dezvoltate, partenerii nu se răsplătesc imediat, ci echilibrează lucrurile de-a lungul întregii vieţi a relaţiei (c/. Mills şi Clark, 1982). Cu atît mai exigente sînt aşteptările părinţilor ca devotamentul faţă de copiii lor să le fie răsplătit mai tîrziu, pe măsură ce înaintează în vîrstă.
Aceste exemple confirmă, pe scurt, faptul că timpul afectează comportamentul relaţional într-un mod important, care nu ar trebui nici desconsiderat, nici ignorat, şi nici catalogat de cercetători drept o problemă tehnică de fia-bilitate. Timpul influenţează abordarea reală a relaţiilor prin faptul că permite forţelor culturale şi sociale (simboluri, credinţe) să afecteze comportamentul individual prin oferirea unui standard de referinţă pentru comportamentul relaţional. Noţiunea de competenţă în relaţii, de exemplu, presupune deseori implicit noţiunea de temporizare în reacţie (de exemplu, răspunsul imediat la o întrebare, şi nu după o pauză de 4 minute) sau de temporizare în comportament relativ la acţiunile partenerului (de exemplu, reacţia imediată la un salut, mai degrabă decît ignorarea lui sau ascultarea fără întreruperi a discursului unei alte persoane; Spitzberg şi Cupach, 1985).
Rolul variaţiei de comportament în relaţii. O a doua influenţă pe care timpul o exercită asupra relaţiilor se manifestă în *variaţia comportamentului continuu,* în Capitolul 2 am analizat o astfel de variabilitate numai prin prisma implicaţiilor sale asupra modului în care oamenii se confruntă cu lumea înconjurătoare. Voi aprofunda această discuţie. Imaginaţi-vă acum că variabi-litatea nu caracterizează experienţa de viaţă în anasamblu, ci se aplică numai în mod specific la experienţa cu privire la comportamentul sau exprimarea partenerului vostru de relaţie. Partenerii noştri de relaţie sînt schimbători şi întru cîtva inconsecvenţi de-a lungul timpului, ca şi noi. La fel ca noi, au îndoieli, toane, momente de anxietate şi de înfumurare, regrete, nesiguranţe şi şovăieli. Astfel, sarcina unei persoane care observă un partener relaţional nu

este numai aceea de a detecta o trăsătură „de încredere" a celuilalt, ci şi de a identifica şi totodată de a interpreta anumite reacţii contrare aşteptărilor - cu alte cuvinte, de a şti cîte ceva din spectrul şi limitările individuale ale acelei persoane. Actorul David Niven (1974) a scris cîndva despre Errol Flynn că este o persoană absolut de încredere: te poţi baza *întotdeauna* pe faptul că te va dezamăgi! Pentru a putea face o astfel de glumă pe seama unui prieten, c persoană trebuie să recunoască anumite situaţii comportamentale specifice şi să le interpreteze ca pe un pattern semnificativ, în concordanţă cu ceea ce am discutat în Capitolul 2.

Patternul general pe care un observator îl atribuie comportamentului unei alte persoane devine un context pentru interpretarea situaţiilor specifice, ca bază pentru înţelegerea comportamentului celuilalt şi a intelectului care îi guvernează acţiunile. O înţelegere cu adevărat profundă a intelectului celuilall vine numai din capacitatea de a recunoaşte şi „plasa" inconsecvenţele îr contextul unui model general atribuit anterior. Astfel de interpretări sîni necesare pentru ca relaţiile să fie abordate în mod corespunzător de aceia care chiar realizează relaţionarea în circumstanţele variabile ale vieţii zilnice. Astfel, observaţia lui Mead cu privire la timp şi context are un al doilea punct de relevanţă în ceea ce priveşte relaţiile: timpul ne permite să modelăm şi să organizăm informaţiile.
Timpul ca transformator al experienţei relaţionale. Un al treilea punct de relevanţă a timpului este faptul că *schimbă, maturizează şi atenuează interpretarea evenimentelor şi oamenilor.* Fiind gînditori reflexivi, oamenii pot (ş desigur că şi fac acest lucru) regîndi trecutul şi pot reorganiza planurile de viitor, în contextul relaţiilor, Harvey, Orbuch şi Weber (1992) au arătat cz persoanele îşi dedică o mare parte a energiilor lor personale şi relaţionale pentru a evoca experienţele trecute şi, astfel, pentru a reformula interpretările acelor experienţe, în urma unei astfel de reinterpretări, un prieten din trecut se va dovedi un „conspirator" (Jones şi Burdette, 1994). Modul în care sînt trata de către o persoană poate indica o afecţiune mai profundă decît am apreciat ev la început. După cum au arătat unii cercetători în teoria reducerii nesiguranţei informaţia ulterioară (de exemplu, „Am o aventură") poate destabiliza aşteptă rile existente, poate accentua sau reduce nesiguranţa (Berger, 1988; Planalp ş Honeycutt, 1985). Problema este totuşi că o astfel de destabilizare reprezinţi un transformator pentru organizarea cunoştinţelor personale despre celălalt.
Mai mult decît atît, multe dintre sentimentele vieţii reale acţionează c; motive pentru reflecţie şi reformulare a experienţei în timp, fie din trecut, fu
din viitor (Duck, 1992a). Regretul, remuşcarea, dezamăgirea, anxietatea, speranţa, iertarea şi aşteptările, de exemplu, reprezintă sentimente care realizează o legătură între două momente de timp (de exemplu, „dezamăgirea" descrie observaţia că speranţele care au fost create pentru un anumit eveniment din viitor nu s-au materializat, de fapt, atunci cînd evenimentul a avut loc în prezent). Convingerile cu privire la evoluţia unei relaţii sau la deznodămîntul unei aventuri romantice se *bazează* de asemenea pe timp, fiind *esenţialmente* experienţe de formulare şi reformulare trăite la momente diferite.
în fine, deşi cercetătorii ataşamentului nu au reuşit să demonstreze fără putinţă de tăgadă legătura dintre experienţele primei copilării şi comportamentul relaţional al adultului (Bartholomew, 1993 ; Stafford şi Byers, 1993), există, în acest moment, dovezi în măsură să confirme faptul că amintirile din copilărie afectează categoric modul în care mamele îşi cresc proprii copii (Putallaz, Costanzo şi Klein, 1993). Acest fapt sugerează că paralelele recent studiate dintre relatările asupra modului de educare de către părinţi în copilărie şi experienţele romantice actuale din viaţa adultă ar putea fi rezultatul refor-mulării, de către persoana în cauză, a amintirilor din copilărie, într-un mod conform cu experienţa actuală a relaţiilor din viaţa adultă (Adler, 1929). însă, la fel cum adulţii îşi pot interpreta copilăria pentru a înţelege experienţele prezente (Stafford şi Byers, 1993), ei pot, la fel de bine, să-şi folosească sentimentele prezente pentru sine, pentru a interpreta amintirile din copilărie (Handel, 1993).
Orice formă de reflecţie este deci o măsură a proceselor transformatoare menţionate în capitolul anterior: oamenii reflectează cu scopul de a elabora explicaţii funcţionale mai realiste sau de a învăţa, adică de a găsi semnificaţii pentru evenimentele din trecut, care pot fi utile în viitor. O observaţie esenţială este aceea că o astfel de semnificaţie este identificată ca model şi utilizată totodată drept context pentru o interpretare viitoare a unor acţiuni specifice (Capitolul 2).
Dacă aceste contexte temporale sînt atît de importante pentru experienţa relaţională a unei persoane, atunci o înţelegere totală a proceselor relaţionale va include, mai devreme sau mai tîrziu, efectele acestor contexte. Cu toate acestea, principala observaţie pe care intenţionez să o fac este aceea că astfel de influenţe sînt, totodată, *prezente sub formă de cunoştinţe pentru persoanele care interpretează comportamentul celuilalt în relaţii.* Mead ne-a îndemnat să urmărim efectele timpului asupra relaţiilor, deci asupra intelectelor, asupra înţelegerii de către noi a altor intelecte, precum şi asupra comportamentului social, în general. Ar trebui să ţinem seama de lecţia lui.

Contextele lingvistice şi gîndirea relaţională

Mai devreme am remarcat faptul că Mead recunoaşte importanţa limbajului şi a utilizării obişnuite de simboluri în comunicarea dintre parteneri, într-adevăr, teza lui se fundamentează pe recunoaşterea importanţei comunicării ca bază pentru conectarea gîndirii şi acţiunii. Discuţia în schimb este înrădăcinată în modurile în care concepem limba şi o utilizăm pentru a descrie şi interpreta comportamentul altora. Limbajul, discuţia, comunicarea, şinele, societatea şi intelectul sînt strîns legate în concepţia lui Mead, ca şi în lucrarea de faţă. Prin urmare, trebuie să analizăm limbajul mai atent din această perspectivă.

Argumentaţia de faţă dobîndeşte consistenţă o dată în plus datorită contribuţiei lui Kenneth Burke, teoretician al retoricii, critic literar şi de teatru şi observator al vieţii sociale umane. Burke a încercat să explice temele care apar în mod sistematic în literatură, artă, precum şi de-a lungul întregii vieţi. El a realizat acest lucru prin intermediul analizei limbajului şi utilizării de simboluri, care, la prima vedere, nu par a avea multe în comun cu relaţiile sau cu comportamentul indivizilor în relaţii, în realitate, analiza sa are mai multe în comun cu ambele: dacă se pot descoperi adevăruri generale despre limbaj, care, ca şi metafora, extind şi circumscriu deopotrivă modurile noastre de înţelegere a relaţiilor sau a celorlalţi, atunci astfel de adevăruri ar trebui să apară în teoriile noastre asupra relaţiilor. Lucrările lui Burke se referă la activităţile partenerilor relaţionali, în încercarea lor de a se înţelege reciproc, pentru că noi folosim în mod tipic limbajul pentru a gîndi, a descrie, a atribui şi a conversa cu ceilalţi. Lucrările lui Burke constituie, de asemenea, o veritabilă sursă de inspiraţie cercetători, pe măsură ce aceştia încearcă la rîndul lor să înţeleagă, să caracterizeze, să descrie sau să scrie despre afectul, comportamentul şi cogniţia în relaţii a subiecţilor (Dixson şi Duck, 1993). Din păcate, lucrările lui Burke, deşi sînt pline de analize remarcabile şi pătrunzătoare, sînt privite, de obicei, ca fiind la fel de obscure ca şi cele ale lui Mead.

Burke a contribuit cu două teorii principale la realizarea argumentaţiei de faţă: (a) el a arătat că limba engleză este structurată într-un fel anume care ne determină, în mod tipic, să ne concepem motivaţiile în moduri specifice şi (b) el a propus ideea că persuasiunea nu operează (după cum a presupus toată lumea, de la Aristotel încoace) prin faptul că o persoană o obligă pe alta să adopte o opinie diferită asupra unui subiect decît cea avută anterior. Pentru Burke, persuasiunea are loc atunci cînd o persoană o determină pe alta să simtă că împreună împărtăşesc o anumită înţelegere a unui anumit lucru
sau au abordări substanţial similare în privinţa unui subiect. Pentru Burke persuasiunea este actul de creare a sentimentului de similitudine substanţială de valori între vorbitor şi ascultător, astfel încît ascultătorul se identifică cu vorbitorul şi imediat percepe un sentiment de înţelegere - o nouă perspectivă asupra problemei mai vechi. Prin identificare, cadrul de semnificaţie a unei alte persoane devine transparent, iar persoana devine uşor de înţeles deoarece ascultătorul găseşte o cale de a încadra gîndirea persoanei în propriile sale moduri de a gîndi. Burke a folosit, oarecum caracteristic, doi termeni întru cîtva speciali pentru aceste procese : *identificare* (ca mai sus) şi *consubstanţialitate,* cu alte cuvinte conştientizarea faptului că împărtăşeşti puncte comune esenţiale cu o altă persoană. Cele două procese sînt fundamentale pentru influenţa socială. Ascultaţi discursurile politice şi veţi auzi în acelaşi moment cum vorbitorii încearcă să creeze o identitate fundamentală cu audienţa lor: „Noi, americanii/democraţii/republicanii/conservatorii/membrii comunităţii economice, credem în aceleaşi valori şi de aceea..." (vorbitorul numeşte în continuare propriile sale valori şi planuri). O astfel de identificare constituie baza pentru împărtăşirea sau consubstanţialitatea de idealuri şi valori - sau, în termenii pe care i-am folosit pînă acum, o împărtăşire a sistemelor de semnificaţie prin întrepătrunderea intelectelor. Ceea ce vreau să spun este că o astfel de persuasiune are efect în discuţia relaţională, ca şi în alte forme de adresare (vezi Capitolul 4), şi este întotdeauna, în mod inevitabil şi inextricabil, o parte a conversaţiilor zilnice

Retorica motivaţiilor

Burke, la fel ca numeroşi cercetători ai atribuirii de după el, era conştient de faptul că una dintre problemele centrale ale fiinţelor umane o constituie explicarea comportamentului celorlalţi. Spre deosebire de alţi specialişti care au căutat motivele în ceilalţi, Burke s-a interesat de modul în care limbajul însuşi îi conduce, în mod automat, pe receptori să gîndească în termeni motivaţionali despre comportamentul altora - la fel cum metaforele continuă să ne conducă spre gîndirea asupra fenomenelor într-un mod foarte canalizat. Pentru Burke, cuvintele de acţiune maschează o implicaţie motivaţională sau intenţională greu de dirijat. Implicarea îi predispune („extinde") pe utilizatorii de cuvinte să gîndească mai întîi, în termenii „motivaţiilor" şi apoi să înceapă să caute, să descopere, să găsească, să descrie şi să aplice astfel de motivaţii. Altfel spus, imediat ce numim ceva, ni se pare că acel lucru există. Eu simt deci trebuie să *am* sentimente; eu spun că eşti introvertit, deci această trăsătură

trebuie să se regăsească implicit în tine mai degrabă decît în afirmaţiile mele despre tine. Prin contrast, pentru Burke, descrierea comportamentului celuilalt în termeni motivaţionali nu este o consecinţă a motivaţiilor *sale* ca atare, ci a sistemului *nostru* lingvistic, în mod surprinzător, George Kelly credea, de asemenea, că majoritatea descrierilor motivaţionale vine *din mentalităţile specifice receptorului,* mai degrabă decît să existe în comportamentul celui în cauză. De exemplu, Kelly (1969a) a observat că:

„Orice persoană încearcă să comunice neliniştea sa în termeni care au sens pentru el, dar nu neapărat în termeni care au sens pentru alţii sau pentru persoana căreia i se adresează. [...] Acelaşi lucru se petrece cu toţi termenii motivaţionali - ei îşi pierd valoarea descriptivă atunci cînd cineva devine apropiat cu lucrurile care se întîmplă în lumea altei persoane" (p. 58).

Gramatica motivaţiilor

Ce elemente putem folosi dacă dorim să „explicăm" sau să lămurim ceva? Teoria clasică a atribuirii (Kelley, 1967) ne oferă trei termeni: Persoana, Situaţia şi Tranzitoriul. Totuşi, Burke a mers mai departe, din mai multe puncte de vedere, în primul rînd, el a observat că există mai mult de trei componente care trebuie analizate în explicarea sau lămurirea oricărui lucru care implică oamenii: (1) ce s-a făcut *(act),* (2) cine a făcut acel lucru *(agent* - corespunde Persoanei din teoria atribuirii), (3) unde a fost făcut acel lucru *(scena* - corespunde Situaţiei din teoria atribuirii), (4) cum a fost făcut *(agenţia),* (5) cu ce ţel a fost făcut *(scop).* Aceşti cinci termeni sînt cunoscuţi ca formînd „cvintetul dramatic" al lui Burke. (El a adăugat mai tîrziu un al şaselea termen, *atitudinei* sau „motivaţia incipientă", termen care semnifică esenţialmente acelaşi lucru cu termenul de „extindere", în sensul în care 1-am folosit eu. O dată ce începem să descriem acţiunea unei persoane, cu greu putem rezista tentaţiei de a introduce o serie de alţi termeni pentru acţiuni implicaţi de alegerea în sine a cuvintelor care să caracterizeze prima acţiune.) într-o definiţie formală, *actul* este orice verb care are conotaţii de conştientă şi scop; *scena* este situaţia în care apare actul; *agentul* este persoana care realizează acel act; *agenţia* este instrumentul (instrumentele) folosit de agent pentru realizarea actului; *scopul* este intenţia care aparent se află în spatele actului sau ţelul ultim urmărit de agent (Burke, 1945/1969).

Burke a mai făcut trei observaţii: (1) alegerea termenilor pe care cade accentul nu este determinată sau dictată de comportamentul investigat, ci este realizată de observatorul/persoana care explică, ca o perspectivă pentru

explicarea sau prezentarea oricărui lucru (dacă eu te numesc introvertit, acest lucru se datorează faptului că mă ajută să-mi explic comportamentul tău, nu pentru că tu chiar *eşti* un introvertit). (2) Selectarea unui singur termen explicativ este, de fapt, rară. Mult mai des sînt aleşi şi asociaţi implicit doi sau trei termeni. Acest lucru înseamnă că selectarea unui anumit termen este cel mai adesea automată, inconştientă, însoţită inevitabil de selectarea unui alt termen sau contrastată cu alt termen, în aceeaşi manieră deductivă în care metafora ne conduce către un nou cadru de referinţă. Astfel, noi alegem de multe ori „cine-unde" (sau persoana-situaţia, în termenii teoriei atribuirii) ca o pereche conectată de termeni şi îi considerăm ca fiind împreună baza prezentării noastre, şi nu fiecare luat separat. (3) De fapt, multe dintre implicaţiile care sînt extrase din asociere nu sînt derivate empiric, ci sînt determinate de însăşi structura limbii. De exemplu, dacă eu aleg „cine-unde" ca fiind baza explicaţiej sau prezentării mele, atunci eu voi scoate în relief aspectele acelei persoane care sînt în concordanţă cu situaţia şi voi ignora alte aspecte ale acelei persoane care nu par a fi în concordanţă, în această ipoteză, selectarea termenilor pentru explicarea comportamentului altora este un exemplu specific pentru observaţia generală pe care o fac în această carte, şi anume faptul că termenii unui vorbitor reprezintă o decizie luată de vorbitor şi în acelaşi timp constrîng şi circumscriu oportunităţile ulterioare de discurs ale vorbitorului. Termenii sînt relevanţi în ceea ce priveşte vorbitorul, nu neapărat în privinţa lucrului descris de vorbitor, ei reprezentînd viziuni şi perspective.

O retorică a deducţiei

Burke a mai făcut unele remarce pe marginea acestei ultime observaţii importante : termenii descriptivi sînt, de cele mai multe ori, juxtapuşi în „raporturi" unul faţă de celălalt (de obicei perechi), iar aceste raporturi încadrează modurile noastre de gîndire. Ele nu sînt neutre din punct de vedere deductiv; altfel spus, folosirea oricărei perechi particulare de termeni ne predispune la gîndirea unor anumite relaţii „logice" sau deductive între termeni, sau la excluderea şi eliminarea altor posibilităţi. De exemplu, dacă utilizăm un raport agent-scenă, ne vom gîndi inevitabil la tipuri de locuri potrivite cu tipuri de agenţi - nu putem să nu facem acest lucru, deoarece alegerea iniţială a cadrelor („agent--scenă") ne predispune să gîndim în acest fel. Burke a folosit mai multe exemple din literatură, unul dintre acestea fiind următorul: „aceşti arabi printre care s-a născut Mohamed sînt, cu siguranţă, nişte oameni de seamă, însăşi ţara lor este de seamă; locul potrivit pentru un astfel de popor...

O astfel de ţară este potrivită pentru un popor de oameni iuţi de mînă şi cu inimi largi" (Carlyle, citat în Burke, 1945/1969, pp. 7-8). Asocierea caracterelor localnicilor direct cu caracteristicile scenei sau locaţiei lor pare a fi o comparaţie naturală, dar, de fapt, comparaţia se realizează prin procesul descris în Capitolul l: deducţie, extindere şi „trecere mai departe de dat". Un alt tip de exemplu este raportul agent-act: „Oamenii buni [agenţi] fac lucruri bune [acte]". Atunci, în explicarea celor întîmplate, noi nu ne mai obosim să ne gîndim la scena în care au apărut aceste acte, deoarece primul gînd care ne-a venit în minte a fost acela că avem de-a face cu un anumit tip de agent şi că astfel de agenţi realizează anumite tipuri de acte. Dacă *„această* persoană este o persoană *bună",* rezultă că actele acelei persoane vor fi în primul rînd bune şi că sînt explicate în ansamblu de bunătate. „Prietenii [agenţi] nu-şi lasă [act] prietenii să conducă sub influenţa alcoolului" este un alt exemplu al acestui raport. Prin concentrarea implicită asupra unui cadru de raport,

care este dirijat de agent, începem să gîndim prin prisma caracteristicilor personale şi, apoi, a actelor potrivite pentru acele caracteristici personale. De exemplu, o persoană ar putea să o acuze pe alta prin intermediul unei definiţii a *agentului,* cum se întîmplă în afirmaţia: „prietenii nu se poartă aşa, deci tu nu eşti cu adevărat prietenul meu". Un astfel de vorbitor ar putea folosi, apoi, această afirmaţie ca bază pentru interpretarea adevăratei lipse de responsabilitate pentru relaţie a celeilalte persoane, declarînd relaţia compromisă şi, astfel, încheind-o.

Acelaşi tip de principiu operează şi în cazul raportului scenă-act. Scena este pregătită pentru anumite tipuri de acte, prin cadrul selectat iniţial. De exemplu, prin definirea situaţiilor ca fiind urgente (scenă), politicienii justifică luarea de măsuri neobişnuite (acte). Familiara lamentare că „la vremuri grele trebuie luate măsuri grele" reprezintă un raport scenă-act, care ne conduce în mod natural de la primul termen (scenă [grea]) să ne aşteptăm la anumite tipuri de consecinţe (acte [grele]) mai mult sau mai puţin inevitabile. Noi nu gîndim că „Acestea sînt vremuri grele, deci haideţi să ignorăm implicaţiile acestei caracteristici a vremurilor" sau „acestea sînt vremuri grele, dar haideţi să nu ne gîndim la asta acum".

Importanta analiză a lui Burke se referă la faptul că alegerea termenilor în care ne gîndim la un anumit subiect este o decizie luată de vorbitor într-un anumit context retoric. Această decizie atrage după sine alte presupuneri şi terminologii care conduc vorbitorul şi audienţa în anumite direcţii, la fel cum fac metaforele. De fapt, această implicaţie este, în linii mari, ceea ce Burke a numit „atitudine" sau acţiune incipientă. Alegerea termenilor duce direct la încadrarea restului gîndirii noastre asupra problemei, persoanei sau comportamentului cu

relevanţă. Astfel, percepţia şi interpretarea comportamentului relaţional sînt influenţate parţial de raporturile scenă-act sau agent-act, care sînt alese de receptor pentru gîndirea asupra problemei, persoanei sau relaţiei. Pentru Burke, nu numai structura „lumii reale", ci mai ales structura limbajului ne influenţează modul de gîndire, o dată ce vorbitorul alege un cadru de gîndire. Pentru el, chiar şi percepţia de către noi a cauzei şi efectului este dirijată de structura limbajului şi de intelect, şi nu de relaţiile intrinsece lumii reale.

Un exemplu pentru o astfel de încadrare este oferit de articolul lui Surra (1987), în care indivizii care şi-au autodefinit relaţiile ca fiind „apropiate şi personale" (o scenă) au descoperit că relaţia lor era condusă de forţe diadice de apropiere şi personale (agenţi), şi nu de forţe situaţionale. într-un fel, acest rezultat este o circularitate, despre care Burke ar afirma că este încadrată de limbaj şi că nu aduce informaţii despre nimic altceva; o dată ce indivizii decid să-şi descrie relaţia ca fiind apropiată şi personală, atunci ar fi ridicol şi nepotrivit ca ei să-şi explice circumstanţele altfel decît în termeni relaţionali diadici, de apropiere şi personali.

Discuţia de mai sus ne conduce astfel într-un punct în care vedem „cauzele" personale ca fiind parţial deducţii bazate pe limbaj. Dar, în relaţii, o descriere a cauzelor *interpersonale* necesită acordul ambilor parteneri la acelaşi nivel. Astfel, noţiunea lui Burke de consubstanţialitate este foarte importantă - dar ea ne cere să regîndim procesele relaţionale prin prisma interacţiunii asupra cauzelor şi *interpretării* acordului asupra lor. Cum îşi formează indivizii impresiile că sînt de acord asupra cauzelor sau că se înţeleg reciproc ?

Gruparea deducţiilor şi stabilirea cadrelor

Orice încercare de a explica gîndurile şi comportamentele altora începe din afară şi se realizează prin intermediul categoriilor sau motivaţiilor generale. Astfel de încercări iniţiale de a înţelege vor fi modelate de faptul că noi gîndim prin limbaj, iar limbajul nostru conţine deducţii, scene şi cadre, la fel ca metaforele. Forma lingvistică şi contextul social operează conjugat, pentru a circumscrie şi extinde gîndirea noastră asupra altor intelecte.

O astfel de observaţie reprezintă în esenţă un nou mod de a reflecta asupra problemelor enunţate în Capitolele l şi 2, cu privire la viziunea observatorilor şi la modurile în care aceste puncte de plecare „fixează" interpretările observatorilor cu privire la evenimentele ulterioare, în Capitolul l, am formulat această observaţie în legătură cu modurile în care metaforele despre relaţii ne influenţează negativ gîndirea; în Capitolul 2, am plasat aceeaşi idee de bază

în contextul opţiunilor zilnice ale individului. Aici reiau aceeaşi idee din perspectiva naturii limbajului, a utilizării lui în conversaţiile zilnice, precum şi a faptului că, în procesul de cunoaştere a unei alte persoane, trecem de la categorii largi la interpretări fine cu privire la sistemul de semnificaţii personale ale celuilalt, în toate aceste cazuri, este vorba despre acelaşi proces psihologic, care depinde de uşurinţa cu care receptorii clasifică grupurile de evenimente şi „trec mai departe" de individualitatea acestor evenimente, fie prin aplicarea unui stereotip de grup, fie prin presupunerea similitudinii dintre sine şi celălalt.

Deşi recunoaşterea celuilalt ca membru al unei anumite clase sau al unui anumit grup (de exemplu, un victorian) poate fi folositoare, nu este aproape niciodată adevărat că membrii unei anumite clase de indivizi acţionează exact în acelaşi mod sau că au caracteristici identice, sau, mai ales, că toate popoarele acţionează invariabil de-a lungul timpului sau al contextelor. De exemplu, nu toţi victorienii erau la fel. Nici chiar toţi englezii din perioada domniei Regelui Edward al Vll-lea nu erau la fel (deşi erau diferiţi de victorieni). în ziua dinaintea morţii Reginei Victoria, nu toţi oamenii erau reţinuţi, conservatori, pudici şi severi, şi nu toţi aveau huse speciale pentru acoperirea pianului, pentru ca nu cumva imaginea picioarelor de lemn să funcţioneze ca metaforă pentru alte picioare goale şi să producă, astfel, supraexcitare. Iar în ziua în care Regele Edward al Vll-lea a venit la tron, nu s-au transformat toţi brusc într-un grup vesel şi exuberant de indivizi relaxaţi, plimbîndu-se prin parcuri în după-amiezele de duminică şi simţindu-se minunat, după cum ne sugerează stereotipurile.
A recunoaşte unei persoane calitatea de membru al unei anumite clase sau grup înseamnă a cunoaşte numai o mică parte dintre calităţile ei, deşi receptorii deseori nu se reţin şi acţionează, de multe ori, ca şi cum ar deţine cunoştinţe personalizate, şi nu generale (Billig, 1976). Oricum, în primele zile ale unei relaţii, noi nu ştim detalii importante şi specifice, care să caracterizeze persoana în mod individual. Deşi apartenenţa la o clasă oferă anumite indicii contextuale despre o persoană, rareori se întîmplă ca ea să ofere - cel puţin la început -importante dovezi specifice şi personale, care să constituie baza unei relaţii *interpersonale.* într-adevăr, este la fel de adevărat că, deşi latura majoritară a comportamentului unei persoane îi este caracteristică, de-a lungul timpului pot fi observate multe exemple de inconsecvenţă - momente de originalitate, ocazii surprinzătoare, apariţii ale unor schimbări sau diferenţe. Astfel, actorii sociali au sarcini mari în ceea ce priveşte diferenţierea experienţelor, prietenilor şi persoanelor cunoscute lor. O iniţiativă majoră în privinţa întîlnirii unui alt intelect individual este de a-i descoperi limitele şi variabilitatea şi de a

diferenţia acel intelect particular de altele pe care persoana le-a întîlnit (precum şi de cel propriu). Cercetarea relaţiilor interpersonale nu a reuşit, pînă acum, să garanteze o astfel de diferenţiere a partenerilor, deoarece ne-am concentrat pe problema, la fel de importantă, a găsirii modurilor comune de reacţie şi răspuns faţă de alţii (cum ar fi efectele generale ale atracţiei sau modurile tipice în care se dezvoltă prieteniile). Cunoaşterea altora în viaţa reală însă este o chestiune personală şi contextualizată, dar şi comună şi umană - la fel ca găsirea valorii exacte a unui dolar sau a unui sărut într-o anumită ocazie. Pentru a reformula observaţia cu privire la stereotipuri prezentată mai sus în termenii lui Burke, cu cît cineva ştie mai puţin despre o anumită persoană ca individ, cu atît este mai puţin probabil ca acea persoană să deţină explicaţii „agent" bine individualizate pentru comportamentul celei de-a doua persoane, explicaţii care ar putea identifica variabilităţile şi centrele stilistice (adică este cu atît mai puţin probabil ca acea persoană să poată explica comportamentul celei de-a doua persoane prin prisma caracteristicilor particulare ale reacţiilor persoanei la situaţii specifice). Dacă nu cunoşti indivizii ca indivizi, comportamentul lor poate fi rareori explicat corect prin analize individuale; în aceeaşi măsură nu poate fi explicat modul în care „scena'Vsituaţia poate afecta comportamentul individului, în acest caz, trebuie să ne concentrăm, în schimb, pe explicaţiile generale agent/persoană, după cum ne sugerează teoriile personalităţii implicite. Un exemplu clasic este eroarea fundamentală de atribuire (Ross, 1977), care arată că observatorii tind să generalizeze cu privire la caracterul actorului pe baza unui singur exemplu de comportament; cu alte cuvinte, „Am văzut ce ai făcut şi presupun că toate celelalte acţiuni ale tale vor fi similare sau în concordanţă cu aceasta". Ca un alt exemplu, este mai probabil ca cineva să folosească descrieri stereotip ale agenţilor pe care nu îi cunoaşte bine (de exemplu, să afirme că „Toţi indivizii din această clasă sau grup acţionează în acest mod. De aceea ei sînt aşa" sau „în acea scenă/situaţie majoritatea ar acţiona aşa"). Se pot folosi explicaţii de agent net diferenţiate atunci cînd cineva cunoaşte persoana mai bine şi deţine, astfel, un volum mai mare de cunoştinţe despre modul în care persoana s-a comportat în situaţii (scene) anterioare comparabile (Dixson şi Duck, 1993).
Termenii cvintetului lui Burke nu sînt universal valabili şi nu se aplică tuturor în egală măsură, nici măcar aceleiaşi persoane în diferite momente ale relaţiei - o reafirmare a efectelor timpului ca un context pentru comportamentul şi explicaţia relaţionale. Cercetătorii au greşit cîteodată - ca şi partenerii relaţionali - presupunînd că acelaşi proces poate fi folosit pentru a înţelege pe

cineva în orice moment de timp, indiferent de trecerea timpului şi de influenţa sa asupra interpretării evenimentelor.

Modul în care observatorii îşi extind deducţiile despre persoane stereotip este un alt exemplu al procesului de „extindere" discutat în Capitolul 1. Extinderea realizată prin stereotipizare este derivată esenţial din percepţii ale „similitudinii" dintre un individ şi o clasă. „Similitudinea", în sens larg, este ea însăşi un indicator al mai multor exemple de extindere în comportamentul relaţional uman, dar toate extinderile sînt exemple ale căutării de către oameni a semnificaţiei şi interpretării prin trecerea mai departe de ceea ce apare în mod direct în percepţiile lor. De exemplu, azi-dimineaţă am văzut la televizor un părinte deznădăjduit, care întreba: „Ce fel de om ar putea face aşa ceva unui copil mic?", în mod evident, o dată cu înfăptuirea unui prejudiciu, autorul acestuia devine „un anume fel de om", deci mai mult decît un simplu executant. Prin prisma argumentelor anterioare, caracterul general este atribuit de extinderea de la o acţiune la un caracter, care pregăteşte scena pentru relaţionarea cu cealaltă persoană în termenii caracterului respectiv. Astfel, extinderea de la o acţiune la un caracter este un mod de a crea raportul ulterior scenă-agent. Ca un alt exemplu, Vanzetti, Notarius şi NeeSmith (1992) au arătat că uneori partenerii unui cuplu tind să generalizeze aşteptările reciproce şi să realizeze judecăţi caracterologice despre comportamentul celuilalt chiar şi atunci cînd sînt martori la o unică manifestare a respectivului comportament. Partenerii unei căsătorii eficiente (aceia ce nutresc o încredere absolută în capacitatea d iade i de a rezolva cu succes problemele relaţionale) au şanse mai mari decît cei ai uneia într-un anumit sens eşuate de a face o atribuire pozitivă a caracterelor pentru a explica comportamentele specifice pe care le percep ca pozitive atunci cînd se aşteaptă la expunerea unui comportament negativ. Soţii din căsătoria „eşuată" realizează atribuiri caracterologice negative, indiferent dacă se aşteptau sau nu la un comportament negativ. Pe scurt, soţii dintr-o căsătorie cu probleme se aşteaptă la mai multe exemple de comportament negativ şi mai puţine de comportament pozitiv din partea partenerilor lor decît soţii dintr-o căsătorie fericită, chiar dacă partenerii intenţionează ca anumite comportamente ale lor să genereze sentimente pozitive (Vanzetti *et al.,* 1992). In termenii pe care îi folosesc aici, o persoană nefericită realizează extinderea de la exemple specifice de comportament, prin adăugarea unei conotaţii negative şi, totodată, prin aşezarea, de la început, a noului exemplu de comportament într-un mulaj negativ. Ne putem aştepta la faptul că relatarea unor exemple de comportament de către un soţ/o soţie nefericit(ă), prin comparaţie cu o persoană fericită, este de mult mai multe ori caracterizată de extinderi negative, limbaj negativ, comunicare non-verbală negativă, precum şi de semne generale ale unui mod predominant negativ de a privi lumea şi de a o explica sau reacţiona la ea din punct de vedere comportamental, într-adevăr, un stil de percepţie (sau orice alt stil) negativ este, de fapt, o tendinţă de a vedea, în primul rînd, similitudinile (negative) dintre lucruri acolo unde alţi indivizi (non-negativişti) nu văd nici o similitudine. Reformulînd în termenii pe care i-am folosit în acest capitol, persoana contextualizează comportamentul celuilalt prin perceperea unui model negativ, creează acest lucru ca pe o scenă pentru interpretarea agentului şi apoi relaţionează cu celălalt într-un mod care confirmă, testează sau presupune această interpretare.

Pentru a oferi un al treilea exemplu, Mieii (1987) sugera că există o probabilitate mult mai mare ca indivizii să se lase influenţat de un efect produs de un eveniment recent şi să „extindă" începînd cu ultimele trei zile ale experienţei lor relaţionale în descrierea viitorului ei probabil, decît să admită în calcul întreg istoricul relaţiei. Autoarea a arătat că subiecţii extrapolau experienţele lor recente, ca şi cum acestea se constituiau într-un model inexorabil de comportament; subiecţii nu recunoşteau adevărul fundamental conform căruia viaţa este oricum variabilă! Oamenii tind să-şi proiecteze viitorul pe baza unei similitudini sau model în experienţele trecute (Capitolul 2). Reformulînd observaţia în termenii pe care i-am folosit în acest capitol, prin proiectarea unui viitor similar trecutului, indivizii îşi pot structura experienţele relaţionale prin crearea unui raport scenă-act.

în acelaşi fel, duşmanii se aşteaptă reciproc să acţioneze în moduri ostile, similare cu cele la care aparent luaseră parte anterior (Wiseman, 1989). Persoanele care dispreţuiesc se aşteaptă ca persoanele dispreţuite să continue să facă lucruri la fel de demne de dispreţ (Shoenewolf, 1991). Se aşteaptă ca oamenii caracterizaţi într-un anumit mod (prieteni, timizi, neserioşi, paranoici, seducători etc.) să continue să se comporte în moduri similare (în concordanţă) cu ceea ce a determinat iniţial primirea respectivei etichete. La fel, conceptele de personalitate duc la un astfel de mod de gîndire, şi acelaşi lucru se întîmplă şi cu eticheta incapacităţii. Acelaşi lucru se aplică în cazul primei impresii sau al atracţiei la prima vedere; şi aici, mintea receptorului se „fixează" pe cele dinţii acţiuni, calităţi şi caracteristici observate şi, de aici, orice acţiune ulterioară intră automat în cadrele prestabilite de pozitivitate (cu alte cuvinte, se repetă greşeala enunţată anterior, omiţîndu-se nestatornicia fiinţei umane şi aşteptîndu-se un comportament consecvent din partea celorlalţi). Deoarece am scris deja despre raporturile scenă-act şi agent-act, e inutil să mai adaug că aceste trei funcţii ale raţionamentului asupra similitudinii sînt exemple ale operării cu astfel de raporturi.

Aceste exemple ajută la stabilirea rolului jucat de grupurile formate pe baza unei similitudini percepute între persoane şi o anumită categorie, sau între o acţiune şi o categorie de acţiuni. Fiecare caz constituie o confirmare a faptului că extinderea prin similitudine contribuie la ameliorarea relaţiilor sociale, facilitînd înţelegerea comportamentului, stilului şi sistemului de semnificaţii caracteristice celuilalt în termenii unei scene de ansamblu. O astfel de extindere creează probabil alte efecte sociale, deoarece încurajează apariţia unor consecinţe în plan conversaţional: o persoană va discuta cu alta în contextul unor scene create exact în maniera de mai sus.

O scurtă recapitulare

înainte de a trece mai departe, voi reformula punctele-cheie pentru următorul pas al argumentaţiei. Persoanele implicate într-o relaţie încearcă să se înţeleagă reciproc mai întîi în termeni generali şi să înţeleagă motivul în virtutea căruia celălalt s-a comportat într-un anumit fel într-un context dat. Pentru a realiza acest lucru, indivizii utilizează o terminologie motivaţională contextualizată, care este integrată în sistemul nostru lingvistic, şi realizează proiecţii dincolo de observabil („extinderi"). Noţiunea de intenţie este [adînc] înrădăcinată în limbajul descriptiv utilizat pentru a evalua comportamentul şi cuvintele altor persoane, astfel încît se pare că înţelegem, într-adevăr, psihologia cuiva atunci cînd utilizăm aceşti termeni. Căutarea intenţiei reprezintă o parte integrantă a arsenalului pentru evaluarea şi realizarea unei hărţi a intelectului celuilalt. Deoarece opiniile persoanelor asupra lumii pot fi construite diferit (Capitolul 2), în încercarea de a înţelege intelectul celuilalt contează gradul în care cineva este dispus să acţioneze, în mod extensiv, pentru a înţelege cadrul general de semnificaţie în cadrul căruia operează amîndoi.

O observaţie crucială pentru argumentaţia mea este că procesul nu se opreşte aici. Pe măsură ce relaţiile evoluează, partenerii evoluează spre un alt mod de cunoaştere reciprocă: cunoaşterea celuilalt *în termenii săi proprii.* Cu alte cuvinte, comprehensiunea unui intelect nu este numai o funcţie a experienţei (în sensul de „capital de timp") într-o relaţie cu o persoană şi nici a aplicării descrierilor sau atribuirilor cu privire la comportamentul acelei persoane. Comprehensiunea depinde de experienţa (în sensul de „învăţării") cu privire la modul în care o persoană intervine asupra lumii.

Astfel, cunoştinţele referitoare la intelectul celuilalt trebuie să se fundamenteze pe conştientizarea deciziilor pe care acea persoană le ia şi pe dimensiunile între care se încadrează aceste decizii. Sarcina

observatorului/partenerului relaţional în înţelegerea intelectului celuilalt este de a deveni conştient de r

contrastele care reliefează preocupările centrale ale persoanei în teoriile sale asupra lumii. Sarcina de a interpreta cadrele de referinţă ale gîndirii celuilalt nu este deloc aceeaşi problemă cu aceea de a justifica raţiunile comportamentului unei persoane, în sensul limitat în care teoria atribuirii încearcă să explice „cauzele". Indiferent dacă individul ca atare conştientizează sau nu, înţelegerea unui alt intelect reprezintă, parţial, activitatea de interpretarea termenilor şi deciziilor prin care acesta operează, şi nu numai a termenilor prin care poate fi descris din exterior. După cum susţine şi Billig (1987), afirmaţiile trebuie să fie înţelese, mai degrabă, în contextul altor decizii şi dileme cu care se confruntă persoana în cauză.

în mod clar, o astfel de comprehensiune este facilitată de o înţelegere personală şi contextualizată a modurilor indivizilor de a se comporta şi de a gîndi, înţelegere obţinută prin observare, discuţie, conversaţie, reflecţie şi interacţiune (Berger şi Bradac, 1982). Comprehensiunea este totodată influenţată de gradul în care o persoană poate împărtăşi cu o altă persoană aceeaşi viziune sau poate extrapola, pornind de la enunţuri singulare, cadrele de referinţă mai largi prin intermediul cărora lucrează cealaltă persoană. Interpretarea este, de asemenea, facilitată de influenţarea gîndirii celuilalt, spre a deveni mai apropiată de a sa. Procesul de acumulare a cunoştinţelor cu privire la intelectul şi geografia mentală a celuilalt a fost studiat în amănunţime (de exemplu, Berger, 1988; Berger şi Bradac, 1982; Planalp şi Garvin-Doxas, 1994). Mai precis, procesul are loc fără întrerupere de-a lungul relaţiei, pe multiple niveluri. El reprezintă, de asemenea, o combinaţie de cunoştinţe articulate şi nearticulate, încercăm să îi înţelegem pe ceilalţi suficient de bine cît pentru a obţine informaţii satisfăcătoare şi adecvate, dar nu procedăm identic pentru fiecare relaţie în parte. Partenerii caută să descopere în semnificaţiile altora aspecte diferite în circumstanţe diferite de timp, aspirînd la mai mult decît o înţelegere globală, care să fie valabilă pentru totdeauna. Dezvoltarea acestui punct crucial pentru relaţii ne conduce înapoi la lucrările lui George Kelly.

Interpretarea şi relaţionarea

Mead ne învaţă cum operează anumite contexte temporale în viaţa reală, conferind semnificaţie unor evenimente şi interpretări altfel ambigue sau nesigure. Burke ne arată în ce manieră o încercare de a interpreta comportamentul altora poate să ne conducă, în mod natural, la utilizarea unui limbaj care să ne

concentreze atenţia asupra motivelor. Kelly ne poate fi de folos în dezvoltarea acestor linii de raţionament; el arată în ce măsură interpretarea noastră asupra celorlalţi, a motivaţiilor lor şi a propriei persoane ne influenţează direct abilitatea de a relaţiona la diferite niveluri.

Cadre de interpretare

în mod clar, simpla juxtapunere a sistemelor cognitive a două persoane - chiar dacă ele sînt consubstanţiale - nu înseamnă, în mod automat, că indivizii reuşesc să se înţeleagă, nici că ei acordă aceleaşi ponderi şi semnificaţii fenomenelor pe care le interpretează (Dixson şi Duck, 1993). O astfel de comprehensiune este stabilită prin (1) cunoaşterea propriului intelect (dacă nu urmăm vechiul dicton grecesc „Cunoaşte-te pe tine însuţi", atunci cum putem vedea că altcineva se aseamănă cu noi ?); (2) cunoaşterea intelectului celuilalt; (3) o combinaţie de interacţiune (şi indiciile pe care aceasta le oferă despre intelectul celuilalt) şi interpretare, în timp ce Mead subliniază importanţa interacţiunii cu alte intelecte (şi chiar cu propriul intelect, interacţiune căreia Mead îi atribuia un pronunţat caracter social, chiar şi atunci cînd cineva vorbeşte singur!), Kelly se concentrează asupra interpretării unei persoane de către un interpret, prin observaţie. Ambele poziţii au condus în linii mari la o aceeaşi concluzie, dată fiind insistenţa cu care Kelly a susţinut că comportamentul reprezintă concretizarea în practică a interpretărilor, explicaţiilor şi ipotezelor specifice unei persoane.

Kelly a insistat asupra faptului că există două niveluri de înţelegere a celuilalt, un nivel care îl tratează ca pe un obiect, pentru noi, în calitate de observatori (vezi mai sus), iar altul care încearcă să pătrundă psihologia sa şi să înţeleagă cum percepe el însuşi circumstanţele în care se află (vezi mai jos). Kelly (1969a) a remarcat că:

„Ar fi o idee bună să identificăm două niveluri de interpretare. Primul s-ar ocupa de evenimente şi de [persoane] tratate ca evenimente. Prin aceasta vreau să spun că noi am interpreta mai curînd comportamentul [persoanelor], şi nu concepţiile lor. O altă persoană ar fi pur şi simplu un alt obiect pe orizontul nostru... Dar să presupunem că ar exista şi un al doilea nivel de interpretare. Acesta s-ar ocupa de interpretarea interpretărilor altor [oameni], în loc să căutăm sensul *nostru* în ceea ce au făcut alţii, noi am încerca să înţelegem ce sens au dat *ei* lucrurilor pe care le-au făcut, în loc să punem cap la cap evenimentele din viaţa lor în modul cel mai parcimonios din punct de vedere ştiinţific, noi ne-am întreba cum realizează ei înşişi acest lucru, indiferent dacă schemele lor ar fi parcimonioase sau nu" (p. 203).

Această observaţie marchează un moment crucial în argumentaţia cărţii, cu implicaţii foarte importante pentru modul în care noi înţelegem relaţiile şi capacitatea oamenilor de a aborda relaţiile cu ceilalţi. Empatia sau intersubiec-tivitatea depind de termenii în care îl percepem pe celălalt; cu alte cuvinte, intersubiectivitatea nu constă în considerarea modului în care eu m-aş simţi dacă experienţa ta, X, mi s-ar fi întîmplat mie, ci în considerarea modului în care te simţi tu cînd ţi se întîmplă X.

Pentru Kelly, abilitatea unei persoane de a manifesta un comportament social faţă de o alta este definită, limitată şi circumscrisă de comprehensiunea reciprocă a sistemelor lor de semnificaţii. Altfel spus, natura relaţiei între două persoane depinde de gradul în care ele îşi interpretează sau înţeleg reciproc modul de gîndire. Kelly (1955) a formulat acest lucru astfel: *Rolul pe care îl poate juca un individ în procesele sociale care implică un altul depinde de măsura în care el interpretează fiecare proces de interpretare a celuilalt.* Termenii-cheie aici sînt „a juca un rol într-un proces social care implică o altă persoană" şi „în măsura în care" (Duck, 1982a, 1983), iar restul capitolului clarifică această importanţă.

Trebuie remarcată mai ales importanţa sugestiei lui Kelly conform căreia gradul de înţelegere a unei persoane de către o alta nu este neapărat echivalent în ambele sensuri, acest lucru fiind, de obicei, trecut cu vederea în analizele tradiţionale ale proceselor relaţionale. Din această cauză, nătărăul şi escrocul (care se înţeleg reciproc în diferite grade) se află, de fapt, în relaţii diferite unul cu altul, deşi ei sînt prezenţi la aceeaşi întîlnire fizică. Aceeaşi asimetrie de înţelegere apare în cazul majorităţii interacţiunilor dintre adulţi şi copii (şi, ca o observaţie interesantă, şi în cazul interacţiunilor dintre experimentatori şi subiecţii lor, după cum susţin primii). De asemenea, una dintre problemele cu care se confruntă adolescenţii şi părinţii este aceea că adolescenţii încep să-şi înţeleagă părinţii mai bine ca înainte, în timp ce părinţii *cred* că încă îl

mai înţeleg pe adolescent la fel de bine cum îl înţelegeau pe copil (Rawlins, 1992; Rawlins şi Holl, 1988 ; Stafford şi Byers, 1993).

în măsura în care alţi cercetători ai relaţiilor interpersonale presupun că „o relaţie" reprezintă întotdeauna acelaşi context psihologic pentru ambii parteneri, ei omit un aspect esenţial în ceea ce priveşte natura asimetrică a relaţiilor - indiferent dacă susţin în mod explicit simetria acestora sau pur şi simplu utilizează metode care pornesc de la ipoteza echivalenţei ca fiind deja demonstrată (de exemplu, tratînd în mod echivalent informaţiile despre partenerii unui cuplu în cadrul unui chestionar sau prelucrînd matematic datele - Duck, 1990).

Relaţionarea ca înţelegere a organizării semnificaţiilor

Pentru Kelly (şi desigur, pentru noi toţi), tipurile de „procese sociale" în care o persoană ar putea „juca un rol" cu altcineva sînt definite în termenii interpretării semnificaţiilor valabile la un moment dat pentru celălalt. Aceasta este o idee interesantă în contextul relaţiilor şi mă conduce la un set de afirmaţii radicale, în primul rînd, sugerează că dezvoltarea relaţiei nu ar fi afectată de o anumită creştere în ceea ce priveşte apropierea sau sentimentele, nici de obţinerea de informaţii, ci de (re)interpretarea organizată, de către o persoană, a celuilalt şi de consecinţele sociale ale acestei (re)interpretări.

Sugestia lui Kelly nu plasează accentul pe conţinutul a *ceea ce* ştie o persoană despre o alta, aşa cum consideră majoritatea teoreticienilor, şi nici pe *cît de multă* informaţie poate aduna cineva pentru sine, din diferite surse, despre cealaltă persoană (Berger şi Bradac, 1982). în schimb, sînt valorizate consecinţele sociale ale *organizării şi completării interpretării cuiva* cu privire la cadrele psihologice şi valorile celeilalte persoane - măsura în care cineva înţelege sistemul sau organizarea cunoştinţelor celuilalt, precum şi conţinutul său; cadrul de operare şi decizie, în măsura în care se iau decizii; lucrurile distinse din unitatea aleasă, la fel ca şi unitatea aleasă în sine. O astfel de înţelegere are consecinţe sociale profunde, ea afectînd totodată comportamentul social. De exemplu, avînd datele de mai sus, autodezvăluirea ar fi mai semnificativă în dezvoltarea relaţiei atunci cînd contribuie la interpretarea de către receptor a experienţei (= gîndirii) în ansamblu a celui care face dezvăluirea, decît chiar atunci cînd ea revelează evenimentele care i s-au întîmplat acelei persoane. O confidenţă care nu dezvăluie nimic nou cu privire la *organizarea* gîndurilor celui în cauză sau care nu presupune nimic nou referitor la identitatea sau experienţa respectivei persoane (un contraexemplu ar fi afirmaţia „Am fost violată în adolescenţă" şi efectul ei) nu are prea multe şanse să schimbe tipurile de roluri sociale pe care le pot juca partenerii unei relaţii. Efectul ar fi pur şi simplu de a adăuga ceva la ceea ce se ştia deja în cazul rolurilor vechi, nedeterminînd absolut nici o schimbare la nivel organizaţional asupra înţelegerii celuilalt şi nici asupra relaţiei ulterioare dintre parteneri.

Determinarea cadrelor de referinţă ale celuilalt nu se reduce la o simplă identificare a termenilor utilizaţi şi nici nu reprezintă o impunere a cadrelor proprii de comprehensiune asupra comportamentului său. în schimb, comprehensiunea intelectului altcuiva într-o relaţie socială necesită, parţial, o soluţie organizaţională. Acest lucru înseamnă că problema relaţională constă în a determina modul în care celălalt

organizează valorile şi semnificaţiile, ceea ce r

pune în contrast cu anumite lucruri, ceea ce include sau exclude în procesul de creare a unui sistem de semnificaţii personale (Capitolul 2). (într-adevăr, întîlnirile joacă, într-un mod comparabil, acelaşi rol de distingere a lucrurilor care se potrivesc de cele care nu se potrivesc.) O persoană organizează semnificaţiile prin eliminarea sistematică a alternativelor şi prin contrastarea sistematică, cu celelalte lucruri, a posibilităţilor care rămîn. Kenneth Burke (1985, p. 20) a formulat acest lucru într-un aforism: „Fiecare mod de a vedea este un mod de a nu vedea".

Interdependenţa relaţională

Analiza de mai sus ne oferă o şansă de a reconsidera şi de a testa unele propuneri noi în ceea ce priveşte modurile în care se dezvoltă interdependenţa relaţională. De exemplu, acesta nu este un model aristotelic de schimbare în relaţii, în care, de exemplu, o persoană se confesează alteia şi astfel „cauzează" schimbarea în relaţie sau determină, aproape automat, mutarea relaţiei la un alt nivel sau stadiu, sau îi oferă celeilalte persoane o gamă de sugestii fizice care „cauzează atracţia", sau spune ceva încîntător de strategic care îl

convinge pe celălalt să accepte o întîlnire. Modelul de mai sus, corelat cu abordarea lui Burke, arată că, o dată creat acel sentiment de identificare, consubstanţialitate sau comunalitate, în ambii parteneri se produce o metamorfoză prin transformarea naturii procesului social în care fiecare dintre ei joacă un rol. în modelul de mai sus, actul de interpretare a unui anumit sentiment de comunalitate dintre cei doi parteneri este cel care determină schimbarea relaţională, şi nu sentimentul în sine (vezi Capitolul 4). Efectul psihologic şi social al interpretării constă în a modifica comprehensiunea partenerilor cu privire la relaţia dintre ei. într-o astfel de modificare constă transformarea relaţională. Abordarea de mai sus ne oferă totodată o nouă viziune asupra interdependenţei implicite în forţa relaţională: forţa relaţională rezidă în persoana care, la un moment dat, o înţelege pe cealaltă „mai bine" sau într-o măsură mai mare. Unei asemenea persoane i se deschide un număr de roluri în procesele sociale cu celălalt, pe care îl înţelege. Cu cît cineva înţelege mai bine procesele de gîndire a partenerului, cu atît se dovedeşte mai capabil să-şi potrivească comportamentul cu al celuilalt, să prevadă, să prevină, să anticipeze reacţiile celuilalt. O astfel de ipoteză poate fi foarte simplu verificată prin intermediul gradului în care cei cu o personalitate puternică pot să-i „citească" pe alţii în anumite circumstanţe.

Analiza de mai sus sugerează, în primul rînd, că interacţiunea zilnică şi conversaţiile în relaţii oferă nu numai informaţii şi context, ci şi cunoştinţe organizaţionale cu privire la cadrele articulate de gîndire şi dimensiunile de interpretare a altora. Mai mult, ea afirmă că, între două persoane, este posibilă simultan existenţa de cadre şi organizări ale cunoştinţelor psihologice diferite din punct de vedere calitativ. Aceasta implică faptul că doi indivizi nu numai că se pot interpreta reciproc asimetric sau, în general, la diferite niveluri, dar chiar în cadrul aceleiaşi relaţii sau aceleiaşi interacţiuni, gradele de înţelegere reciprocă pot fi diferite pentru cele două persoane implicate. Astfel de diferenţe pot exista, chiar dacă persoanele au moduri similare de gîndire, deoarece similitudinea la nivel global nu presupune neapărat o activitate identică în fiecare situaţie particulară, după cum nici nu înseamnă că „similitudinea" este o descriere singulară şi atotcuprinzătoare sau o stare neapărat permanentă a relaţiei dintre două intelecte (Acitelli, Douvan şi Veroff, 1993). încă o dată, timpul şi variabilitatea sînt probleme relevante pe care trebuie să le luăm în considerare.

Interdependenţa a două persoane nu este, astfel, o realizare comportamentală în sensul că exercită un anumit impact unul asupra celuilalt, şi nici măcar o interdependenţă cognitivă, în sensul că procesele de gîndire ale unei persoane cauzează o schimbare în cealaltă şi viceversa (Berscheid şi Peplau, 1983, p. 12). Interdependenţa este cu atît mai puţin un rezultat al unor schimburi negociate. Nu este suficient să-i dai unei persoane ceva de care are nevoie şi să primeşti altceva în schimb; este mai important să înţelegi cadrul pentru această necesitate şi astfel să înţelegi ce înseamnă să ai o astfel de necesitate (Kelly, 1969a). Aşadar, interdependenţa este o realizare socială şi psihologică fundamentală bazată pe mai mult decît simpla identificare a gîndurilor celuilalt sau a legăturii comportamentale cu sine. O astfel de interdependenţă nu poate fi explicată cu ajutorul modelului simplificat al unei mingi de biliard, în care gîndurile unei persoane le „lovesc" şi le „mişcă" pe ale alteia sau în care comportamentul uneia are ca rezultat ricoşarea celuilalt, din punct de vedere comportamental, într-un buzunar lateral al mesei de biliard. Este vorba, mai mult, de relaţia unui mecanic cu maşina sa. Un mecanic acţionează într-un anumit mod în relaţia cu o maşină, deoarece cunoaşte conexiunile şi organizarea ei internă, şi este conştient de faptul că mişcarea unei părţi afectează mişcarea celorlalte şi creează, astfel, o schimbare funcţională în întreaga maşină. La fel, eu nu îmi conduc maşina numai prin apăsarea levierelor şi a butoanelor, ci şi prin cunoaşterea funcţiilor acestora.

Rezumat şi concluzii

Acest capitol a argumentat faptul că una dintre problemele potenţialelor persoane care relaţionează este de a înţelege, din interior, sistemul de semnificaţii specifice celeilalte persoane, şi nu de a atribui din exterior cauze pentru un anumit comportament. Cu toate acestea, pentru a interpreta un *sistem* de semnificaţii în mod pragmatic, o persoană trebuie, mai întîi, să localizeze trăsăturile sale generale din exterior, iar apoi să înţeleagă modurile în care acestea sînt modificate de diferite contexte. Există multe contexte pentru înţelegerea comportamentului şi gîndirii altor oameni: de exemplu, timpul, sistemul nostru lingvistic, precum şi tendinţa de a găsi modele, puncte comune sau constante în evenimentele şi persoanele variabile. Importanţa critică a acestor puncte rezidă în faptul că rolurile sociale asumate de partenerii unei relaţii sînt afectate, în mod radical, de interpretarea reciprocă a sistemelor de semnificaţii personale. Interpretarea sistemului de semnificaţii personale este astfel un factor important al relaţiilor, nu din cauză că gradul de înţelegere afectează cantitatea de informaţie a cuiva despre cealaltă persoană, ci pentru că interpretarea

realizată de o persoană îi afectează modul de organizare a acelor cunoştinţe şi deci capacitatea sa de a relaţiona cu cealaltă persoană.
Capitolul a analizat efectele diferitelor contexte de comportament care ajută în comprehensiunea sistemelor de semnificaţii ale altora de-a lungul timpului (şi, implicit, de-a lungul dezvoltării unei relaţii). Un lucru important pentru primele întîlniri îl constituie descoperirea unor forme de similitudine între acţiunile sau gîndurile celeilalte persoane şi cele ale altora. La fel de importantă este perceperea legăturii dintre acţiunile unei persoane şi alte modele interpretabile, dat fiind faptul că acestea din urmă conţin o gamă mai largă de implicaţii deja înţelese. Deşi este utilă în identificarea terenului de joc, numai percepţia similitudinii nu este suficientă. Capacitatea de a identifica o astfel de similitudine între parteneri şi alte grupuri de persoane oferă o bază pentru deducţii, asimilări şi pentru conturarea imediată a bazelor comportamentului celuilalt. Aceste deducţii permit unui observator să genereze interpretări de ansamblu ale sistemului de semnificaţii caracteristice celeilalte persoane, în cele din urmă, consecinţele sociale ale credinţei în similitudinea dintre intelectul cuiva şi cel al unei alte persoane sînt, totuşi, mai puternice decît acest tip de presupuneri. Această credinţă este importantă din acelaşi motiv - similitudinea psihologică *dintre sine si celălalt* permite extinderea înţelegerii. Motivul este acela că similitudinea dintre sine şi celălalt implică

faptul că cealaltă persoană este interpretabilă în termenii pe care prima persoană îi înţelege deja : aceia ai propriului sistem de semnificaţii.

O anexă de afirmaţii formale

Ca şi în capitolul anterior, raţionamentul de mai sus poate fi exprimat sub forma unor afirmaţii formale, care au implicaţii în restul argumentaţiei.
Gamă: Semnificaţiile se formează în funcţie de o anumită gamă de experienţe, dar ele pot fi extinse asupra altora ca rezultat al reflecţiei sau interacţiunii. O astfel de afirmaţie se bazează pe ideile dezvoltate în Capitolul l în legătură cu metafora, dar acum se extinde, de asemenea, ca rezultat al discuţiilor despre rolul timpului.
Modificare personală: Semnificaţiile unei persoane cu privire la un fenomen pot fi modificate personal, ca rezultat al unei noi interpretări, prin reflecţie profundă, precum şi ca rezultat al unei schimbări aparente în cadrul acelui fenomen, de-a lungul timpului.
Modificare interpersonală: O persoană poate fi determinată să realizeze metainter-pretări, prin interpretarea semnificaţiilor altor persoane şi a ramificaţiilor lor pentru propriul sistem. Acest lucru înseamnă că un individ poate fi stimulat să reflecteze asupra semnificaţiilor personale date unui fenomen, prin discuţii cu alte persoane, fiind, astfel, confruntat cu semnificaţii alternative pentru el.
Sociabilitate: Rolurile persoanelor în procesele sociale cu alţii sînt definite de măsura în care sînt capabile să-şi înţeleagă reciproc semnificaţiile şi modul de organizare a acestora. După cum am arătat în acest capitol, forma şi natura relaţiei sînt circumscrise de gradul acestor comprehensiuni. După cum am mai indicat, două persoane îşi pot înţelege reciproc, în diferite grade, semnificaţiile şi, astfel, ele sînt, într-un sens important, în diferite relaţii psihologice, chiar atunci cînd se află în aceeaşi întîlnire fizică. Pentru fiecare persoană, relaţia se bazează pe comprehensiunea explicită sau implicită a interpretării „experienţei" de către celălalt.

Aceste ultime corolare se ocupă pe larg cu influenţele care transformă înţelegerea în relaţii, dar ele au totodată implicaţii în înţelegerea similitudinii (sau a oricărei relaţii mentale) dintre oameni, iar noi ne vom îndrepta acum spre o astfel de problemă.

Două intelecte în acelaşi context social Ghidul semnificaţiei personale

Unu nu este jumătatea lui doi; doi sînt jumătatea unuia.
E.E. Cummings
Prietenia apare dintr-o simplă Camaraderie, cind doi sau mai mulfi camarazi descoperă că au în comun o intuiţie, un interes sau chiar o preferinţă pe care alţii nu o împărtăşesc şi despre care, pînă în acel moment, fiecare credea că era comoara (sau povara) sa unică. Expresia tipică care deschide o Prietenie ar fi ceva de genul „ Ce ? Şi tu ? Credeam că eu eram singurul".
C.S. Lewis (1960, p. 97)

SINOPSIS

Indivizii care se angajează într-o relaţie încearcă iniţial să se înţeleagă în modurile prezentate în Capitolul 3, dar şi să-şi construiască o interpretare a sistemului de semnificaţii caracteristice celuilalt, într-un mod mai particularizat, utilizînd propriii săi termeni. Pe măsură ce persoanele sînt prinse în „mrejele" relaţiei, explorarea mutuală începe să includă, în relaţia lor, elemente din experienţa comună a partenerilor. Capitolul de faţă se referă la modurile în care partenerii unei relaţii îşi interpretează reciproc sistemele de semnificaţie la diferite niveluri, cum acest proces de interpretare influenţează capacitatea lor de a se înţelege unul pe celălalt, cum înţelegerea le afectează relaţia lor şi cum aceste procese conjugate inaugurează crearea semnificaţiilor comune pentru relaţia lor; de exemplu, în spatele acordurilor

asupra unor teme particulare sau evaluări similare ale unor evenimente specifice, există conştientizarea, de către ambii parteneri, a faptului că ei interpretează o mare parte din experienţă, inclusiv relaţia în sine, în moduri comparabile.

Credinţa în similitudine reprezintă un mod de a lega două domenii de semnificaţii (două intelecte, în acest caz) şi r

permite o deducţie rezonabilă de la un domeniu la celălalt, ca ghid pentru unele păr(i deocamdată nevăzute. Credinţele despre legăturile dintre intelecte generează însă acţiuni sociale, mai ales discuţii. Susţinînd punctul de vedere conform căruia similitudinea psihologică este un exemplu de proces social, şi nu al unei stări pur cognitive, capitolul propune un model de interpretare serială a semnificaţiei. Acest model sugerează faptul că punctele comune iniţiale sînt corelate succesiv cu interpretările revizuite ale sistemului de semnificaţii specifice celuilalt şi că unul dintre ţelurile partenerilor într-o relaţie este semnificaţia comună.

Desigur, nimeni nu crede că tot ceea ce trăiesc doi oameni într-o relaţie este experienţa similitudinii. Este imposibil să nu conştientizezi că dezacordul, lucrurile neobişnuite, disimilitudinile, diferenţele, compromisurile şi negocierea sînt la ordinea zilei - chiar dacă nu ai citit analiza din Capitolul 2 cu privire la alternativismul constructiv. Principala mea preocupare în acest capitol se referă la efectele similitudinii psihologice ca instrument social, pe un fundal în care dezacordul şi celelalte constituie, de asemenea, experienţe comune. Se ştie de multă vreme că, oricare ar fi experienţele lor în privinţa inconsecvenţelor vieţii, oamenii afirmă că preferă armonia, stabilitatea, echilibrul, concordanţa sau similitudinea (de exemplu, Festinger, 1954; Heider, 1958, Newcomb, 1971; ca să nu mai vorbim despre Aristotel, Platon şi Cicero, în urmă cu mai mult de 2000 de ani). Tocmai această preferinţă umană este analizată în argumentaţia de faţă. Rezolvarea diferendelor şi negocierea disimilitudinilor sînt exemple ale efectelor sociale ale unei preferinţe pentru similitudine, astfel încît, atunci cînd scriu despre similitudine, îi voi lăsa pe cititori să descopere singuri faptul că, după părerea mea, o căutare a similitudinii este de multe ori determinată de o descoperire a unei diferenţe şi de o dorinţă de a o aplana, chiar prin acordul de a tolera diferenţa sau de a reinterpreta semnificaţia acesteia (de exemplu, Wood, Dendy, Dordek, Germany şi Varallo, 1994). Disimilitudinea poate fi interpretată ca factor ce asigură autonomia, integritatea personală sau arată deschiderea relaţională şi toleranţa reciprocă - la fel de bine cum ar putea fi considerată ca fiind o infirmare a sinelui sau o sursă de divizare (Wood *et al.,* 1994). Disimilitudinea nu are o semnificaţie absolută; semnificaţia ei este dată mai curînd de partenerii relaţionali în procesele sociale, într-adevăr, diferenţa poate implica noutate şi stimulare (McCarthy şi Duck, 1976) sau autodezvoltare (Aron şi Aron, 1986) şi trebuie presupusă parţial în relaţiile de succes - dacă cealaltă persoană nu este diferită de sine, posibilităţile de creştere şi dezvoltare a sinelui vor fi, în mod clar, restrînse (Murstein, 1971).

Principala mea preocupare este deci asupra proceselor sociale care au loc atunci cînd indivizii interpretează similitudinile dintre ei în două sensuri: pentru a crea şi pentru a compila, în special mental. De fapt, eu propun o argumentaţie generală despre interpretarea semnificaţiei şi a relaţiei dintre două intelecte de către persoanele implicate, şi folosesc similitudinea numai ca un exemplu îndelung studiat al acelei relaţii.

Similitudinea psihologică

Efectele similitudinii psihologice îi preocupă de ceva vreme pe teoreticienii relaţiilor şi sînt la fel de renumite pentru confuzia pe care au creat-o, ca şi pentru orice altceva (vezi, de exemplu, Bochner, 1991; Byrne, 1971; Duck, 1977 ; Duck şi Barnes, 1992; Sunnafrank, 1991). Un număr recent al publicaţiei *Communication Monographs* (Burgoon, 1992) conţine mai multe articole dedicate în întregime subiectului similitudinii, iar întreaga problemă tot nu este, în nici un caz, complet elucidată, aşa cum ar dori unii comentatori să fie (de exemplu, Bochner, 1991). Capitolul de faţă afirmă că similitudinea afectează, într-adevăr, relaţiile, dar ea realizează acest lucru în mai multe moduri, care au fost anterior ignorate, trecute cu vederea, în primul rînd, similitudinea într-o anumită problemă măreşte, desigur, înţelegerea sau capacitatea de comprehensiune şi comunicare cu alţii în mod direct în ceea ce priveşte acea problemă. Mai mult, ea oferă simultan o bază pentru deducţiile cu privire la cealaltă persoană şi un fundament viabil pentru ca două persoane să se poată acomoda una cu alta, folosind tocmai acea similitudine drept cadru de negociere - de aceea negociatorii şi intermediarii încep, de obicei, prin a căuta
puncte comune.

Deoarece discuţia şi comportamentul nu sînt decît *eşantioane* ale sistemului de semnificaţii specifice unei persoane, probabil că ar dura o eternitate să asamblăm o imagine completă a sistemului de semnificaţie caracteristic celuilalt, mai ales deoarece interpretarea semnificaţiei este o activitate fără sfîrşit. Partenerii nu au totuşi nevoie de o imagine completă a celuilalt - ei au nevoie de una uşor de prelucrat. Deci, partenerii relaţionali pot utiliza similitudinea în avantajul lor, pentru a economisi timp şi efort. Mai întîi, stabilirea similitudinii celuilalt cu sine într-un anumit domeniu reduce nevoia de a acorda fiecărui comportament sau enunţ particular o atenţie la fel de intensă (vezi Capitolul 2), deşi variabilităţile comportamentului sau ale stării şi devierea de la un anumit model cer o anumită atenţie atunci cînd este necesar, în al doilea 110

rînd, tendinţa de a extinde sau deduce dincolo de elementele date permite partenerilor să-şi construiască modele de proiecţie a sistemului de semnificaţii specifice celuilalt, fără a acorda, de fapt, atenţie fiecărui detaliu în parte. Capitolul 3 a început prin analizarea modurilor în care aceste procese operează atunci cînd o persoană o priveşte pe alta ca pe un obiect al percepţiei şi realizează extinderea de la comportamentul observabil imediat la imaginarea sau fixarea unui „model" semnificativ şi interpretabil. Capitolul de faţă examinează unele dintre modurile în care presupunerea similitudinii psihologice (ca un exemplu) se foloseşte de un sistem existent (propriul sistem de semnificaţii) şi îl pune în legătură directă cu sistemul celeilalte persoane. Presupunerea similitudinii permite unei persoane să umple golurile din modelul sistemului de semnificaţie al celuilalt. Acest lucru facilitează presupunerea că acele goluri vor fi ocupate de elemente de semnificaţii asemănătoare celor care ocupă poziţii similare în propriul sistem.

Un ultim element al rolului similitudinii este faptul că similitudinea oferă deseori (în funcţie de anumite subiecte exacte) o validare consensuală (Byrne, 1971; Duck, 1991), dat fiind faptul că noi toţi ştim că ceilalţi vor vedea deseori lucrurile diferit faţă de noi. Cunoaşterea acestui lucru ne pune faţă în faţă cu provocarea de a găsi momentul exact în care similitudinile sînt semnificative ; cînd este vorba despre o similitudine autentică, ea validează implicit judecăţile independente ale celor două persoane cu privire la subiectul respectiv. Similitudinea psihologică construită este deci o *validare* reciprocă: faptul că o altă persoană a luat, în lumea nesigură discutată în Capitolul 2, decizii similare constituie un sprijin implicit pentru deciziile luate de cineva.

Dat fiind faptul că relaţionarea socială este un proces continuu de verificare, echilibrare şi adaptare la ceilalţi, precum şi un proces continuu de transformare, influenţa similitudinii este necontenită. Pe măsură ce relaţiile evoluează în timp, indiferent dacă intimitatea creşte sau nu (Allan, 1993), nu numai că apare posibilitatea găsirii unor noi exemple de similitudine, dar şi aceea a verificării unor noi niveluri de organizare a semnificaţiilor celuilalt. Fluxurile şi refluxurile comprehensiunii, postulate în Capitolul l, sînt verificate în mod continuu de raportarea la orice nivel de înţelegere, care este susţinut sau dezvoltat de credinţa într-o anumită similitudine.

în capitolul de faţă, voi stabili o distincţie crucială între două tipuri de subiecte pe care partenerii relaţionali le pot discuta pornind de la baza de similitudine sau de la cea de disimilitudine: (a) elementele *exterioare* relaţiei (de exemplu, evenimente trecute care s-au întîmplat fiecărei persoane separat, opinii formate înainte ca persoanele să se fi întîlnit sau atitudini privitoare la
subiecte care au puţine lucruri în comun cu relaţia, în mod direct, cum ar fi opiniile politice); şi (b) elementele *interioare* relaţiei, cum ar fi similitudinea în privinţa credinţelor despre relaţie, în privinţa comportamentelor constructive sau distructive în situaţii conflictuale, precum şi lucruri care nu ar putea fi obiecte ale percepţiei, dacă relaţia nu ar fi existat - cum ar fi viitorul relaţiei, cum ar trebui abordată relaţia sau cum ar trebui distribuite munca, timpul liber şi activităţile recreative în cadrul relaţiei. Astfel, capitolul de faţă ne conduce către o asociere, în curs de dezvoltare, între intelecte: similitudinea (şi înţelegerea) în privinţa experienţelor comune din cadrul relaţiei în sine.

Pentru a dezvolta aceste puncte de discuţie, trebuie să analizăm anumite aspecte ale similitudinii şi să deducem ce este, de ce funcţionează şi de ce este importantă.

Ce este ? Multiplele faţete ale similitudinii psihologice

în general, tendinţa cercetătorilor a constat în a compara rezultatele obţinute în urma măsurătorilor similitudinii psihologice şi procesele cognitive individuale, nu sociale. De curînd, de exemplu, s-a sugerat (Burleson şi Denton, 1992) faptul că similitudinea comportamentului non-verbal şi deprinderile sociale ar putea avea drept consecinţă interacţiuni relaţionale mai plăcute pentru ambele persoane şi deci încurajarea dorinţei de interacţiune continuă, în schimb, prin considerarea similitudinii ca fiind o comparaţie mentală seacă, care nu conţine nici o voce umană sau accesorii sociale, cercetarea a exclus forţa socială a

interpretării şi abordarea similitudinii în discuţia cotidiană. De asemenea, prin tratarea dezacordului şi disimilitudinii ca simple experienţe negative, riscăm să ne scape din vedere modurile în care acestea sînt abordate ca fiind partea întunecoasă a unei relaţii, în contextul părţii mai luminoase (Duck, 1994d) sau al modurilor cărora li se conferă, prin discuţie, o faţetă pozitivă (Wood *et al,* 1994).

Mai mult, trebuie să reafirmăm diferenţa esenţială între asemănarea cu cineva şi recunoaşterea acestui fapt. Presupunînd sau recunoscînd similitudinea dintre sine şi celălalt, două persoane se angajează implicit în mai multe importante procese sociale psihologice consecutive şi nu numai într-un singur proces de reacţie individuală la o realitate psihologică. Presupunerea similitudinii necesită un model al sistemului de gîndire al celeilalte persoane, dar recunoaşte totodată că şi cealaltă persoană deţine un astfel de model despre sine. Este posibil ca interacţiunile iniţiale dintr-o relaţie în dezvoltare să se refere la discuţii şi elaborarea unor similitudini în istoriile, atitudinile sau experienţele celor doi parteneri anterioare relaţiei, în plus, pe măsură ce o relaţie se dezvoltă, devine important ca partenerii să-şi arate, să compare şi să negocieze moduri de a aborda experienţa lor comună din cadrul relaţiei în sine. Astfel, este din ce în ce mai probabil ca îmbinarea de similitudini să încorporeze noi domenii ale experienţei: atitudini şi reacţii psihologice referitoare la relaţie, partener şi experienţa comună de apartenenţă la relaţie, precum şi alte tipuri de explorări reciproce.

Elemente de similitudine

Datorită motivelor prezentate mai sus, cred că similitudinea psihologică este o problemă care face parte din esenţa relaţiilor, o dată înţeleasă cum trebuie şi plasată în context, bine diferenţiată de noţiunea de înţelegere, cu care a fost deseori confundată (vezi Acitelli *et al.,* 1993 ; White, 1985, pentru discuţie) şi pusă într-o legătură concludentă cu contextele sociale continue pentru activitatea nesfîrşită a relaţionării. Va deveni clar faptul că „similitudinea psihologică" a fost folosită pentru multe tipuri de conexiuni dintre intelecte şi persoane, variind de la similitudine de atitudini, valori, judecăţi, variabile psihologice şi opinii despre evaluările echivalente ale experienţei şi evenimentelor (Bochner, Krueger şi Chmielewski, 1982). Autorii au combinat termenii (tratînd *similitudinea, reciprocitatea* şi *acordul,* de exemplu, ca fiind esenţialmente interschimbabile; c/. Bochner *etal.,* 1982), studiind, uneori, similitudinea presupusă, reciprocitatea percepută, reciprocitatea, proiecţia sau similitudinea percepută, mai degrabă decît „similitudinea reală" (Dymond, 1954; Kenny, 1988; Kenny şi Acitelli, 1989; Levinger şi Breedlove, 1966, vezi Acitelli *et al,* 1993, pentru recapitulare), văzînd, uneori, prea puţine diferenţe între „înţelegere" şi „similitudinea percepută" (Acitelli *et al.,* 1993, de exemplu, se referă la ambele ca fiind „variabile de congruenţă perceptivă") sau o prea mică diferenţă între empatie şi alte procese intersubiective (Ickes, Tooke, Stinson, Baker şi Bissonnette, 1988), iar, cîteodată, nereuşind să recunoască reliefarea diferită a concentrării perceptuale asupra similitudinii în diferite momente ale evoluţiei unei relaţii (Duck, 1973, 1977). Tendinţele de a nu diferenţia în mod explicit între similitudinea aspectelor interioare şi exterioare unei relaţii şi aceea de a nu plasa similitudinile în context temporal au fost deosebit de importante.

Cîteva clarificări şi distincţii. Printre altele, capitolul de faţă prezintă mai multe aspecte care confirmă importanţa *distincţiei dintre înţelegere şi similitudine.* După cum am precizat în Capitolul 3, similitudinea nu implică în mod necesar înţelegerea (de exemplu, eu şi fiul meu Ben vorbim aceleaşi cuvinte) după cum înţelegerea nu presupune automat similitudinea din punct de vedere psihologic (de exemplu, eu pot înţelege mai multe din ceea ce spune Ben decît înţelege el din ceea ce spun eu). De-a lungul timpului, într-o relaţie, cele două experienţe intersubiective ale similitudinii şi înţelegerii ar putea ajunge să coincidă într-o măsură mai mare (Blankenship, Hnat, Hess şi Brown, 1984), dar asta nu înseamnă neapărat că reprezintă acelaşi lucru. Măsura în care cercetarea diferenţiază sau confundă aceste două procese convergente depinde de aspectele relaţiei celor două persoane, care reprezintă punctul focal al atenţiei cercetării.

în anumite *momente din viaţa unei relaţii,* similitudinea psihologică ar putea fi mai mult sau mai puţin relevantă (de exemplu, în acest moment nu mă deranjează că Ben şi cu mine nu sîntem similari, dar cînd el va fi adult, acest lucru m-ar putea deranja). Este la fel de important să diferenţiem acele similitudini care pun baza relaţiilor sociale superficiale de acelea care fac într-adevăr ca relaţiile să devină apropiate şi personale (Duck, 1977), recu-noscînd, în acelaşi timp, că creşterea intimităţii nu este nici scopul dorit, nici cel realizat pentru majoritatea relaţiilor (Allan, 1993).

Anumite tipuri de similitudine (de exemplu, apartenenţa culturală comună sau aceeaşi lungime de undă) fie sînt presupuse atunci cînd oamenii inter-acţionează, fie sînt negate, şi atunci, rezultatul obţinut este neasumarea responsabilităţii sau respingerea (Rodin, 1982; Rosenbaum, 1986). în mod similar, numeroase studii au arătat că efectele similitudinii sînt modificate (în sens pozitiv sau negativ) de raritatea sa.

Experienţa întîlnirii cu o persoană care împărtăşeşte o anumită atitudine considerată neobişnuită (de exemplu, credinţa că pămîntul este de fapt plat) are un efect mai puternic asupra atracţiei decît experienţa trăită cu cineva care împărtăşeşte atitudini considerate comune (Byrne, Nelson şi Reeves, 1966). De asemenea, similitudinea are un efect mai mare asupra atracţiei atunci cînd apare în privinţa unor atitudini importante decît cu privire la atitudini considerate mai puţin importante de către acea persoană (Lea şi Duck, 1982).

Primele cercetări au arătat că importanţa similitudinii *aspectelor diferite ale sinelui* creşte progresiv, pe măsură ce relaţiile se dezvoltă (Duck şi Craig, 1978). La fel, oamenii-pot fi similari în privinţa anumitor aspecte sau niveluri ierarhice ale personalităţii, în anumite momente bine definite ale relaţiei, nu şi
în altele (Kerckhoff şi Davis, 1962). Unii cercetători arată că similitudinea iniţială este deseori reinterpretată şi reevaluată ca semnificînd ceva diferit în cunoaşterea de mai tîrziu (Duck, 1975) sau cînd relaţia se dizolvă (Weber, 1983). în fine, aceiaşi parteneri pot descoperi în unele momente afinităţi mai mult decît evidente, iar în altele similitudini aproape imperceptibile, subtile (Neimeyer şi Neimeyer, 1985); modelul interrelaţiilor dintre variabilele de similitudine poate varia de-a lungul timpului (Neimeyer şi Mitchell, 1988). Astfel, o similitudine importantă într-un anumit moment al relaţiei se poate dovedi fără importanţă în altul. De exemplu, conştientizarea faptului că tu şi cu mine sîntem similari prin aceea că amîndoi provenim din Bristol, Marea Britanic poate fi o informaţie importantă ca impuls pentru continuarea unei discuţii la începutul unei relaţii, dar nu va constitui în sine un motiv important pentru o căsătorie. La fel, influenţa anumitor tipuri de similitudine poate fi simţită cel mai bine în unele tipuri de relaţii mai degrabă decît în altele. Ar fi surprinzător dacă perechile de prieteni de acelaşi sex de la serviciu, de exemplu, nu ar avea nevoie de similitudine în anumite atitudini cu privire la organizaţiile comerciale, dar s-ar putea foarte bine să fie neimportant dacă ei aparţin aceleiaşi rase, dacă au aceeaşi orientare sexuală sau acelaşi stil de a iubi. De cealaltă parte, pentru ca un cuplu să reuşească, este important să existe o anumită similitudine în ceea ce priveşte credinţele şi valorile asupra vieţii sexuale, în timp ce atitudinile cu privire la organizaţii pot să fie, uneori, cu totul ignorate.

Utilizarea imprecisă a termenilor. A cui similitudine ? O a doua utilizare imprecisă a termenului *similitudine* reiese din cercetările anterioare, care tindeau să considere similitudinea anumitor credinţe, atitudini sau trăsături ale personalităţii specifice fără a le integra în contextele sociale organizate mai largi, în care aceste concepte operează (Day, 1961; Izard, 1963). Prin contrast, Monsour (1994) ia în considerare modurile în care schemele per-ceptuale influenţează percepţia similitudinilor şi afectează evaluarea lor. El argumentează faptul că schema generală a unui individ pentru un anumit tip de relaţie (cum ar fi o prietenie) ar putea încuraja acea persoană să vadă anumite tipuri de diferenţe ca fiind elemente sănătoase sau stimulante ale relaţiei. Altfel spus, similitudinea, la fel ca informarea, îşi procură o parte din semnificaţie din contextul în care se găseşte, în acelaşi fel, alţi autori (de exemplu, Sillars, 1985 ; White, 1985) au afirmat că cercetătorii trebuie să fie atenţi în restrîngerea argumentului lor la referenţi specifici măsuraţi în activitatea lor, deoarece unele elemente ale similitudinii perceptuale sînt multidimensionale

(Bochner *et al.,* 1982), iar acele efecte de transfer ale similitudinii măsurate într-un mod nu pot fi asumate pentru o altă măsurare, mai ales în momente diferite din cadrul unei relaţii (Duck, 1977).

în al doilea rînd, similitudinea şi disimilitudinea pot coexista între doi oameni, făcînd afirmaţia că ei „sînt similari" mult prea repede şi fără a avea calificarea necesară pentru domeniul de experienţă şi pentru un context temporal (Duck, 1977; Sillars, 1985; White, 1985). De cealaltă parte, oamenii abordează deseori tensiunea dintre similitudinile şi disimilitudinile coexistente într-un mod destul de adecvat, recunoscînd faptul că două persoane, chiar intime, nu vor fi întotdeauna de acord în privinţa tuturor lucrurilor (Wood *et al.,* 1994) sau a fiecărui aspect al unui subiect complex, asupra căruia ele sînt, în general, de acord. Cred că este important să diferenţiem tipurile şi gradele de similitudine, nu numai în ceea ce priveşte anumite subiecte, în general, ci şi în cadrul acelor subiecte (de exemplu, noi am putea fi de acord că războiul este un lucru rău, dar nu şi în ceea ce priveşte modurile în care ar putea fi evitat). De cealaltă parte, oamenii au tendinţa să se entuziasmeze, fie că e vorba de oameni obişnuiţi care abia încep să-şi creeze o relaţie, fie de cercetători ştiinţifici care studiază oamenii obişnuiţi (sau ambele categorii). Decît să spunem „Noi sîntem similari în sens strict numai pentru că venim din Bristol, Marea Britanic, şi ne place brînza", spunem numai „O, noi *sîntem* la fel". Dacă noi, în calitate de cercetători, ne permitem să testăm similitudinea în cîteva domenii cognitive limitate (de exemplu, cîţiva factori într-un test de personalitate; Izard, 1963) şi apoi să scriem cu uşurinţă despre doi oameni că *„sînt* similari din punct de vedere cognitiv", ca şi cum ei ar fi

mereu fraţi siamezi din punct de vedere cognitiv, ne lăsăm prinşi de fiecare dată în aceeaşi capcană. Am mers prea departe cu generalizarea pe baza unui singur exemplu (sau a cîtorva exemple) de similitudine.

De ce să ne preocupăm de aceste distincţii ? în viaţa reală, distincţiile de mai sus sînt importante din punct de vedere social. Similitudinea într-un domeniu nu implică în mod necesar similitudine în alte domenii şi oricine ştie acest adevăr, deşi în aparenţă toţi speră altceva. Mulţi parteneri plini de speranţă descoperă pînă la urmă, spre disperarea şi dezamăgirea lor, pe măsură ce îşi dezvoltă relaţia de-a lungul timpului, că anumite afinităţi psihologice descoperite în primele conversaţii dispar (Sunnafrank, 1991, 1992). în egală măsură, astfel de similitudini curente nu pot fi generalizate la similitudini mai largi de semnificaţii, care sînt relevante pentru abordarea relaţiei, deşi primele ar putea fi suficiente (Duck şi Allison, 1978).

I

Desigur că este posibil ca o persoană să lanseze afirmaţii care să sugereze asemănarea sau diferenţierea faţă de un ascultător într-un domeniu, dar nu în toate. Este, de asemenea, posibil ca un ascultător să deducă dintr-o afirmaţie similitudinea, deşi ea nu a fost afirmată în mod direct. Acest proces deductiv este, de multe ori, trecut cu vederea în lucrările tradiţionale despre similitudine din psihologia socială şi studiul comunicării (Duck şi Barnes, 1992), în care persoanele sînt prezentate, în mod tipic, prin afirmaţii lipsite de ambiguitate despre scalele atitudinilor sau profilurile personalităţii. Cu toate acestea, în viaţa reală, subiecţii (a) ar putea să nu sesizeze aceleaşi tipuri de similitudini ca acelea care le sînt prezentate selectiv în experimente; (b) ar putea să nu atribuie similitudinilor aceleaşi semnificaţii ca acelea la care se aşteaptă cercetătorii; şi, astfel, (c) ar putea trece în mod idiosincrasie dincolo de aceste similitudini în formarea impresiilor şi reacţiilor (Aronson şi Worchel, 1966). Cercetări mai vechi şi mai moderne arată că indivizii insistă într-adevăr în autodepăşire şi în perceperea sau presupunerea similitudinii între ei atunci cînd observatorul obiectiv pur şi simplu nu o poate vedea (de exemplu, Acitelli *etal.,* 1993; Crohan, 1992; Levinger şi Breedlove, 1966; Sillars, 1985).

O observaţie subtilă şi interesantă este că existenţa unui singur exemplu de similitudine exterior unei relaţii sugerează cu uşurinţă, unei persoane cu spirit de observaţie, creşterea probabilităţii existenţei altor elemente comune, interne relaţiei. Similitudinea duce la extinderi promiscue. Oamenii observă o similitudine psihologică specifică şi, de aici, este foarte probabil să facă tot felul de presupuneri pline de speranţă, privind faptul că aceasta va duce la o relaţie bună (Monsour, 1994). Agenţiile matrimoniale profită de pe urma acestei speranţe umane nechibzuite şi, pînă la urmă, acea speranţă este tocmai presupunerea fundamentală din spatele credinţei că „reacţiile chimice" dintre două persoane (este vorba despre combinaţia potrivită de similitudini şi caracteristici ale personalităţii) reprezintă baza pentru o bună relaţie - ca şi cum comportamentul de după prima combinare a „substanţelor chimice" nu ar avea nici un efect (Duck şi Sants, 1983). Persoanele care publică anunţuri matrimoniale se folosesc, de asemenea, de această tendinţă prezumtivă şi utilizează cuvinte sugestive precum „suplu", „plăcut" sau „amator de teatru şi muzică", nu numai cu funcţie descriptivă, ci şi sub formă de idei pentru a proiecta anumite imagini în intelectele cititorilor („extindere", iarăşi!) şi pentru a ajunge astfel la nişte relaţii satisfăcătoare. Cartea de faţă a arătat deja că un astfel de salt înainte este un proces natural de extindere care conferă descoperirii iniţiale sau presupunerii similitudinii cîte ceva din forţa sa socială.

Plurivalenta sistemelor de semnificaţii

Kelly (1955, 1969b, 1970) a sugerat faptul că similitudinea semnificaţiilor este singura care contează în definirea similitudinii psihologice, şi nu similitudinea credinţelor, atitudinilor şi aşa mai departe. Kelly (1970, p. 20), revenind asupra afirmaţiei anterioare din cartea sa din 1955, a exprimat acest lucru astfel: „în măsura în care o persoană utilizează o interpretare a unei experienţe, care este similară celei folosite de o altă persoană, procesele sale sînt similare din punct de vedere psihologic cu cele ale primei persoane [în ceea ce priveşte experienţa respectivă]". Similitudinea psihologică nu depinde numai de faptul că doi oameni se comportă similar, spun aceleaşi cuvinte sau trăiesc aceleaşi experienţe, aici, cu sensul *experienţă*

= *evenimente* (Duck, 1982a; Duck şi Condra, 1989). Totodată, ea nu înseamnă doar susţinerea aceloraşi atitudini şi valori, dacă astfel de susţineri sînt considerate ca reprezentînd esenţialul. Similitudinea psihologică constă mai curînd în modul în care doi oameni interpretează similar evenimentele, dîndu-le o semnificaţie personală complet organizată (adică *experienţă = interpretare subiectivă).* Astfel de interpretări pot fi rareori înţelese numai din enunţuri singulare sau din anumite comportamente, ci, mai degrabă, din organizarea semnificaţiilor şi contextelor personale mai largi în care apar aceste comportamente şi enunţuri singulare, înţelegerea unei astfel de organizări şi profunzimi necesită timp şi acţiune socială între partenerii relaţionali.

La fel cum enunţurile pot avea diferite forme, o persoană poate fi descrisă la mai multe niveluri. De exemplu, eu pot să consider că o persoană este simultan înaltă, atractivă din punct de vedere fizic, inteligentă, anxioasă, copleşită de amintiri din copilărie, ocolită de succes, fumătoare, conservatoare, un bun părinte, irascibilă, antialcoolică, foarte amuzantă, pot să cred că este foarte puţin probabil ca ea să susţină un anumit subiect X într-o şedinţă şi să o consider o persoană de care îmi place mai mult acum decît înainte, în diferite ocazii vor apărea în prim-plan diferite elemente; de exemplu, „irascibil" şi „foarte puţin probabil să susţină subiectul X într-o şedinţă" vor ieşi la suprafaţă cînd particip, cu persoana respectivă, la şedinţe tensionate, dar „bun părinte" şi „foarte amuzantă" vor apărea mai degrabă acasă la ea, la o petrecere cu prietenii, în alte situaţii, conflictele aparent „logice" între unele dintre aceste trăsături vor constitui o problemă pentru mine, ele puţind reprezenta contextul meu pentru perceperea schimbării acestei persoane (de exemplu, «inteligentă" şi „fumătoare" ar putea intra în prim-plan atunci cînd conversaţia [a]re ca subiect sănătatea), în alte situaţii, aceste „conflicte logice" (după cum
le văd eu) ar putea să nu aibă nici o forţă psihologică, putînd coexista liniştit undeva în mintea mea (de exemplu, atunci cînd mă aflu în concediu cu alţi prieteni). Astfel, diferitele aspecte ale celuilalt, diferitele elemente ale similitudinilor şi disimilirudinilor noastre şi diferitele ponderi atribuite acestor similitudini şi disimilitudini în diverse contexte vor juca un rol esenţial de-a lungul timpului în înfăptuirea vieţilor noastre sociale.

Sistemul de semnificaţii specifice unei persoane poate fi astfel înţeles la mai multe niveluri de organizare psihică (de exemplu, în grupuri de „atitudini", de valori sau stiluri globale de comportament, sau chiar diferite subsisteme de interpretări personale [Hinkle, 1970] - o problemă recent reiterată de Neimeyer şi Mitchell, 1988). Aşadar, similitudinea psihologică dintre persoane poate fi, de asemenea, estimată şi stabilită, fie simultan, fie secvenţial, la diferite niveluri ale organizării psihice. Fiindcă aşa stau lucrurile, atît studiile de cercetare, cît şi explorarea din viaţa reală a „similitudinii psihologice" globale în sine devine mai puţin importantă decît explorarea similitudinii la mai multe niveluri ale organizării psihice (Duck, 1973 ; Duck şi Craig, 1978 ; Neimeyer şi Mitchell, 1988 ; Neimeyer şi Neimeyer, 1985). Doi oameni pot fi similari la un anumit nivel al organizării personalităţii (de exemplu, prin faptul că amîndoi sînt extravertiţi), fără să fie similari, de fapt, în ceea ce priveşte fiecare credinţă, preferinţă, valoare sau subsistem al organizării personalităţii la alte niveluri în parte (Acitelli *et al.,* 1993 ; Duck, 1973). în abordarea reală a vieţii sociale, natura complexă şi tendinţa spre ierarhizare le vor pune întotdeauna partenerilor probleme de perfecţionare a comprehensiunii. Este posibil ca problemele delicate ale similitudinii să conteze mai mult decît comparabilitatea globală (Duck şi Craig, 1978). Acest lucru este posibil mai ales atunci cînd se ajunge la rezolvarea unei relaţii complet operaţionale pline de comportamente specifice, ritualuri concentrate şi activităţi specifice.

Similitudinea nu are un caracter simplu sau absolut, iar efectele sale, cu atît mai puţin. Sistemele de semnificaţii sînt prezentate la diferite niveluri de organizare, în diferite ocazii, sau prin diferite mijloace de expresie în diferite interacţiuni. Prin urmare, cineva poate percepe deodată similitudinea (sau distanţa) faţă de altcineva, în desfăşurarea normală a unei relaţii, într-un anumit moment şi loc, cu privire la un anumit tip de trăsătură, chiar dacă ea nu a fost presupusă anterior. Astfel, interpretarea semnificaţiei, înţelegerii, similitudinii sau consubstanţialităţii cu celălalt este un proces care reprezintă o parte a activităţii continue de relaţionare, aflată în perpetuă desfăşurare şi schimbare. Similitudinea psihologică poate fi astfel privită mai degrabă ca un proces continuu şi activ de interpretare decît ca o simplă stare. Similitudinea

le dă indivizilor o sarcină continuă - activitatea nesfîrşită de interpretare a modurilor evolutive în care o altă persoană înţelege lumea, în comparaţie cu propriul mod evolutiv de a vedea lumea.

Similitudinea ca subiect de cercetare

Dată fiind discuţia anterioară, este foarte important modul în care similitudinea este evaluată în cercetarea care încearcă clarificarea rolului său în cadrul relaţionării. La început, acest lucru pare a nu fi deloc o problemă teoretică, ci doar una metodologică. De fapt, avem de-a face cu o problemă teoretică (Duck, 1977). Dacă cercetătorul crede că similitudinea are un anumit efect, indiferent dacă cele două persoane percep şi sînt conştiente de acest lucru, atunci metoda utilizată pentru evaluarea similitudinii „inaccesibile" va trebui să fie foarte fină (de exemplu, similitudinea modelelor de reacţie sau a rezultatelor finale la un test de personalitate, a tendinţelor inconştiente, a structurii personalităţii măsurate prin metode statistice complexe sau printr-un model computerizat). Dacă, de cealaltă parte, cercetătorul crede că similitudinea punct cu punct în ceea ce priveşte anumite probleme specifice este lucrul care va conta, probabil, cel mai mult în desfăşurarea relaţiilor de zi cu zi, atunci metoda cea mai potrivită este compararea răspunsurilor la întrebări specifice sau utilizarea testelor specifice pentru anumite atitudini. Există o diferenţă socială subtilă, dar importantă, în „teoriuţe" (Capitolul 1), dintre o măsurare a similitudinii care ar putea la fel de bine să fie folosită de subiecţi în viaţa de zi cu zi (de exemplu, o estimare globală a posibilităţii ca persoana A să fie la fel de introvertită ca persoana B) şi o măsurare care este prea complexă pentru a fi accesibilă în viaţa de zi cu zi (de exemplu, o măsurare bazată pe un set specific de întrebări care sînt utilizate pentru a crea 18 dimensiuni ale personalităţii, care sînt apoi prelucrate printr-o procedură statistică într-o diferenţiere a scorurilor totale; Hogan şi Mankin, 1970). Capitolul de faţă recomandă referirea la o reprezentare implicită a măsurării proceselor sociale de „interpretare a semnificaţiei", ori de cîte ori observatorii decid asupra contribuţiei acelei măsurări pentru înţelegerea de către noi a similitudinii în relaţii.

„Similitudinea" sau „disimilitudinea" nu reprezintă un fel de entitate abstractă care pluteşte eteric prin interacţiunile sociale, ci un proces inter-personal real. O dată ce o privim în acest mod, (di)similitudinea capătă importanţă nu în sine, ci numai şi mai ales atunci cînd partenerii presupun, realizează sau stabilesc faptul că ea există între ei doi. în primul rînd, o dată percepută, (di)similitudinea poate fi discutată între cei doi ca un subiect în

sine - iar acest lucru îi adaugă un alt nivel de semnificaţie, desprins din experienţa împărtăşirii, a discutării punctelor de apropiere sau de distanţare. Din această cauză, este mai probabil ca forţa psihologică a „similitudinii" să apară din recunoaşterea ideii de împărtăşire mai degrabă decît din existenţa sa „pură" nerecunoscută într-un anumit moment al măsurării. De aceea, trebuie să ne concentrăm nu numai asupra modului în care oamenii folosesc similitudinea pentru a deduce semnificaţii, ci şi asupra motivului pentru care ei discută despre acest lucru sau îl descoperă în discuţii de-a lungul timpului şi, pornind de aici, interpretează mai departe semnificaţiile. Altfel spus, trebuie să explorăm modul în care similitudinea este (1) un fundament pentru relaţii şi totodată (2) înfăptuită şi construită de oameni în timpul unei relaţii, pe măsură ce încearcă să se înţeleagă reciproc.

Un mod în care funcţionează: similitudinea ca instrument retoric

în urmă cu circa 2 000 de ani, oratorul roman Marcus Tullius Cicero afirma că similitudinea este unul dintre marele „loci" sau „locuri" de discuţie, pe baza căruia se pot construi pledoarii pentru a-i convinge pe alţii. Similitudinea dintre lucruri sau concepte este, în sine, convingătoare: existenţa similitudinii ne convinge să tratăm un lucru la fel ca pe un altul pe care îl privim ca fiind similar cu primul. Cicero afirma că similitudinea funcţionează prin „metode naturale intrinsece". Prin intrinsec, el voia să spună că similitudinea este un instrument convingător inerent materialului în sine (deosebit, de exemplu, de o mărturie depusă de o autoritate din afară). Similitudinea sugerează unui intelect atent un mod facil de a sesiza un al doilea set de circumstanţe prin intermediul unei înţelegeri de bază. Similitudinea, ca şi metafora, îi împinge pe ascultători spre acele aspecte ale celor două cazuri care nu sînt neapărat identice, dar care pot fi văzute ca aflate într-o anumită relaţie evocatoare şi utilă. Dacă oratorul îşi îndeplineşte bine sarcina, atunci audienţa va fi influenţată, în mod inexorabil, de cadrele de referinţă asigurate de vorbitor.

în acelaşi mod, şi similitudinea dintre două intelecte este convingătoare. Similitudinea reprezintă una dintre căile cele mai directe spre comunicarea între două persoane, dar, în acelaşi timp, le stimulează deducţiile şi extinderile (similitudine presupusă), oferindu-le o bază pentru discursurile lor. O similitudine între două persoane sugerează imediat - dar numai sugerează - un sistem

extins şi organizat de alte similitudini pe care cele două persoane ar putea să le exploreze în mod util în conversaţiile viitoare, în cadrul activităţii nesfîrşite de relaţionare.

Cu toate acestea, persuasiunea iniţial captivantă a similitudinii este, după caz, numai incipient-sugestivă. Fiecare exemplu de similitudine cognitivă invită la o explorare mai amplă, punîndu-i totodată pe oameni, în

cadrul vieţii normale, în faţa unei dileme. Un exemplu specific de similitudine a unor anumite *experienţe = evenimente* oferă un ghid sigur pentru înţelegerea altei persoane numai atunci cînd este contextualizat în cadrul altor informaţii cu privire la sistemul de semnificaţii în care este încadrat (de exemplu, informaţii cu privire la alte concepte asociate, la comportamentul anterior sau informaţii despre „motive"). De exemplu, chiar şi linguşitorii pot părea similari cu o anumită persoană-ţintă la început, dar ei nu sînt neapărat similari cu adevărat. De aceea, în viaţa reală, un ascultător trebuie cîteodată să facă apel la întreg arsenalul de tehnici ale unui detectiv pentru a intui structura de semnificaţii care stă la baza celor afirmate de vorbitor. O astfel de muncă de detectiv, abilităţile la care diferă de la un individ la altul şi aşa mai departe sînt adesea ignorate în cercetarea efectelor similitudinii, deşi presupunerile, în general, au fost studiate de Hewes şi Planalp (1982). Cu toate acestea, partenerii fac eforturi să parcurgă acest drum anevoios deoarece, o dată stabilită în circumstanţe corecte, similitudinea psihologică oferă o validare a propriei viziuni asupra lumii (Byrne, 1971; Monsour, 1994).

Similitudinea ca percepţie constructivă

Trebuie să remarcăm, de asemenea, faptul că, în realizarea de judecăţi sau interpretări asupra similitudinii dintre sine şi celălalt, indivizii pot să realizeze acest lucru cu un anumit grad de inventivitate. De exemplu, oamenii îşi pot construi viziuni total nepotrivite despre rolurile, intenţiile şi comportamentul altora şi pot acţiona în cadrul interacţiunilor sociale pe baza acelor reprezentări greşite. După cum au arătat Duck *et al.* (1994), persoanele singure îşi construiesc scheme cognitive pentru interacţiune, care, într-un fel, reprezintă greşit realităţile interacţiunii, cel puţin după părerea altor observatori, în acelaşi fel, un individ ar putea aprecia eronat similitudinea dintre sine şi celălalt, acţionînd totodată în baza acestei aprecieri. Cu toate acestea, punctele importante sînt: (1) oricît de „corecte" sau „incorecte" ar fi judecăţile unei persoane, ele sînt totuşi cele utilizate ca bază pentru acţiunile sociale; şi (2) astfel de presupuneri încurajează interesul pentru continuarea relaţiei cu cealaltă persoană, cu scopul

de a diversifica şi contextualiza cunoaşterea ei. Astfel, eu ofer o reinterpretare a efectelor similitudinii percepute (Levinger şi Breedlove, 1966) şi a efectului de fals consens (Ross, 1977) atunci cînd se aplică relaţiilor în care unul presupune că celălalt este mai asemănător cu sine decît se întîmplă în realitate. Efectul de fals consens este explicat, de obicei, ca fiind o încercare a sinelui de a se asigura de veridicitatea propriilor opinii (McFarland şi Miller, 1990). Eu ofer o explicaţie diferită, şi anume că este util din punct de vedere social ca oamenii să pornească presupuneri temporare de „identificare" şi „consubstanţialitate" (Capitolul 3) deoarece acestea susţin explorările conversaţionale şi astfel dobîndesc forţă socială.

Din aceeaşi cauză, diferenţele în recunoaşterea similitudinii psihologice ar putea avea o altfel de forţă socială: dacă, de exemplu, o persoană recunoaşte similitudinea, iar alta nu, atunci ele se situează la niveluri diferite de înţelegere reciprocă şi acea diferenţă le afectează în mod inegal. Dacă ambele persoane simt că (di)similitudinea există, dar una dintre ele interpretează semnificaţia acesteia pentru apropierea sau viitorul relaţiei diferit de cealaltă, atunci acest lucru afectează, din nou, relaţia din punct de vedere social. De exemplu, dacă una dintre persoane realizează că cealaltă nu tratează relaţia cu egală seriozitate există trei rezultate sociale posibile: (1) ruperea relaţiei, aceasta fiind considerată o pierdere de timp, (2) încercarea de a convinge cealaltă persoană să privească relaţia la fel de serios ca prima, (3) cedarea şi transformarea relaţiei într-una mai puţin serioasă. De fapt, mai există şi o a patra posibilitate. Dacă o persoană conştientizează deodată, în urma unui anumit cuvînt sau comportament, că celălalt priveşte, într-adevăr, relaţia ca fiind la fel de importantă, rezultatul social va fi o afirmaţie definitorie pentru relaţie sau o declaraţie puternică de asumare a responsabilităţii în privinţa relaţiei.

Astfel, existenţa „similitudinii" dintre două intelecte, chiar dacă o astfel de similitudine ar fi o stare permanentă, nu este importantă în sine, ca stare psihologică. Ea este importantă din punct de vedere social prin consecinţele sale, deoarece oferă partenerilor şansa de a se identifica, a discuta şi a explora relaţia dintre intelectele lor şi poate, în acelaşi timp, de a dezvolta organizarea relaţiei lor în termenii comportamentului şi rolurilor lor. „A fi similar" şi „a şti sau a crede că sînt similari" sînt două fenomene sociale diferite pentru parteneri. Credinţa că un lucru este împărtăşit este un important catalizator pentru efectele sociale. Cunoaşterea acestui lucru este contextualizată de timp, este accesată în discuţie şi influenţează forma relaţiei care decurge din ea. {

Astfel, ar trebui să fim atenţi atunci cînd presupunem că similitudinea | este un simplu concept care i-ar ajuta pe parteneri să-şi înţeleagă reciproc

intelectele. Similitudinea ajută; dar ea trebuie totodată plasată în contextul altor procese sociale şi activităţi relaţionale, cum ar fi, mai ales, discuţia.

Discuţia şi detectarea similitudinii

Deoarece descoperirea şi înţelegerea sistemelor de semnificaţii specifice celuilalt constituie un proces în continuă desfăşurare, el încurajează, în mod necesar, discuţia şi interacţiunea. Deşi similitudinea psihologică, în sine şi prin natura ei, stimulează probabil discuţia, importanţa relaţională a similitudinii psihologice devine clar vizibilă numai atunci cînd este privită în contextul altor procese sociale pe care le-am subliniat: „extinderea", deducţia, variabi-litatea experienţei de viaţă, discuţia şi semnificaţia. Atunci cînd oamenii discută unul cu altul, ei vorbesc despre game mai largi de valori şi elaborează gradul în care ei împărtăşesc arii mai largi de semnificaţii personale (Monsour, 1994). Conversaţia are capacitatea de a conferi un context informaţiei, de a clarifica ambiguitatea, de a rezolva dileme şi de a plasa subiectele într-un cadru de management şi negociere relaţionale. Din nefericire, discuţia este rareori lipsită de ambiguitate. De exemplu, „ironia" presupune faptul că un mesaj este ascultat de două audienţe diferite sau în două moduri diferite, unul dintre moduri semnificînd ceva relativ direct, iar celălalt ceva mai subtil decît primul (Booth, 1974). „Metafora" presupune faptul că semnificaţia literală a cuvîntului sau a propoziţiei este aplicată şi altui caz, în afara celui literal. „Sarcasmul" presupune că ascultătorul deduce, de obicei din comportamentul non-verbal însoţitor, că valorile de suprafaţă ale cuvintelor vorbitorului sînt, de fapt, negate (Zaidel şi Mehrabian, 1969). Există o listă cuprinzătoare de astfel de procedee artistice, cunoscute retorilor sub denumirea generală de tropi. Fiecare dintre aceştia ilustrează faptul că semnificaţia socială nu poate fi dedusă din simpla analizare inteligentă a cuvintelor în sine, ci numai prin considerarea modului lui social de utilizare în contexte conversaţionale şi relaţionale şi dintr-o anumită capacitate de înţelegere a intenţiei sau stilului probabil al unui vorbitor. Deoarece tropii aduc cu sine două posibilităţi de interpretare, fiecare dintre ei depinde, pentru o înţelegere completă, de capacitatea ascultătorului de a înţelege ceea ce nu este exprimat în acele circumstanţe şi, astfel, de a pricepe semnificaţia vorbitorului în acel context. De exemplu, ironia are efect numai dacă audienţa apreciază că prin aceleaşi cuvinte se pot transmite două semnificaţii diferite, în funcţie de poziţia adoptată.

Variabilitatea şi semnificaţiile multiple în comportament şi discuţie nu reprezintă probleme teoretice, abstracte, ci dileme sociale reale pentru partenerii
implicaţi într-o relaţie, în abordarea reală a vieţii, ele oferă partenerilor o sarcină de monitorizare mai mult sau mai puţin continuă şi, de obicei, de nivel redus, înainte ca fiecare persoană să poată, de fiecare dată, să reacţioneze în mod potrivit la cealaltă, în măsura în care o persoană este similară celeilalte, în anumite aspecte, prima persoană îşi măreşte propria înţelegere a celeilalte persoane în acel domeniu, iar nivelurile crescute de similitudine duc la mărirea sferei relaţiei. Cu cît există mai multe niveluri de similitudine între două persoane, cu atît sînt mai mari probabilitatea înţelegerii reciproce în diferite domenii de experienţă şi capacitatea ascultătorului de a umple golurile în cunoştinţă de cauză, cu scopul de a „juca un rol social" eficient. Cu cît modul în care cineva interpretează diferitele niveluri ale intelectului celeilalte persoane este mai adecvat, cu atît este relaţia mai diferenţiată, iar comunicarea devine mai uşoară (Capitolul 3).

Deşi similitudinea se bazează pe un set comun de semnificaţii fundamentale pentru jucărea rolurilor'sociale de bază cu alţi oameni, ea nu se limitează la atît. înţelegerile mai complexe, rolurile şi relaţiile sociale mai bine diferenţiate sînt create prin intermediul proceselor seriale de extindere şi testare şi al progresiilor prin interpretările diferitelor aspecte ale intelectului celeilalte persoane.

De ce contează: similitudinea dintre intelecte ca exemplu al procesului social de interpretare a semnificaţiei

Secţiunea de faţă începe prin reordonarea subiectelor de mai sus pentru a descrie parcurgerea diferitelor niveluri de similitudine ca fiind un proces social funcţional, care ne dezvăluie cîte ceva despre dezvoltarea relaţiei ca interpretare serială a sistemului de semnificaţii specifice celuilalt.

Similitudinea în context social

Berger (1993) susţinea faptul că întrepătrunderea semnificaţiilor - sau similitudinea comprehensiunii - se produce de cele mai multe ori accidental, nefiind neapărat înfăptuită prin interacţiune reciprocă. Are perfectă dreptate, în primul rînd, indivizii pot fi „similari" din motive cît se poate de numeroase, între ele numărîndu-se şi efectele apartenenţei la o anumită cultură şi la

sistemul său lingvistic, care cresc probabilitatea ca oamenii să interpreteze multe lucruri în moduri similare. De exemplu, doi vorbitori nativi ai aceleiaşi limbi vor desemna prin termenul „scaune" unul şi acelaşi lucru

şi vor reflecta la el în virtutea acestei înţelegeri comune. Doi academicieni vor valoriza, probabil, libertatea academică, viaţa intelectuală şi educaţia (şi se vor gîndi la „scaune" într-un mod cel puţin diferit). Berger are dreptate pînă aici. Cu toate acestea, este important de văzut cum poate fi abordarea sa extinsă şi dezvoltată.
Berger accentuează esenţialmente tipurile de afinităţi, pe care primii cercetători în domeniile sociologic şi demografic (de exemplu, Kerckhoff, 1974) le-au analizat pentru a demonstra că asocierea se realizează pe baza potrivirii de caracter. Cercetarea clasică (Lewis şi Spanier, 1973) a arătat că cine se aseamănă din punctul de vedere al educaţiei, rasei, nivelului socio-eco-nomic etc. se adună, iar o astfel de „homogamie" - adică tendinţa de a lua în căsătorie pe cineva asemănător - este cel mai bun mod de a prevedea stabilitatea conjugală. Cu toate acestea, în cadrul unor astfel de asocieri largi de clasă, indivizii tind să realizeze selecţii personale pe baza altor criterii decît al potrivirii de caracter (Duck, 1985). Astfel, „cîmpul de dezirabili", după cum a fost numit uneori (aceia pe care oamenii i-ar alege sau prefera), este conţinut în cadrul „cîmpului de disponibili" sau al „cîmpului de eligibili" (aceia care constituie întreaga gamă de alegeri accesibile sau potrivite), cel dintîi fiind mai redus decît cel din urmă. Metaforic vorbind, dacă am fi nevoiţi să alegem un singur fel de mîncare pentru a supravieţui, am opta pentru acela care ne place cel mai mult. Berger are dreptate atunci cînd argumentează faptul că majoritatea situaţiilor de comunalitate apar fortuit. Argumentul meu este totuşi că majoritatea cazurilor importante de relaţii personale (şi anume cazurile care încurajează comprehensiunea structurii de fond a organizării sistemului de semnificaţii specifice unei alte persoane) sînt acelea create de cele două părţi implicate în procesul social. O parte a comunalităţii reiese accidental din apartenenţa comună la o cultură lingvistică, o altă parte din imaginaţia limitată inerentă existenţei umane, o alta din apartenenţa la o comunitate culturală care ne oferă cîteva moduri prefabricate de a privi lucrurile ca un beneficiu al respectivei apartenenţe. Aceste aspecte sînt utile ca bază pentru o relaţie socială. Cu toate acestea, formele importante de înţelegere psihologică care constituie fundamentul relaţiilor interpersonale merg mai departe de aceste aspecte şi se bazează pe nivelurile de fond ale interpretării psihologice, spre care ne vom îndrepta acum atenţia.

Un model de interpretare serială a semnificaţiei

Pînă acum, am făcut două tipuri de distincţii: una, ca mai sus, deosebeşte similitudinea din cadrul anumitor *subiecte specifice* (după cum a fost măsurată în mod tradiţional şi implicit în unele studii de evaluare a gradului de similitudine a unor anumite atitudini sau caracteristici ale personalităţii) de similitudinea *structurii organizafionale de semnificaţii.* Am prezentat-o pe cea de-a doua ca fiind un concept de ordin mai înalt, cu o legătură mai mare cu noţiunea de înţelegere, sau cu noţiunile pe care le-am discutat în Capitolul 3, în legătură cu înţelegerea Celuilalt în propriii săi termeni. Cea de-a doua distincţie se referă la natura şi centrul subiectului discutat: în timp ce o parte a cercetării s-a concentrat asupra similitudinii subiectelor şi problemelor exterioare relaţiei (de exemplu, atitudini cu privire la muncă sau politică; Byrne, 1971), alte lucrări au privit similitudinea dintre comportamentul sau procesul de cogniţie despre relaţia însăşi (Acitelli *et al.,* 1993). Totuşi, alte lucrări (Ickes şi Turner, 1983) au privit similitudinea, capacitatea de a citi gîndurile celuilalt şi sentimentele cu privire la anumite interacţiuni continue (spre deosebire de atitudinile generale, cu privire la relaţie în ansamblu).
Acum vreau să împletesc aceste puncte de distincţie în ţesătura argumentului, într-un mod diferit, prin indicarea naturii unora dintre transformările care apar simultan, pe măsură ce partenerii îşi construiesc şi îşi dezvoltă relaţia. A înţelege nivelurile mai adînci ale psihologiei unei persoane înseamnă totodată a primi acces la informaţii mai intime (Altman şi Taylor, 1973) *şi* a aprecia o parte din structura gîndirii acelei persoane (altfel cum ar putea nivelurile să fie descrise ca *„mai* adînci" ?). Totuşi, este de asemenea important să recunoaştem că partenerii se îndreaptă fiecare spre o comprehensiune mai adîncă a sistemului celuilalt de semnificaţii, trecînd totodată de la subiectele exterioare relaţiei la cele interioare. Importanţa căderii de acord în ceea ce priveşte relaţia în sine creşte din ce în ce mai mult, simultan cu procesul prin care partenerii ajung la o înţelegere reciprocă mai bună a sistemului de semnificaţii specifice celuilalt.
Pentru a dezvolta acest punct mai mult şi pentru a sublinia multitudinea de roluri pe care similitudinea (ca exemplu al relaţiei cognitive) le joacă în cadrul procesului, trebuie acum să organizez aceste lucruri într-o structură care să arate ce vreau să spun cu privire la transformarea din centru, empatie şi înţelegerea pe care o implică cele de mai sus.
Putem distinge *comunalitatea* de alţi termeni similari, cum ar fi *reciprocitatea, echivalenţa* şi *împărtăşirea.* Forma fundamentală a similitudinii este

comunalitatea de *experienţă = evenimente,* denumită de către Katovich şi Couch (1992) „istoric comun", în acest caz, cele două persoane au trăit în trecut evenimente identice, fie că era vorba despre lucruri precum faptul că fiecare dintre ele a avut copii, a împlinit 30 de ani, a pescuit în Montana, a vizitat Europa, a votat cu democraţii sau a cumpărat exclusiv produse care nu conţin CFC. Persoanele nu au exprimat aceste comunalităţi decît atunci cînd au declarat sau au crezut/conştientizat că ele există. Cu toate acestea, o astfel de împărtăşire presupune alte două procese sociale : procesul de declarare şi procesul de evaluare.
Declararea (sau autodezvăluirea) expune experienţa sau atitudinea comună, creînd astfel un trecut comun (Katovich şi Couch, 1992), în sensul că acum ambele persoane au luat parte împreună la aceeaşi conversaţie (despre trecutul lor comun). Reciprocitatea este o realizare comună referitoare la faptul că ambele persoane deţin comunalităţile de bază care au fost discutate în acea conversaţie. Reciprocitatea permite totodată transferul bidirecţional de sentimente şi gînduri cu privire la subiectul comun, prin interpretarea cadrelor de referinţă comune (Genero *et al.,* 1992).
Evaluarea este estimarea pe care o face fiecare persoană referitor la subiectul comun. Astfel, reciprocitatea ar putea conduce mai departe la o reinterpretare a unuia de către celălalt prin dezvăluirea faptului că persoanele au o echivalenţă fundamentală de valori care se referă la acele comunalităţi şi le încorporează. Pe scurt, nu numai că li s-au întîmplat aceleaşi lucruri, dar au şi apreciat în mod echivalent *experienţele = evenimentele.* Echivalenţa în sine poate indica atunci faptul că persoanele împărtăşesc aceeaşi comprehensiune cu privire la alte domenii de semnificaţie necorelate, în cadrul cărora ei interpretează, înţeleg şi apreciază aceste echivalenţe.

Figura 4.1 reprezintă aceste elemente diferite ale similitudinii sub forma unui tabel ANOVA clasic 2x2, notînd, pur şi simplu, diferenţa dintre elemente prin intermediul celor două dimensiuni, de declarare şi evaluare. Dimensiunea evaluativă distinge faptul că similitudinea, după cum este tratată normal în discuţiile de cercetare, implică, de fapt, atît faptele comune, cît şi evaluarea comună a acestor fapte. Simpla existenţă a comunalităţii este o formă de similitudine, dar evaluările noastre cu privire la acea experienţă aduc o nouă dimensiune posibilă a similitudinii noastre. De asemenea, dimensiunea declarării distinge faptul că două persoane ar putea avea în comun evenimente din trecutul lor (comunalitate), lucru pe care ar putea să îl ştie sau nu. După cum a indicat capitolul de faţă, atît declararea, cît şi evaluarea reprezintă completări importante ale simplului fapt de comunalitate.

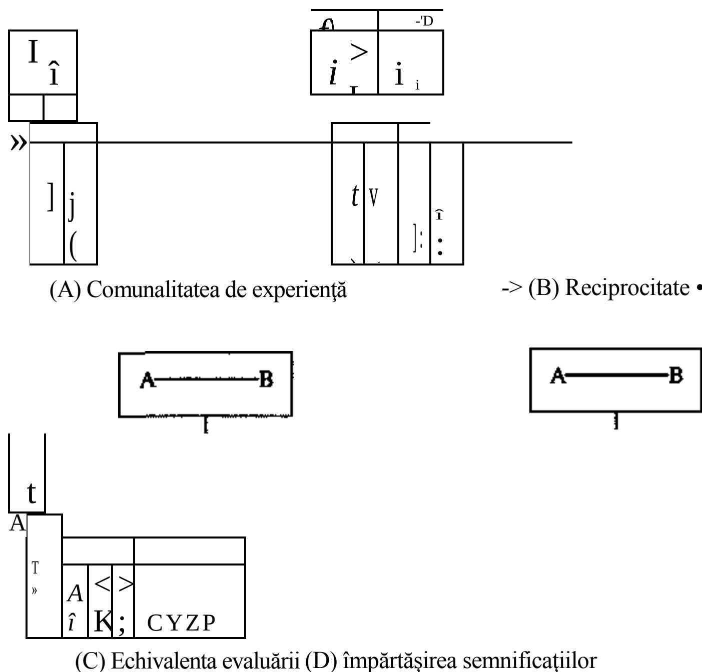
	Nedeclarat	
Neevaluativ	Comunalitatea de experienţă = evenimente	Reciprocitate
Evaluativ	Echivalenţa evaluării	Semnificaţiile împărtăşite

Figura 4.1. *Patru componente ale „similitudinii"*

NOTĂ: Dimensiunea *declarării* distinge faptul că două persoane ar putea avea evenimente comune în trecutul lor (comunalitate) şi ar putea să ştie acest lucru sau nu. Dimensiunea *evaluativă* distinge faptul că „similitudinea" interpretată normal implică atît faptele comune, cit şi evaluarea comună a acestor fapte.

Să considerăm acum nu numai diferenţele conceptuale dintre aceşti termeni, ci şi locul lor în procesul social de interpretare serială a importanţei lor (figura 4.2). Similitudinea (ca exemplu de punct focal al unui asemenea proces) este interpretată şi reinterpretată serial, într-un proces care recunoaşte comuna-litatea originală şi se dezvoltă din ea spre un model al semnificaţiei sale. Figura 4.2 reprezintă procesul de mai sus în termeni temporali, în care comunalitatea precedă reciprocitatea, reciprocitatea precedă echivalenţa, iar echivalenţa precedă împărtăşirea, în figura 4.2 sînt reprezentate schematic interpretările dezvoltate progresiv ale celor doi parteneri despre fiecare în parte, cu privire la subiectul X. în *comunalitate,* cele două persoane, A şi B, se referă la subiectul X independent una de cealaltă, în *reciprocitate,* ele observă, acum, că acelaşi subiect se află în experienţa fiecăreia dintre ele *(experienţă = evenimente),* în *echivalenţă,* ambele persoane înţeleg modul în care ele evaluează X *(experienţă = interpretare subiectivă),* în *împărtăşire,* ele văd nu numai modul în care evaluează X, ci şi alte cîteva subiecte, evenimente şi experienţe care contextualizează evaluarea lui X de către ele (adică, ele deţin o organizare comună pentru semnificaţiile din jurul subiectului X).

Una dintre caracteristicile modelului din figura 4.2 este că el poate fi aplicat atît pentru subiecte interioare relaţiei, cît şi exterioare acesteia, în ierarhia lucrurilor care au cea mai mare importanţă, aş sugera faptul că împărtăşirea semnificaţiilor cu privire la relaţie este o realizare extraordinară, cu efecte profunde asupra transformării continue a relaţiei. Astfel, nu trebuie să considerăm că figura descrie un singur proces, ci procesul general care continuă în diferite puncte focale de-a lungul întregii activităţi nesfirşite a relaţionării. Figura 4.2 ar putea fi interpretată totodată şi cu privire la disimilitudine şi diferenţă; ea reprezintă un model de interpretare progresivă a relaţiei dintre experienţa, gîndirea şi semnificaţiile sinelui, pe de o parte, şi ale celuilalt, de cealaltă parte.

(A) Comunalitatea de experienţă -> (B) Reciprocitate •

(C) Echivalenta evaluării (D) împărtăşirea semnificaţiilor

Figura 4.2. *Un model general al interpretării seriale a semnificaţiei*

NOTĂ : în figura 4.2 sînt reprezentate schematic interpretările dezvoltate progresiv şi reciproc de ambii parteneri, în legătură cu subiectul X. în *comunalitate,* cele două persoane, A şi B, se referă la subiectul X, dar fac acest lucru independent de celălalt, în *reciprocitate,* ele ştiu acum că acelaşi subiect face parte din experienţa fiecăreia dintre ele *(experienţă = evenimente),* în *echivalentă,* ambele văd cum evaluează ele X *(experienţă = interpretare subiectivă),* în *împărtăşire,* ele văd cum evaluează nu numai X, ci şi alte subiecte, evenimente şi experienţe care contextualizează evaluarea lui X de către ele (adică, ele au o organizare comună pentru semnificaţiile din jurul subiectului X). Figura nu ar trebui considerată ca ilustrare numai pentru rolul similitudinii în semnificaţie, ci, mai degrabă, ca descriere a procesului general care continuă cu diferite puncte focale de-a lungul activităţii nesfirşite de relaţionare, folosind „similitudinea" drept un exemplu spaţial convenabil.

Modelul din figura 4.2 plasează, astfel, (di)similitudinea în contextul de negociere socială a interpretării de semnificaţii. El oferă o imagine a rolului social al interpretării de semnificaţii, care decurge din similitudine (sau din

orice altceva) şi nu o priveşte ca fiind o relaţie mentală absolută, globală sau nediferenţiată dintre doi oameni. De asemenea, începem să realizăm importanţa luării în considerare a perspectivei din care privim existenţa (di)similitudinii. Pentru cineva din afară (de exemplu, un cercetător), declararea existenţei ei înseamnă garantarea unei relaţii psihologice (adică, simpla comunalitate), care este, de fapt, un proces diferit de cazul în care partenerii *interpretează* faptul că acea comunalitate există şi încearcă să se descurce cu implicaţiile acelei interpretări. O astfel de diferenţă este pierdută în măsurările similitudinii psihologice, care minimalizează implicit sau direct credinţele reciproce ale persoanelor despre conţinuturile lor psihice, ca fiind distincte de compararea conţinuturilor în sine.

Reprezentarea din figura 4.2 sugerează, astfel, un proces care modelează schimbările din relaţia persoanei A cu persoana B, pe măsură ce acestea parcurg diferitele niveluri de interpretare a semnificaţiilor unui

subiect pentru fiecare dintre ele. Din argumentaţia Capitolului 3, putem deduce că interpretarea de extindere şi transformare de către parteneri cu privire la sistemul de semnificaţii al celuilalt va afecta şi transforma, pe rînd, modurile în care ei reacţionează la celălalt şi interacţionează cu el (adică, în termenii utilizaţi de Kelly şi menţionaţi în Capitolul 3, transformarea interpretărilor semnificaţiilor celuilalt va afecta şi transforma rolurile sociale pe care le joacă unul cu celălalt). Astfel, cercetarea asupra semnificaţiei sociale complete a *similitudinii ca împărtăşire* va necesita, în viitor, răspunsuri la patru întrebări separate, şi nu numai la prima dintre ele : (1) „Similitudinea" estimabilă obiectiv este localizată în juxtapunerea caracteristicilor obiective ale celor două persoane (adică, comunalitatea) ? (2) Ştiu ambele persoane că elementul comun există în istoria celuilalt (reciprocitate) (care este un stadiu al cunoaşterii „loca'lizat" în interiorul intelectelor persoanelor, ca rezultat al dezvăluirii comunalităţii) ? (3) Ştie fiecare persoană cum evaluează cealaltă fenomenul (echivalenţă) (un stadiu de cunoaştere localizat la nivelul metaperspectivelor asupra sistemului de gîndire al celeilalte persoane şi localizat, de asemenea, în presupunerile conţinute în discuţiile lor) ? (4) Ştie fiecare persoană care este cadrul mental din care reiese comunalitatea şi în care aceasta este organizată (semnificaţii împărtăşite) ?

Similitudinea ca forţă relaţională

Modelul prezentat mai sus este unul general, cu privire la interpretarea semnificaţiilor, iar similitudinea constituie unul dintre exemple. Disimilitudinea provoacă, probabil, multe din aceste procese de deducţie, discuţie şi negociere

a transformării relaţionale şi, în mod sigur, conferă semnificaţie şi dă naştere la o ajustare relaţională necesară. Atît similitudinea, cît şi disimilitudinea pot mări comprehensiunea faţă de sistemul de semnificaţii specifice celuilalt. Revizuind discuţia precedentă, este necesar să ne reamintim două dintre punctele ei, unul dintre ele fiind o reluare a Capitolului 3, iar celălalt, o distincţie făcută mai devreme care trebuie atent reanalizată în privinţa efectelor (di)similitudinii asupra relaţiilor. Mai întîi, Capitolul 3 a stabilit importanţa considerării asimetriilor posibile în comprehensiunile celor doi parteneri cu privire la celălalt şi la orice altceva. Cei doi parteneri într-o relaţie se pot înţelege reciproc în grade diferite sau, în contextul de faţă, pot presupune ori percepe similitudinea într-o măsură diferită. De fapt, o astfel de asimetrie se poate constitui într-o forţă relaţională, dacă acceptăm nu numai faptul că presupunerile cu privire la (di)similitudine pot fi explorate în moduri diferite, care să provoace discuţia, ci şi că este posibil ca persoana care vede un potenţial mai mare în relaţie să o încurajeze şi pe cealaltă să îl exploreze.

Cel de-al doilea punct se referă la faptul că discuţia de pînă acum s-a axat, în general, pe (di)similitudinea experienţei cu privire la lucruri exterioare relaţiei şi, în majoritatea cazurilor, anterior creaţiei acesteia. Este la fel de important să luăm în considerare modul în care cei doi parteneri privesc (şi înţeleg reciproc modurile de a privi) evenimentele, comportamentele şi sentimentele din cadrul relaţiei.

în anumite privinţe, credinţele pe care le au persoanele cu privire la relaţiile lor contează mult mai mult decît realităţile obiectiv determinabile. Monsour, Betty şi Kurzweil (1993) au descoperit că acordul perceput şi înţelegerea percepută exercită o influenţă mai mare asupra afecţiunii decît acordul şi înţelegerea reale, în plus, Monsour *et al.,* confirmînd o demonstraţie a lui Sillars (1985), au descoperit că persoanele îşi folosesc propriile atitudini ca bază pentru a prezice atitudinile partenerilor. Astfel, o realitate împărtăşită este parţial extrapolată de la sistemul de gîndire al unei persoane, mai degrabă decît de la adevărata relaţie dintre propriul intelect şi cel al celeilalte persoane. Cu toate acestea, atunci cînd credinţele pe care le au doi prieteni încep să se asemene mai mult decît ar fi din întîmplare (Blankenship *et al,,* 1984), este posibil ca asimilarea unor noi elemente în sistemele de credinţe ale fiecăruia să se realizeze cu uşurinţă, în acelaşi fel, presupunerea că o persoană este similară cu o alta ar putea conduce la acţiuni sociale stimulate de dorinţa pentru o descoperire completă şi dezvăluiri reciproce care ar dezvolta relaţia. De exemplu, Sprecher (1987) a descoperit că credinţele unui cuplu cu privire la volumul de informaţii *date* şi *primite* în cadrul dezvăluirilor sînt importante
pentru a prezice viitorul relaţiei pe termen lung. Totuşi, era vorba despre *percepţiile* gradelor de dezvăluire a partenerilor, care erau asociate cu afecţiunea. Această argumentaţie sugerează, în esenţă, faptul că, din nefericire, elementele principale ale discuţiilor purtate la nivel empiric despre efectele similitudinii asupra relaţiilor prezintă eronat o problemă importantă. Ei se concentrează asupra nivelului psihologic individual de analiză, prin urmărirea reacţiei evaluative a unei persoane la sugestii de similitudine. Un element scăpat din vedere în majoritatea lucrărilor de cercetare îl reprezintă consecinţele sociale mterindividuale ale similitudinii. Aceste consecinţe sînt create de recunoaşterea existenţei similitudinii şi de aprecierea sau dezvoltarea importanţei ei. Pentru a folosi această noţiune, este nevoie de trecerea la alte aspecte ale

similitudinii, discutate anterior. Realizînd acest lucru, trecem la nivelul imediat superior al analizei, unde nu urmărim nici „similitudinea obiectivă", nici credinţele unei persoane despre similitudine, ci credinţele unei persoane despre structurile mentale ale celeilalte, în termenii utilizaţi de Laing, Philipson şi Lee (1966), în acest moment nu avem de-a face cu perspective directe, ci cu metaperspective: „perspective asupra perspectivelor" sau opiniile lui A despre ceea ce B gîndeşte sau ştie. Lucrarea lui Ickes (Ickes, Robertson, Tooke, şi Teng, 1986) asupra preciziei emfatice este importantă pentru analiza noastră. Ickes a explorat capacităţile partenerilor de a se „citi" reciproc în interacţiunile sociale. Din punctul de vedere al perspectivei de faţă, această capacitate este o componentă importantă a interpretării de semnificaţii, care reprezintă puntea de legătură dintre factorii exteriori şi cei adînc interiorizaţi ai relaţiei.

Similitudinea, semnificaţia şi acţiunea socială

Din majoritatea discuţiilor asupra similitudinii presupuse şi percepţiei interpersonale (care este rareori mfe/personală; mai curînd, este vorba de percepţia *„asupra* persoanelor" ; Ickes şi Gonzales) se omite considerarea lucrurilor pe care oamenii le *fac* în legătură cu acestea. Acest capitol a subliniat faptul că utilizarea discuţiei este o sursă majoră, dar nu unica, de informaţie care exprimă recunoaşterea relaţiei dintre două intelecte. Am pus accentul pe discuţie deoarece presupun, în mod explicit, că astfel de recunoaşteri în sine au consecinţe sociale asupra relaţiilor interpersonale tocmai din cauză că oamenii vorbesc despre ele. în aceeaşi manieră, Acitelli (1988, 1993) a introdus termenul de *conştiinţa relaţiei* pentru a defini „gîndirea unei persoane cu privire la modelele de interacţiune, comparaţiile sau contrastele dintre el sau ea şi celălalt partener din relaţie" (Acitelli, 1993, p. 151), ea

concentrîndu-se puternic asupra rolului discuţiei despre relaţii, ca fiind o manifestare comportamentală a acestei conştiinţe (Acitelli, 1988). Lucrarea lui Acitelli cu privire la discuţie reprezintă un pas important în direcţia concentrării asupra elementelor pe care eu le-am numit *interioare.* Astfel, ea a deschis drumul în ceea ce priveşte un element crucial al unui proces social ignorat anterior, oferind deci posibilitatea realizării unei legături dintre gîndurile unui intelect despre o relaţie şi rezultatele relaţionale obţinute prin acţiunea socială de comunicare. Lucrarea lui Acitelli s-a concentrat, pînă acum, asupra discuţiei *despre* relaţie, spre deosebire de discuţia *din cadrul contextului* unei relaţii, după cum am realizat argumentaţia pînă în acest punct (vezi şi Ickes *et al.,* 1988). Cu toate acestea, lucrarea ei se îndreaptă şi spre explorarea identităţilor individuale ale celor doi parteneri relaţionali, aşa cum sînt reflectate într-o astfel de conştiinţă şi indicate în discuţia relaţională. Propunerile de faţă sînt construite pe această bază şi presupun că o astfel de lucrare oferă puntea de legătură între analiza individuală şi analiza diadică. Discuţia despre similitudine este locul în care similitudinea se desprinde de starea de obiect perceptual individual şi devine o acţiune socială şi relaţională, bazată pe reciprocitate şi interacţiune construită în comun.

Rezumat şi concluzii

Acest capitol a prezentat cinci moduri diferite în care similitudinea şi similitudinea presupusă influenţează relaţiile: (1) Similitudinea produce „consubstanţialitatea" persuasivă, despre care a scris Burke (vezi Capitolul 3), ajutîndu-i, de asemenea, pe parteneri să se familiarizeze unul cu altul. (2) Similitudinea dintre propriul sistem şi un altul, în oricare privinţă, oferă o înţelegere punctuală de bază a celeilalte persoane. (3) Similitudinea la un anumit nivel oferă un motiv pentru deducţie şi extindere la alte niveluri ale organizării cognitive ale celeilalte persoane, extinzînd, astfel, propria capacitate de a interpreta sistemul de semnificaţii al celeilalte persoane. (4) Similitudinea oferă o validare implicită pentru propriul mod de gîndire. (5) Similitudinea iniţiază procesul social de discurs şi comparare care conduce la interdependenţă, intimitate sau apropiere în relaţii.

Similitudinea psihologică se bazează pe interpretarea şi analiza comună a unei game de evenimente, şi nu numai pe sprijinul comun al valorilor individuale specifice sau pe deţinerea de experienţe „similare". Ea implică nu numai o similitudine a judecăţilor particulare asupra unor probleme specifice, ci o r

organizare similară a diferitelor elemente ale semnificaţiei. Indivizii pot fi similari în anumite domenii psihologice, fără a fi şi în altele. Secretul (atît pentru actorii sociali comportamentali, cît şi pentru cercetători) este de a identifica nu numai modurile specifice, ci şi cele general valabile în care două

persoane sînt „similare din punct de vedere psihologic". Similitudinea psihologică este esenţialmente un concept organizaţional, iar sarcina partenerilor relaţionali este de a înţelege reciproc organizarea intelectelor lor, precum şi conţinuturile lor specifice în domenii punctuale particulare.
Oamenii prezintă tendinţa de a fi convinşi de similitudine. Ei realizează totodată extinderea de la un exemplu la alte situaţii, astfel încît o problemă socială pentru actorii sociali este aceea de a stabili realitatea, gradul şi semnificaţia diferitelor niveluri posibile ale similitudinii psihologice dintre ei. Acest capitol argumentează faptul că similitudinea psihologică nu este atît o stare dintre două intelecte, cît un proces continuu ajustat. Similitudinea variază inevitabil de-a lungul diferitelor subiecte exterioare relaţiei, al experienţelor din cadrul fluxului continuu al interacţiunii şi al abordării sau evaluării relaţiei ca întreg. Trebuie realizată distincţia dintre aceste niveluri de comparaţie a gîndirii şi evaluării dintre doi oameni. Capitolul a prezentat un model de Interpretare Serială a Semnificaţiei, care a dus apoi la distincţia dintre comunalitate, reciprocitate, echivalenţă şi împărtăşire. El a arătat totodată modul în care similitudinea percepută diferă de cea presupusă, ambele fiind totuşi funcţionale pentru relaţii. Concluzia finală este că discuţia oferă arena principală, în care nivelul individual de analiză a similitudinii psihologice devine o problemă diadică, iar partenerii stabilesc, transformă şi construiesc relaţia psihologică dintre sistemele lor de semnificaţii.
Temele stabilite în acest capitol ne conduc, acum, către o analiză mai amplă a discuţiei prin prisma descoperirii semnificaţiilor.

O anexă de afirmaţii formale

Unele dintre argumentele capitolului de mai sus pot fi reprezentate în următoarele afirmaţii formale.
Similitudine: Două persoane sînt similare, una faţă de cealaltă, în măsura în care ele construiesc segmentări similare ale „experienţelor" particulare şi le caracterizează prin semnificaţii similare. După cum am argumentat în capitolul de faţă şi în cel anterior, similitudinea psihologică este fundamentată

pe interpretarea similară a experienţei *(experienţă = interpretare subiectivă),* şi nu pe similitudinea experienţei în sine *(experienţă = evenimente).*
Forţă relaţională : Comunalităţile de experienţă presupun forţă relaţională atunci cînd aceasta este recunoscută şi acceptată, de obicei, în discuţie. După cum a arătat acest capitol, simpla existenţă a comunalităţii nu are nici o forţă relaţională, pînă în momentul în care ea este conştientizată sub forma reciprocităţii, echivalenţei sau semnificaţiei împărtăşite.
Transformarea relaţională: Schimbările, în cadrul relaţiilor, se bazează direct sau indirect pe schimbările din cadrul interpretării sistemului de semnificaţii al altei persoane. Acest corolar propune ideea că schimbările relaţionale sînt legate de schimbări în înţelegerea unei alte persoane, indiferent dacă cineva reuşeşte să interpreteze mai mult din sistemul de semnificaţii personale specifice celuilalt sau reuşeşte să înţeleagă, mai bine şi în amănunţime, o anumită parte a acestuia.
Consubstanţialitate: Semnificaţiile împărtăşite/negociate pot fi adaptate sau asimilate de către indivizi, diade sau grupuri, prin intermediul discuţiei. Prin conştientizarea discuţiei despre sistemele de semnificaţii ale fiecăruia, partenerii facilitează dezvoltarea consubstanţialităţii (Capitolul 3) şi generează oportunităţi vizînd transformarea relaţiei.

5

Acţiunea socială de relaţionare Discuţia şi semnificaţia

Ce se întîmplă atunci cînd oamenii discută, cînd o persoană numeşte un lucru sau spune o propoziţie despre ceva }i altă persoană înţelege ?
W. Percy (1975, p. 14, sublinierea noastră)

SINOPSIS

Interpretarea sistemului de semnificaţii specifice unei alte persoane, mai ales în ceea ce priveşte problemele interioare relaţiei, are implicaţii asupra acţiunii sociale, în particular, cei doi parteneri într-o relaţie încep să discute interpretările lor asupra relaţiei şi comportamentelor din interiorul ei. Din acest motiv, precum şi din altele prezentate în capitolul de faţă, informaţiile, credinţa în similitudine şi interpretarea sistemului de semnificaţii personale specifice celeilalte persoane nu sînt nici absolute, nici pur şi simplu cumulative : acestea transformă şi modifică relaţiile noastre cu ceilalţi, pe măsură ce indivizii se interpretează reciproc, în mod serial. Informaţiile, similitudinea şi cunoştinţele sînt, de asemenea, actuale şi variabile, pe măsură ce evenimentele şi conversaţiile se dezvoltă şi se desfăşoară. Capitolul de faţă explorează dilemele sociale şi relevanţa relaţională a acestor probleme ale variabilităţii, pe măsură ce persoanele încearcă să-şi împărtăşească semnificaţiile în contextul interpretărilor alternative asupra lor şi a relaţiei stabilite între ei. Acest capitol ilustrează rolul discuţiei zilnice în acceptarea interpretărilor alternative, în oferirea unei baze pentru

negocierea semnificaţiilor şi în abordarea formei relaţiei. Capitolul oferă, de asemenea, un model compozit de semnificaţii sociale ca mod de comprehensiune a unora dintre aceste procese în relaţii.

Să fie oare dezvoltarea relaţiei numai un proces (sau o dorinţă) de descoperire reciprocă a sinelui în profunzimi informaţionale din ce în ce mai mari ? Da şi nu. Desigur că noi aflăm mai multe despre partenerii relaţionali pe măsură ce relaţia evoluează, dar aceasta este o afirmaţie corelativă! în afară de asta,

Capitolul 4 a adăugat noţiunile privitoare la faptul că informaţiile pot ™ „exterioare" sau „interioare" relaţiei, neputînd fi, în nici unul dintre cazuri! inerte. Relaţiile implică interpretare, deducţie şi transformare într-un procegi social amplu care implică discuţia. Reprezentarea întregului proces de rela-l ţionare, pe măsură ce un receptor adună din ce în ce mai multă informaţie l înseamnă a acorda prea puţină atenţie rolului dialogului în exprimarea infor-' maţiei, modificării acestor expresii, transformării faptelor în concordanţă cu scopurile vorbitorului, precum şi interpretării semnificaţiilor împărtăşite de către ascultători.

Abordările tradiţionale presupun că semnificaţia informaţiei este absolută: informaţia nu este privită ca exprimabilă în diferite forme în funcţie de principiile dialogice, şi nici ca puţind constitui subiectul unor interpretări variabile de către ascultător, în anumite moduri dificil de anticipat de către vorbitor sau cercetător, în esenţă, astfel de opinii presupun că nu pot exista două interpretări 'corecte şi viabile ale aceleiaşi informaţii. Trebuie să recunoaştem acum importanţa *relaţională* a interpretărilor alternative (Capitolul 2), cu implicaţia că doi observatori pot avea două opinii legitim alternative asupra „unui eveniment" (inclusiv asupra unui eveniment relaţional - din moment ce este greu de separat acea clasă particulară de evenimente din perspectiva receptorului).

Doi oameni implicaţi într-o relaţie au foarte adesea opinii diferite asupra lucrurilor (atît exterioare, cît şi interioare), iar acest fapt indică o dilemă pentru partenerii relaţionali şi cercetători în egală măsură. Pentru partenerii relaţionali, acest fapt ridică problema rezolvării sau acceptării diferenţelor. Pentru cercetătorii şi teoreticienii domeniului, recunoaşterea faptului că oricînd vor fi posibile şi legitime două opinii asupra fenomenelor relaţionale este un pas critic, pe care trebuie să-1 facă (Duck, 1990). Aceasta este o problemă care se află chiar în centrul înţelegerii oamenilor de ştiinţă cu privire la natura relaţiilor. Oamenii de ştiinţă care afirmă că ar trebui să adunăm date de la ambii parteneri într-o relaţie ca un mod de a ne forma o opinie clară şi corectă cu privire la ce se întîmplă într-o relaţie (de exemplu, Noller şi Guthrie, 1992) tind să perpetueze greşeala absolutistă referitoare la natura informaţiilor relaţionale. Mai întîi, noi trebuie să cunoaştem interpretarea teoretică dată oricărei discrepanţe dintre opiniile celor doi parteneri (Duck, 1990). Pînă nu teoretizăm modurile în care discrepanţele conferă informaţii cu privire la caracterul unei relaţii, nu putem cîştiga nimic prin culegerea de seturi de date de la ambii parteneri.

Culegerea de date de la ambii membri ai unei diade este utilă atunci şi numai atunci cînd este precedată de un model clar de comunicare care
rticulează consecinţele sociale ale faptului că partenerii relaţionali observă faptul că sînt diferiţi. In viaţa reală este aproape indisputabil faptul că divergenţele, disimilitudinile şi discrepanţele vor conduce fie în mod direct la discuţia despre acea problemă, fie la discutarea problemei indirect prin intermediul unui exemplu de comportament care iese în evidenţă. Aşadar, acest capitol se concentrează asupra naturii transformatoare a comunicării în relaţii şi a modurilor în care natura discuţiei în sine indică faptul că semnificaţia relaţională (adică interioară), la fel ca similitudinea, este un concept multilateral, nesfîrşit şi proteic. Semnificaţia are componente deschise disputei în discuţia de zi cu zi, iar aceste componente pot fi percepute şi detectate în mod diferit de către partenerii relaţionali - chiar în relaţiile apropiate - mai ales de-a lungul timpului. Astfel, interpretarea semnificaţiei este o problemă analitică şi socială continuă pentru partenerii într-o relaţie şi trebuie caracterizată ştiinţific ca un proces social extins, şi nu ca o simplă revelaţie.

Unele opinii asupra interpretării semnificaţiei în viaţa relaţională

Unde poate fi „localizată" împărtăşirea (similitudinea, intimitatea sau semnificaţia) (Cupach, 1991)?' în comportamentul observabil al unei persoane, în intelectul persoanei, în interiorul diadei sau undeva între oameni ? Concentrîndu-ne asupra discuţiei (sau asupra dilemelor semantice practice cu care se confruntă oamenii care relaţionează), putem aborda această problemă, prin extinderea discuţiei anterioare cu privire la similitudine şi interpretarea ei serială. (Reamintesc faptul că folosesc similitudinea ca un exemplu la îndemmă, şi nu ca fiind singurul aspect posibil al acestor procese.) în analizele tradiţionale ale conceptelor relaţionale precum intimitatea, apropierea sau similitudinea, se presupune că aceste concepte sînt localizate

sau fixate în lumea reală. Cu toate acestea, Acitelli şi Duck (1987) s-au întrebat dacă intimitatea, de exemplu, este cel mai bine localizată ca fiind o caracteristică stabilă a oamenilor, o caracteristică pe termen lung a relaţiilor, în general, sau o trăsătură tranzitorie a interacţiunilor. Reis şi Shaver (1988) oferă un model de proces care descrie intimitatea ca fiind, de asemenea, mai curînd un produs al interacţiunii, decît o proprietate inerentă localizată în oameni sau relaţii. La fel, Capitolul 4

l. W.R. Cupach (comunicare personală, aprilie 1991). întrebare după o discuţie purtată la Normal, Illinois : Unde este localizată împărtăşirea?

a sugerat faptul că (di)similitudinea nu este o stare pur psihologică, ci reiese dintr-un proces care reprezintă un stimul pentru acţiunea socială şi comunicativă în cadrul relaţiilor. Astfel, localizarea împărtăşirii şi a celorlalte nu poate fi determinată fără a ţine cont de rolul discuţiei şi de forţa sa în producerea semnificaţiilor relaţionale în privinţa problemelor interioare relaţiei.

Capitolul de faţă analizează gradul în care diferite semnificaţii ale acţiunilor sociale sînt localizate „între oameni", în sensul pe care îl precizez în continuare. Mead a propus faptul că semnificaţia unei acţiuni într-un cadru social reiese parţial din reacţia pe care o are ascultătorul faţă de vorbitor. „Actul sau reacţia de adaptare a celui de-al doilea organism conferă gestului primului organism semnificaţia pe care o are" (Mead, 1934/1967, p. 78). în ceea ce priveşte două persoane, negocierea conversaţională este parţial structurată de reacţiile persoanei care vorbeşte ulterior. Acest lucru înseamnă că reacţia ascultătorului meu conferă comentariilor mele o semnificaţie socială (pe lîngă cea alocată de mine). De asemenea, reacţia mea la răspunsul său încadrează semnificaţia celor spuse mie, adăugind totodată cîte ceva afirmaţiilor mele anterioare: răspunsul celuilalt construieşte semnificaţia pentru ambii parteneri (Shotter, 1987). Noi doi putem negocia o astfel de semnificaţie fie prin rămînerea în interiorul cadrelor de semnificaţie disponibile, fie prin crearea unora noi, asupra cărora cădem împreună de acord. Este esenţial ca un vorbitor să mă poată convinge întotdeauna că comentariile sale semnifică altceva decît ceea ce consider eu că semnifică. Mai mult, faptul că eu le consider într-un fel, şi nu în altul poate fie să continue neobservat fluxul conversaţiei de-a lungul uneia dintre căile sale posibile, fie să dea naştere unei schimbări sau întreruperi. De exemplu, reacţia mea (sau reacţia aşteptată de la mine) ar putea da naştere unei explicaţii, unei scuze, unei încurcături, unui afront, unei noi analize sau unei transformări în ceea ce priveşte implicaţiile relaţiei. De exemplu, un seducător faimos a fost auzit odată spunînd femeii care îl însoţea ceva care suna destul de ambiguu. Mai tîrziu, cînd a fost întrebat dacă a cerut-o în căsătorie pe respectiva femeie, el a răspuns: „Ei bine, dacă ar fi luat-o ca pe o cerere în căsătorie, asta ar fi fost, iar următoarele mele cuvinte ar fi urmat acest curs. Dar ea nu a considerat-o aşa, deci nu a fost - şi noi am continuat discutînd despre altceva".

în întîlnirile cotidiene de rutină, realitatea unei relaţii derivă din negocierea *diadică.* Reacţiile faţă de cealaltă persoană (iar în timpul unei relaţii de durată, reacţiile reciproce obişnuite ale celor două persoane de-a lungul timpului) ajung să definească şi să modeleze semnificaţiile relaţionale ale interacţiunilor şi actelor sociale (Harris şi Sadeghi, 1987; Masheter şi Harris, 1986).

O acţiune adaugă mereu o anumită doză de ambiguitate relaţională, rămînînd incomplet definită pînă cînd actorul află modul în care partenerul reacţionează (sau pînă la negarea unei posibilităţi, după cum am precizat în Capitolul 2). Astfel, jocul nu este atît de serios deoarece - şi atunci cînd - cele două persoane consideră zeflemeaua jucăuşă a fiecăruia ca atare, şi nu ca un atac serios sau maliţios la persoană.

Dacă distingem procesele sociale de interpretare a semnificaţiei în modul serial descris în Capitolul 4, atunci aceste puncte devin importante din acelaşi motiv. Atît similitudinea, cît şi semnificaţia sînt create deopotrivă din acţiunile individuale sau recunoaşterile personale ale indivizilor în prelucrarea privată de informaţie şi din acţiunile sociale şi acceptările sociale de parteneri, în cadrul reacţiilor lor comportamentale deschise unul faţă de celălalt, în mod normal, ne-am aştepta ca unele cunoştinţe referitoare la gradul de adecvare a diferitelor forme de reacţii interactive să se bazeze preponderent pe experienţa şi interpretarea reciprocă anterioară a partenerilor, la fel cum interpretarea comportamentului celuilalt este influenţată de experienţa persoanei în privinţa relaţiei (Ickes, 1993). Astfel, cu cît cineva îl înţelege mai bine pe celălalt, cu atît poate afla mai multe cu privire la intelectul persoanei şi la gama de acţiuni sociale pe care acea persoană le consideră acceptabile. Pe rînd, fiecare îşi poate modifica stilul de comportament pentru a putea reacţiona adecvat faţă de celălalt, în cadrul interacţiunilor extinse ale unei relaţii (vezi Capitolul 3). De exemplu, o parte din semnalele de atenţionare cu privire la gamele adecvate de comportament se produc în timpul unei conversaţii şi pe măsură ce stările şi sentimentele partenerilor sînt afectate de interacţiune. Adecvarea nu poate fi definită în totalitate prin lucrurile care pot fi spuse despre parteneri înaintea desfăşurării conversaţiei.

Poziţia de mai sus indică o problemă importantă care se află în spatele celor afirmate pînă aici. Unele opinii asupra interpretării semnificaţiei privesc acest proces ca fiind descoperirea unor componente ale unei realităţi preexistente, iar altele, ca fiind un produs creativ dintr-un anumit lucru realizat de către receptori. Ceea ce ne permite să îmbinăm aceste opinii în mod constructiv este atenţia acordată acţiunii sociale a discuţiei.

Opinii realiste şi relativiste asupra fenomenelor relaţionale

O poziţie realistă tratează semnificaţia ca pe un dat, fiind în măsură să se concentreze (de obicei, în mod implicit) asupra semnificaţiilor generale pe care actele, comportamentele şi indivizii înşişi le manifestă într-o cultură.

m.

De exemplu, după cum am arătat în Capitolul 2, faptul că an.^ comportamente sînt recompensate şi altele nu este considerat ca fiind un dat î cadrul discuţiilor despre relaţii bazate pe teoria schimbului, în mod si,„, unii oameni de ştiinţă au încercat să stabilească „semnificaţia" relatării», despre neglijenţă (Schonbach, 1992), a problemelor de comunicare în relaţii! profunde (Vangelisti, 1992), a stilurilor de ataşament (Feeney şi Noller, sau a intimităţii (Waring, Tillman, Frelick, Russell şi Weisz, 1980).

Semnificaţia este generală sau personală ? Alţi cercetători au căutat modurile caracteristice în care oamenii, în general, interpretează semnificaţia prototipici a elementelor relaţiei. Davis şi Todd (1985), de exemplu, au discutat formulările paradigmelor de caz pentru termeni precum *prietenie,* expunînd minuţios componentele care sînt esenţiale înainte ca oamenii să aplice eticheta de „prietenie" unei relaţii - astfel de componente sînt încrederea, spontaneitatea, plăcerea sau intimitatea. Lucrarea lui Fehr (1993) asupra prototipurilor dragostei încearcă să anticipeze clasificarea generală a sentimentelor şi comportamentului de către diferite grupuri de indivizi. Fehr a examinat modul în care indiviza recunosc anumite trăsături generale ale relaţiilor de dragoste, pe baza cărora ei disting dragostea de alte tipuri de relaţii. Andersen (1993) a explorat, de asemenea, schemele sociale pe care oamenii, în general, le folosesc pentru a exemplifica şi defini elementele-cheie ale relaţiilor, astfel încît acestea să poată fi clasificate şi diferenţiate cu certitudine. El a indicat faptul că schemele nu sînt deloc simple, implicînd atît componente complexe derivate din valorile personale şi culturale, cît şi alte cîteva baze de cunoştinţe.

Lucrarea îşi dovedeşte utilitatea prin stabilirea unei ierarhii în cadrul fondului comun de cunoştinţe sociale, cu ajutorul cărora fiecare individ decide o abordare sau alta a unei relaţii (de exemplu, în privinţa deciziilor în legătură cu tipurile de relaţii în care se va implica). O astfel de cercetare clarifică, de asemenea, faptul că sentimentele şi comportamentele din relaţie nu sînt simple invenţii individuale bazate pe idiosincrasie, ci reflectă sau derivă în mod invariabil din definiţii culturale acceptate de comun acord.

Pe de altă parte, o astfel de analiză nu stabileşte cu precizie semnificaţiile şi ponderile specifice alocate unor astfel de componente, în măsură să diferenţieze întru cîtva un membru al unei relaţii (sau al unui grup cultural) de altul (Duck, 1985). Totodată, o astfel de analiză nu poate identifica acele elemente care ne-ar ajuta să înţelegem de ce două persoane aparţinînd aceleiaşi culturi abordează şi îşi concretizează relaţia în propriul lor mod bazat pe idiosincrasie (Baxter, 1992a). în fine, o astfel de lucrare nu ne arată de ce

anumite elemente ale unei scheme sau prototip ar fi privilegiate în anumite 'nteracţiuni, iar altele nu. De exemplu, de ce, în cazul prieteniei, loialitatea este elogiată în anumite medii discursive/retorice, în timp ce în altele este preţuită realizarea de servicii altruiste, iar în alte circumstanţe retorice este esenţială intimitatea exprimată deschis ?

Modelul realist stă totodată la. baza unor cercetări psihosociale asupra comportamentelor interactive, cum ar fi autodezvăluirea în relaţii. Cercetarea porneşte de la ipoteza conform căreia, în general, semnificaţia autodezvăluirii poate fi evaluată şi aplicată oricărui set de circumstanţe. Davis şi Sloan (1974), de exemplu, au realizat o gradare a intimităţii inerente afirmaţiilor, de la non-intim („Cum reacţionez la laude şi critici la adresa mea") la foarte intim (de exemplu, subiecte referitoare la sex, ruşine sau vină, cum ar fi „Sentimentele mele cu privire la problema mea sexuală"). Această lucrare

afirmă că intimitatea termenilor ar fi aceeaşi pentru aproximativ toţi oamenii în aproximativ toate cazurile şi circumstanţele, într-adevăr, lucrarea este deseori evocată de cercetătorii care utilizează astfel de clasificări ca măsuri stabilite ale intimităţii afirmaţiilor în relaţii sau ca bază pentru tipologiile comportamentului relaţional (de exemplu, Hewstone, 1992). Pornind de la această ipoteză, gradările intimităţii subiectelor sau tipologiile comportamentului intim sînt folosite pentru a opera cu intimitatea în studiile empirice asupra unor subiecţi diferiţi de cei iniţial chestionaţi. Putem, de asemenea, să ne creăm o imagine asupra modurilor în care intimitatea subiectelor progresează pe măsură ce relaţiile în sine progresează în intimitate (Davis, 1978).

n. Cu toate acestea, intimitatea (şi semnificaţia) afirmaţiilor depinde în mare măsură de situaţia în care sînt enunţate şi de audienta căreia îi sînt adresate (Ginsburg, 1988 ; Montgomery, 1984). De exemplu, afirmaţiile despre practicile sexuale nu sînt întotdeauna intime din punct de vedere relaţional. Ele pot fi jenante sau incomode din punct de vedere personal, dar atunci cînd sînt enunţate unui medic nu au nimic în comun cu intimitatea relaţională în sens obişnuit. De asemenea, afirmaţiile despre vină sau ruşine nu sînt intime din punct de vedere relaţional, deşi ele pot fi foarte dificile, sub aspect personal, atunci cînd sînt enunţate unui avocat care se pregăteşte să apere persoana respectivă într-un proces. Astfel, căutarea şi presupunerea unui nivel absolut de intimitate inerentă unor afirmaţii date este numai parţial utilă (Duck, 1992a, pp. 79-80). Semnificaţia absolută, compusă pe baze culturale, poate fi de cel mai mare ajutor atunci cînd este folosită exact în acele situaţii limitate non-intime, în care oamenii se întîlnesc pentru prima dată şi au puţine cunoştinţe personale despre celălalt, în astfel de circumstanţe, oamenii se bazează

f

într-adevăr pe scenarii culturale, nu personale, astfel încît ei au o idee despre cea mai potrivită gamă de subiecte de discuţie (Argyle şi Henderson, 1984) -gamă care poate varia de la o cultură la alta (Althen, 1993). într-adevăr, căutarea unei semnificaţii absolute a termenilor îşi dovedeşte din plin utilitatea în diferite momente stereotipice, cum ar fi întîlnirile dintre doi străini, sau în anumite medii impersonale, care exercită *o* influenţă directă nesemnificativă asupra proceselor de dezvoltare reală de mai tîrziu a relaţiilor interpersonale. Probabil că semnificaţiile absolute nu au aproape nimic în comun cu practicile şi comportamentele relaţionale construite individual şi care apar în relaţiile descrise uneori ca fiind „apropiate".

Trebuie să fim precauţi atunci cînd acordăm întîietate mediilor culturale de semnificaţie în detrimentul semnificaţiilor interpretate din punct de vedere diadic, în cadrul relaţiei, în anumite ocazii sau instanţe ale experienţei. Ambele, şi nu separat, sînt relevante pentru înţelegerea activităţii relaţionale. Semnificaţiile de esenţă, centrale din punct de vedere cultural, trebuie să fie, de asemenea, localizate în contextele particulare diadic, personal şi cultural în care au fost adoptate. Căutînd numai acea esenţă a semnificaţiei care este general aplicabilă, putem justifica în cel mai bun caz generalităţile, la fel cum un buletin meteorologic poate face previziuni bune pentru mai multe regiuni, dar incorecte pentru un anumit oraş din acea arie. Nereuşind să justificăm importanţa pe care un cuvînt, lucru, propoziţie, enunţ, act, eveniment sau persoană o poate avea în cadrul sistemului de semnificaţii personale specifice unui individ într-un context temporal, personal sau fizic particular, ignorăm forţa simbolică pe care aceste entităţi o au pentru unul sau pentru ambii parteneri. De exemplu, de-a lungul timpului am adunat majoritatea albumelor înregistrate de compozitorul englez Ralph Vaughan Williams. *Fantezia pe o temă de Thomas Tallis* a fost prima sa piesă muzicală care mi-a plăcut peste măsură vreme de mai mulţi ani şi pe care am ascultat-o de multe ori în fundal în timp ce scriam. Printr-o coincidenţă, aceeaşi melodie se difuza la radio atunci cînd mă îndreptam cu maşina spre aeroport, imediat după ce aflasem de moartea tatălui meu. Acest lucru a conferit piesei un plus de simbolism, iar acum, de cîte ori o ascult, mă gîndesc la tatăl meu. Sînt absolut sigur că fiecare cititor poate să vină cu exemplele sale de mirosuri, locuri, sunete, lucruri, subiecte şi aşa mai departe care degajă o forţă simbolică la fel de evocatoare şi care ar putea influenţa comportamentul, gîndurile şi sentimentele faţă de persoane sau relaţii.

Tocmai această importanţă simbolică a semnificaţiilor personale le face esenţiale, atît din punct de vedere personal, cît şi în relaţii, iar acest lucru ne

atrage atenţia asupra lor. Partenerii creează simboluri cu privire la relaţie, care sînt semnificative din punct de vedere personal *(cf.* discuţia idiomului şi a metaforelor personale din Capitolul 1). Partenerii ajung, în timp, să înţeleagă simbolurile importante pentru celălalt şi modul în care acestea sînt importante. Cînd simbolurile sînt împărtăşite de către cei doi parteneri într-o relaţie, anumite forme ale cuvintelor sau gesturilor capătă semnificaţii personale în cadrul diadei (Baxter, 1987). Mai mult, cunoaşterea faptului că semnificaţia este împărtăşită de parteneri măreşte (sau justifică) puterea sa de evocare şi celebrare a relaţiei, în acest sens, semnificaţiile se află şi în oameni, nu numai în cuvinte şi lucruri. Astfel, a presupune o valoare absolută a intimităţii anumitor cuvinte sau valori de schimb, de exemplu, înseamnă a nu reuşi să recunoaştem importanţa personală a forţei de modificare a culturii cuplului în realizarea uniunii dintre două persoane în cadrul relaţiilor interpersonale (Wood, 1982).

Unde e semnificaţia ? Un alt aspect al abordării strict realiste trebuie luat în considerare pentru a putea observa mai bine contribuţia sa în explicarea comportamentului specific în relaţii, într-o astfel de abordare, semnificaţia lucrurilor este considerată inerentă lor. Observatorii recunosc, expun, relevă şi descoperă semnificaţii. Această poziţie realistă derivă, în fond, din filosofia platonică, care presupune că lucrurile îşi procură semnificaţia din faptul că fac parte totodată din esenţa Lucrului Ideal, în calitate de caz particular (astfel, un scaun este un scaun pentru că face parte din „mobilă"). Această opinie presupune că esenţa lucrurilor rezidă în ele înseşi, în timp ce unele viziuni mai recente (precum teoria relativistă) remarcă activitatea actorului sau observatorului.

O poziţie relativistă presupune că semnificaţia se află, într-o anumită măsură, în mintea privitorului, nefiind inerentă obiectelor privite. Conform acestei opinii, un lucru înseamnă ce înseamnă pentru că observatorul crede acest lucru - şi acţionează în consecinţă într-un anumit mod. Cu toate acestea, datorită apartenenţei la o societate şi la un sistem lingvistic, cît şi datorită experienţei socializării, aproape toţi oamenii vor cădea de acord asupra semnificaţiei centrale a mai multor termeni. Cu toate acestea, un astfel de acord reprezintă mai degrabă o lege empirică decît una naturală, iar existenţa dezacordurilor asupra clasificării şi interpretării fenomenelor este justificată. Persoanele pot să-şi schimbe opiniile asupra definiţiilor fie în urma unui moft, precum moda (cum s-a întîmplat în anii '60, cînd pletele erau un apanaj al modernităţii, expresie a revoltei sau protestului, în timp ce, cu o sută de

ani înainte, simbolizau convenţia şi tradiţionalismul), fie ca rezultat al unei demonstraţii satisfăcătoare de inconsecvenţă cu alte percepţii anterioare (aşa cum termenii *pedeapsă crudă şi neobişnuită, pornografie* sau *obscenitate* sînt interpretaţi diferit, în funcţie de judecătorii Curţii Supreme, la un moment dat), în acest sens, relatările celor doi parteneri într-o relaţie vor fi în mod natural diferite, conferind veridicitate afirmaţiei că ei se află, de fapt, în relaţii diferite (Duck, 1990; Duck şi Sants, 1983). Deşi situaţia externă *(scena* sau *actul* discutate în Capitolul 3) ar putea fi, într-un fel, diferită pentru fiecare dintre cei doi participanţi *(experienţă = evenimente),* reprezentările lor interne (agent) cu privire la aceste acte sau scene pot fi foarte diferite *(experienţă = interpretare).* După cum am remarcat deja, cercetarea confirmă faptul că interacţiunile sînt punctate diferit de participanţi diferiţi; fiecare persoană remarcînd ca importante diferite elemente sau căutînd motivele unei reacţii în direcţii diferite (Duck *et al.*, 1991, 1994; Gottman, 1979). Cu toate acestea, exemplul următor este oferit de faptul că un observator poate puncta sau interpreta lucrurile în mod diferit, în funcţie de gradul de cunoaştere a celeilalte persoane. De exemplu, cînd o persoană înţelege natura generală a sistemului de simboluri al celeilalte persoane, ea poate distinge şi localiza, în legătură cu sistemul, orice aspecte neobişnuite ale acestuia realizate în anumite momente (de exemplu, „De obicei este foarte manierat, dar, atunci cînd e obosit, ca acum, devine foarte nepoliticos cu cei pe care îi crede proşti"). Pe măsură ce o relaţie se dezvoltă, creşte posibilitatea ca atribuirea semnificaţiilor (mai degrabă decît a cauzelor) să poată fi, de asemenea, modificată de cunoştinţele ascultătorului/observatorului cu privire la constituţia psihologică personală a actorului (Capitolul 4). Trebuie numai să presupunem că o persoană poate fi simultan conştientă de semnificaţia culturală generală a termenilor, precum şi de modurile individualiste în care un partener utilizează astfel de termeni, pentru a vedea că ascultătorii trebuie să ia o decizie atunci cînd ascultă un vorbitor. Date fiind diferitele niveluri de cunoştinţe personale despre un vorbitor, este posibil ca o propoziţie să aibă o anumită semnificaţie obişnuită (în sensul conţinutului cultural), dar să poată fi totodată interpretată diferit de către observatori diferiţi (în sensul sistemelor de

semnificaţii personale). Această observaţie subliniază punctul anterior cu privire la faptul că, deşi în atenţia noastră se află discuţia, ea apare în contextul unui grup de alte sugestii pentru semnificaţii în desfăşurarea normală a vieţii relaţionale.

Detectarea proceselor de semnificaţie

în studiul relaţiilor, cercetătorii pot afla mai multe detalii interesante întrebînd „Care este semnificaţia obişnuită/tipică a unui anumit comportament, caracteristică sau act?" şi „Cum se dezvoltă împărtăşirea semnificaţiilor personale între doi oameni care se cunosc personal ? Cum se concretizează semnificaţia între două persoane care încep să se cunoască?". Aceste întrebări nu ne conduc către informaţie, ci către cunoaştere (adică spre multitudinea organizată în care informaţiile singulare sînt corelate şi înţelese), în esenţă, întrebarea adiţională ne concentrează atenţia din nou asupra unui proces de interpretare serială bazată pe noţiunea că semnificaţia este, de fapt, un compus alcătuit din mai multe surse şi procese. Cu toate acestea, ea ne îndepărtează de alte descoperiri seriale sau modele de inserţie socială (Altman şi Taylor, 1973) prin sublinierea variabilităţii unei astfel de descoperiri în contextul dialogic şi temporal. Această abordare accentuează contribuţia dinspre receptor, ţinta revelată şi contextul temporal.

Interpretarea serială de semnificaţie poate fi văzută acum ca avînd trei elemente esenţiale: (a) *componenta conţinut* se referă la semnificaţia general acceptată a cuvintelor într-o cultură; (b) *componenta individ* se referă la modificările uzuale aduse de vorbitor/ascultător codurilor culturale şi la adaptările individuale ale formelor expresiilor culturale; şi (c) *componenta context* se referă la modificările realizate, în anumite circumstanţe relaţionale, de către un vorbitor individual cu privire la codurile uzuale sau culturale (c/. Montgomery, 1988).

o. Este important să clarificăm faptul că preocupările mele nu vizează modurile în care oricare dintre aceste trei elemente contribuie la *transferul* semnificaţiei, ci *împărtăşirea* semnificaţiei, în sensul descris în Capitolul 4. Modelul vertical de comunicare care stă la baza metaforei de transfer sugerează că interacţiunea este o „conductă" între două intelecte, iar gîndul sau semnificaţia circulă într-un mod simplist de la un intelect la celălalt. Această abordare a fost combătută cu succes de către Berger (1993) şi nu mai este acceptată pe scară largă. Modelul „conductei" este corect numai dacă receptorul mesajului nu este o fiinţă cu capacitate de interpretare, care să poată ataşa semnificaţii personale lucrurilor pe care le aude, ci un receptor pasiv care depozitează pur Şi simplu semnificaţiile altora în interiorul rezervoarelor sale de înmagazinare mentală. O astfel de opinie pasivă despre ascultători nu ia în considerare nici procesele lor psihologice, nici istoricul celor doi parteneri într-o relaţie (Stinson şi Ickes, 1992), devalorizînd, de fapt, influenţa discuţiei în procesele sociale şi respingînd chiar aceste procese ca atare.

f

în schimb, propunerea mea indică faptul că, în viaţa de zi cu zi, descompunerea semnificaţiei apare sub formă serială în acelaşi mod în care cineva ar descompune variaţia, într-o analiză a variaţiei (ANOVA) prin atribuirea de elemente sau componente unor surse şi procese sau interacţiunii dintre ele. Semnificaţia completă a unui enunţ este compusă dintr-o combinaţie de diferite soluţii, în funcţie de alegerea cuiva de a adopta un punct de vedere sau altul (sau de a lua în considerare forţa de contribuţie a unei persoane sau alta), aşa cum, în analiza statistică, putem decide să adoptăm una dintre variabile ca dependentă şi o alta drept criteriu.

Semnificaţia este fundamentată central pe semnificaţia tipică medie - creată sau derivată din caracteristicile populaţiei în ansamblu (în acest caz, cultura). Semnificaţia este, cu toate acestea, schimbată sau modificată de contribuţia celor doi indivizi; de contextul relaţional pentru interacţiunea unuia cu celălalt; şi de interpretările comune produse, înţelese şi înfăptuite între ei. Această opinie presupune, de asemenea, că natura comunicării dintre oameni depinde de măsura în care fiecare dintre ei interpretează sistemul de semnificaţii specifice celuilalt, analizînd semnificaţia specifică creată în anumite circumstanţe pe baza acelei interpretări. Remarcaţi, din nou, că urmăresc interpretarea socială şi serială a semnificaţiei (în special în ceea ce priveşte semnificaţiile interioare relaţiei, în sensul descris în Capitolul 4), precum şi modurile în care un ascultător poate să facă trecerea de la o componentă la alta cu o mai mare uşurinţă pe măsură ce relaţia evoluează, iar ascultătorul îşi dezvoltă, de asemenea, o capacitate mai mare de a interpreta mai bine agentul (c/. Capitolul 3).

Componenta confinat a semnificaţiei sociale reprezintă, în linii mari, un nucleu aprobat care poate fi verificat prin prisma punctelor de referinţă culturală, aşa cum se pot găsi într-un dicţionar, sau prin importul sistemului de comunicare non-verbală, care este, de asemenea, înţeles prin intermediul culturii (Ginsburg, 1988; Keeley şi Hart, 1994). Regulile culturale care se aplică semnificaţiei şi exprimării ideilor sînt astfel potrivite şi eficiente şi în ceea ce priveşte semnificaţia unei persoane (de exemplu, Argyle şi Henderson, 1984, discuţia despre regulile relaţiilor).
Componenta individ are două elemente care se susţin reciproc: componenta vorbitor şi componenta ascultător. Componenta vorbitor se bazează pe caracteristicile individuale ale personalităţii vorbitorului (maniera tipică de receptare a contextelor comunicative), stilul vorbitorului (modul în care persoana transmite mesaje în general), intenţia persoanei (în anumite ocazii, cum ar fi în lucrările despre analiza scopurilor mesajelor; de exemplu, O'Keefe şi

Delia, 1982), poziţia socială a vorbitorului (sex, clasă socială, apartenenţă etnică etc.; Allan, 1993; Wood, 1993a), gradul cunoştinţelor vorbitorului despre sistemul de semnificaţii specifice ascultătorului şi acomodarea la acest sistem (ca atunci cînd vorbesc cu băiatul meu, folosind sintagme specifice vîrstei lui), precum şi conştiinţa vorbitorului cu privire la cele de mai sus. Componenta ascultător reprezintă o reflectare a aceloraşi lucruri enumerate pentru vorbitor: caracteristicile individuale ale personalităţii ascultătorului, atribuirile realizate de ascultător în privinţa intenţiilor vorbitorului, gradul de cunoaştere de către ascultător a sistemului de semnificaţii specifice vorbitorului - ca modificator al mesajelor şi scopurilor comunicative -, precum şi conştiinţa ascultătorului cu privire la cele de mai sus. Atît în componenta vorbitor, cît şi în componenta ascultător, variaţiile personale de utilizare (derivate dintr-un stil personal general sau din acomodări momentane la circumstanţe) se bazează, esenţialmente, pe nucleul de semnificaţii sociale, dar ele modifică totodată interpretarea acelor semnificaţii. Un stil este un cadru generalizat care circumscrie maniera în care un anumit individ face faţă, în mod tipic, anumitor tipuri de experienţe şi reprezintă astfel un indiciu asupra organizării semnificaţiilor personale. Astfel, lucrările care se ocupă de stilul de comunicare al vorbitorului (Norton, 1983) sau de adaptarea mesajelor la audienţă (McLaughlin, 1984) ilustrează parţial elementele vorbitor/ascultător din formula de semnificaţie ANOVA, la fel ca lucrările psihologice asupra limbajului în context social (Giles şi Coupland, 1991).
în fine, *componenta context* subsumează şi transcende semnificaţiile sociale împărtăşite conţinute de cuvinte. Ea reiese din ambientul relaţiei, locul/mediul şi din contextul interacţiunilor trecute sau cultura relaţiei, care ajută la clarificarea, pentru parteneri, a faptului că conţinutul cultural general sau stilul personal nu asigură punctul de sprijin exclusiv sau principal într-un enunţ dat (Hopper *et al.,* 1981; Stinson şi Ickes, 1992). Astfel de modificări interpretative ale nucleului de semnificaţii sociale se bazează pe interpretările reciproce anterioare ale partenerilor care permit unui receptor să interpreteze acţiunile sau cuvintele plasate central în cadrul cunoştinţelor personale despre celălalt (Shotter, 1992). O astfel de modificare necesită, de asemenea, capacitatea de a recunoaşte că orice afirmaţie atipică deplasează şi neagă simultan răspunsul obişnuit sau aşteptat.
p. O astfel de descompunere a diferitelor influenţe asupra interpretării semnificaţiilor relaţionale ar trebui să ne permită să investigăm nu numai enunţuri specifice în context, ci şi modurile în care un partener relaţional află mai multe despre celălalt în cadrul interpretării seriale a semnificaţiilor şi organizării

acestora. Această abordare poate fi reprezentată printr-o analiză tip ANOVA a proceselor seriale de dezvoltare a relaţionării. Astfel am putea separa con-tribuţiile diferitelor elemente la soluţia finală a problemelor semnificaţiei Deşi sînt de părere că cercetătorii pot face acest lucru (iar propunerea are într-adevăr, unele puncte comune cu modelul relaţiilor sociale al lui Kenny, 1988, care se concentrează pe contribuţiile unor persoane diferite), cred că ar fi foarte interesant să vedem modurile în care partenerii relaţionali procedează pentru a se înţelege reciproc prin discuţia zilnică.
în circumstanţele în care partenerii nu se cunosc personal, o mai mare contribuţie la interpretarea de ansamblu ar reieşi din conţinut şi context. De cealaltă parte, componentele individ (vorbitor şi ascultător) ar conta mai mult dacă părţile ar şti mai multe una despre cealaltă. Ca un exemplu pentru efectele relative ale diferitelor tipuri de semnificaţii de-a lungul procesului de adaptare a persoanelor la noi forme de relaţii cu celălalt - căsătoria ca fiind diferită de logodnă, de exemplu (un alt mod în care două persoane se cunosc în context) - Crohan (1992) evidenţiază faptul că cercetarea anterioară considera important ca perechile să aibă un limbaj comun, mai ales în ceea ce priveşte judecarea evenimentelor şi proceselor interioare relaţiei.

Dezvoltarea realităţii relaţionale împărtăşite este probabil cel mai important proces în acomodare şi în satisfacţia relaţională (Berger şi Kellner, 1964). Cu toate acestea, lucrarea lui Crohan arată că: „similitudinea credinţelor în sine nu este atît de importantă pentru fericirea conjugală în primul an de căsătorie, pe cît de important este ca atît soţul, cît şi soţia să deţină anumite [presupuneri generale] despre... conflict. [...] Folosirea semnelor discrepanţei maschează diferenţe importante în conţinutul [şi semnificaţiile] credinţelor [faţă de persoanele implicate]" (Crohan, 1992, p. 99).
Această observaţie confirmă ideea că interpretarea realităţii împărtăşite este mai importantă decît similitudinea în sine, iar de aici reiese faptul că formele similitudinii nu sînt echivalente.
Astfel, semnificaţia completă a comportamentului lui A poate fi diferită pentru persoana A şi pentru persoana B, fie în linii mari, fie în nuanţe fine, deşi ei participă la aceeaşi întîlnire fizică. Capacitatea lor de a împărtăşi semnificaţia ar depinde de gradul în care fiecare dintre ei înţelege sistemul de semnificaţii specifice celuilalt şi poate utiliza discuţia ca mijloc pentru a decodifica intenţia celuilalt.

Persuasiunea, semnificaţia şi discuţia zilnică

Discuţia ca exemplu al semnificaţiei personale a unei relaţii

Discuţia ca întreg este o acţiune, nu numai o zugrăvire şi o descriere de imagini. Ea realizează mai mult decît redarea atitudinilor şi a autodezvăluirilor personale, ea demonstrează şi structurează modurile noastre de gîndire, ilus-trînd definiţia noastră despre noi şi credinţele care ne caracterizează. După cum a remarcat foarte elegant Shotter, „în tot ce spun, pretind sinceritate, justiţie, adevăr, frumuseţe şi aşa mai departe - o pretenţie care va prilejui şi un răspuns" (Shotter, 1992, p. 29). Mai mult, chiar şi discuţia zilnică dezvăluie opiniile vorbitorului asupra relaţiei dintre vorbitor şi ascultător (Conville, 1975). De exemplu, ea indică, în mod subtil, simpatia, răceala, superioritatea, ostilitatea şi teama (Duck, 1992a). Astfel de presupuneri implicite despre sine, partener şi relaţia dintre ei au fost studiate la nivelul comportamentelor „imediate", care indică apropierea sau includerea (Mehrabian, 1971) în alte moduri, mai complexe (Duck, 1992a; Giles şi Coupland, 1991). Cartea de faţă a respins ideea că discuţia este un simplu canal inert pentru transmiterea de informaţii brute de la o persoană la alta.
Atunci cînd ne concentrăm în mod specific asupra discuţiei în relaţii (spre deosebire de limbaj ca organizare gramaticală abstractă), putem vedea mai multe moduri în care ea descoperă nu numai semnificaţia unui vorbitor în general, ci, mai ales, atitudinile faţă de alţii, inclusiv partenerul relaţional (Watzlawick *et al.,* 1967). Discuţia arată şi opiniile receptorilor asupra altor indivizi în general, nu numai prin conţinuturile sale, ci şi prin stilul ei, nu numai prin ceea ce se spune, dar şi prin ceea ce se omite (Daly, Vangelisti şi Daughton, 1987). Mai mult, atunci cînd discutăm cu alţi oameni în mulţimea de acte de rutină zilnică, monotone, plictisitoare ale existenţei noastre relaţionale, acţionăm tot într-o lume simbolică care reprezintă, în mare, o creaţie a limbajului pe care îl folosim pentru a desemna nouă şi altora lucrurile. Discuţia zilnică nu este numai un mediu neutru sau un simplu act expresiv, ci şi un organizator al lumilor relaţionale în moduri care le susţin, le menţin şi le perpetuează (Duck, 1994c). într-adevăr, discuţia are consecinţe care fac posibile, în primul rînd, anumite tipuri de experienţe relaţionale (de exemplu, argumentele verbale).
Discuţia zilnică în relaţii apare, desigur, între doi oameni care au, fiecare, o identitate şi o istorie (poate cele două persoane au chiar o istorie comună de

diadă relaţională), însă fiecare parte a discuţiei este formată şi formează, la rîndul ei, anumite influenţe, după cum a arătat Bakhtin (1981, 1984). Discuţia continuă totodată să proiecteze acele identităţi şi istorii şi să extindă realitatea la următoarea întîlnire, prezentînd, astfel, o viziune retorică sau o imagine a celeilalte persoane şi a relaţiei şi oferind viziunile sale în moduri diferite în diferite momente de timp (Potter şi Wetherell, 1987).
Discuţia zilnică este totodată un proces social activ şi continuu care constituie viziuni ale mai multor lucruri decît se pare la început - inclusiv relaţia dintre vorbitor şi ascultător (Watzlawick *et al.,* 1967) şi cunoştinţele vorbitorului despre ceea ce ştie partenerul. Realizînd acest lucru, discuţia alimentează multe declaraţii şi reclame cu privire la opiniile asupra relaţiilor, opinii care structurează experienţa vorbitorului şi a ascultătorului ca indivizi şi membri ai relaţiei lor. Discuţia oferă, de asemenea, material pentru consolidarea înţelegerii partenerilor cu privire la semnificaţiile celuilalt şi oferă posibilităţi de extindere sau de trecere dincolo de acestea, pe măsură ce relaţia evoluează.

în discuţia zilnică expunerea la informaţii vaste este posibilă oricînd. Uitaţi-vă cîte lucruri se pot discuta:
(1) modurile în care fiecare partener împarte fluxul de experienţă, care poate fi un mod personal şi individualist de a realiza acest lucru (şi care trebuie deci explicat celeilalte persoane);
(2) deciziile pe care fiecare partener le ia în descrierea şi anticiparea fluxului de experienţă (care probabil că merită abordate într-o conversaţie relaţională);
(3) modurile în care fiecare partener construieşte şi reconstruieşte memoria experienţei (care poate fi estimată de alţii numai dacă vorbesc despre ea);
(4) dorinţa de a realiza o interpretare funcţională a evenimentelor (inclusiv una care este validată/împărtăşită prin discuţia cu alţii); (5) rolul imaginaţiei pentru anticiparea viitorului sau memoriei pentru revederea trecutului (din moment ce experienţa nu este limitată la ceea ce se întîmplă pe moment, ci la modurile în care cineva se poate gîndi la ea sau poate vorbi despre alte momente decît prezentul); (6) o reprezentare retorică a opiniilor cuiva asupra experienţei în forme care pot fi auzite şi acceptate de alţii.
Discuţia nu este numai transmiterea de informaţii sau un act expresiv, ci reprezintă totodată un comportament social şi retoric decisiv într-un context relaţional (Duck şi Pond, 1989).
Discuţia zilnică oferă, poate mai mult decît s-ar crede, nenumărate oportunităţi pentru revelare şi autodezvăluire (desigur), dar şi pentru realizarea unui lucru profund şi important din punct de vedere relaţional. O remarcă a unui partener îi poate transmite celuilalt o imagine fulgerătoare şi intensă asupra unei dureri sau a unui triumf, dar ea ar putea descrie cu uşurinţă *experienţa lor de a fi ei înşişi şi de a fi într-o relaţie,* în momentul în care un ascultător aşteaptă atent semnele structurii de semnificaţii prin care poate fi exprimată o remarcă. La fel, discuţia zilnică este o practică a interacţiunilor sociale prin care oamenii devin conştienţi, în cadrul experienţei efemere, de semnificaţiile profunde pe care un partener într-o relaţie, valoare sau expresie lingvistică le are cu privire la ei sau la relaţia în sine (Stromberg, comunicare personală, 21 septembrie 1993). Astfel de experienţe de revelaţii sau epifanii subite contribuie la fixarea şi/sau trasarea unei căi a relaţiei sau a sinelui. De cîte ori nu am avut o străfulgerare bruscă datorată unei revelaţii care a schimbat modurile noastre de a privi un anumit lucru, dar care a folosit drept pretext o remarcă întîmplătoare făcută de o altă persoană - remarca jucînd rolul de catalizator, în sensul reformulării unui anumit aspect sau a unei relaţii într-un mod pe care nu 1-am crezut posibil înainte ? Aceste tipuri de revelaţii transformaţionale reprezintă adevăratele puncte de cotitură a relaţiilor, persoanelor şi identităţilor (Stromberg, 1985; comunicare personală, 21 septembrie 1993). Astfel de puncte de cotitură apar în discuţia zilnică în relaţii, pe măsură ce persoanele „tranzacţionează" viziuni retorice şi negociază cu privire la relaţia lor.

Discuţia ca bază pentru negocierea semnificaţiei

Deşi discuţia produce efecte colaterale strict relaţionale, ea oferă în acelaşi timp informaţii şi conferă forţă acţiunilor sociale menţionate în capitolele anterioare, fiind totodată o bază fundamentală pentru organizarea semnificaţiilor în relaţii. Acest lucru include influenţele directe ale discuţiei (de exemplu, cînd oamenii se invită la întîlniri, formulează cereri în căsătorie, rezolvă dispute sau discută despre relaţie - Acitelli, 1993 ; Baxter şi Wilmot, 1985), precum şi modurile în care discuţia pe orice subiect furnizează mesaje incidentale, care permit deducţii sau interpretări relevante pentru relaţii. Wood (1982, 1993b) consideră discuţia ca fiind vehiculul principal pentru comportamentul relaţional. Ea subliniază rolul discuţiei zilnice, neoficiale, mai ales al discuţiei concentrate asupra memoriei (tuturor lucrurilor, nu numai a relaţiei). Ea argumentează faptul că:
„cultura relaţională reiese din comunicare şi capătă o influenţă centrală crescîndă asupra modurilor fiecărui partener de cunoaştere, existenţă şi acţionare în relaţia cu celălalt şi cu lumea înconjurătoare. Comunicarea constituie şi modifică relaţiile interumane în moduri care nu sînt recunoscute de lucrările care privesc comunicarea ca fiind un simplu transfer de informaţii faptice sau ca fiind ceva esenţialmente instrumental în transmiterea factorilor psihici de la A la B. Prin
discuţie persoanele se definesc pe sine şi relaţia lor, şi tot prin discuţie definiţiile o dată acceptate sînt revizuite de-a lungul vieţii relaţiei" (Wood, 1982, p. 75).
Wood (1993b) a argumentat recent faptul că deplasarea accentului de la discuţia experimentală (proces) la cea semnificativă (eveniment) este un mod de a trece cu vederea maniera în care discuţia cotidiană compune şi susţine toate tipurile de relaţii, cum ar fi relaţia părinte-copil, cea de prietenie sau cea de muncă. Duck (1990, p. 24) a afirmat, de asemenea, că multe „evenimente ale relaţiei sînt percepute nu într-un mod direct, ci în moduri mediate prin memorie, rememorare, dialog şi conversaţie".
Discuţia oferă deci persoanelor care interacţionează şansa de a construi împreună semnificaţiile. Desigur că procesul de elaborare a unei înţelegeri comune urmează procesele discutate anterior, funcţionează

dependent de ele şi are o însemnătate mai mare (Capitolul 4). El se bazează pe prelucrarea serială a informaţiei de către individ. El cuprinde mai multe elemente, unul dintre acestea fiind interpretarea explicită a comentariilor unei alte persoane. Un altul este crearea unui cod idiomatic personal, care este asimilat de parteneri. Alt element se referă la negocierea explicită a acordului (semnificaţie împărtăşită) cu privire la exercitarea comportamentului în relaţie. Punctul de plecare al oricărui acord comun trebuie să fie sistemul individual de semnificaţii pe care fiecare persoană îl aduce într-o relaţie şi interacţiunea ulterioară dintre acesta şi sistemul adus de Celălalt. Partenerii pot realiza, la început, comparaţii între Sine şi Celălalt numai din perspectiva iniţială pe care le-o furnizează statutul de receptori individuali (Capitolul 3), dar, în relaţii, ei încep să înţeleagă gradul în care percepţiile lor individuale se întrepătrund sau se pot potenţa reciproc.

Procesele de interpretare reciprocă a întrepătrunderii mentale sînt ample şi complexe, determinînd relaţiile în sine să fie, de asemenea, procese extinse şi complexe. Aceste procese implică mai mult decît clarificarea semnificaţiilor celorlalţi şi prelucrarea lor în cadrele propriei înţelegeri, în viaţa reală, cooperarea, comportamentele negociate şi comprehensiunea nu sînt nişte simple abstracţiuni despre care cercetătorii obişnuiesc să scrie, ci acţiuni obţinute prin interacţiune şi discuţie (Berger şi Kellner, 1964). Mai mult, astfel de acţiuni au ca rezultat produse (idei, semnificaţii, valori) care, deşi împărtăşite, sînt totodată încorporate separat în cadrele cognitive ale indivizilor, astfel încît aceste cadre sînt modificate (Shotter, 1992). Astfel, a vorbi despre interpretarea comună a semnificaţiei înseamnă a continua observarea unui proces care acţionează atît la nivel individual, cît şi diadic. Acest proces îşi găseşte expresia atît în discuţia zilnică, cît şi în rutina relaţiei şi a vieţii indivizilor ca atare.

Partenerii de conversaţie analizează şi negociază simultan cel puţin trei tipuri de semnificaţii: (a) cea care a fost asamblată de doi indivizi separaţi, înainte de întîlnirea lor, ca o opinie asupra lumii interpretată personal şi adusă separat în relaţie (sistemele de semnificaţii personale ale celor doi indivizi); (b) cea care este interpretată de două persoane într-o relaţie pe măsură ce se ascultă una pe cealaltă (de exemplu, interpretările lor cu privire la cealaltă persoană şi a experienţei ei, interpretarea lor cu privire la semnificaţia celeilalte) ; (c) cea dezvoltată de-a lungul timpului de către două persoane împreună, pe măsură ce ele negociază şi îşi împărtăşesc semnificaţiile individuale originale şi revizuite. Acest ultim tip de negociere este esenţialmente un proces prin care persoanele acceptă în sistemul lor de semnificaţii personale interpretările care au fost elaborate împreună, şi nu separat. Astfel, persoanele ştiu inevitabil că împărtăşesc aceste semnificaţii.

Prin negocierea iniţială a semnificaţiilor individuale, partenerii realizează negocieri cu semnificaţii sau tranzacţii simbolice. Aceste afaceri funcţionează prin negocierea modurilor lor originale şi distincte de a privi viaţa (de exemplu, semnificaţiile pe care ei le construiesc între ei pentru a fi utilizate numai în interiorul acelei relaţii, cum ar fi expresiile idiomatice personale pe care le-am menţionat în Capitolul 1). Această ultimă interpretare nu trebuie numai acceptată de amîndoi, ci şi asimilată, apoi, prin transformarea sistemului psihic şi a cadrului de semnificaţii ale fiecărui individ. Cu toate acestea, originea interpretării comune este diada şi dezvoltarea în cadrul ei a unor noi moduri de a privi lucrurile, ca rezultat al discuţiilor. Un astfel de proces însoţeşte operarea metaforelor (Capitolul 1): două domenii diferite de semnificaţii sau de moduri de a caracteriza evenimentele sînt alăturate, iar legătura evocă un nou mod de a conceptualiza un domeniu sau altul.

Discuţia ca indicator al trăsăturilor relaţiei

Cum acţionează pentru parteneri discuţia, pe lîngă contribuţiile ei menţionate anterior, ca indicator al tipului de relaţie în care aceştia se află ? Voi dezvolta în continuare cîteva dintre observaţiile lui Burke (Capitolul 3) şi voi argumenta faptul că discuţia creează un sentiment de consubstanţialitate şi identificare (un sentiment de „acord" sau „unitate de perspectivă"), nu în ceea ce priveşte lucrurile exterioare, ci cele interioare. Mai multe trăsături simbolice ale discuţiei indică partenerilor faptul că ei împărtăşesc o opinie asupra relaţiei şi se identifică unul cu celălalt în acest sens. Utilizînd acest cadru, putem începe prin a analiza modurile în care discuţia zilnică ajută la separarea diferitelor

niveluri de semnificaţie, permite cercetătorilor să pună întrebări vechi în moduri noi sau să se întrebe cu privire la unele aspecte noi. Chiar dacă ne-am concentra numai asupra conţinutului discuţiei zilnice, se pot spune multe lucruri în ceea ce priveşte importanţa sa retorică şi practică sau psihologică pentru indivizii implicaţi în relaţii. De exemplu, dacă oamenii realizează schimburi în cadrul interacţiunilor sociale, după

cum presupun teoreticienii de obicei, atunci cum realizează, de fapt, acest lucru în discuţii ? Cum/cînd se produce schimbul direct şi cum/cînd este el semnalizat ? Ce supoziţii culturale, relaţionale şi personale sînt introduse în discuţia de negociere şi cum apare negocierea prin mijloace indirecte precum glumele şi tachinarea? Alegerea cuvintelor are vreun impact asupra modului în care un schimb este tranzacţional sau interpretat şi/sau modifică ea imaginile asupra celor ce se întîmplă în cadrul tranzacţiei ? Pe scurt, tipul de discuţie afectează cumva modul în care tranzacţia este realizată, mai presus de alte comportamente de schimb ? Generează discuţia noţiuni diferite cu privire la puterea de schimb prin stilul ei sau prin trăsăturile dkecte care au fost studiate ? Dacă oamenii preţuiesc responsabilitatea în relaţie, după cum presupun majoritatea teoreticienilor, atunci cum exprimă ei acest lucru în discuţii ? Nu mă refer numai la „Ce spun oamenii că este responsabilitatea în relaţie?" şi nici la „Cum îi comunică cineva unui partener, în mod direct, că îşi asumă responsabilitatea în relaţia respectivă?", în schimb, vreau să spun „Ce semnale conţine, poate neintenţionat, discuţia zilnică, în măsură să confere mesaje simbolice cu privire la responsabilitatea în relaţie ? ". De exemplu, orice referire la un viitor împreună - chiar şi unul mundan - sugerează, implicit, un anumit nivel de asumare a responsabilităţii în relaţie (Spencer, 1994).

Lăsînd la o parte ceea ce spun oamenii cercetătorilor despre natura intimităţii în relaţii în abstract (Waring *et al.,* 1980), ce îşi spun unul altuia pentru a transmite acest mesaj, fie simbolic, fie direct în interacţiunile sociale ale discuţiei zilnice? Ce se întîmplă atunci cu discuţia şi puterea, discuţia şi dragostea, discuţia şi ataşamentul, discuţia şi detaşarea de relaţie? Cînd oamenii discută, deşi nu spun direct că sînt ataşaţi sau îndrăgostiţi, sau că deţin puterea, există anumite faţete ale discuţiei lor care sugerează, în mod necesar, aceste idei (Cody şi McLaughlin, 1985 ; Giles şi Coupland, 1991; McLaughlin, 1984). Cum funcţionează aceste concepte în cadrul discuţiei, cum sînt ele aduse la viaţă prin intermediul ei ? Nu în mod întîmplător abordez aici relatările despre putere (Holtzworth-Munroe, 1992), dragoste (Hendrick şi Hendrick, 1993), detaşarea de relaţie (Cody, Kersten, Braaten şi Dickson, 1992) sau ataşament (Collins şi Read, 1990). De asemenea, interesul meu se
îndreaptă spre mecanismele şi trăsăturile lingvistice şi discursive care caracterizează sau simbolizează executarea reală a acestor activităţi sociale. Chiar dacă se spune că ele pot fi înfăptuite fără aportul discuţiei, chiar se pot înfăptui, în mod normal, astfel? întotdeauna vom găsi raţiuni în măsură să susţină atitudini de genul celor abordate în unele rapoarte de cercetare care se concentrează mai curînd asupra selecţiei strategiei, decît asupra înfăptuirii strategiei sau nici măcar nu menţionează felul în care efectele sociale aşteptate au fost obţinute în mod real sau mediate de conversaţie.

Alte aspecte ale discuţiei indică, de asemenea, interpretarea semnificaţiilor sau simbolurilor comune, de vreme ce oamenii nu vorbesc numai prin conţinut, ci distribuie „cantităţile" de discuţie pe care le produc în relaţii (Duck, 1987b). Acest lucru înseamnă că ei discută cu diferite persoane în „cantităţi" diferite, şi, de asemenea, despre diferite conţinuturi de subiecte. Anumitor membri ai reţelei li se vorbeşte des, altora rareori - iar această opţiune semnifică ceva în termeni relaţionali. Variabilitatea în discuţie defineşte anumite caracteristici cu privire la natura relaţiei dintre membri. Cît se discută cu diferiţi membri ai reţelei ? ; este acest fapt acelaşi lucru cu cantitatea de interacţiune care este estimată, de obicei, în mod abstract în rapoartele activităţii de reţea (Milardo, 1992)? „Cantitatea" de discuţie cu membrii reţelei este o măsură bună a implicării reciproce (dacă se poate vorbi despre implicare ca fiind ceva diferit) sau nu ? Este vreo diferenţă dacă discuţia se produce faţă în faţă, la telefon, prin poşta electronică şi ce modificări aduc aceste variante experienţei unei relaţii ? întrebaţi pe oricine a fost implicat într-o relaţie la distanţă! Contează momentul în care discut cu un anumit membru al reţelei (de exemplu, aflăm ceva important despre o relaţie dacă ştim că discuţia în interiorul ei se produce, în mod tipic, numai la Crăciun [Werner *et al.,* 1993])? Se schimbă cumva distribuţia discuţiei atunci cînd se schimbă relaţiile? Adică discută oamenii mai mult cu ceilalţi membri ai reţelei atunci cînd simt schimbarea în diada lor primară, aşa cum Milardo, Johnson şi Huston (1983) au arătat că persoanele din relaţiile romantice în dezvoltare petrec mai puţin timp cu membrii reţelei, pe măsură ce se implică mai mult în relaţia cu partenerul ? Baxter şi Widenmann (1993) au indicat, ca exemplu, faptul că oamenii analizează foarte atent posibilitatea de a dezvălui reţelelor lor implicarea într-o relaţie romantică cu un nou partener, înainte ca relaţia să se stabilizeze. Oare oamenii au tendinţa de a discuta cu alţii, de a cere sfaturi, de exemplu, atunci cînd relaţia lor primară este în impas, şi este posibil ca patternurile de distribuţie a discuţiei în cadrul reţelei să adauge ceva util la cunoştinţele cuiva din exterior cu privire la statutul relaţiei primare (de exemplu, faptul că se cer sfaturi în

reţeaua mai largă ar putea însemna că acea persoană întîmpină dificultăţi în relaţia primară [Duck, 1985])?

Există, de asemenea, anumite elemente simbolice ale discuţiei care trebuie analizate de cercetătorii relaţiilor (Davis, 1973), cum ar fi tonul sau temperamentul discuţiei şi uşurinţa cu care partenerii într-o relaţie pot comunica pe parcursul diferitelor stadii ale relaţiei. Alte aspecte de structură şi interpretare a discuţiei, cum ar fi prezentarea, în cadrul ei, de atitudini, statut şi putere faţă de un partener de conversaţie, demonstrarea acomodării relaţionale cu cealaltă persoană (Giles şi Coupland, 1991) au de asemenea relevanţă în afirmaţiile moderatoare cu privire la efectele directe (asupra relaţiilor) ale realizărilor discursive ale dezvăluirii, schimbului, intimităţii, asumarea responsabilităţii sau puterii.

Toate aceste consideraţii pun cercetătorilor relaţiilor anumite întrebări. Care sînt modurile în care discuţia construieşte şi încorporează intenţia individuală şi semnificaţia individuală (sau chiar sistemele de credinţe diadice şi conţinutul şi stilul conversaţional diadic), în aceeaşi măsură în care construieşte relaţiile? Cu toate acestea, există şi alte motive (pe care eu le consider mai importante) pentru care studiul discuţiei este o sursă imediată de revelaţii valoroase asupra conducerii şi tranzacţiei reale de semnificaţii în relaţii, o dată ce ne concentrăm nu numai pe conţinutul sau distribuţia discuţiei, ci şi pe motivele pentru care oamenii discută şi pe ceea ce se întîmplă, la nivel simbolic sau psihologic, cînd fac acest lucru. Chiar şi într-o conversaţie banală, infor-mală, cu prietenii, discuţia construieşte versiuni ale evenimentelor şi oamenilor şi relevă celorlalţi modul vorbitorului de abordare a vieţii. Confruntată cu viziunea retorică a celuilalt asupra unui lucru, persoana în cauză este capabilă de a recunoaşte (di)similitudinea acesteia faţă de propria viziune sau de a sesiza diferenţele. Acest proces de recunoaştere şi capacitatea de a descrie viziunea celuilalt asupra lumii reprezintă esenţa comprehensiunii semnificaţiei, (într-adevăr, înţelegerea sistemului de semnificaţii specifice celuilalt este o experienţă puternică, chiar dacă receptorul nu-1 cunoaşte sau nu interacţionează cu el. în aceasta rezidă, probabil, o parte din popularitatea şi atractivitatea telenovelelor - în care personajele par să-şi petreacă toată ziua discutînd despre relaţii, fără a munci, fără a face nimic altceva!)

Astfel, persoanele simbolizează relaţiile lor cu alţi oameni în numeroase moduri distincte prin discuţie. Acest fapt ajută fiecare persoană (şi i-ar putea ajuta şi pe cercetători) să descopere lucruri utile şi importante despre partener, despre viziunea acestuia şi despre atitudinile partenerilor unul faţă de celălalt. Discuţia oferă indicii cu privire la modul în care celălalt construieşte relaţia şi,
mai important, cu privire la cadrele de comprehensiune în interiorul cărora celălalt realizează acest lucru.

Discuţia ca realizator de semnificaţii împărtăşite

La un alt nivel, putem vedea că discuţia este folosită de asemenea pentru a compara şi construi semnificaţiile împărtăşite într-o relaţie. Istoriile relaţionale împărtăşite şi povestirile despre originea relaţiei (prima întîlnire) sînt construite între două persoane şi cuprind unitatea relaţiei într-un mod simbolic (Johnson, 1982). Astfel de povestiri sînt deseori greşit tratate ca fiind simple „mărturii faptice" ale evenimentelor (Surra, 1987) din trecutul relaţiei, şi nu (re)inter-pretări sociale şi relaţionale importante, care servesc unor scopuri constructive importante pentru partenerii relaţionali, după cum argumentez eu aici. De exemplu, subiectele alese ca fiind trăsăturile esenţiale ale unei istorii sînt selectate pentru a prezenta o viziune retorică asupra relaţiei şi pentru a o caracteriza într-unul din diferitele moduri posibile, ce urmează a fi negociate între parteneri. „Povestirile despre origine" prezintă un oarecare interes nu numai pentru relaţii în sine, ci şi prin prisma lucrurilor pe care le spun cu privire la procesele de interpretare relaţională. Acestea trebuie să fie construite unitar de cele două persoane şi, după cum au arătat Duck şi Mieii (1986), ele pot fi diferite, în funcţie de situaţie. Astfel, două persoane care iniţial ar putea să-şi amintească prima întîlnire în moduri total diferite ar putea ajunge în timp la un acord cu privire la o versiune care împărtăşeşte şi transformă totodată elemente din ambele povestiri originare, fără a fi o copie exactă a vreuneia dintre ele sau o însumare plină de şabloane a celor două. Sînt convins că crearea comună a unei povestiri despre origine este, de fapt, o parte din crearea relaţiei şi reprezintă o realizare care serveşte funcţiei de a celebra, şi nu de a povesti, pur şi simplu, crearea relaţiei. Povestirile despre origine încep să apară şi să fie acceptate de ambii parteneri ca fiind o parte din procesul de realizare a relaţiei, şi nu demonstrează numai cum a început ea. La fel, amintirile pot fi un mod sigur de a discuta starea relaţiei, care este altfel un subiect tabu (Baxter şi Wilmot, 1985), sau un subiect considerat insistent, obraznic sau precipitat (Perri Druen, comunicare personală, aprilie 1993).

Pe măsură ce evoluează, relaţia dobîndeşte un caracter multiplu şi diferenţiat, ceea ce înseamnă că partenerii au mai multe dovezi despre trăsături atît pozitive, cît şi negative, putîndu-se concentra asupra uneia dintre ele în circumstanţele adecvate - aşa cum sugerează teoreticienii discursului (Potter şi Wetherell, 1987). Astfel, nu este nimic surprinzător în faptul că oamenii tind

să accentueze partea negativă a partenerilor atunci cînd părăsesc o relaţie, la fel cum accentuează partea pozitivă, atunci cînd relaţia merge bine. Acest lucru ilustrează faptul că evenimentele unei relaţii se află în intelectele partenerilor într-o relaţie şi se pot (şi chiar aşa se întîmplă!) schimba (Berger şi Kellner, 1964). Povestirile despre aceste fapte scot în evidenţă trăsături pe care partenerii doresc ca *la un moment retoric dat* să le elogieze sau să le denigreze în relaţia în sine.

Discuita şi memoria în relaţii

în fine, discuţia reprezintă semnificaţia pentru diade prin tendinţa sa de a include trimiteri la trecut, la viitor, ca şi la prezent. Harvey şi colegii săi (Harvey *et al.,* 1992) au ilustrat acest fenomen cu acurateţe, în alţi termeni teoretici, în lucrările lor despre relatări. Ei au sugerat faptul că o consecinţă a relatării este ajungerea la o identitate transformată, care dă posibilitatea cuiva să îşi continue viaţa după un eveniment tragic sau traumatizant, din care a învăţat ceva folositor pentru viitor, în mod similar, reflectînd la relaţiile terminate, se pot aborda relaţiile viitoare în moduri diferite (Harvey *et al.,* 1992) sau, în cazul unui observator din afară, poate constitui o lecţie de comportament faţă de celălalt după terminarea unei relaţii (Duck, 1982b).

Relatările istoriei unor relaţii şi ale finalurilor lor îşi dovedesc utilitatea în numeroase privinţe, drept consolare sau motivaţie pentru terminarea unei relaţii (Duck, 1982b). Ca şi alte istorii ale relaţiei, astfel de istorii nu sînt întotdeauna povestite la fel, ci sînt modificate, în mod caracteristic, în concordanţă cu circumstanţele vorbitorului. Weber (1983) a arătat că persoanele din relaţii destrămate relatează la sfîrşitul relaţiei, de obicei, sentimente negative, lucru deloc surprinzător, interesant din punct de vedere psihologic, avînd în vedere implicaţiile sale. Metts, Cupach şi Bejlovec (1989) au evidenţiat diferitele tonuri în relatările despre relaţiile romantice sfîrşite, în funcţie de tipul de relaţie între parteneri înainte de relaţia romantică. Redefinirea unei relaţii romantice sfîrşite preia un ton mai pozitiv dacă cei doi au fost prieteni înainte de a deveni amanţi. Cu alte cuvinte, capacitatea partenerilor de a construi o temă de simpatie continuă atunci cînd există o istorie identificabilă a unei prietenii anterioare. Partenerii exclamă, pur şi simplu, că încă se mai simpatizează reciproc ca persoane, dar că nu le plăcea *forma* relaţiei ca amanţi.

Observaţiile de mai sus despre forţa simbolică a istoriilor relaţiilor reflectă observaţia mai largă făcută de unii specialişti în istoriografie care au arătat că nici o istorie sau (auto)biografie nu poate fi o simplă înregistrare obiectivă a
unor fapte neutre, în schimb, orice istorie este o povestire despre o cultură, organizaţie sau persoană încadrată într-un mod care selectează faptele şi le relatează în termeni pe care cultura, organizaţia sau persoana îi consideră potriviţi (Burkitt, 1991) (iar unii comentatori continuă această idee, spunînd că ea este, de obicei, relatată în termenii pe care forţa dominantă în cultură îi face pe oameni să-i folosească; Lacan, 1977). Istoriile despre relaţii nu sînt neapărat neutre sau obiective, ci întruchipează ceva din modurile în care partenerii se autopercep şi, mai mult, despre modurile în care vor să se vadă pe ei înşişi în relaţii unul cu celălalt sau să interpreteze trecutul şi relaţia lor. Relatările despre relaţii sau despre experienţele de discuţii permit partenerilor să concilieze relatările diferite sau permite o aliniere funcţională mai bună a celor două individualităţi aflate în relaţie (Berger şi Kellner, 1964).

Edwards şi Middleton (1988) au remarcat că memoria comună poate fi utilizată pentru a „localiza" o persoană (cel mai des, un copil) într-un sistem familial. Lucrarea acestor autori exemplifică diferite modalităţi de utilizare a memoriilor comune; printre altele, albumele de fotografii ale familiei îl ajută pe copil să dobîndească un sentiment al propriei identităţi şi al istoriei celorlalţi, al trecutului său (chiar în legătură cu membrii familiei). Aceasta este o metodă extrem de incitantă, dar în nici un caz unică, prin care persoanele creează memoria relaţională prin conversaţie.

în fine, pe măsură ce cuplurile discută şi utilizează memoria, ele îşi organizează implicit relaţia (şi prin aceasta creează semnificaţii în cadrul ei) şi astfel îşi organizează implicit rolurile şi puterea. Conceptul de.„memorie negociată" vizat de Wegner, Raymond şi Erber (1990) demonstrează că cuplurile aranjează lucrurile în aşa fel încît unul dintre ei să stocheze anumite tipuri de amintiri (de exemplu, adresele cunoştinţelor), iar celălalt să-şi amintească celelalte lucruri (de exemplu, cum se ajunge cu maşina la casele cunoştinţelor). Astfel, unul dintre parteneri îl va solicita mai degrabă pe celălalt pentru anumite informaţii, decît să le reţină el personal - şi invers. Wegner aseamănă acest lucru cu modul în care un computer „solicită" diferite directoare pentru anumite informaţii conţinute de acestea, în acest sens, managementul memoriei în cadrul relaţiei este negociat între parteneri prin discuţie, deşi este similar şi cu o diviziune a muncii de memorare sau cu o memorie disjunctivă (adică este organizată într-un mod de non-suprapunere). Ar fi interesant să adăugăm acestei noţiuni de memorie în relaţii unele dintre analizele retorice pe care specialiştii în comunicare le aplică altor elemente organizaţionale ale discursului. De exemplu, multe lucrări analizează managementul puterii prin aspectele de control retoric sau social ale scrierii istoriei

(Althusser, 1971). O extindere a unor astfel de idei ar permite cercetătorilor să descopere implicaţiile funcţionale ale organizării sarcinilor memoriei pentru relaţii. Această organizare nu este chiar atît de neutră pe cit se poate deduce din analiza lui Wegner. Aproape că am putea pune pariu că persoana care deţine puterea va face în aşa fel încît să reţină lucrurile cele mai puternice. Astfel, memoria negociată are implicaţii sociale reale şi neexplorate pînă acum pentru organizarea celorlalte comportamente ale partenerilor relaţionali.

în toate cazurile de mai sus, memoria este negociată prin discuţie, deşi are implicaţii importante asupra organizării relaţionale, în moduri dintre cele mai subtile, atunci cînd cei doi parteneri evocă sau îşi construiesc amintiri comune, ei se angajează în persuasiunea descrisă de Burke cu privire la ei şi la alţii. Viziunea lui Burke asupra persuasiunii este, astfel, consecventă liniei trasate mai sus şi are, de asemenea, implicaţii suplimentare care descriu un rol al persuasiunii în relaţii prin intermediul discuţiei zilnice. Studiul memoriei în relaţii este important deoarece reprezintă un loc unde şi un mijloc prin care partenerii îşi construiesc istoria acceptată de comun acord a relaţiei din multitudinea de posibile opinii asupra relaţiilor care se află la îndemîna celor doi parteneri (şi care, desigur, rămîn la îndemîna lor chiar şi după o astfel de acţiune comună). Altfel spus, construirea socială a memoriei reprezintă o ocazie uimitoare în care amintirile comune sînt realizate şi rafinate sau revizuite continuu, nu numai reascultate la un casetofon diadic relaţional. Ea reprezintă un loc în care semnificaţiile evenimentelor şi comportamentelor (şi oamenilor) sînt împărtăşite de doi indivizi prin mijloace retorice sau persuasive'care implică o prezentare a unei viziuni recunoscute şi acceptate de cealaltă persoană.

Rezumat şi concluzii

Capitolul 5 a introdus ideea conform căreia, în cadrul întîlnirilor, diferite semnificaţii ne stau la dispoziţie pentru a ne construi cu ajutorul lor o imagine asupra intelectului şi structurii celuilalt. Pentru finalul acestei argumentaţii, ne-am concentrat asupra discuţiei ca mecanism pentru negocierea relaţională a semnificaţiilor. Capitolul a continuat să dezvolte noţiunea de interpretare serială a semnificaţiei, conturată în Capitolul 4, prin indicarea modului în care astfel de niveluri diferite de semnificaţie pot fi construite în discuţie. Am oferit un model de descompunere a semnificaţiei, care încearcă să coreleze diferite surse de semnificaţie prin plasarea lor în contextul proceselor sociale seriale şi

prin indicarea modului în care discuţia joacă diferite roluri în fiecare dintre ele. Capitolul a explorat, de asemenea, rolul discuţiei zilnice în descoperirea diferitelor aspecte ale semnificaţiei şi a propus unele contribuţii ale discuţiei în cazul construirii relaţionale de informaţii şi interpretării relaţionale de semnificaţii. Ne-am referit pe larg la faptul că discuţia, fiind un comportament diadic public, nu numai că scoate în evidenţă semnificaţiile personale ataşate relaţiei (putînd astfel semnala unui partener sentimentele unei persoane cu privire la relaţie), ci şi generează semnificaţii relaţionale construite în comun care indică şi simbolizează relaţia. Am arătat, în fine, multiplele contribuţii active diferite ale discuţiei zilnice pentru iniţiativa relaţiei, inclusiv rememorările despre relaţie şi povestirile despre originea şi istoria ei, prin organizarea şi construirea simbolică a relaţiei. Argumentaţia se încheie cu precizarea că relaţiile sînt constituite şi materializate în discuţie. Au fost prezentate multiplele roluri ale discuţiei în interpretarea serială a semnificaţiilor şi în crearea modelelor sistemelor de semnificaţii specifice partenerilor. A fost, de asemenea, arătat modul în care discuţia oferă unei persoane şansele de a-şi prezenta propriul sistem de semnificaţii personale altor oameni.

O anexă de afirmaţii formale

Comunicare relaţională: Comunicarea relaţională este comunicarea bazată pe actul de interpretare a unor domenii specifice sau arii generale ale semnificaţiei împărtăşite sau personale şi poate fi realizată verbal sau non-verbal. Capitolul a argumentat faptul că reprezentarea unei relaţii apare în discuţia pe care o poartă partenerii, iar comunicarea într-o relaţie se bazează pe actul de înţelegere sau interpretare, într-un mod general sau particular, a sistemului de semnificaţii specifice partenerului.

Efecte relaţionale: Semnificaţiile persoanelor pentru actele relaţionale reprezintă catalizatori pentru schimbare sau stabilitate şi pot fi, la rîndul lor, interpretate în cadrul relaţiei de către ambii parteneri. După cum am arătat în repetate rînduri în acest capitol şi în cele anterioare, semnificaţia pe care o persoană o acordă unui lucru acţionează ca un catalizator pentru schimbare sau reinterpretare a relaţiilor. După cum am indicat în corolarul de meta-interpretare reflexivă (Capitolul 2), oamenii pot interpreta/reflecta/discuta/ reconsidera gîndurile cu privire la o relaţie sau o persoană. Cu toate acestea, acest corolar merge mai departe şi indică faptul că partenerii pot reflecta sau discuta împreună interpretările reciproce ale relaţiei sau ale celuilalt.

O astfel de discuţie deschisă despre interpretări este o activitate mai curînd relaţională decît personală şi are efecte preponderent relaţionale, nu numai personale. Comunicarea relaţională poate deranja, modifica, invalida, rafina, consolida sau susţine anumite moduri de interpretare a experienţei, fie personale, fie relaţionale.
Valoare relaţională: Valoarea relaţională a semnificaţiei personale a unei persoane depinde de capacitatea partenerului de a o interpreta. Un element al sistemului de semnificaţii specifice unei persoane nu prezintă forţă relaţională decît dacă partenerul este capabil de a-1 interpreta şi a-1 înţelege într-un anumit mod, de obicei, în moduri clarificate prin conversaţie. Cu toate acestea, acest lucru nu presupune faptul că partenerul trebuie în mod necesar să interpreteze sistemul în acelaşi mod ca şi persoana respectivă. Amintiţi-vă de noţiunea de asimetrie relaţională prezentată anterior în carte.
Semnificaţie relaţională : Negocierea semnificaţiilor diadice şi relaţionale are loc prin intermediul efectelor relaţionale, valorii relaţionale şi comunicării relaţionale. Altfel spus, discutarea deschisă a interpretării domeniilor de semnificaţie ale celor doi parteneri pune bazele pentru împărtăşirea semnificaţiilor în cadrul relaţiei pentru ca să-şi poată asuma un rol atît în cadrul relaţiei, cît şi la nivel individual.

Semnificaţiile şi cercetarea

Sociologia cunoaşterii trebuie să se intereseze nu numai de marile universuri ale semnificaţiei pe care istoria ni le oferă spre inspectare, ci şi de multitudinea de mici ateliere în care indivizii lucrează la construirea şi întreţinerea acestor universuri.
Berger şi Kellner (1964, p. 24)
O tradiţie vie nu dă naştere unei forme de viaţă complet determinate, ci unor dileme, unor posibilităţi diferite de viată, între care noi trebuie să alegem.
Shotter (1992, p. 12)

SINOPSIS

Acest capitol aplică analiza anterioară unor domenii de subiecte în cercetarea relaţiilor şi arată cum pot fi abordate în mod diferit utilizînd drept concept de bază interpretarea semnificaţiilor.
Din reformularea unora dintre întrebările şi concluziile cercetării asupra relaţiilor, reiese o provocare majoră: Ce importanţă are dacă noi con-ceptualizăm sau nu relaţiile în modurile propuse aici? Menţionând această provocare, voi indica modurile în care unele implicaţii în acest domeniu reprezintă probleme generale de cadru, şi nu ipoteze specifice; astfel de ipoteze sînt tratate mai direct în afirmaţiile formale de la sfîrşitul unora dintre capitolele anterioare. Aceste afirmaţii creează un sistem unitar, care reprezintă baza reflecţiilor capitolului de faţă, iar aici mă voi ocupa de unele dintre implicaţiile mai largi ale ariilor specifice acestui domeniu.
în prezent, teoriile noastre funcţionează, de fapt, într-un cadru foarte restrîns de contexte, respectiv acelea care favorizează în mod explicit principiile teoretice testate aici prin decontextualizarea gîndurilor subiecţilor din realităţile
practice şi discuţia de zi cu zi. Cred că ne putem plasa căutarea teoretică într-o serie de coordonate triunghiulare, iar sarcina, în cadrul acestora. Un grup de coordonate este, desigur, abordarea de rutină zilnică a tuturor lucrurilor care compun experienţa cotidiană a realităţii relaţiilor. Un al doilea set de coordonate este reprezentat de efortul general de a crea semnificaţii care caracterizează viaţa umană, aşa cum este ea trăită, în mijlocul unei incertitudini cronice. Un al treilea set de coordonate îl constituie clarificarea rolurilor discuţiei în realizarea primelor două.

Procese şi semnificaţii

Actualul stadiu al cercetării asupra relaţiilor sociale şi interpersonale este satisfăcător şi nesatisfăcător deopotrivă (Duck, 1994b). Este interesant că ultimii 10-15 ani de investigaţii ne-au îndepărtat de acele sugestii unidirecţionale cu privire la faptul că atracţia interpersonală ar fi tema predominantă, conducîndu-ne, în mod inexorabil, către plasarea întregului accent pe procesele relaţionării. De fapt, acest progres se datorează mai puţin descoperirilor ştiinţifice spontane şi izolate de noi idei şi mai mult schimbărilor sociale şi organizaţionale care au creat un nou domeniu, conferindu-i o coerenţă concretă, cum ar fi serii de conferinţe, o publicaţie periodică de specialitate, *Journal of Social and Personal Relationships,* şi organizaţiile sale, precum International Network on Personal Relationships. Aceste creaţii organizaţionale au expus oamenilor de ştiinţă dintr-o anumită disciplină temele, presupunerile, poziţiile şi stilurile altor discipline şi i-au condus spre moduri mai cuprinzătoare de gîndire despre relaţiile interpersonale. Acesta este, în sine, o măsură bună a faptului că organizarea creează semnificaţii din mai multe interpretări alternative: „extinderea" şi „împărtăşirea semnificaţiilor" sînt utile!
Cu toate acestea, este încă evident că cercetarea asupra relaţiilor se preocupă esenţialmente (şi deseori implicit) de aceleaşi probleme ca şi lucrările de început, acum considerate desuete, asupra atracţiei interpersonale: alegerea iniţială a partenerilor. Dacă ne concentrăm exclusiv asupra alegerii iniţiale,

omitem, în mod natural, acţiunile sociale care au relevanţă cînd *abordarea* din viaţa reală a relaţiilor este centrul activităţilor oamenilor. Concentrîndu-ne asupra atracţiei, reducem posibilitatea dialogică ca tocmai trăsătura care ne atrage în primul rînd la o persoană să ne obsedeze mai apoi (Felmlee, 1993): ceea ce azi ni se pare interesant ar putea deveni de netolerat mîine; ceea ce azi este excentric, într-un mod cît se poate de fermecător, ar putea deveni o iritare

jenantă mîine; ceea ce ne intrigă şi ne stimulează azi poate fi privit mîine ca insuportabil şi straniu. Următorii cîţiva ani ne vor conduce spre o apreciere mai profundă a dinamicii relaţiilor. Caracteristicile preexistente ale indivizilor, condiţiile contextuale sau individuale care duc la primele întîlniri pline de speranţă şi optimism ne vor suscita mai puţin interes. Trebuie să continuăm să ne dezvoltăm înţelegerea cu privire la atracţia iniţială, dar, în acelaşi timp, să acordăm o atenţie mai mare manierei în care atracţia este exprimată şi abordată în discuţie. De exemplu, trebuie să urmărim problemele de management şi procesuale care circumscriu „consolidarea" relaţiei de la prima întîlnire pînă la a doua şi care, în mod surprinzător, constituie o omisiune importantă în cadrul cercetării asupra atracţiei (Sprecher şi Duck, în presă). Cum negociază oamenii activitatea de transformare a primei întîlniri într-o a doua întîlnire ? Ce spun ei ? Care sînt strategiile utilizate ? Care sînt sugestiile principale ? Cum este folosită discuţia ? Cum se realizează acest lucru ? Trebuie să trecem dincolo de relatările despre dezvoltarea relaţiei care depăşesc mecanismele acestor procese.

Altă problemă a dinamicii dezvoltă o predicţie anterioară (Duck, 1988, p. 85) cu privire la faptul că textele despre relaţii vor renunţa curînd cu generozitate la ponderea acordată atracţiei iniţiale şi vor umple, în schimb, paginile cu discuţii despre managementul şi întreţinerea relaţiei (vezi Canary şi Stafford, 1994; Dindia şi Canary, 1993). Noua versiune va aborda transformarea relaţiilor de la o întîlnire la alta - prin semnificaţii şi discuţie. Nu vom face acest lucru în maniera depăşită şi plictisitoare în care privim dezvoltarea relaţiei drept progresie prin stadii reale sau imaginare, în schimb, vom analiza mecanismele conversaţionale interioare şi procesele diadice de memorie prin care apar metamorfozele şi transfigurările relaţionale de semnificaţii (Honeycutt, 1993). Care sînt schimbările care apar în interiorul relaţiilor, astfel încît le transformă din relaţii infonnale în relaţii apropiate (Conville, 1988)? Planalp şi Benson (1992) şi Planalp (1993) au urmărit diferenţele în discuţiile purtate în cercul cunoştinţelor şi prietenilor, în timp ce Planalp şi Garvin-Doxas (1994) au propus o abordare a schimbărilor dinamice de la un statut al relaţiei la altul. Aceste idei trebuie continuate. De fapt, vom începe să ne întrebăm cum aduc acrobaţiile individuale şi diadice la viaţă o relaţie şi apoi vom rafina, redefini şi modifica în mod constant elementele definitorii ale unei relaţii, astfel încît ea devine pînă la urmă recognoscibilă ca un tip aparte.

împreună cu aceste probleme dinamice contrariante despre discuţie, trebuie să ne întrebăm ce simt partenerii unul pentru celălalt şi cum se schimbă ei de-a

lungul evoluţiei relaţiei (adică în ce mod relaţia transformă şi reconstruieşte individualitatea lor). De exemplu, Spencer (1994) a explorat utilizarea auto-dezvăluirii în dezvoltarea identităţilor adolescenţilor şi a demonstrat modul în care subiectele şi stilurile de conversaţie modifică relaţia dintre adolescent şi părinte. Ele oferă, de asemenea, oportunităţi pentru studii similare despre putere şi control, autonomie şi interdependenţă. Studiile similare despre conversaţiile altor tipuri de diade relaţionale ar clarifica unele efecte, considerate în prezent misterioase, ale puterii în dinamica actuală a relaţiilor reale.

Mai mult, toate studiile despre relaţii trebuie să fie plasate cu mai multă hotărîre în cadrul contextelor sociale care circumscriu relaţionarea diadică (Allan, 1993 ; Duck, 1993a, 1993b). Am dat dovadă de neglijenţă şi letargie în eforturile noastre de a înţelege modul în care influenţele externe canalizează comportamentele relaţionale (Baxter, 1993a; Klein şi Milardo, 1993 ; Wood, 1993a) - de exemplu, modul în care reacţiile celorlalţi la circumstanţele personale ale cuiva afectează relaţiile, ca atunci cînd sîntem afectaţi de o boală sau de şomaj, cînd sîntem descoperiţi că avem o aventură, cînd ne îndrăgostim şi ne întrebăm dacă să le dezvăluim şi altora aceste lucruri (Baxter şi Widenmann, 1993). Astfel de sarcini sînt mult mai complexe decît provocările pe care le-am stabilit pînă acum ca alcătuind domeniul nostru, şi vor necesita mult timp şi energie pentru a fi realizate, dar ele reprezintă, de asemenea, demersuri necesare, dată fiind aspiraţia noastră de a înţelege cum funcţionează relaţiile.

Altă linie de dezvoltare ar fi aceea de a rezolva aspectele nesatisfăcătoare ale stării actuale, caracterizate de un simplism atrăgător în privinţa încercărilor de a aborda problemele relaţionale, în ansamblu, astfel de eforturi sînt concentrate pe un nivel individual (sau pretins ca atare) de analiză şi respingere, ca nefiind problematice, nu numai discuţia dintre cei doi parteneri, ci şi aspectele mai largi ale activităţii relaţionale.

Cercetarea asupra asumării responsabilităţii în relaţii, intimitate sau dragoste este deseori interesată numai de ceea ce simte o persoană cu privire la aceste lucruri, nu şi de modul în care fiecare dintre aceste subiecte este construit şi constituit în discuţie. Cercetarea asupra achiziţiei şi schemelor de informaţii relaţionale sau UOM (unităţi de organizare mnezică; Honeycutt, 1993) este interesată de modurile în care un individ organizează sau colectează informaţiile, şi nu de modurile în care informaţia este abordată şi utilizată de doi oameni în conversaţiile din cadrul relaţiilor. Cercetarea asupra atribuirii în relaţii se concentrează invariabil pe modurile în care o persoană gîndeşte despre cealaltă, mai degrabă decît cum comunică -sau cad de acord - cei doi cu privire la atribuţiile lor. Desigur că aceste lucruri *f* sînt importante şi că trebuie neapărat investigate (Fletcher şi Fitness, 1993),

dar, în acelaşi timp, extinse şi contextualizate prin verificarea modului în care ele sînt realizate în practică. Nu este suficient să adunăm date de la două persoane dintr-un cuplu (din motivele prezentate în capitolele anterioare); în schimb şi în plus, trebuie să explorăm modurile în care oamenii verifică şi abordează faptul că interpretările alternative legitime la prima vedere cu privire la evenimente pot coexista.
Să analizăm, acum, cîteva exemple concrete ale modului în care cercetarea existentă poate fi dezvoltată pentru a urma aceste puncte.

Noi tendinţe pentru vechi teorii:
o altfel de analiză a subiectelor familiare

Această secţiune reanalizează unele subiecte bine cunoscute şi le conferă o reinterpretare în noii termeni propuşi, ca exemple ale împărtăşirii de simboluri şi semnificaţii care apar în discuţie. Realizînd acest lucru, eu ofer un răspuns la întrebarea: „Ce aduce în plus punctul de vedere argumentat?". Secţiunea care urmează aduce în prim-plan anumite probleme generale ale acestui domeniu, în totalitatea sa, în aceiaşi termeni.

împărtăşirea şi schimbul

în lucrarea noastră, metafora, alte moduri de a împărtăşi semnificaţiile şi schimbul au fost propuse ca exemple ale caracteristicilor personale umane de bază care creează sociabilitatea, dar şi ale tendinţei de extindere şi de „a trece dincolo de dat". Caracterul lor comun este extinderea şi încorporarea inerentă a diferitelor tipuri de perspective simultane. Expunerea poziţiilor alternative implicite în aceste activităţi ne ajută să înţelegem mai bine legătura lor cu semnificaţiile personale şi relaţiile. Ea reinterpretează totodată forţele motrice fundamentale, prin afirmarea caracterului esenţial al tendinţei umane de a genera semnificaţii şi de a le plasa în contextul discuţiei cu ceilalţi.
Argumentaţia de faţă a plasat importanţa relativă a activităţilor umane şi a consecinţelor lor relaţionale pe semnificaţiile personale şi interpretarea de semnificaţii în cadrul discuţiei, în acest context, am precizat deja faptul că propriul sistem de semnificaţii specifice unei persoane este ceea ce determină ca o recompensă să fie îmbucurătoare, oricare ar fi opinia general acceptată cu privire la recompensă. Deoarece oamenii sînt socializaţi în cadrul culturilor care le indică, în mare parte, ce este îmbucurător, se întîmplă ca în multe

cazuri indivizii să cadă de acord asupra gradului de recompensare sau asupra costului anumitor lucruri. Oricum, aceste lucruri acceptate de comun acord reprezintă linii călăuzitoare, şi nu comandamente, iar lucrurile semnificative din punct de vedere personal sînt cele mai importante pentru relaţiile inter-personale. Semnificaţiile acceptate de comun acord sînt, mai degrabă, numai un prim nivel brut de semnificaţii care poate fi împărtăşit cu un străin - un strat de semnificaţii care poate să contribuie la nivelul general de predicţii probabilistice cu privire la succesul relaţional. Studiile viitoare, care includ estimări ale schimburilor, ar trebui să încorporeze unele evaluări contemporane ale semnificaţiilor personale, aşa cum au fost ele descompuse în Capitolul 5, şi ar trebui să înceapă să exploreze straturile complete ale acestor semnificaţii, de-a lungul dezvoltării relaţiilor. Dacă teoriile despre schimb sînt adevărate, atunci ele ar trebui să poată funcţiona cu mai multă putere atunci cînd semnificaţia generală este ascunsă de semnificaţiile personale mai bogate din interiorul recompenselor simbolice.
Schimburile îşi iau o parte din puterea lor din caracterul simbolic care le este conferit de parteneri. Pe măsură ce relaţiile se dezvoltă şi capătă din ce în ce mai multă importanţă construită personal şi diadic, simbolismul specific al unor acte particulare devine mai complex sau mai stratificat în cadrul diadei în context. De exemplu, Baxter (1987) a relatat că un chestionat deţinea un fluier de bambus la care nu putea cînta. Prietenul său nu numai că putea să cînte la el, dar putea să-1 învîrtă pe un singur deget! Persoana a declarat că fluierul a devenit un indicator important în cadrul relaţiei, deoarece semnifica încrederea atunci cînd prima persoană i 1-a împrumutat celei de-a doua, care i 1-a înapoiat fără să-i fie cerut. Fluierul în sine era neimportant şi de mică valoare, dar actul de împrumutare şi restituire a devenit important din punct de

vedere relaţional. Mai mult, Montgomery (1988) a remarcat că indivizii progresează de la semnificaţii împărtăşite cultural la semnificaţii unice şi particulare. Acest ultim efect diferenţiază relaţiile dezvoltate de cele în curs de dezvoltare. De exemplu, Baxter (1987) a raportat că membrii unuia dintre cuplurile ei pretindeau, din cînd în cînd, că sînt cîini şi îşi aminteau unul altuia acest lucru, în manieră non-verbală, cînd se aflau în grupuri mai mari, ca un mod de a semnala unicitatea relaţiei lor şi de a-i exclude pe alţii.
Una dintre implicaţii este aceea că valoarea schimburilor specifice pentru o diadă dezvoltată nu poate fi prevăzută cu uşurinţă pe baza semnificaţiilor culturale comune. Importanţa personală a actelor şi lucrurilor tinde să devieze de la valorile acceptate de comun acord sau în cultură pentru aceste lucruri şi persoanele să devină astfel mai puţin previzibile în privinţa comportamentului

din relaţie, pe măsură ce relaţia însăşi evoluează. O analiză generală a recompenselor şi costurilor este foarte utilă în cazul predicţiei reacţiilor străinilor unul la celălalt, sau în acele cazuri în care partenerilor apropiaţi li se cere să analizeze lucruri nefamiliare sau contexte relaţionale depersonalizate, cum ar fi reacţiile lor la scenarii imaginare (şi deci nesemnificative din punct de vedere personal).
Tot semnificaţiile personale cu privire la recompense diferenţiază relaţiile comune de relaţiile de schimb (Mills şi Clark, 1982), şi nu intervalul de timp de-a lungul căruia este calculat echilibrul de schimb, nici tipul obiectiv de relaţii luate în considerare. Desigur, în cercetările anterioare, problema tipului de relaţie a fost confundată cu natura diferită a semnificaţiilor personale, care apare, evident, pe măsură ce relaţiile se transformă (nu numai se mişcă) de la o formă la alta. în al doilea rînd, schimburile de recompense şi costuri indică valorile, semnificaţiile şi priorităţile unei persoane la un nivel general, în aceeaşi măsură în care indică schimbul specific de necesităţi, cum ar fi dragostea şi informaţiile. O persoană realizează acest schimb în ceea ce priveşte dragostea, deoarece dragostea are importanţă din punct de vedere personal, în acel moment, sau răspunde la informaţii cu bani, pentru că asta înseamnă schimbul pentru el sau ea în circumstanţele respective. Contribuţia unei persoane la un schimb nu este prefigurată, dar, în practică, ea poate ajuta la definirea naturii schimbului. O reacţie la schimb declară modul în care schimbul şi reacţia sînt construite în intelectul acelei persoane, şi totodată modul în care relaţia este prezentată altora. De exemplu, a reacţiona la un cadou plătindu-i contravaloarea înseamnă că cel care 1-a făcut a cumpărat acel lucru în interesul tău; a reacţiona cu mulţumiri exagerate înseamnă a indica faptul că a fost cumpărat în semn de respect. Din moment ce analiza punctului de vedere în privinţa semnificaţiilor unei persoane nu este niciodată separată operaţional, în cercetare, de analiza schimburilor la care participă acea persoană, confuzia dintre intelectul persoanei şi faptele obiective nu a fost nici ea separabilă anterior - adică cercetarea a presupus că toţi vor privi schimbul în acelaşi mod, iar această presupunere elimină şansa de a defini schimburile prin prisma semnificaţiilor lor pentru participanţi, în al treilea rînd, schimburile ilustrează implicit modurile de extindere a unei forme relaţionale în viitor, prin faptul că indică cel mai probabil tip de semnificaţie relaţională pe care o persoană o va avea pentru alta în viitor (comparaţi cu propunerile făcute de Huesmann şi Levinger, 1976, care au analizat proiecţiile de schimb în viitor). De exemplu, a refuza plata contravalorii unei cumpărături făcute în interesul altcuiva înseamnă schimbarea caracterului relaţiei de la o relaţie de
serviciu la una de prietenie şi, de asemenea, a obliga, incidental, cealaltă persoană să răspundă *în aceeaşi formă* cu o altă ocazie.
Ca un alt exemplu al diferenţei induse de o concentrare asupra semnificaţiilor, să analizăm afirmaţia făcută de teoreticienii schimburilor (de exemplu, Levinger, 1979) cu privire la faptul că relaţiile se destramă sau sînt periclitate atunci cînd apare un partener relaţional alternativ atractiv, în ciuda sentimentelor de familiaritate, mai există un concept implicit care trebuie să fie importat pentru ca afirmaţia să poată funcţiona, iar acesta aduce o reinter-pretare de-a lungul aceloraşi coordonate propuse de mine aici. O alternativă există cu adevărat atunci cînd cineva o conştientizează ca atare şi permite acest lucru. Alternativele nu pot fi numite fără a cunoaşte semnificaţia lor din punctul de vedere al persoanei. Semnificaţia unei alternative se schimbă astfel în mod necesar înainte de a deveni disponibilă ca alternativă. Lumea este populată de parteneri alternativi în sens obiectiv. Noi nu îi vedem ca alternative şi nici nu îi tratăm ca fiind disponibili decît atunci cînd sîntem nemulţumiţi de ce avem (adică atunci cînd semnificaţia participării într-o relaţie alternativă se schimbă pentru noi). Disponibilitatea unei alternative este aşadar un lucru pur subiectiv, şi nu unul obiectiv, care poate fi definit în termeni absoluţi, în limbajul argumentaţiei anterioare, disponibilitatea unei alternative este creată de o mutaţie anterioară în cadrul semnificaţiilor personale.

Astfel, orice schimb real de bunuri, servicii sau obiecte etc. este totodată un schimb de simboluri, metafore sau semnificaţii, în sensul că schimbul de bunuri etc. semnifică ceva anume pentru cei care îl realizează. De exemplu, fiecare obiect de schimb are o semnificaţie implicită în cultură în general (astfel, schimbul de cadouri cu ocazia zilei de naştere este la fel de justificat în Statele Unite, pe cît de justificat este schimbul de scoici în Insulele Trobriand, dar o simplă transpoziţie a contextelor culturale ar face fiecare cadou să pară nepotrivit şi ridicol).
Cu toate acestea, în cultura fiecărei relaţii, schimburile sînt, de asemenea, simbolice. Deşi schimburile în privinţa dragostei sînt probabil acceptate în egală măsură în majoritatea diadelor apropiate, forma exactă a schimbului (la fel ca şi activitatea particulară care este considerată un exemplu de afecţiune) depinde, probabil, de modurile în care partenerii interpretează actele şi comportamentele specifice. De exemplu, gestul unei persoane de a-i aduce partenerului micul dejun în pat poate fi privit ca sublim, într-o relaţie, şi enervant, în alta, în care actul ar putea să evoce conotaţii nedorite cu privire la cine ar trebui să îşi asume, în mod normal, rolul de a face munca de rutină a preparării mîncării. La fel, cineva ar putea să-i aducă partenerului micul

dejun în pat într-un mod care implică faptul că primitorul este o persoană leneşă, care aşteaptă să fie mereu servită. Astfel, semnificaţia simbolică a unui schimb este mai profundă şi diferită de schimbul în sine. Cuantificînd numai schimbul obiectiv (adică studiind numai semnificaţiile culturale comune pentru o resursă, mai degrabă decît semnificaţia sa personală pentru participanţi), cercetătorii pierd din vedere alte elemente ale semnificaţiei explorate în procesele sociale de decompoziţie a semnificaţiei, schiţate în Capitolul 5. Actele de schimb implică, în mod necesar, ceva din interpretarea lui A cu privire la B (şi a lui B despre A) şi sînt prezumtiv luate ca semne ale acestui fapt în cel puţin trei moduri: (1) de către B în cadrul său de gîndire (ce gîndeşte B personal că A are de gînd să facă şi ce înseamnă acest act pentru B); (2) de către A în cadrul său de gîndire (ce crede A că are A de gînd, ce înseamnă acest act pentru A şi ce crede A că el înseamnă pentru B); şi (3) de către orice observator din exterior în cadrul său de gîndire (ceea ce cred persoanele din exterior, care nu au cunoştinţe din interiorul relaţiei, că se întîmplă şi ce înseamnă aceasta pentru ei) (de obicei, acesta este punctul de vedere privilegiat în lucrările sociale ştiinţifice, în detrimentul celorlalte două). Numai cînd (1) şi (2) se potrivesc (şi se recunoaşte că se potrivesc ca rezultat al proceselor descrise în Capitolul 4), actul are caracter de simbol relaţional, definit şi înţeles în colaborare.
Schimbul este deci nu numai transfer de bunuri şi servicii, ci şi utilizarea de simboluri şi semnificaţii prin intermediul unor lucruri precum bunurile şi serviciile, în măsura în care orice studiu reduce schimburile la acte brute (şi deci la semnificaţii comune, medii, culturale, mai degrabă decît personale), el ignoră dimensiunea personală. Astfel, dezbaterea dintre teoria schimbului strict şi teoria schimbului comun (Mills şi Clark, 1982) este esenţialmente greşit plasată, deoarece ia insuficient în considerare semnificaţiile diferite care sînt ataşate relaţiilor de schimb pure cu străinii şi celor comune cu prietenii. Cele două categorii sînt interpretate diferit (sau li se conferă semnificaţii diferite de către parteneri) *a priori* şi, astfel, tipurile de semnificaţii şi de relaţie sînt mereu confundate în cercetare.
în timp ce căutăm să contextualizăm astfel rezultatele specifice ale interacţiunii în contextele lor simbolic, social şi cultural (Montgomery, 1988), trebuie să luăm în considerare şi rolul deciziei în asigurarea contextului. Cînd merg la supermarket (sau la supermarketul vieţii), eu nu schimb numai bani pentru bunuri, ci eu aleg aceste bunuri, chibzuiesc în privinţa acestor decizii, îmi revizuiesc necesităţile, analizez opţiunile disponibile, acţionez sau reacţionez pe baza impulsurilor, şi nu ca răspuns la un calcul anterior. Pot, de
asemenea, să discut aceste decizii împreună cu Joanna, din moment ce nevoile *noastre* erau diferite cînd ea era însărcinată cu cel de-al doilea copil al nostru (care s-a dovedit a fi Gabriel; am făcut, fără succes, încercări disperate de a termina această carte înainte de a apărea el). Acest context al deciziilor este important şi formulează semnificaţia deciziilor, la fel cum formulează şi schimburile în cadrul relaţiilor interpersonale. Oamenii decid să pună accent pe anumite tipuri de schimb, ca rezultat al semnificaţiilor pe care ei le atribuie schimbului *în contextul altor decizii care ar putea fi făcute în locul lor:* Schimburile nu sînt absolute, nici abstracte. Prin efectuarea lor în contextul altor decizii, oamenii iau în considerare dilema schimburilor în termeni personali, nu numai în termenii cadrului comun mai larg (Billig, 1987).
Conform acestei propuneri, o relaţie nu este niciodată construită numai de diferitele niveluri de schimb - cu excepţia situaţiilor în care semnificaţiile acestor schimburi sînt universale şi nu personale - chiar dacă diferitele tipuri de resurse pot fi diferenţiate şi aranjate în relaţiile ordinale (Foa şi Foa, 1974). Diferenţa în ceea ce priveşte nivelul şi tipul obiectelor de schimb reiese din semnificaţiile simbolice care le sînt ataşate

prin modul în care sînt privite în cadrul contextelor social, relaţional şi individual ale înfăptuirilor lor (vezi Capitolele l şi 2). Schimbările în forma relaţiei sînt făcute prin realizarea serială a faptului că diferite niveluri ale schimbului trebuie garantate - adică printr-o transformare anterioară a semnificaţiei schimbului (vezi Capitolul 4). Similar, interdependenţa relaţională nu este creată numai prin interacţiunea patternurilor, ci, mai ales, prin credinţele şi atitudinile mentale ale acelor patternuri. (într-adevăr, interpretarea patternurilor este, în sine, un act mental *-cf.* Capitolul 2.) De aici reiese că măsurarea semnificaţiilor personale ataşate schimbului şi interdependenţei în circumstanţe specifice ar trebui să poată prezice mai mult despre rezultatele relaţiei decît simpla analiză a existenţei şi a tipului de schimb şi interdependenţă în sine, dacă acea analiză se bazează numai pe semnificaţia generală a schimbului şi interdependenţei, în acest mod, actele relaţionale au impact asupra relaţiei nu numai în mod direct sau într-un anumit mod matematic sau ştiinţific determinat din perspectiva unui observator. Mai degrabă, ele acţionează numai prin intermediul interpretării fiecărui receptor cu privire la forţa lor relaţională, în relaţiile de zi cu zi, interpretarea unui receptor este, de obicei, transformată prin discuţie.

Din această perspectivă, dezvoltarea relaţiilor nu ţine pur şi simplu de acumularea unei cantităţi vaste de informaţii despre cineva (Altman şi l&ylor, 1973) şi nici reducerea incertitudinii (Berger şi Bradac, 1982), deşi acestea

sînt, în mod indisputabil, procese importante. Informaţiile vor avea efect numai atunci cînd pot schimba metaperspectiva unei persoane asupra unei relaţii sau partener, putînd astfel afecta comportamentul social al unei persoane faţă de o alta. Dacă discuţia adaugă informaţii faptice fără a schimba totodată capacitatea receptorului de a structura şi organiza o opinie despre cealaltă persoană, atunci nu va avea probabil nici un efect care să modifice experienţa de relaţie. Pînă la urmă, reinterpretarea este o reorganizare a semnificaţiilor.

Autodezvăluirea

Am afirmat destul de multe lucruri despre autodezvăluire pe parcursul acestei cărţi, astfel că ar trebui să fie cît se poate de limpede motivul în virtutea căruia nutresc convingerea că semnificaţia dezvăluirii nu este neapărat aceeaşi pentru vorbitor şi ascultător, după cum s-a presupus de prea multe ori. Poate datorită conştiinţei implicite a acestui fapt, persoanele care doresc să facă o dezvăluire urmează pregătiri strategice pentru manipularea contextului, astfel încît răspunsul ascultătorului devine oarecum mai previzibil. Mieii şi Duck (1986) au arătat că oamenii, în întîlnirile reale, ajung cu încetul la dezvăluirea unor subiecte intime testînd mai întîi terenul, prin menţionarea subiectului într-un mod glumeţ sau lunecos, pentru a vedea reacţia generală a ascultătorului la subiectul general. Dacă răspunsul este sigur (adică dacă se pare că ascultătorul nu este ostil la acel subiect), atunci vorbitorul va face afirmaţia de autodezvăluire despre acel subiect. Astfel, riscul intimităţii, deseori discutat în rapoartele de cercetare asupra autodezvăluirii şi privit cîteodată ca oferind autodezvăluirii semnificaţia şi forţa sa intimă, este, de fapt, redus strategic dinainte, prin manipularea *semnificaţiei situaţiei* în care dezvăluirea este pe cale să fie făcută.

Mai mult, Mieii (1984) a remarcat că alte semnificaţii pot fi construite pentru afirmaţii cu caracter aparent de autodezvăluire. Aceasta poate fi utilizată cu scopul de a-i interoga pe ceilalţi! Mieii a argumentat faptul că oamenii sînt conştienţi de existenţa unei norme de reciprocitate cu privire la dezvăluire şi că, dacă o persoană ni se dezvăluie, implicit, sîntem nevoiţi să răspundem cu aceeaşi monedă. Dată fiind o astfel de cunoaştere, atunci este posibil să punem întrebări unei alte persoane într-o manieră foarte subtilă. Mieii a arătat că vorbitorii şi-ar declara propria experienţă cu privire la un subiect, pentru ca apoi să se retragă şi să aştepte ca ascultătorul să simtă presiunea unei norme de a răspunde cu aceeaşi monedă, dezvăluind, la rîndul său, anumite informaţii.

Similar, Spencer (1993) a arătat că autodezvăluirea are alte semnificaţii, mai complexe decît acelea presupuse de cercetători, în multe circumstanţe, mai ales în relaţiile mentor- sau părinte-copil, dezvăluirea are deseori un scop educativ. Ea nu este intenţionată pentru a dezvălui ascultătorului ceva din viaţa personală a vorbitorului, nici pentru a mări intimitatea relaţională în aceeaşi măsură, cît pentru a oferi un ghid bazat pe experienţa vorbitorului. De exemplu, Spencer (1993) a observat faptul că părinţii adresează adolescenţilor afirmaţii de genul: „Cînd eram de vîrsta ta, eram şi eu foarte timid, dar am reuşit să trec peste asta prin...".

în aceste cazuri, semnificaţia actului dezvăluirii este oarecum similară strategiilor de consiliere utilizate de profesori (Glidewell, Tucker, Todt şi Cox, 1982). în studiul din urmă, profesorii fără experienţă au relatat problemele cu care s-au confruntat, dar nu au cerut direct sfaturi despre cum să le rezolve. Profesorii cu experienţă nu au răspuns prin a da sfaturi ca atare, ci, în schimb, au povestit situaţii în care ei au rezolvat

probleme similare. Astfel, dezvăluirea ambelor situaţii problematice şi a soluţiilor posibile a fost abordată indirect, fără ca una dintre părţi să se facă de rîs printr-o solicitare directă a ajutorului sau printr-o recunoaştere directă a poziţiei inferioare, aceea de sfătuit. Aceste exemple sugerează, din nou, faptul că semnificaţia unei situaţii este un ghid pentru interpretarea şi înţelegerea lucrurilor pe care oamenii le fac în acea situaţie, mai mult decît este valoarea absolută a comportamentului în sine. în discursurile zilnice, revelarea sentimentelor unui vorbitor poate fi un fapt indirect pentru autodezvăluire în sensul tradiţional. Natura dezvăluirii îşi ia semnificaţia din scopurile vorbitorului în acea întîlnire şi din răspunsurile ascultătorului la acea semnificaţie.

în fine, în viaţa de zi cu zi, afirmaţiile care ar fi considerate dezvăluiri ar putea fi folosite, de fapt, pentru a împărtăşi experienţe vaste mai curînd decît un conţinut literal şi specific. De exemplu, soţia mea Joanna mi-a povestit recent despre un prieten pe care 1-a avut în adolescenţă şi despre unele lucruri neconvenţionale pe care le făceau împreună, în cadrul conversaţiei, Joanna a dezvăluit mai multe amintiri şi sentimente cu privire la acel prieten. Mi-era clar, cu toate acestea, că aceste detalii era esenţialmente irelevante pentru scopurile ei. Scopul ei în descrierea lor era de a-mi prezenta importanţa acelui prieten în formarea opiniei ei despre sine ca adolescentă şi *asta* era, de fapt, de dezvăluit. Experienţa completă - nu detaliile sau sentimentele specifice -reprezenta esenţa actului de dezvăluire care avea semnificaţie pentru ea şi pentru mine.

în toate exemplele de mai sus, unele luate din cercetare, altele din viaţă, există dovada că un enunţ poate fi desemnat ca fiind o adevărată autodezvăluire

în sensul presupus în cercetare numai după o examinare atentă a contextelor relaţionale şi de interacţiune în care apare. Semnificaţia literală a unui enunţ în sine este deci mai puţin importantă pentru cercetarea asupra relaţiilor decît semnificaţia şi importanţa socială a faptului enunţat. Acest lucru poate fi determinat numai după o analiză atentă a semnificaţiei interpersonale pe care o are pentru relaţie, şi nu doar din importanţa personală sau semnificaţia literală a afirmaţiei. Astfel de contexte sînt oferite de diferite tipuri de componente, discutate în Capitolul 5.

Dragostea şi stilurile de ataşament

Multitudinea de lucrări despre atitudinile dragostei (de exemplu, Hendrick şi Hendrick, 1986) relevă acelaşi proces general discutat mai sus. Preferind un stil de abordare a dragostei sau un anumit stil într-un anumit moment, subiecţii atribuie esenţialmente semnificaţii în moduri sistematice ghidate de sistemul lor de semnificaţii personale. De exemplu, dacă oamenii sînt îndrăgostiţi, au tendinţa de a vedea lucrurile în roz (Hendrick şi Hendrick, 1988).

Cu toate acestea, atunci cînd subiecţilor li se cere să dea răspunsuri cu privire la dragoste în circumstanţele structurate ale unui studiu, ei au tendinţa de a raporta experienţa sub o formă oarecum diferită de cea în care fac relatări nestructurate. Hendrick şi Hendrick (1993) au propus faptul că structurile diferite reprezintă parţial o funcţie a situaţiei retorice în care subiecţii se găsesc în cele două cazuri. Extinzînd această observaţie, Duck (1991, 1992a) a precizat faptul că raporturile despre tipurile de dragoste simţite în aceeaşi relaţie pot fi modificate de natura situaţiei retorice în care se află cel care face raportul. Cuplurile aflate în vîltorile pasiunii vor raporta, probabil, atitudini de dragoste erotică oricărui investigator care are curajul şi răutatea să îi întrerupă. Cuplurile care discută o cerere în căsătorie vor raporta, cel mai probabil, sentimente pragmatice cu privire la dragostea lor. Cu alte cuvinte, situaţia retorică pentru evocarea gîndurilor despre dragoste îi va ajuta pe cei chestionaţi să se concentreze asupra unor constituenţi ai întregii experienţe complexe într-un set de circumstanţe, şi asupra altora, în alt set de circumstanţe. De asemenea, Duck (1986, 1992a) a sugerat faptul că, aşa cum relaţiile amanţilor se dezvoltă de la un început impetuos şi erotic spre un parteneriat organizat pe viaţă, tot astfel partenerii îşi vor schimba profilurile atitudinilor lor despre dragoste într-un mod care reflectă schimbarea în semnificaţiile relaţiei ca întreg - şi, de aici, în privinţa oportunităţii anumitor tipuri de afirmaţii despre ea.

O altă ipoteză este aceea că expresia atitudinilor unei persoane faţă de dragoste poate fi asemănată cu decompoziţia ANOVA de semnificaţie din Capitolul 5: ea este compusă de un element referitor la sex (de

exemplu, există rezultate cu privire la diferenţele sexuale; Hendrick, Hendrick, Foote şi Slapion-Foote, 1984), de un element stilistic personal (aşa cum poate fi găsit în studiile despre stilurile caracteristice ale persoanelor; Hendrick şi Hendrick, 1986), de diferite elemente situaţionale locale, după cum am specificat mai sus, precum şi de elementul situaţional mai larg oferit interpretarea unei persoane cu privire la cursul posibil al relaţiei.

O altă abordare a relaţiilor romantice, pornind de la ataşament (Hazan şi Shaver, 1987) poate fi analizată în aceleaşi moduri. *Stilul de ataşament,* ca orice stil de comportament, este esenţialmente un sistem organizat de semnificaţii legate de organizarea memoriei şi coerenţa discursului sau a intelectului. Un stil se caracterizează prin indicarea anumitor tipuri de elemente ale experienţei sau oamenilor ca fundamentale şi apoi organizarea semnificaţiilor specifice ataşate acestor elemente şi relaţii fundamentale, mai ales a acelora care se ocupă de figurile centrale din viaţa perceptuală timpurie (Duck, în presă - a). Stilul reprezintă extrapolarea făcută de o persoană de la experienţe trecute, prin sisteme de semnificaţii personale organizate, la aşteptări pentru acţiuni viitoare. El poate fi conceptualizat ca un model funcţional al experienţei unei persoane la dispoziţia altora, în anumite tipuri de circumstanţe care reflectă circumstanţele care au dat naştere patternului (Bowlby, 1988). Altfel spus, un model funcţional de relaţii -este pur şi simplu o extindere sau o proiecţie în formele relaţiilor viitoare pe baza semnificaţiilor subiective şi personale ataşate experienţei anterioare, într-un fel, acest proces de generalizare este indicat de orice utilizare a termenului *stil.* Un stil reprezintă o anumită concordanţă detectată de un receptor, fie că e vorba despre sine, fie despre un alt observator. Dacă stilurile de ataşament (Hazan şi Shaver, 1987), de pildă, se bazează pe modele funcţionale ale relaţiilor (Bowlby, 1988), ele pot fi exemple ale unei percepţii ale trecutului realizate după un pattern con-ducînd la moduri, bazate pe pattern, de a anticipa viitorul (relaţiile adulţilor cu alţii). Acest lucru nu înseamnă, de fapt, că oamenii au numai un *model* funcţional al relaţiilor, ci că ei.au un model *funcţional* (Duck, 1993c). Receptorii aplică modelul în vieţile lor relaţionale reale, iar modelul contextualizează informaţiile pe care ei le primesc de la partenerii relaţionali. Ataşamentul este astfel un exemplu şi subgrup al tendinţei generale a oamenilor de a conferi semnificaţii lucrurilor în sine şi de a reacţiona la semnificaţiile care le sînt evocate în circumstanţe similare (sau extinse), după cum am discutat anterior.

Chiar şi stilul poate varia pe măsură ce evenimentele sînt interpretate, dar este mai probabil ca noţiunea de stil să fie ataşată de o concordanţă a experienţei perceptuale care formulează modurile persoanei de a-şi aminti sau a răspunde la evenimente - adică modurile de a le conferi semnificaţii personale.

Elementul important reprezentat în stilul de ataşament este semnificaţia generată de sine prin tratarea persoanei la dispoziţia altora. Se spune deseori că o astfel de semnificaţie este cuprinsă în interiorul sistemului cuiva la o vîrstă fragedă, continuînd apoi să exercite un efect important asupra vieţii ulterioare, deşi nu e vorba de un efect determinist, în circumstanţe care au legătură cu tratarea altora sau de către alţii (Bartholomew, 1993). Avînd deja un pattern dezvoltat, noi tindem să privim anumite tipuri de oameni în anumite moduri, avem tendinţa de a încorpora informaţii noi într-un mod care reflectă biasul ipotezei, reflectînd, astfel, altor oameni, semnificaţia pe care noi credem că o deţinem. Astfel, în acest mod, teoria ataşamentului poate fi pusă în legătură cu cercetarea timpurie cu privire la formarea impresiilor şi percepţia persoanelor. Abordarea prezentă este mai largă decît teoria ataşamentului, deoarece priveşte procesele de ataşament ca parte a semnificaţiilor personale în general şi deci se adresează unei game mai largi de probleme în relaţii. Cu alte • cuvinte, existenţa stilurilor de ataşament exemplifică tendinţa mai răspîndită a oamenilor de a ataşa semnificaţii, din punct de vedere stilistic, tuturor tipurilor de domenii ale experienţei. Abordarea mea poate, de asemenea, să justifice efectele experienţelor anterioare în privinţa relaţiilor, altele decît cele părinte--copil sau cele romantice, fără a contrazice afirmaţiile făcute de Bowlby. De exemplu, Dunn (1992) a dezvoltat interesanta observaţie că fraţii învaţă lecţii importante cu privire la valoarea lor pentru alţii atît din experienţe directe, cît şi indirecte. Observînd cum părinţii îi tratează pe fraţii lor, copiii pot căpăta o imagine despre valoarea lor comparativă pentru alţi oameni, despre cine este favorizat şi dacă primesc toţi un tratament egal. Ei pot dobîndi cunoştinţe indirecte cu privire la experienţe sociale precum împărtăşirea, egalitatea, cooperarea şi concurenţa. Aceste experienţe pot avea sau nu relevanţă pentru relaţiile romantice adulte ulterioare, dar pot, desigur, să fie relevante pentru alte tipuri de relaţii, în care nu este implicat nici un element romantic. De exemplu, Socha (1991) a arătat că unul dintre modurile în care copiii învaţă să fie ascultători este prin observarea acestui lucru la părinţi. Altfel spus, o structură de semnificaţii cu privire la ascultare este pusă la îndemîna copiilor de către părinţi şi poate fi asimilată în general, prin efectele expunerii (Zajonc, 1980). La fel cum se întîmplă şi cu alte percepţii şi experienţe,

informaţiile sosite sînt asimilate în cadrul perspectivei receptorului, pe care totuşi o transformă, sau o confirmă pe cea deja operativă.

Pe scurt, susţin faptul că experienţele de dezvoltare operează prin activitatea propriului sistem de semnificaţii specifice unui copil, care este, în parte, compus din propriile percepţii ale copilului, precum şi din asimilările, realizate de către copil, datorate interpretării experienţei oferite de alţii, întregul formează sistemul de semnificaţii propriu al copilului. Acesta este cel care afectează relaţiile ulterioare de toate tipurile, iar principiile expuse de lucrarea de faţă asupra ataşamentului sînt în concordanţă cu propunerile mele prezente. Desigur că sistemul de semnificaţii al copilului se dezvoltă parţial prin limbaj şi parţial prin relaţiile cu alţi oameni (Fogel, 1993). Astfel, pentru a mă întoarce la consideraţiile pe care le-am utilizat în Capitolele 2 şi 3, este de neconceput ca, de-a lungul întregii copilării timpurii sau a copilăriei propriu-zise, copilul să nu fie expus unor comportamente variabile de către fiecare părinte (Care părinte este vreodată consecvent pentru, să spunem, 10 ani la rînd de viaţă reală?) şi, de asemenea, la diferenţele dinte cei doi părinţi (Duck, 1994a). Nu aceste inconsecvenţe în sine (şi, de fapt, nici altele) vor conduce la un anumit stil de ataşament, ci concluzia, oricare ar fi aceasta, pe care un copil o trage pentru sine în urma acestor variabilităţi şi concordanţe receptate în relaţie. Similar, de-a lungul copilăriei, nu se poate ca un copil să reţină o opinie atît de unitară şi utilă cu privire la sine şi figurile sale de ataşament, astfel încît semnificaţia sinelui şi a acelor figuri să rămînă invariabilă. Cercetătorii ataşamentului ar trebui, cu siguranţă, să caute modurile în care copiii reprezintă acest ataşament în discuţii în diferite momente şi la diferite vîrste, modurile în care figurile de ataşament discută cu ei şi modurile în care astfel de lucruri sînt reflectate în semnificaţiile pe care copiii le recunosc pentru ataşament, sine şi figurile de ataşament - aşa cum cercetătorii au explorat deja opiniile inconsecvente ale copiilor cu privire la natura prieteniei în decursul copilăriei (Duck, 1993b).

O privire în viitor: subiecte pentru cercetare

O dată ce analizăm serios importanţa studierii modului de manifestare şi abordare a discuţiei - prin definire, concentrare şi extindere - şi a semnificaţiilor în relaţii, sîntem conduşi spre considerarea subiectelor relaţionale practice care, din punct de vedere istoric, au prezentat prea puţin interes pentru oamenii de ştiinţă (Wood, 1993b): probleme, agitaţii şi lovituri ale căror semnificaţii trebuie construite în moduri care să permită rezultate practice, cum ar fi continuarea sau destrămarea relaţiei. Dacă relaţia continuă în ciuda unor

astfel de probleme, acţiunea socială trebuie să fie abordată creativ pentru a redirecţiona relaţia în jurul obstacolelor, dar dacă blocajul este de netrecut, atunci cel puţin unul dintre parteneri trebuie să facă ceva pentru a lăsa relaţia să moară, chiar dacă acest lucru înseamnă ignorarea conştientă a relaţiei.

Relaţiile şi viaţa reală

Teoreticienii trebuie deci să încorporeze partea întunecoasă într-o relaţie de-a lungul părţii luminoase, recunoscînd în acelaşi timp că aceşti termeni şi această dihotomie sînt, de fapt, mult mai simple (Duck, 1944d). Am sugerat că analiza semnificaţiilor personale oferă o astfel de forţă integrantă care uneşte din nou partea luminoasă cu cea întunecoasă. Deoarece interacţiunea dintre „luminos" şi „întunecos" construieşte semnificaţia unei relaţii (iar elementul pozitiv şi cel negativ, izolate, nu pot realiza acest lucru), semnificaţia unui act individual pozitiv sau negativ este derivată nu numai din generarea de recompense sau costuri, ci din poziţia pe care o ocupă în patternul de activitate, în realitate, relaţiile noastre nu cuprind numai o luminozitate veselă şi recompense pline de satisfacţii, ci şi (uneori simultan) durere şi suferinţe ocazionale. Nu este nimic ciudat sau nemaipomenit de original în această observaţie; ştim cu toţii acest lucru, dar în teorie ne purtăm ca şi cum nu am şti. în realitate, oamenii îşi petrec o mare parte a timpului abordînd, definind şi încercînd să înţeleagă atît plăcerile, cît şi durerile relaţionale - şi fac acest lucru destul de des prin discuţia care nu ţine neapărat de presupunerea că relaţia este pe cale de a se sfîrşi. La fel, persoanele care relaţionează fac mai mult decît numai să ofere recompense şi să impună costuri: ele încearcă să găsească o cale de a le face faţă într-un mod semnificativ. Costurile nu sînt numai cognitive sau emoţionale, deţinînd şi costurile adiţionale ale propriului lor management, astfel încît analiza unui cost devine un regres infinit.
Descrierea deseori maniacală a relaţiilor ca fiind raiuri lirice de fericire absolută (Argyle, 1987) sau centre paradisiace de apropiere şi mulţumire (Kelley, 1983) pur şi simplu nu ne spune nimic mai mult decît o parte -probabil nu mai mult de jumătate - dintr-o imagine mult mai complexă. Trebuie să explicăm mai multe probleme, cum ar fi practica reală a complexi-tăţilor interminabile ale relaţionării, viaţa reală, neidealizată a

relaţiilor, precum şi menţinerea relaţiei prin discuţia zilnică. Acest lucru trebuie realizat într-un mod care justifică cu generozitate şi realist acţiunile semnificative ale vieţii zilnice, înainte ca noi să începem să ne felicităm prematur (şi cu mult prea multă căldură) pentru că ştiinţa relaţiilor este pe cale să dea naştere

unei noi Ere de Aur. De exemplu, la cea mai neagră extremă a axei părţii întunecoase, consecinţele practicii relaţionale sînt chiar şi mai acute. Oamenii trebuie să se şi descurce cu duşmanii lor, nu numai să fie conştienţi de ei. Trebuie să desfacem ceea ce fac ei, să ridicăm un scut pentru a contracara comentariile lor, să neutralizăm grenadele lor interpersonale, să împiedicăm tirurile lor publice ostile şi să planificăm executarea unor raiduri de răzbunare (Wiseman, 1989, în presă). Un duşman nu este o simplă sursă de evaluare negativă, nici o fantomă cognitivă care ne acţionează butoanele emoţionale; el reprezintă o provocare vie la adresa propriului nostru sistem de semnificaţii personale şi la managementul identităţii noastre. Este, mai departe, o provocare la care oamenii trebuie să reacţioneze.

Cupach şi Spitzberg (1994) au demonstrat că o mare parte din latura întunecoasă a relaţiilor a fost ignorată în teoriile non-clinice recente ale relaţionării (c/. Gottman, 1991). Acest fapt este interesant în sine, dar este, de asemenea, important deoarece partea luminoasă există şi în practică, iar acestea necesită o abordare atît separată, cît şi împreună (Duck, 1994d). Relaţiile cuprind, inevitabil, iritări din cauza partenerilor, obligaţiile care decurg din legături (Wiseman, 1986), precum şi cîte ceva din pura rea-voinţă de care dau dovadă oamenii pentru a se încurca unul pe altul, pentru că noi „rănim întotdeauna persoana pe care o iubim". Este relativ uşor să aducem liste lungi de aspecte relaţionale negative care sînt mult prea rar studiate şi aproape niciodată încorporate în teorii într-un mod substanţial sau integrant (de exemplu, răzbunarea, tachinarea, cicăleala; Duck, 1994d; Duck şi Wood, în presă; Wood şi Duck, 1994). Totuşi, partea întunecoasă constituie nu numai un set semnificativ de experienţe relaţionale pentru oameni, ci şi un set de activităţi relaţionale care reies în timpul lucrului constant cu alte activităţi relaţionale. De exemplu, frecuşul zilnic, conflictele minore, sarcinile de loialitate şi ajutorul dat altora sînt exemple banale care se pot întîmpla în orice moment în viaţa obişnuită (sau exemple ale modurilor în care ceea ce este „luminos" în Momentul l poate părea „întunecos" în Momentul 2). Aceste probleme nu cauzează neapărat sfîrşitul relaţiei: ele sînt sîmburii care apar împreună cu strugurii, dar şi ele trebuie abordate. La cealaltă extremă, duşmanii, ura, regretul pentru interacţiunile sau discuţiile din relaţie, dezamăgirea produsă de partener sau de scopurile relaţiei, trădarea, sabotajul relaţional, cicălelile, răutatea în relaţionare, dezamăgirile, dorul pentru anumite persoane (o componentă a singurătăţii ?), toate sînt experienţe pe care oamenii le trăiesc în relaţii.

Astfel de subiecte nu devin mai puţin importante doar datorită faptului că cercetătorii academici nu le studiază aproape deloc (deşi, desigur, mulţi clinicieni o fac). S-ar putea să descoperim că aceste lucruri pot fi pur şi simplu justificate prin prisma teoriilor existente, dar, din moment ce nu au fost cercetate în mod sistematic, nu putem avea vreo siguranţă, şi nici încredere în acest sens. Pare mai plauzibil ca astfel de fapte relaţionale întunecoase să fie greu de explicat prin teoriile existente, aşa cum sînt multe dintre cele luminoase, tocmai pentru că existenţa lor vine în întîmpinarea unuia dintre argumentele majore ale acestei cărţi: astfel de fapte nu există numai în interiorul intelectului, ci şi în practica vieţii de zi cu zi. De aceea, aceste aspecte ale relaţionării prezintă probleme organizaţionale şi de abordare, deoarece oamenii şi obligaţiile relaţionale nu sînt doar nişte ciudate fantasme cognitive individualiste, fără nici o legătură cu viaţa reală. Toate relaţiile au obligaţii şi datorii care apar o dată cu ele, fiind parte a naturii lor: de exemplu, o persoană renunţă la o anumită autonomie şi independenţă pentru a deveni membru al oricărei relaţii (Baxter, 1993a). Astfel de sacrificii pentru o relaţie îmbracă multe forme, dar nu duc la destrămarea relaţiei; ele conduc la o necesitate de abordare şi continuare a relaţiei - o distincţie care depinde de semnificaţiile atribuite obligaţiei şi costului în context relaţional. De exemplu, obligaţiile sau costurile pot necesita ca o persoană să-şi organizeze diferit timpul, să renunţe la o activitate plăcută pentru a-şi ajuta un prieten sau să depună efort pentru a-şi ajuta partenerul. Chiar şi în cazul părinţilor şi copiilor, există multe forme de obligaţie care structurează relaţia şi echilibrează recompensele evidente, dar nu conduc la întreruperea legăturii (Stafford şi Byers, 1993 ; Stein, 1993) - tocmai din cauza semnificaţiei legăturii.

Am putea fi tentaţi să explorăm astfel de fenomene prin prisma recompenselor şi costurilor. Cu toate acestea, existenţa costurilor în cadrul unei relaţii care continuă totuşi să ridice probleme importante, nerezolvabile exclusiv prin prisma nivelurilor de comparaţie, dacă, într-adevăr, cultura acelei persoane este una în care întreaga idee a relaţiilor bazată pe costuri şi recompense are un anumit sens (aşa cum nu se întîmpla în Orient, de exemplu; Yum, 1988). Desigur că acea persoană nici nu are dreptul şi nici nu poate

exercita o decizie cii privire la rămînerea într-o astfel de relaţie, după cum reiese din echilibrarea de costuri şi recompense (Rusbult şi Buunk, 1993). Nici efectul unui astfel de cost al satisfacţiei nu prezintă prea mult interes, din moment ce este posibil ca satisfacţia să nu fie legată de continuarea unui număr de relaţii (de exemplu, părinte-copil, serviciu sau relaţiile cu vecinii). Adevărata problemă nu se
referă la rezultatele relaţionale ca produs al costurilor şi recompenselor, ci mai curînd la procesul de management al relaţiei căreia persoana în cauză simte că îi aparţine. Cum gîndesc şi discută oamenii într-o relaţie despre lucrurile considerate costuri, insatisfacţii etc., în moduri care, totuşi, permit participarea continuă la relaţie ?

Conflictele interpersonale oferă un exemplu sugestiv. Conflictele sînt deseori tolerate deoarece sînt privite drept consecinţe inevitabile ale relaţiilor, dar ele pot oferi şi un bun exemplu pentru cazul în care semnificaţiei generalizate a „trecerii dincolo" a activităţii i-a fost acordată o atenţie insuficientă din partea cercetării efectelor sale relaţionale. Hocker şi Wilmot (1989) au remarcat faptul că clasificarea, de către cercetători, a comunicărilor în categorii stilistice (cum ar fi stilurile de conflict) este deseori privită ca încadrare într-o categorie absolută. Cu toate acestea, stilul de conflict este cu adevărat dependent de poziţia observatorului, nefiind un stil invariabil al personalităţii, ci dependent de situaţii. Totuşi, instrumentele de măsură cad, de prea multe ori, în capcane despre care am discutat anterior, în care ele presupun o concordanţă general valabilă în cadrul tuturor contextelor, relaţiilor şi situaţiilor conflictuale, precum şi în situaţiile conflictuale particulare.

înainte de a înţelege un conflict, trebuie să cunoaştem semnificaţiile comportamentelor care duc la conflicte, precum şi la conflictul în sine din cadrul relaţiei (Cloven şi Roloff, 1993 ; Witteman, 1988). Din aceste motive, trebuie să ne concentrăm asupra patternurilor de comunicare şi comportament care, în situaţii normale, aduc individul în faţa unui conflict în anumite circumstanţe şi relaţii, şi nu în altele. Astfel de patternuri indică modul în care persoana defineşte semnificaţia comportamentelor particulare în situaţii particulare şi în relaţii cu anumite persoane - iar transformarea acelor semnificaţii în cadrul dinamicii situaţionale (care explică totodată de ce un anumit conflict este benefic pentru o relaţie şi duce la o rezolvare satisfăcătoare a problemelor, fiind considerat constructiv, în cazul în care este argumentativ şi dialogat; Hocker şi Wilmot, 1989). Mai mult, atunci cînd cineva utilizează abordarea de mai sus pentru a analiza semnificaţia unui conflict pentru persoanele implicate, pare plauzibil ca un element major să fie reprezentat de diminuarea propriei opinii despre viaţă, care este prezentată prin provocarea realizată de o altă persoană. Dacă această ipoteză se dovedeşte corectă, concentrarea asupra conţinutului literal al schimburilor conflictuale va necesita o atenţie suplimentară asupra semnificaţiilor personale ale partenerilor cu privire la conflict. Dar, din nou, ar trebui să privim efectele negative ale conflictului, provocate nu de evenimente, ci de semnificaţiile evenimentelor pentru acea persoană.

Abordarea diverselor relaţii

De asemenea, există multe relaţii involuntare, cu care oamenii se întîlnesc zilnic, avînd o influenţă nesemnificativă asupra existenţei sau asupra rezultatelor calculelor recompensă-cost (Stafford şi Byers, 1993). De exemplu, relaţiile cu socrii, relaţiile cu părinţii în vîrstă, relaţiile cu colegii de serviciu etc. au foarte puţin din libertatea de decizie a selecţiilor romantice din anii studenţiei, care reprezintă sursa cea mai frecventă de date despre aşa-numitele relaţii apropiate. Poate fi vorba despre o decizie de a pune copilul într-un tomberon de gunoi, de a o muta pe bunica la un azil de bătrîni sau de a te sinucide, dar astfel de decizii au un alt tip de semnificaţie decît acelea în care o studentă este pusă să decidă între o siluetă cu fese mari şi una cu fese mici într-un experiment cu privire la atracţia interpersonală (Beck, Ward-Hull şi McLear, 1976). Relaţiile în care cineva are de luat decizii considerabile şi în mod continuu cu privire la apartenenţa sa diferă de acelea în care libertatea de mişcare a cuiva este influenţată de pericole personale, norme familiale, sărăcie cronică sau aşteptări culturale (Duck, 1993a). în ultimul caz, problema se referă la managementul practic al relaţiei şi al identităţii unei persoane, şi nu la existenţa continuă a relaţiei.

într-un mod similar, este de asemenea posibil să enumerăm tipurile de relaţii evidente în viaţa normală, care au proprietăţi care prezintă provocări similare teoriilor existente. Problema apare atunci cînd astfel de teorii se bazează numai pe analiza recompenselor şi costurilor sau atunci cînd ele presupun liniaritatea creşterii în privinţa asumării responsabilităţii de-a lungul timpului, privite ca simple probleme de calcul cognitiv (Duck şi Wood, în presă; Wood şi Duck, în presă). Similitudinile şi diferenţele dintre abordarea relaţiilor heterosexuale şi a celor homosexuale, de exemplu, au fost cercetate superficial. Studiul relaţiilor dintre homosexuali şi ale celor dintre lesbiene va necesita, aproape sigur, o analiză a forţelor şi contextelor

sociale, cum ar fi rolurile, normele şi aşteptările care nu sînt aproape niciodată încorporate în explicaţiile cognitive pur sociale ale celorlalte tipuri de relaţii (Allan, 1993). Totuşi, de ce nu analizează cercetătorii relevanţa forţelor şi contextelor sociale pentru toate tipurile de relaţii ? Toate relaţiile sînt abordate pe fundalul unor astfel de roluri, norme şi ghiduri sociale (Duck, 1993b). A concentra cercetarea numai asupra proceselor cognitive înseamnă a rata ocazia de a conferi acestora ponderea necesară şi potrivită.

De asemenea, s-a acordat prea puţină atenţie abordării reale a relaţiilor în cazul grupurilor care se confruntă cu constrîngeri de ordin fizic sau emoţional,

deoarece teoreticienii presupun că astfel de impedimente concrete, cum ar fi handicapul fizic, tulburările fiziologice sau chiar transformările sociale ale familiilor destrămate pot fi explicate prin aceleaşi calcule cognitive ale schimbului şi raportului recompensă/cost (c/. Lyons, în presă). Se poate ca aceste dileme comportamentale reale să fie explicate în aceiaşi termeni ca şi activităţile cognitive şi deseori imaginative ale studenţilor ? Este în regulă să-i rogi pe studenţi să se gîndească la relaţii sau să-şi imagineze cum ar reacţiona dacă s-ar preface că ar fi ei înşişi divorţaţi, minoritari sau handicapaţi avînd relaţii pe termen lung la vîrsta de 50 de ani. Dacă oamenii de ştiinţă se bazează totuşi pe astfel de surse, atunci ei şi cititorii lor trebuie să preceadă afirmaţiile despre rezultatele obţinute cu restricţii cu adevărat umile şi dificil de realizat. O astfel de precizie ne va obliga să nu mai privim toate relaţiile ca fiind produse calculate ale aritmeticii atitudinale şi cognitive şi să remarcăm că toate relaţiile sînt activităţi realizate în întregime în cadrul vieţilor zilnice contextualizate, care, pentru unii oameni, au uşi adevărate, toalete reale, restrîngeri substanţiale, greutăţi interpersonale, comportamente de răspuns stereotipice, reacţii comportamentale la stigmate şi realităţi normate care pur şi simplu nu sînt reductibile la o aritmetică cognitivă obiectivă. Constrîngerile relaţionale ale sărăciei nu sînt numai produse ale algoritmilor cognitivi: ele sînt vizibile şi marchează persoanele afectate.

Un alt exemplu sugestiv este faptul că lucrările despre relaţiile în cadrul populaţiilor minoritare reprezintă numai cîteva puncte de reper pe harta incompletă a cîmpului de cercetare. Totuşi, modelele obişnuite, care reprezintă relaţiile ca fiind aproape în întregime rezultatul activităţilor psihice interne ale indivizilor, trebuie să fie comparate cu cîteva fapte sociale. Relaţiile între membrii unor populaţii minoritare într-o cultură majoritară trebuie să facă faţă mai multor restricţii sociale şi efecte sociale ale diferenţei care par să distingă abordarea reală a acestor relaţii de cea a relaţiilor studiate îndeaproape şi să o facă mai incitantă (Gaines, în presă). Puţinele lucrări de cercetare disponibile în privinţa acestor subiecte clarifică faptul că există constrîngeri sociale asupra comportamentului în aceste relaţii şi atrag atenţia asupra faptului^ă rolul forţelor sociale în abordarea intimităţii este prea des ignorat în modelele bazate exclusiv pe dinamica psihică individuală, în plus, deoarece această dinamică psihică reflectă patternuri, stiluri familiale şi procese de identitate derivate din cultura albă, heterosexuală, a clasei de mijloc (Wood şi Duck, în presă), este posibil ca ea să nu poată justifica diadele din cadrul unei structuri familiale extinse organizate pe linii matriarhale, aşa cum se întîmplă deseori în familiile afro-americane. Teoriile presupun deseori o structură care nu este, de fapt,

practicată aşa cum se presupune (de exemplu, teoriile referitoare la diferenţele de putere în cadrul cuplurilor nu discută cazurile familiilor cu un singur părinte sau faptul că un copil ar fi putut avea o experienţă diferită în privinţa structurii de putere în familie, înainte ca părinţii să divorţeze, iar familia să devină una vitregă; Coleman şi Ganong, în presă). Cu toate acestea, astfel de probleme nu sînt singulare şi nu se aplică numai la anumite tipuri de relaţii, deşi ar putea fi diferite în grad. Toate relaţiile au astfel de contexte privind abordarea lor; o mai bună înţelegere a acestora reprezintă pur şi simplu un lucru care trebuie atît să fie realizat, cît şi teoretizat (Duck, 1993a; Klein şi Milardo, 1993 ; Milardo şi Wellman, 1992).

O ultimă semnificaţie personală

Trebuie să recunosc că există un anumit caracter circular al logicii în această carte. Pe măsură ce fiecare capitol s-a desfăşurat, a fost uneori necesar să revedem anumite concepte anterioare dintr-un unghi diferit, să expunem şi să evaluăm alte faţete ale conceptului deja explorat, dar i-am avertizat pe cititori că va fi ca o excursie cu maşina! într-o anumită măsură, acest caracter circular în sine demonstrează că relaţiile nu sînt nişte dezvoltări liniare, după cum considerăm noi, şi că „secţionarea" fenomenelor în vederea unei explicaţii presupune totdeauna secţionarea dintr-un anumit unghi, lăsînd alte abordări neexplorate, în privinţa altor aspecte, caracterul circular subliniază din punct de vedere stilistic o observaţie pe care am dorit să o transmit de-a lungul acestei cărţi: orice descriere, orice teorie şi orice metodă conţine o anumită

perspectivă, iar această perspectivă este o componentă importantă a modului în care „arată" lucrurile, inclusiv relaţiile şi cărţile.

De multe ori am fost uimit de concordanţele şi de întrepătrunderile constructive dintre diferite poziţii ale psihologiei, ştiinţei comunicării, sociologiei şi alte domenii ale cercetării relaţionale. Aceste legături mi se par mai interesante decît diferenţele şi cred că indică stilurile generale ale reacţiilor umane la experienţă, care pot fi unificate într-o formulare generală. Pe măsură ce am înaintat, am încercat să prezint anumite patternuri fundamentale, extrase din literaturile diferitelor discipline.

Acest lucru nu înseamnă că pledez pentru o Şcoală a Unităţii Universale. Cred, mai degrabă, că procesele de căutare umană se manifestă în diferite locuri în moduri diferite, caracterizîndu-se totodată printr-o similitudine fundamentală. Toate acestea sînt îmbinate în cadrul semnificaţiilor. Acolo unde o
disciplină sau un cercetător descoperă o semnificaţie într-un loc şi într-un anumit mod, şi altul/alta în alt mod, ambii realizează acelaşi lucru: ei construiesc semnificaţia în interiorul unui cadru general în care sînt organizate mai multe părţi ale semnificaţiei. De asemenea, cititorii care definesc semnificaţia unei cărţi realizează esenţialmente acelaşi lucru ca şi celelalte fiinţe umane care scriu cărţi şi fac ştiinţă şi ţin conferinţe. Fiecare interpretează lumea într-un mod care concordă cu sistemele sale preexistente de organizare a semnificaţiilor. Fiecare încearcă, de asemenea, să realizeze extinderea de la propria sa semnificaţie la cea a celuilalt şi astfel să construiască recunoaşterile, acceptările şi realizările semnificaţiei împărtăşite care reprezintă baza relaţiilor, socializării şi a societăţii. Relaţiile în sine şi natura relaţiilor sînt profund marcate de gradul în care o persoană poate interpreta mentalitatea celeilalte -care reprezintă punctul de unde am plecat.

în mod întîmplător, Ben şi cu mine am trecut azi prin ritualul nostru obişnuit de indicare şi pauze. Dar, după ce s-a gîndit cîteva momente, el a arătat spre degetul meu şi a spus „Lu...". Cred că sîntem pe drumul cel bun...

Acum, ascultătorule, visul meu ţi 1-atn spus ţie.
Vezi dacă poţi să mi-1 tălmăceşti mie.
Dă cortina la o parte; prin vălul meu să priveşti;
întoarce-mi metafora; să nu greşeşti
Acolo (dacă îl cauţi bine) aşa un lucru se găseşte
Care-i de ajutor oricărei minţi oneste*.

Din *Călătoria pelerinului* de Bunyan (folosită, de asemenea, ca ultima naraţiune într-o lucrare ilustrată muzical de Ralph Vaughan Williams, cu titlul „Un episod din Bunyan").

Bibliografie

Acitelli, L.K. (1988), „When spouses talk to each other about their relationship", *Journal of Social and Personal Relationships,* 5, 185-199.

Acitelli, L.K. (1992), „Gender differences in relationship awareness and marital satisfaction among young married couples", *Personality and Social Psychology Bulletin,* 18, 102-110.

Acitelli, L.K. (1993), „You, me and us : Perspectives on relationships awareness", în S.W. Duck (ed.), *Individuals in relationships* (Understanding Relationship Processes Series, voi. l, pp. 144-174), Newbury Park, CA, Sage.

Acitelli, L.K., Douvan, E. şi Veroff, J. (1993), „Perceptions of conflict in the first year of marriage: How important are similarity and understanding ?", *Journal of Social and Personal Relationships,* 10, 5-19.

Acitelli, L.K. şi Duck, S.W. (1987), „Intimacy as the proverbial elephant", în D. Perlman şi S.W. Duck (eds.), *Intimate relationships: Development, dynamics and deterioration* (pp. 297-308), Newbury Park, CA, Sage.
Adler, A. (1929), *What your life should mean to you,* New York, Bantam.
Allan, G.A. (1989), *Friendship,* Hemel Hempstead, UK, Harvester Wheatsheaf.
Allan, G.A. (1993), „Social structure and relationship", în S.W. Duck (ed.), *Social contexts and relationships* (Understanding Relationship Processes Series, voi. 3, pp. 1-25), Newbury Park, CA, Sage.
Althen, G. (1993), *Manual offoreign students, scholars and advisors,* University of lowa Office of International Education, lowa City.
Althusser, L. (1971), *Lenin and philosophy and other essays,* London, New Left Books.
Altman, I. şi Taylor, D. (1973), *Social penetration: The development of inter-personal relationships,* New York, Hoit, Rinehart şi Winston.
Andersen, P. (1993), „Cognitive schemata in personal relationships", în S.W. Duck (ed.), *Individuals in relationships* (Understanding Relationship Processes Series, voi. l, pp. 1-29), Newbury Park, CA, Sage.
Argyle, M. (1987), *Thepsychology ofhappiness,* Harmondsworth, UK, Penguin.
Argyle, M. şi Henderson, M. (1984), „The rules of friendship", *Journal of Social and Personal Relationships,* l, 211-237.
Aron, A. şi Aron, E.N. (1986), *Love and expansion of the seif: Understanding attraction and satisfaction,* New York, Hemisphere.

Aronson, E. şi Worchel, P. (1966), „Similarity versus liking as determinanta of interpersonal attractiveness", *Psychonomic Science,* 5, 157-158.
Bailey, B. (1988), *From front porch to back seat: Courtship in twentieth century America,* Baltimore, MD, Johns Hopkins University Press.
Bakhtin, M. (1981), *The dialogic imagination: Four essays by M.M. Bakhtin* (M. Holquist, ed.; C. Emerson şi M. Holquist, trad.), Austin, University of Texas Press.
Bakhtin, M. (1984), *Problems ofDostoevsky'spoetics* (C. Emerson, ed. şi trad.), Minneapolis, University of Minnesota Press (ediţia întîi - 1929).
Bartholomew, K. (1993), „From childhood to adult relationships: Attachment theory and research", în S.W. Duck (ed.), *Learnng about relationships* (Understanding Relationship Processes Series, voi. 2, pp. 30-62), Newbury Park, CA, Sage.
Bartlett, F. (1932), *Remembering,* Cambridge, Cambridge University Press.
Bavelas, J. (1990), *Equivocal communication,* Newbury Park, CA, Sage.
Baxter, L.A. (1987), „Symbols of relationship identity in relationship cultures", *Journal of Social and Personal Relationships,* 4, 261-279.
Baxter, L.A. (1990), „Dialectical contradictions in relationship development", *Journal of Social and Personal Relationships, l,* 69-88.
Baxter, L.A. (1992a), „Root metaphors in accounts developing romantic relationships", *Journal of Social and Personal Relationships,* 9, 253-275.
Baxter, L.A. (1992b), „Forms and functions of intimate play in personal relationships", *Human Communication Research,* 18, 336-363.
Baxter, L.A. (1993a), „The social side of personal relationships: A dialectica! perspective", în S.W. Duck (ed.), *Social contexts and relationships* (Understanding Relationship Processes Series, voi. 3, pp. 139-165), Newbury Park, CA, Sage.
Baxter, L.A. (1993b), „Thinking dialogically about communication in personal relationships", în R.L. Conville (ed.), *Structures of interpretation* (pp. 23-38), Norwood, NJ, Ablex.
Baxter, L.A. şi Bullis, C. (1986), „Turning points in developing romantic relationships", *Human Communication Research,* 12, 469-493. '
Baxter, L.A. şi Widenmann, S. (1993), „Revealing and not revealing the status of romantic relationships to social networks", *Journal of Social and Personal Relationships,* 10, 321-338.
Baxter, L.A. şi Wilmot, W. (1985), „Taboo topics in close relatioships", *Journal of Social and Personal Relationships,* 2, 253-269.
Beck, S.B., Ward-Hull, C.I. şi McLear, P. (1976), „Variables related to women's somatic preferences for the male and female body", *Journal of Personality and Social Psychology,* 34, 200-210.
Bell, R.A., Buerkel-Rothfuss, N. şi Gore, K. (1987), „«Did you bring the yarmulke for the cabbage patch kid?» The idiomatic communication of young lovers", *Human Communication Research,* 14, 47-67.

Bennett, J. (în presă), *Time and relationships,* New York, Guilford.
Berg, J.H. şi McQuinn, R.D. (1986), „Attraction and exchange in continuing and non-continuing dating relationships", *Journal of Personality and Social Psychology,* 50, 942-952.
Berger, C.R. (1988), „Uncertainty and information exchange in developing relationships", în S.W. Duck, D.F. Hay, S.E. Hobfoll, W. Ickes şi B. Montgomery (eds.), *Handbook of personal relationships: Theory, research and interventions* (pp. 239-256), New York şi Chichester, John Wiley.
Berger, C.R. (1993), „Goals, plâns and mutual understanding in personal relationships", în S.W. Duck (ed.), *Individuals in relationships* (Understanding Relationship Processes Series, voi. l, pp. 30-59), Newbury Park, CA, Sage.
Berger, C.R. şi Bradac, J. (1982), *Language and social knowledge,* London, Arnold.
Berger, P. şi Kellner, H. (1964), „Marriage and the construction of reality: An exercise in the microsociology of knowledge", *Diogenes,* 46, 1-24.
Bernard, A.C., Adelman, M.B. şi Schroeder, J. (1991), „Two views on the consumption of mating and dating", în R.H. Holman şi M.R. Solomon (eds.), *Advances in consumer research* (voi. 18, pp. 532-537), Provo, UT, Association for Consumer Research.
Bernard, J. (1972), *Thefuture ofmarriage,* New York, World Publications.
Berscheid, E.S. şi Peplau, L.A. (1983), „The emerging science of relationships", în H.H. Kelley, E. Berscheid, A. Christensen, J.H. Harvey, T.L. Houston, B. Levinger, E.M. Mc Clintock, L.A. Peplau şi D.R. Peterson.
Berscheid, E., Snyder, M. şi Omoto, A. (1989), „Issues in studying close relationships: Conceptualizing and measuring closeness", în C. Hendrick (ed.), *Close relationships* (pp. 63-91), Newbury Park, CA, Sage.
Billig, M. (1976), *Fascists,* London, Academic Press.
Billig, M. (1987), *Arguing and thinking: A rethorical approach to ocial psycho-logy,* Cambridge, Cambridge University Press.
Billig, M. (1991), *Ideology and opinions,* London, Sage.
Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton, D. şi Radley, A. (1988), *Ideologica! dilemmas: A social psychology of everyday thinking,* London, Sage.
Blankenship, V., Hnat, S., Hess, T. şi Brown, D.R. (1984), „Reciprocal interaction and similarity of personality attributes", *Journal of Social and Personal Relationships,* l, 415-432.
Bochner, A.P. (1984), „The functions of human communication in interpersonal bonding", în C. Arnold şi J. Bowers (eds.), *Handbook of rhetorical and communication theory* (pp. 544-621), Boston, Allyn şi Bacon.

Bochner, A.P. (1991), ,,On the paradigm that would not die", in J. Anderson (ed.), *Communication yearbook* 14 (pp. 484-491), Newbury Park, CA, Sage.
Bochner, A.P., Krueger, D.L. si Chmielewski, T.L. (1982), „Interpersonal perceptions and marital adjustment", *Journal of Communication,* 32, 135-147.
Bolger, N. §i Kelleher, S. (1993), ..Daily life in relationships", in S.W. Duck (ed.), *Social contexts and relationships* (Understanding Relationship Processes Series, vol. 3, pp. 100-109), Newbury Park, CA, Sage.
Booth, W.C. (1974), *The rhetoric of irony,* Chicago, University of Chicago Press.
Bowlby, J. (1988), *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development.* New York, Basic Books.
Burgoon, J.K. (ed.) (1992), ,,A Chautauqa on similarity", *Communication Monographs, 59.*
Burke, K. (1969), *A grammar of motives,* Berkeley, University of California Press (Original work published 1945).
Burke, K. (1985), ..Commentary", in B.L. Brock, K.L. Burke, P.O. Burgess ji H.W. Simons (eds.), «Dramatism as ontology or epistemology: A symposium [Special issue], *Communication Quarterly,* 33, 17-33.
Burkitt, I. (1991), *Social selves: Theories of the social formation of personality,* London, Sage.
Burleson, B.R. si Denton, W.H. (1992), ,,A new look at similarity and attraction in marriage: Similarities in social-cognitive and communication skills as predictors of attraction and satisfaction", *Communication Monographs,* 59, 268-287.
Byrne, D. (1971), *The attraction paradigm,* New York, Academic Press.
Byrne, D., Nelson, D. si Reeves, K. (1966), ,,The effects of consensual validation and invalidation on attraction as a function of verifiability", *Journal of Experimental Social Psychology,* 2, 98-107.

Canary, D.J. si Stafford, L. (eds.), (1994), *Communication and relationship maintenance,* New York, Academic Press.
Christensen, A., Sullaway, M. si King, C. (1983), ^Systematic error in behavioral reports of dyadic interaction: Egocentria bias and content effects", *Behavioral Assessment, 5,* 129-142.
Christopher, F.S. $i Gate, R.M. (1985), ^Premarital sexual pathways and relationship development", *Journal of Social and Personal Relationships, 2,* 271-288.
Cloven, D. si Roloff, M. (1993), ..Sense-making activities and interpersonal conflict II: The effect of communicative intentions on internal dialogue", *Western Journal of Communication*, 57, 309-329.
Cody, M.J., Kersten, L., Braaten, L.O. si Dickson, R. (1992), Roping with relational dissolutions: Attributions, account credibility, and plans for
resolving conflicts", in J.H. Harvey, T.L. Orbuch si A.L. Weber (eds.), *Attributions, accounts and close relationships* (pp. 93-115), New York, Springer.
Cody, M.J. si McLaughlin, M.L. (1985), ,,The situation as a construct in communication research", in M.L. Knapp si G.L. Miller (eds.), *Handbook of interpersonal communication* (pp. 263-312), Beverly Hills, CA, Sage.
Coleman, M. §i Ganong, L. (in press), ..Family reconfiguration following divorce", in S.W. Duck si J.T. Wood (eds.), *Relationship challenges* (Understanding Relationship Processes Series, vol. 5), Thousand Oaks, CA, Sage.
Collins, N.L |i Read, S.J. (1990), ..Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples", *Journal of Personality and Social Psychology,* 58, 644-663.
Conville, R. (1975), ..Linguistic non-imediacy and attribution of communitors' attitudes", *Psychological Reports*, 36, 951-957.
Conville, R. (1988), ^Relational transitions: An inquiry into their structures and functions", *Journal of Social and Personal Relationships,* 5, 423-437.
Crohan, S. (1992), ,,Marital happiness and spousal consensus on beliefs about marital conflicts: A longitudinal investigation", *Journal of Social and Personal Relationships, 9,* 89-102.
Cupach, W.R. |i Spitzberg, B.H. (1994), *The dark side of interpersonal communication,* Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum.
Daly, J.A., Vangelisti, A. si Daughton, S. (1987), ,,The nature and correlates of conversational sensitivity", *Human Communication Research,* 14, 167-202.
Davis, J.D. (1978), MWhen boy meets girl: Sex roles and negotiation of intimacy in an acquaintance exercise", *Journal of Personality and Social Psychology,* 36, 684-692.
Davis, J.D. §i Sloan, M. (1974), nThe basis of interviewee matching of interviewer self-disclosure", *British Journal of Social and Clinical Psychology,* 13, 359-367.
Davis, K.E. si Todd, M.J. (1985), ^Assessing friendship: Prototypes, paradigm cases and relationship description", in S.W. Duck §i D. Perlman (eds.), *Understanding personal relationships* (pp. 17-38), London, Sage.
Davis, M.S. (1973), *Intimate relationships,* London §i New York, Free Press.
Day, B.R. (1961), ,,A comparison of personality needs of courtship couples and same-sex friends", *Sociology and Social Research*, 45, 435-440.
Dindia, K. (1994), ,,The intrapersonal-interpersonal dialectical process of self--disclosure", in S.W. Duck (ed.), *Dynamics of relationships* (Understanding Relationship Processes Series, vol. 4, pp. 27-57), Thousand Oaks, CA, Sage.
Dindia, K. §i Canary, D.J. (1993), ..Definitions and theoretical perpectives of maintaining relationships", *Journal of Social and Personal Relationships,* 10, 163-174.

Dixson, M. si Duck, S.W. (1993), „Understanding relationship processes-
Uncovering the human search for meaning", in S.W. Duck (ed.), *Individuals in relationships* (Understanding Relationship Processes Series, vol. 1, pp 175-206), Newbury Park, CA, Sage. Duck, S.W. (1973), *Personal relationships and personal constructs: A study at friendship formation*, Chichester, John Wiley. Duck, S.W. (1975), ..Attitude similarity and interpersonal attraction: Right answers and wrong reasons", *British Journal of Social and Clinical Psychology,* 14, 311-312. Duck, S.W. (1977), *The study of acquaintance;* Farnborough, UK, Teakfields/ Saxon House. Duck, S.W. (1980), ..Personal relationships research in the 1980s: Towards an

understanding of complex human sociality", *Western Journal of Speech Communication*, 44, 114-119. Duck, S.W. (1982a), ,,The commonality corollary: Two individuals in search of agreement", in J. Mancuso si J. Adams-Weber (eds.), *The construing person* (pp. 222-234), Elmsford, NY, Pergamon.
Duck, S.W. (1982b), $_{M}$A topography of relationship disengagement and dissolution", in S.W. Duck (ed.), *Personal relationships 4: Dissolving personal relationships* (pp. 1-30), London, Academic Press. Duck, S.W. (1983), ..Sociality and cognition in personal construct theory", in J. Mancuso si J. Adams-Weber (eds.), *Applications of personal construct theory* (pp. 37-53), New York, Academic Press. Duck, S.W. (1984), ,,A rose is a rose (is a tadpole is a freeway is a film) is a rose", *Journal of Social and Personal Relationships,* 1, 507-510. Duck, S.W. (1985), ,,Social and personal relationships", in M.L. Knapp si G.R. Miller (eds.), *Handbook of interpersonal communication* (pp. 655-686), Beverly Hills, CA, Sage.
Duck, S.W. (1986), *Human relationships,* London, Sage. Duck, S.W. (1987a), ..Adding apples and oranges : Investigators' implicit theories about relationships", in R. Burnett, P. McGhee §i D. Clarke (eds.), *Accounting for relationships* (pp. 215-224), London, Menthuen. Duck, S.W. (1987b), ,,How to lose friends without influencing people", in M.E. Roloff s.iG.R. Miller (eds.), *Interpersonal processes: New directions in communication research* (pp. 278-298), Newbury Park, CA, Sage. Duck, S.W. (1988), *Relating to others,* London, Open University Press s.i Monterey, CA, Brooks/Cole/Wadsworth. Duck, S.W. (1990), ..Relationships as unfinished business: Out of the frying pan and into the 1990s", *Journal of Social and Personal Relationships*, *1*, 5-28. Duck, S.W. (1991, May), *New lamps for old: A new theory of relationships and afresh look at some old research,* Paper presented to the Third Conference

of the International Network on Personal Relationships, Normal/ Bloomington, IL.
Duck, S.W. (1992a), *Human relationships* (2nd ed.), London, Sage. Duck, S.W. (1992b, November), *Mental creation of relationships.* Paper presented to the annual convention of the Speech Communication Association, Chicago. Duck, S.W. (1992c), »The role of theory in the examination of relationship loss", in T.L. Orbuch (ed.), *Close relationship loss: Theoretical approaches* (pp. 3-27), New York, Springer. Duck, S.W. (1993a), ..Volume preface", in S.W. Duck (ed.), *Social contexts and relationships* (Understanding Relationship Processes Series, vol. 3, pp. IX-IXV), Newbury Park, CA, Sage. Duck, S.W. (ed.) (1993b), *Social contexts and relationships* (Understanding Relationship Processes Series, vol. 3), Newbury Park, CA, Sage. Duck, S.W. (1993c, March), *Working models of relationships : Discussion points,* Paper presented to Society for Research in Child Development, New Orleans. Duck, S.W. (1994a), ..Attaching meaning to attachment", *Psychological Iquiry,* 5, 3-38. Duck, S.W. (1994b), ,,A multidisciplinary overview of relationships", in A.L. Weber §i J.H. Harvey (eds.), *Introduction to close relationships* (pp. 359-371), Boston, Allyn si Bacon. Duck, S.W. (1994c), ..Steady as (s)he goes: Relational maintenance as a shared meaning system", in D.J. Canary §i L. Stafford (eds.), *Communication and relationship maintenance* (pp. 45-60), New York, Academic Press. Duck, S.W. (1994d), ^Stratagems, spoils and a serpent's tooth: On the delights and dilemmas of personal reationships", in W. Cupach §i B.H. Spitzberg (eds.), *The dark side of interpersonal communication* (pp. 3-24), Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum. Duck, S.W. s.i Allison, D. (1978), ,,I liked you but I can't live with you: A study of lapsed friendships", *Social Behavior and Personality,* 6, 43-47. Duck, S.W. si Barnes, M.K. (1992), ..Disagreeing about agreement: Reconciling differences about similarity", *Communication Monographs,* 59, 199-208. Duck, S.W. §i Condra, M.B. (1989), »To be or not to be: Anticipation,

persuasion and retrospection in personal relationships", in R. Neimeyer
si G. Neimeyer (eds.), *Advances in personal construct theory* (vol. 1,
pp. 187-202), Greenwich, CT, JAI Press. Duck, S.W. §i Craig, G. (1978), ..Personality similarity and the development of
friendship", *British Journal of Social and Clinical Psychology,* 17, 237-242. Duck, S.W. §i Lea, M. (1983), ..Breakdown of relationships as a threat to personal
identity", in G. Breakwell (ed.), *Threatened identities* (pp. 53-73),
Chichester, John Wiley.

Duck, S.W. §i Miell, D.E. (1986), ,,Charting the development of personal relationships", in R. Gilmour si S.W. Duck (eds.), *Emerging field of personal relationships* (pp. 133-144), Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum.
Duck, S.W. si Montgomery, B.M. (1991), ,,The interdependece among interaction substance, theory, and methods", in B.M. Montgomery §i S.W. Duck (eds.), *Studying interpersonal interaction* (pp. 3-15), New York, Guilford.
Duck, S.W. §i Pittman, G. (in press), ^Social and personal relationships", in M.L. Knapp §i G.R. Miller (eds.), *Handbook of interpersonal communication* (2nd ed.), Thousand Oaks, CA, Sage.
Duck, S.W. §i Pond, K. (1989), ^Friends, Romans, countrymen, lend me your retrospections: Rhetoric and reality in personal relationships", in C. Hendrick (ed.), *Close relationships* (pp. 17-38), Newbury Park, CA, Sage.
Duck, S.W., Pond, K. §i Leatham, G. (1991, May), *Remembering as a context for being in relationships: Different perspectives on the same interaction,* Paper presented to the third conference of the International Network on Personal Relationships, Normal, IL.
Duck, S.W, Pond, K. §i Leatham, G.B. (1994), ..Loneliness and the evaluation of relational events", *Journal of Social and Personal Relationships,* 11, 235-256.
Duck, S.W., Rutt, D.J., Hurst, M. si Strejc, H. (1991), ,,Some evident truths about communication in everyday relationships: All communication is not created equal", *Human Communication Research,* 18, 228-267.
Duck, S.W. §i Sants, H.K.A. (1983), $_M$On the origin of the specious: Are personal relationships really interpersonal states?", *Journal of Social and Clinical Psychology,* 1, 27-41.
Duck, S.W. si Wood, J.T. (in press), *Relationship challenges* (Understanding Relationship Processes Series, vol. 5), Thousand Oaks, CA, Sage.
Dunn, J. (1992), ..Siblings and development", *Curent Directions in Psychological Science,* 1, 6-9.
Dymond, R. (1954), „Interpersonal perception and marital happiness", *Canadian Journal of Psychology,* 8, 164-171.
Edwards, D. §i Middleton, D. (1998), ,,Conversatinal remembering and family relationships: How children learn to remember", *Journal of Social and Personal Relationships,* 5, 3-25.
Feeney, J.A. si Noller, P. (1991), ^Attachment styles and verbal descriptions of romantic partners", *Journal of Social and Personal Relationships,* 8, 187-215.
Fehr, B. (1993), ,,How do I love thee?... Let me consult my prototype", in S.W. Duck (ed.), *Individuals in relationships* (Understanding Relationship Processes Series, vol. 1, pp. 87-120), Newbury Park, CA, Sage.
Felmlee, D. (1993, June), *Fatal attractions: Affection and disaffection in intimate relationships,* Paper presented to the Fourth Conference of the International
Network of Personal Relationships, Milwaukee, WI. Festinger, L. (1954), ,,A theory of social comparison processes", *Human Relations,*
7, 117-140. Fisher, W.R. (1985), „The narrative paradigm: An elaboration", *Communication Monographs, 52,* 347-367. Fitzpatrick, M.A. (1988), *Between husbands and wives: Communication in marriage,* Newbury Park, CA, Sage. Fitzpatrick, M.A. (1993), „Communication and interpersonal relationships : Lust,
rust and dust", in P. Kalbfleisch (ed.), *Interpersonal communication: Evolving perspectives* (pp. 281-285), Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum. Fletcher, G.J.O. si Fitness, J. (1993), ..Knowledge structures and explanations in
intimate relationships", in S.W. Duck (ed.), *Individuals in relationships* '(Understanding Relationship Processes Series, vol. 1, pp. 121-143),
Newbury Park, CA, Sage. Foa, U.G. si Foa, E. (1974), *Societal structures of the mind,* Springfield, IL,
Charles C. Thomas. Fogel, A. (1993), *Developing through relationships: Communication, self, and culture in early infancy,* Hemel Hempstead, UK, Harvester-Wheatsheaf. Gaines, S.O. (in press), „Relationships of cultural minorities", in J.T. Wood §i
S.W. Duck (eds.), *Under-studied relationships: Off the beaten track*

(Understanding Relationship Processes Series, vol. 6), Thousand Oaks,
CA, Sage. Garfinkel, H. (1967), *Studies in ethnomethodology,* Englewood Cliffs, NJ,
Prentice Hall. Genera, N.P., Miller, J.B., Surrey, J. §i Baldwin, L.M. (1992), ,,Measuring
perceived mutuality in close relationships: Validation of the mutual
psychological development questionnaire", *Journal of Family Psychology,*
6, 36-48. Gergen, K.J. (1990), *The saturated self: Dilemmas of identity in contemporary*
life, New York, Basic Books. Giles, H. §i Coupland, N. (1991)*f* *Language in social context,* Milton Keynes, UK,
Open University Press. Ginsburg, G.P. (1988), ,,Rules, scripts, and prototypes in personal relationships",
in S.W. Duck, D.F. Hay, S.E. Hobfoll, W. Ickes §i B. Montgomery (eds.),
Handbook of personal relationships: Theory, research and interventions
(pp. 23-40), New York §i Chichester, John Wiley. Glidewell, J.C., Tucker, S., Todt, M. §i Cox, S. (1982), professional support
systems - The teaching profession", in A. Nadler, J.D. Fisher §i B.M. De

Paulo (eds.), *Applied research in help-seeking and reactions to aid*
(pp. 163-184), New York, Academic Press.
Goffman, E. (1959), *Behavior in public places,* Harmondsworth, UK, Penguin. Goffman, E. (1971), *Relations in public: Microstudies of the public order,* New
York, Harper §i Row. Gottman, J.M. (1979), *Marital interaction: Experimental investigations.* New
York, Academic Press. Gottman, J.M. (1991), ..Predicting the longitudinal course of marriages", *Journal*
of Marriage and Family Therapy, 17, 3-7. Handel, G. (1993, May), *Contradictions in a children's urban environment in the*
mid-twentieth century, Paper presented to the Qualitative Research
Conference, University of Waterloo, Canada. Harre, R. (1977), ..Friendship as an accomplishment: An ethogenic approach to
social relationships", in S.W. Duck (ed.), *Theory and practice in*
interpersonal attraction (pp. 254-338), London, Academic Press. Harris, L.M. si Sadeghi, A. (1987), ..Realizing: How facts are created in human
interaction", *Journal of Social and Personal Relationships,* 4, 480-495. Harvey, J.H., Orbuch, T.L. si Weber, A.L. (1992), ..The convergence of the
attribution and accounts concepts in the study of close relationships", in
J.H. Harvey, T.L. Orbuch si A.L. Weber (eds.), *Attributions, accounts,*
and close relationships (pp. 1-18), New York, Springer. Harvey, J.H., Weber, A.L. si Orbuch, T.L. (1990), *Interpersonal accounts:*
A social psychological perspective, Oxford, Basil Blackwell. Hauser, G. (1986), *Introduction to rhetorical theory,* New York, Harper si Row. Kazan, C. si Shaver, P.R. (1987), ..Romantic love conceptualized as an attachment
process", *Journal of Personality and Social Psychology,* 52, 511-524. Hecht, M., Marston, P.J. si Larkey, L.K. (1994), ,,Love ways and relationships
quality", *Journal of Social and Personal Relationships,* 11, 25-43. Heider, F. (1958), *The psychology of interpersonal relations,* New York, John Wiley. Hendrick, C. si Hendrick, S.S. (1986), ,,A theory and a method of love", *Journal*
of Personality and Social Psychology, 50, 392-402. Hendrick, C. §i Hendrick, S.S. (1988), ,,Lovers wear rose colored glasses",
Journal of Social and Personal Relationships, 5, 161-183. Hendrick, C., Hendrick, S.S., Foote, F. si Slapion-Foote, M. (1984), ,,Do men
and women love differently?", *Journal of Social and Personal Relationships,* 1, 177-196. Hendrick, S.S. (1987), ,,Self disclosure and marital satisfaction", *Journal of*
Personality and Social Psychology, 40, 1150-1159. Hendrick, S.S. si Hendrick, C. (1993), ..Loversas friends", *Journal of Social and*
Personal Relationships, 10, 459-466.
Hewes, D.E. si Planalp, S. (1982), ,,There is nothing as useful as a good theory... The influence of social knowledge on interpersonal communication", in M.E. Roloff s.i C.R. Berger (eds.), *Social cognition and communication* (pp. 107-150), Beverly Hills, CA, Sage.
Hewstone, M. (1992), ..Towards a deeper understanding of close relationships", in J.H. Harvey, T.L. Orbuch si A.L. Weber (eds.), *Attributions, accounts, and close relationships* (pp. 257-126), New York, Springer.

Hill, C.T., Rubin, Z. si Peplau, L.A. (1976), ..Breakups before marriage: The end of 103 affairs", *Journal of Social Issues,* 32, 147-168.
Hinde, R.A. (1981), ,,The bases of a science of interpersonal relationships", in S.W. Duck §i R. Gilmour (eds.), *Personal relationships 1: studying personal relationships* (pp. 1-22), New York, San Francisco, London, Academic Press.
Hinkle, D. (1970), ..The game of personal constructs", in D. Bannister (ed.), *Perspectives in personal construct theory* (pp. 91-110), London, Academic Press.
Hocker, J. §i Wilmot, W. (1989), *Interpersonal conflict* (3rd ed.), Dubuque, IA, William C. Brown.
Hogan, R., Mankin, D. (1970), ..Determinants of interpersonal attraction: A clarification", *Psychological Reports, 26,* 235-238.
Holtzworth-Munroe, A. (1992), ..Attribution and maritally violent men: The role of cognitions in marital violence", in J.H. Harvey, T.L. Orbuch §i A.L. Weber (eds.), *Attributions, accounts, and close relationships* (pp. 165-175), New York, Springer.
Honeycutt, J.M. (1993), ,,Memory structures for the rise and fall of personal relationships", in S.W. Duck (ed.), *Individuals in relationships* (Understanding Relationship Processes Series, vol. 1, pp. 60-86), Newbury Park, CA, Sage.
Hopper, R., Knapp, M.L. si Scott, L. (1981), ,,Couples' personal idioms: Exploring intimate talk", *Journal of Communication,* 31, 23-33.
Huesmann, L.R. si Levinger, G. (1976), ..Incremental exchange theory", in L. Berkowitz §i E.H. Walster (eds.), *Advances in experimental social psychology,* New York, Academic Press.
Ickes, W. (1993, June), *Empathic accuracy in personal relationships,* Invited paper presented to the fourth conference of the International Network on Personal Relationships, Milwaukee, WI.
Ickes, W. §i Gonzales, J. (n.d.), *..Social" cognition and SOCIAL cognition : From the subjective to the intersubjective,* Manuscript submitted for publication.
Ickes, W., Robertson, E., Toke, W. si Teng, G. (1986), ..Naturalistic social cognition: Methodology, assessment and validation", *Journal of Personality and Social Psychology,* 51, 66-82.

f

Ickes, W., Tooke, W., Stinson, L., Baker, V.L. §i Bissonnette, V. (1988), „Naturalistic social cognition: Intersubjectivity in same-sex dyads", *Journal of Nonverbal Behavior,* 12, 58-84.
Ickes, W. §i Turner, M. (1983), ,,On the social advantages of having an older, opposite sex sibling : Birth order influences in mixed-sex dyads", *Journal of Personality and Social Psychology,* 45, 210-222.
Izard, C.E. (1963), ..Personality similarity and friendship", *Journal of Abnormal and Social Psychology,* 61, 47-51.
Johnson, M. (1982), ,,Social and cognitive features of dissolving commitment to relationships", in S.W. Duck (ed.), *Personal relationships 4: Dissolving personal relationships* (pp. 51-74), London, Academic Press.
Jones, W.H. si Burdette, M.P. (1994), ,,Betrayal in close relationships", in A.L. Weber si J.H. Harvey (eds.), *Perspectives on close relationships* (pp. 243-262), Boston, Allyn §i Bacon.
Jones, W.H., Hansson, R.O. §i Cutrona, C.E. (1984), ,,Helping the lonely: Issues of intervention with young and older adults", in S.W. Duck (ed.), *Personal relationships 5: Repairing personal relationships* (pp. 143-162), London, Academic Press.
Jourard, S.M. (1971), *Self-disclosure,* New York, John Wiley.
Katovich, M.A. §i Couch, C.J. (1992), ,,The nature of social pasts and their use as foundation for situated action", *Symbolic interaction,* 15, 25-47.
Keeley, M. §i Hart, A. (1994), ^Nonverbal behavior in interaction", in S.W. Duck (ed.), *Dynamics of interactions* (Understanding Relationship Processes,

Series, vol. 4, pp. 135-162), Thousand Oaks, CA, Sage. Kelley, H.H. (1967), ,,Attribution theory social psychology", in D. Levine (ed.),
Nebraska Symposium on Motivation (vol. 15, pp. 192-238), Lincoln,
University of Nebraska Press. Kelley, H.H. (1983), ,,Love and commitment", in H.H. Kelley, E. Berscheid, A. Christensen, J. Harvey, T.L. Houston, G. Levinger, D. McClintock,
L.A. Peplau §i D. Peterson (eds.), *Close relationships* (pp. 265-314), San
Francisco, Freeman.
Kelly, G.A. (1995), *The psychology of personal constructs,* New York, Norton. Kelly, G.A. (1969a), *Clinical psychology and personality* (posthumous; B. Maher,
ed.), New York, John Wiley. Kelly, G.A. (1969b), ,,Ontological acceleration", in B. Maher (ed.), *Clinical psychology and personality: The collected papers of John Kelly* (pp. 7-45),
New York, John Wiley. Kelly, G.A. (1970), MBrief introduction to personal construct theory", in
D. Bannister (ed.), *Perspectives in personal construct theory* (pp. 1-26),
London, Academic Press.

Kenny, D.A. (1988), nThe analysis of data from two person relationships", in
S.W. Duck, D.F. Hay, S.E. Hobfoll, W. Ickes §i B. Montgomery (eds.),
Handbook of personal relationships : Theory, research and interventions
(pp. 57-77), New York si Chichester, John Wiley. Kenny, D.A. si Acitelli, L.K. (1989), ,,The role of the relationship in marital
decision-making", in D. Brinberg §i J.J. Jaccard (eds.), *Dyadic decision-*
-making (pp. 51-62), New York, Springer. Kerckhoff, A.C. (1974), ..The social context of interpersonal attraction", in
T.L. Huston (ed.), *Foundations of interpersonal attraction* (pp. 61-77),
New York, Academic Press.
Kerckhoff, A.C. §i Davis, K.E. (1962), ,, Value consensus and need complementarity in mate selection", *American Sociological Review,* 27, 295-303. Kidd, V. (1975), ,,Happily ever after and other relationship styles: Advice on
interpersonal relations in popular magazines, 1951-1973", *Quarterly*
Journal of Speech, 61, 31-39. Klein, R. si Milardo, R. (1993), ..Third-party influences on the development and maintenance of personal relationships", in S.W. Duck (ed.), *Social contexts*
and relationships (Understanding Relationship Processes Series, vol. 3,
pp. 55-77), Newbury Park, CA, Sage. Kovecses, Z. (1986), *Metaphors of anger, pride, and love: A lexical approach to*
the structure of concepts, Amsterdam, John Benjamins. Kovecses, Z. (1991), ,,A linguist's quest for love", *Journal of Social and Personal*
Relationships, 8, 77-98. Krokoff, L., Gottman, J.M. §i Roy, A.K. (1988), ,,Blue collar and white collar
marital interaction and communication orientation", *Journal of Social and*
Personal Relationships, 5, 201-221. Lacan, J. (1977), *The four fundamental concepts of psychoanalysis,* London, Hogarth. La Gaipa, J.J. (1977), ..Interpersonal attraction and social exchange", in
S.W. Duck (ed.), *Theory and practice in interpersonal attraction*
(pp. 129-164), London, Academic Press. Laing, R.D., Phillipson, H. §i Lee, C. (1966), *Interpersonal perception,* New
York, Harper si Row. Lakoff, G. (1986), ,,A figure of thought", *Metaphor and symbolic activity,* 1,
215-255. Lakoff, G. ?i Johnson, M. (1980), *Metaphors we live by,* Chicago, University of
Chicago Press. Lea, M. s,i Duck, S.W. (1982), ,,A model for the role of similarity of values in
friendship development", *British Journal of Social Psychology,* 21, 301-310. Levinger, G. (1979), ,,A social exchange view of the dissolution of pair relationship", in R.L. Burgess si T.L. Huston (eds.), *Social exchange: Advances*
in theory and research (pp. 169-193), New York, Academic Press.

Levinger, G. si Breedlove, J. (1966), ,,Interpersonal attraction and agreement:
A study of marriage partners", *Journal of Personality and Social Psychology*
3, 367-372.
Lewis, C.S. (1960), *The four loves,* New York, Harcourt, Brace, Jovanovich. Lewis, R.A. si Spainer, G.B. (1973), ..Theorizing about the quality and stability of

marriage", in W. Burr, R. Hill, F. Nye si I. Reiss (eds.), *Contemporary theories about the family* (vol. 1, pp. 268-294), New York, Free Press. Lyons, R.F. (in press), ..Remodeling relationships and the handicapped", in S.W. Duck si J.T. Wood (eds.), *Relationship challenges* (Understanding Relationship Processes Series, vol. 5), Thousand Oaks, CA, Sage. Mair, J.M. (1970), „Psychologists are human too", in D. Bannister (ed.), *Perspectives in personal construct theory* (pp. 157-184), London, Academic Press.
Mair, J.M. (1976), ..Metaphors for living", in A.W. Landfield (ed.), *Nebraska Symposium on Motivation: Personal construct psychology,* Lincoln, University of Nebraska Press. Marston, P.J., Hecht, M. si Roberts, T. (1987), ,,«True love ways» : The subjective experience and communication of romantic love", *Journal of Social and Personal Relationships,* 4, 387-407. Masheter, C. si Harris, L. (1986), ..From divorce to friendship: A study of dialectic relationship development", *Journal of Social and Personal Relationships,* 3, 177-190. McAdams, D. (1993), *Stories we live by: Personal myths and the making of the self,* New York, William Morrow.
McCall, G.J. (1982), ..Becoming unrelated: The management of bond dissolution", in S.W. Duck (ed.), *Personal relationships 4: Dissolving personal relationships* (pp. 211-232), London, Academic Press. McCall, G.J. (1988), ,,The organizational life cycle of relationships", in S.W. Duck, D.F. Hay, S.E. Hobfoll, W. Ickes si B. Montgomery (eds.), *Handbook of personal relationships: Theory, research and interventions* (pp. 467-486), New York §i Chichester, John Wiley. McCarthy, B. si Duck, S.W. (1976), ..Friendship duration and responses to attitu-
dinal agreement-disagreement", *British Journal of Social and Clinical Psychology,* 15, 377-386. McFarland, C. §i Miller, D.T. (1990), „ Judgements of self-other similarity: Just like other people, only more so", *Personality and Social Psychology Bulletin,* 16, 475-484. McLaughlin, M.L. (1984), *Conversation: How talk is organized,* Beverly Hills, CA, Sage. Mead, G.H. (1914), ..Class lectures in social psychology", in D.L. Miller (ed.), *The individual and the social self: Unpublished work of G.H. Mead,* Chicago, University of Chicago Press.
Mead, G.H. (1967), *Mind, self, and society: From the standpoint of a social behaviorist* (C.W. Morris, ed.), Chicago, University of Chicago Press (editia intii - 1934).
Megill, A. si McCloskey, D.N. (1987), ..The rhetoric of history", in J.S. Nelson, A. Megill §i D.N. McCloskey (eds.), *The rhetoric of the human sciences : Language and argument scholarship and public affairs* (pp. 221-238), Madison, University of Wisconsin Press.
Mehrabian, A. (1971), *Silent messages,* Belmont, CA, Wadworth.
Metts, S., Cupach, W. si Bejlovec, R.A. (1989), „«! love you too much to ever start liking you»: Redefining romantic relationships", *Journal of Social and Personal Relationships,* 6, 259-274.
Miell, D.E. (1984), *Cognitive and communicative strategies in developing relationships: Converging and diverging social environments,* Unpublished doctoral dissertation, University of Lancaster, UK.
Miell, D.E. (1987), ^Remembering relationship development: Constructing a context for interactions", in R. Burnett, P. McGhee si D. Clarke (eds.), *Accounting for relationships* (pp. 60-73), London, Menthuen.
Miell, D.E. si Duck, S.W. (1986), ..Strategies in developing friendship", in V.J. Derlega si B.A. Winstead (eds.), *Friendship and social interaction* (pp. 129-143), New York, Springer.
Milardo, R.M. (1992), ..Comparative methods for delineating social networks", *Journal of Social and Personal Relationships,* 9, 447-461.
Milardo, R.M., Johnson, M.P. si Huston, T.L. (1983), ..Developing close relationships : Changing patterns of interaction between pair members and social networks", *Journal of Personality and Social Psychology,* 44, 964-976.
Milardo, R.M., Wellman, B. (1992), „The personal IS social", *Journal of Social and Personal Relationships,* 9, 339-342.
Miller, D.L. (ed.) (1980), *The individual and the social self: Unpublished work of G.H. Mead,* Chicago, University of Chicago Press.
Mills, J. si Clark, M.S. (1982), „Communal and exchange relationships", in L. Wheeler (ed.), *Review of personality and social psychology* (vol. 3, pp. 121-144), Beverly Hills, CA, Sage.
Monsour, M. (1994), „Similarities and dissimilarities in personal relationships: Constructing meaning and building intimacy through communication", in S.W. Duck (ed.), *Dynamics of relationships* (Understanding Relationship Processes Series, vol. 4, pp. 112-134), Thousand Oaks, CA, Sage.

Monsour, M., Betty, S. si Kurzweil, N. (1993), ..Levels of perspectives and the perception of intimacy in cross-sex friendships: A balance theory explanation of shared perceptual reality", *Journal of Social and Personal Relationships,* 10, 529-550.
Montgomery, B.M. (1984), ..Behavioral characteristics predicting self and peer perception of open communication", *Communication Quarterly,* 32, 233-240.

Montgomery, B.M. (1986, July), *Flirtatious messages,* Paper presented to the Third International Conference of Personal Relationships, Herzlia, Israel.
Montgomery, B.M. (1988), ..Quality communication in personal relationships", in S.W. Duck, D.F. Hay, S.E. Hobfoll, W. Ickes §i B. Montgomery (eds.), *Handbook of personal relationships: Theory, research and interventions* (pp. 343-362), New York si Chichester, John Wiley.
Murstein, B.I. (1971), „ Critique of models of dyadic attraction", in B.I. Murstein (ed.), *Theories of attraction and love* (pp. 1-30), New York, Springer.
Neimeyer, R.A. §i Mitchell, K.A. (1988), ^Similarity and attraction: A longitudinal study", *Journal of Social and Personal Relationships, 5,* 131-148.
Neimeyer, R.A. §i Neimeyer, G.J. (1985), ..Relational trajectories: A personal construct contribution", *Journal of Social and Personal Relationships, 2,* 250-325.
Newcomb, T.M. (1971), „ Dyadic balance as a source of clues about interpersonal attraction", in B.I. Murstein (ed.), *Theories of attraction and love* (pp. 31-45), New York, Springer.
Niven, D. (1974), *Bring on the empty horses.* New York, Fontana.
Noller, P. ji Fitzpatrick, M.A. (1990), ..Marital communication in the eighties", *Journal of Marriage and the Family,* 52, 832-843.
Noller, P. $i Guthrie, D. (1992), „ Study ing communication in marriage: An integration and critical evaluation", in W.H. Jones §i D Perlman (eds.), *Advances in personal relationships* (vol. 3, pp. 37-74), London, Jessica Kingsley.
Noller, P. $i Venardos, C. (1986), „Communication awareness in married couples", *Journal of Social and Personal Relationships, 3,* 31-42.
Norton, R.W. (1983), *Communicator style: Theory, applications, and measures,* Beverly Hills, CA, Sage.
O'Keefe, B. §i Delia, J. (1982), mlmpression formation and message production", in M.E. Roloff $i C.R. Berger (eds.), *Social cognition and communication* (pp. 121-146), Beverly Hills, CA, Sage.
Olson, D.H. (1977), „Insiders' and outsiders' views of relationships: Research studies", in G. Levinger §i H. Raush (eds.), *Close relationships: Perspectives on the meaning of intimacy* (pp. 115-135), Amherst, University of Massachusetts Press.
Owen, W.F. (1984), ..Interpretive themes in relational communication", *Quarterly Journal of Speech,* 70, 274-287.
Owen, W.F. (1985), ..Thematic metaphors in relational communication: A conceptual framework", *Western Journal of Speech Communication,* 49, 1-13.
Owen, W.F. (1993), „Metaphors in accounts of romantic relationship terminations", in P. Kalbfleisch (ed.), *Interpersonal communication: Evolving perspectives* (pp. 261-278), Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum.

Percy, W. (1975), *The message in the bottle,* New York, Farrar, Straus si Giroux.
Philipsen, G. (1987), „The prospect for cultural communication", in D. Kincaid (ed.), *Communication theory: Eastern and Western perspectives* (pp. 245-254), New York, Academic Press.
Planalp, S. (1993), ,,Friends' and acquaintances' conversations II: Coded differences", *Journal of Social and Personal Relationships, 9,* 483-506.
Planalp, S. si Garvin-Doxas, K. (1994), ..Using mutual knowledge in conversation: Friends as experts in each other", in S.W. Duck (ed.), *Dynamics of Interactions* (Understanding Relationships Processes Series, vol. 4, pp. 1-26), Thousand Oaks, CA, Sage.
Planalp, S. s.i Honeycutt, J.M. (1985), ..Events that increase uncertainty in personal relationships", *Human Communication Research,* 11, 593-604.
Potter, J. §i Wetherell, M. (1987), *Discourse and social Psychology,* London, Sage.
Prins, K.S., Buunk, A.P. §i van Yperen, N.W. (1993), „Equity, normative disapproval and extramarital relationships", *Journal of Social and Personal Relationships,* 10, 39-54.
Prusank, D., Duran, R. §i DeLillo, D.A. (1993), ..Interpersonal relationships in women's magazines: Dating and relating in the 1970s and 1980s", *Journal of Social and Personal Relationships,* 10, 307-320.
Putalaz, M., Constanzo, P.R. §i Klein, T.T. (1993), ..Parental childhood social experiences and their effects on children's relationships", in S.W. Duck (ed.), *Learning about relationships* (Understanding Relationships Processes Series, vol. 2, pp. 63-97), Newbury Park, CA, Sage.
Rawlins, W. (1992), *Friendship matters,* Hawthorne, NY, Aldine de Gruyter.
Rawlins, W. §i Holl, M. (1988), ..Adolescents' interaction with parents and friends: Dialects of temporal perspective and evaluation", *Journal of Social and Personal Relationships, 5,* 27-46.

Reis, H.T. 5! Shaver P.R. (1988), Jntimacy as an interpersonal process", in S.W. Duck, D.F. Hay, S.E. Hobfoll, W. Ickes §i B.M. Montgomery (eds.), *Handbook of personal relationships: Theory, research and interventions* (pp. 377-390), New York §i Chichester, John Wiley.
Rodin, M. (1982), mNonengagement, failure to engage and disengagement", in S.W. Duck (ed.), *Personal Relationships 4: Dissolving personal relationships* (pp. 31-50), London, Academic Press.
Rosenbaum, M.E. (1986), ,,The repulsion hypothesis: On the non-development of relationships", *Journal of Personality and Social Psychology,* 51, 1156-1166.
Ross, L. (1977), ,,The intuitive psychologist and his shortcomings : Distortions in the attribution process", in L. Berkowitz (ed.), *Advances in experimental social psychology* (vol. 10, pp. 173-220), New York, Academic Press.
Rethman, E. (1984), *Hands and hearts: A history of courtship in America,* New York, Basic Books.

Rusbult, C.E. §i Buunk, A.P. (1993), ^Commitment processes in close relationships: An interdependence analysis", *Journal of Social and Personal*
Relationships, 10, 175-203. Schonbach, P. (1992), ..Interaction of process and moderator variables in account episodes", in J.H. Harvey, T.L. Orbuch §i A.L. Weber (eds.), *Attributions,*
accounts and close relationships (pp. 40-51), New York, Springer. Schultz, A. (1973), *A theory of consciousness,* New York, Philosophical Library. Shoenewolf, G. (1991), *The art of hating,* New York, Random House. Shelter, J. (1987), ..The social construction of an «us» : problems of accountability
and narratology", in R. Burnett, P. McGhee si D.D. Clarke (eds.),
Accounting for relationships (pp. 225-247), London, Methuen. Shelter, J. (1992), ,,What is a «personal» reladonship ? A rhetorical-responsive
accounl of «unfmished business»", in *Attributions, accounts and close*
relationships (pp. 19-39), New York, Springer. Sillars, A.L. (1985), „Interpersonal perception in relationships", W. Ickes (ed.),
Compatible and incompatible relationships (pp. 277-305), New York,
Springer. Socha, T. (1991, May), *Children's learning of compliance from their relationships*
with parents. Paper presented lo ihe third conference of ihe International
Network on Personal Relationships, Normal, IL. Spencer, E.E. (1993, February), *New approaches to assessing self-disclosure in*
conversation, Paper presented to the Western Speech Communication
Association, Albuquerque, NM. Spencer, E.E. (1994), ..Transforming relationships through ordinary talk", in S.W. Duck (ed.), *Dynamics of relationships* (Understanding Relationship
Processes Series, vol. 4, pp. 58-86), Thousand Oaks, CA, Sage. Spitzberg, B.H. §i Cupach, W. (1985), *Interpersonal communication competence,*
Beverly Hills, CA, Sage. Sprecher, S. (1987), ..The effecls of self-disclosure given and received on affection for an intimate partner and stability of the relationship", *Journal of Social*
and Personal Relationships, 4, 115-127. Sprecher, S. si Duck, S.W. (in press), ..Sweet lalk: The role of communication in
consolidating relationship", *Personality and Social Psychology Bulletin.* Stafford, L. §i Byers, C.L. (1993), *Interaction between parents and children,*
Newbury Park, CA, Sage. Stein C.H. (1993), ,,Felt obligation in adull family relationships", in S.W. Duck (ed.), *Social contexts and relationships* (Underslanding Relationship
Processes Series, vol. 3, pp. 78-99), Newbury Park, CA, Sage. Stephen, T.D. (1985), ,,Fixed-sequence and circular-causal models of relationship
development: Divergent views on the role of communication in intimacy",
Journal of Marriage and the Family, 47, 955-963.
Stinson, L. §i Ickes, W. (1992), ..Empalhic accuracy in the interactions of male friends versus male strangers", *Journal of Personality and Social Psychology,* 62, 787-797.
Stromberg, P. (1985), ,,The impression point: Synthesis of symbol and self", *Ethos,* 13, 56-74.
Sunnafrank, M. (1991), „Interpersonal attraction and altilude similarity : A communication based assessment", in J.A. Anderson (ed.), *Communication yearbook,* 14 (pp. 451-483), Newbury Park, CA, Sage.
Sunnafrank, M. (1992), ,,On debunking the altilude similarity myth", *Communication Monographs,* 59, 164-179.
Surra, C.A. (1984, July), *Attributions about the decision to wed: Variations by style of courtship,* Paper presented lo Ihe Second International Conference on Personal Relationships, Madison, WI.
Surra, C.A. (1987), ^Reasons for changes in commilmenl: Variations by courtship style", *Journal of Social and Personal Relationships,* 4, 17-33.

Surra, C.A. §i Ridley, C. (1991), ..Multiple perspectives on interaction: Parti-cipanls, peers and observers", in B.M. Monlgomery §i S.W. Duck (eds.), *Studying interpersonal interaction* (pp. 35-55), New York, Guilford.
Surra, C.A., Arizzi, P. $i Asmussen, L. (1988), ,,The association between reasons for commilmenl and the developmenl and oulcome of marital relationships", *Journal of Social and Personal Relationships, 5,* 47-63
Vangelisti, A.L. (1992), ..Communication problems in committed relationships : An atlribulional analysis", in H.J. Harvey, T.L. Orbuch §i A.L. Weber (eds.), *Attributions, accounts and close relationships* (pp. 144-164), New York, Springer.
Vanzetti, N.A., Nolarius, C. §i NeeSmilh, D., (1992), ..Specific and generalized expectancies in marital interaction", *Journal of Family Psychology, 6,* 171-183.
Waring, E.M., Tillman, M.P., Frelick, L., Russell, L. §i Weisz, G. (1983), ..Concepts of intimacy in the general population", *Journal of Nervous and Mental Disease,* 168, 471-474.
Walzlawick, P., Beavin, J. §i Jackson, D. (1967), *Pragmatics of human communication : A study of interactional patterns, pathologies and paradoxes,* New York, Norton.
Weber, A. (1983, May), *The breakdown of relationships,* Paper presented lo Ihe Conference on Social Interaction and Relationships, Nags Head, NC.
Wegner, D.M., Raymond, P. §i Erber, R. (1990), ..Transactive memory in personal relationships", *Journal of Personality and Social Psychology,* 61, 923-929.
Werner, C., Altman, I., Brown, B. si Ginal, J. (1993), ,,Celebralions in personal relationships : A transactional/dialectical perspective", in S.W. Duck (ed.), *Social Contexts and relationships* (Understanding Relationships Processes Series, vol. 3, pp. 109-138), Newbury Park, CA, Sage.

Werner, C., Brown, B., Altman, I. si Staples, J. (1992), ,,Close Relationships in their physical and social contexts : A transactional perspective", *Journal of Social and Personal Relationships, 9,* 411-431.
White, J.M. (1985), ,,Perceived similarity and understanding in married couples", *Journal of Social and Personal Relationships, 2,* 45-57.
Wiseman, J.P. (1986), „Friendship: Bonds and binds in a voluntary relationship", *Journal of Social and Personal Relationships,* 3, 191-211.
Wiseman, J.P. (1989, May), *Friends and Enemies: Are they opposites ?* Paper presented to the Iowa Conference on Personal Relationships, Iowa City, IA.
Wiseman, J.P. (in press), ..Enemies", in S.W. Duck si J.T. Wood (eds.), *Relationships challenges* (Understanding Relationships Processes Series, vol. 5), Thousand Oaks, CA, Sage.
Witteman, H. (1988), ..Interpersonal problem solving: Problem conceptualization and communication use", *Communication Monographs,* 55, 336-359.
Wood, J.T. (1982), ..Communication and relational culture : Bases for the study of human relationships", *Communication Quarterly,* 30, 75-83.
Wood, J.T. (1993a), ..Engendered relations: Interaction, caring, power and responsibility in intimacy", in S.W. Duck (ed.), *Social Contexts and relationships* (Understanding Relationships Processes Series, vol. 3, pp. 26-54), Newbury Park, CA, Sage.
Wood, J.T. (1993b), ,,Enlarging conceptual boundaries: A critique of research in interpersonal communication", in S.P. Bowen $i N.J. Wyatt (eds.), *Transforming visions : Feminist critiques in communication studies* (pp. 27-53), New York, Hampton Press.
Wood, J.T., Dendy, L.L., Dordek, E., Germany, M. si Varallo, S.M. (1994), „Dialectic of Difference: A thematic analysis of intimates' meanings for difference", in K. Carter si M. Presnell (eds.), *Interpretive approaches to interpersonal communication* (pp. 115-136), New York, SUNY Press.
Wood, J.T. si Duck, S.W. (in press), *Under-studied relationships: Off the beaten track* (Understanding Relationships Processes Series, vol. 6), Thousand Oaks, CA, Sage.
Yum, J.O. (1988), ,,The impact of Confucianism on interpersonal relationships and communication patterns in eastern Asia", *Communication Monographs,* 55, 374-388.
Zaidel, S.F. §i Mehrabian, A. (1969), ,,The ability to communicate and infer positive and negative attitudes facially and vocally", *Journal of Experimental Research in Personality,* 3, 233-241.
Zajonc, R.B. (1980), «Feeling and Thinking: Preferences need no inferences", *American Psychologist,* 35, 151-175.